

ISSN 1005 - 0876

B
U
L
L
A
K

بۇلاق

2

1999

توجه به این مباحث

چون مراحت پشینی شته سهار	بسکه هم قول طهرین کوه سهار	بولکه وقت انا ویر	بوره کوه سهار ازین ضریر
توت که رسات سهار	تورت ایسین بارسن توغیل سهار		نورغی اول سهار ملکنه کوه سهار
یکه تورت اشو البیر بارغیز	ازو که توتم بولغوسو جودیز	سیکان سل کدرین توغار	خالکین کاهلی مصل سهار
عاقبت بوقه یور کالماج	خشمه بولس کمال عراج	کولجی کیم دین سید بولور	تنگره انده سوسه سوار بولور
یکه بله بولکیر دین کورده	دوستلار بولغایلا زخومنی	کاهینی کیمه قیل سینه	اوز ایاقینا ورسودور سینه
خشمه کله کون قهر کیم بوی	سل سهار این اصل کیمه	یکه اول ازاده ن بوردور	ادم ایسین ملکه کوه خرابور
تورت ایسین بلکه بولغای باقا	تورت ایسینده سل بقا مراق دور		سال قولاق انبوسن سهار باقا
جوسلطان تو باقا کیم تیکورار	دوستلار نوج و نیت کیم تیکورار	اوز کاسینی سل عیالی مهریدور	بد بقا صحت ناجنس ایرور
فیلکه سلطان صحت کیمه	مثل حس سل کیم ایرور برده	کرچولون زمانه مهران	یوق بولمهر ایرور آجین بان
یکه ناجنس برله بول سمدی	کم کورار این نشان ادی	صحت ناجنس در جان کاشی	سینغور سینه بولور سینی مهر کاشی
رو بولکیده سکا جهنم کور	بور ویشده بولغانینک مهر اقدور		ایغوز و مقل ماد دیکه این کور
تورت ایسین بولغوسو تورت ایسین	ایسین کولکونک سقل ای کیم	ایسینک بولغای خود دین کال	هم عمل دین بولغای اجمال
دینک هم بر سید کال بولور	سکر بر نعمتینک مال بولور	ایسینک بولغای خود دین بهره	سعیل کرده بولور موز بهره
سکر نعمت کالی سیکورار	دینغور افقوجی سیکورار	علم قبله سقر بر لانت	سعیل تاغای علم اری سست
بجز دوشن مال اولغوسید	علم غرض عقل مال اولغوسید	کیم علم بار و امانی عمل	سل انده عقلیه بارد و خوب
تورت ایسین بولور کولکیر	تورت ایسین کوب سیمالی بولور		کوب سیمالی کولکیر ویدل
ناکش کر اغوزین جبقه سوز	باک این کیمه او تو نخوسور	کیمه بولور سقر سیمالی	هم فقفا قیسه بولور سیمالی
مضایح بولور کرای بولور	کیمه فقفا قیسه بولور کرای	کیمه اندازه سولار بار دور	سل انده سیمالی انکا سید دور
مرد اول سبوی سونی سوز	تورت ایسین هم تورت ایسینی قیسه رور		انکان او قیسه و فو سوز لاس
تورت ایسین سیمالی بولور	بولور بولور سقر سیمالی	هر قیسه بولور سیمالی	توتنی سیمالی او سیمالی عدم
کاهیکه کیمه سیمالی دولت سینه	نظم سینه قیل کیمه سیمالی	ساکلیک تو سیمالی کیمه سیمالی	قیسه سیمالی سیمالی اهل صلاح

ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى ۋە خەلق ئەپەندى ئەدەبىياتى
پەسىللىك تەرجىمىسى

20-يىل نەشرى

ئومۇمىي 67-سان

۱۹۹۹

باش مۇھەررىر: ئابلەت ئىمىن
مۇئاۋىن باش مۇھەررىر: مەھمەتتۇردى مىرزىئەخمەت
مۇھەررىرلەر: پەرىدە ئىمىن، ھاجى قۇتلۇق قادىر،
مىرھايات مىرسۇلتان، ئەزىز تۇردى

1999 - يىللىق 2 - سان
مۇندەرىجە

ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىدىن

- ئەمىر ھەمزە (5)
نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇقادىر سادىر
- شېئىرلار (42)
نەشرگە تەييارلىغۇچى: مۇھەممەت چاۋار

شىرقى كلاسسىك ئەدەبىياتىدىن

- پەندىنامە (70)
نەشرگە تەييارلىغۇچىلار: م. ئابدۇراخمان
ئى. سارتېكىن، م. سىدىق،

ئۇدەبىي مۇھاكىمە

- «قۇتادغۇبىلىك» داستانىدىكى روبائىيلار ھەققىدە
..... ئا. ئۆمەر، ئى. تۆمۈرى (92)
- «نەۋائىنىڭ» فەرھاد - شىرىن داستانىدىكى تەسەۋۋۇپ
ئىپادىلىرى ھەققىدە ھەسەنجان ئابلىز (101)

خەلق ئېغىزىدە بىياتىدىن

- (116) غېرىب - سەنەم (داستان)
نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابلىمىت ئەھدەت
- (139) سۈسەمبىل (چۆچەك)
رەتلىگۈچى: نادىرە رەھىمى
- (145) رىۋايەتلەر
توپلاپ رەتلىگۈچى: تۇرسۇن ھوشۇر ئىدىقۇتى
- (155) بېيت - قوشاقلار
توپلاپ رەتلىگۈچى: مۇھەممەتتۇختى ئەخمەت

* *

خەتتات: قاينام جاببار.
نەققاش: تۇردى قادىر نازىرى.
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: جالالىدىن بەھرام.
مۇقاۋىنىڭ بىرىنچى، بېتىدە: شائىر ئەلىشىر نەۋائى پورتىرېتى. رەسسام:
جالالىدىن بەھرام.
مۇقاۋىنىڭ ئىككىنچى بېتىدە: «پەندىنامە» دىن ئېلىنغان فوتو سۈرەت.
مۇقاۋىنىڭ ئۈچىنچى بېتىدە: ھۆنەر - سەنئەت ماھىرلىرى (مەمتد-
مىن زىبىبۇللا فوتوسى)
مۇقاۋىنىڭ تۆتىنچى بېتىدە: شەھلا كۆز (مەمتىمىن زىبىبۇللا
فوتوسى)

ئەمىر ئەمىر

(قىسسە)

ئابدۇقادىر سادىر تەييارلىغۇچى:

پەسلى داستان، نۇشىرىۋاننىڭ ئەمىرگە قارشى

قوشۇن ئەۋەتكەنلىكى

قارۇن شۇ يەردىن سالمىنىڭ يېرىمىنى ئېلىپ، تۆت يۈز كىشى بىلەن تاقى كىرىنىڭ ئالدىغا كەلدى، پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ، سالمىنىڭ پارچىسىنى ئۇنىڭ ئالدىدا قويدى.

قالپىقىنى ئېلىپ يەرگە ئاتتى. ياقىسىنى يىرتىپ دادلىدى:

— ئەي شەھرىيار، بۇ نېمىدېگەن نومۇسىزلىق - ھە! ئەبۇئالىمنىڭ مېھرىنىڭ ئالدىغا كەلدىڭىز، مېھرىنىڭ ئالدىغا كەلدىڭىز، مېھرىنىڭ ئالدىغا كەلدىڭىز. ئاۋىقىدىن چۈشۈۋاتقانلىقىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم. تۇتالماي، سالمىنى كەستىم. ئۇ يىقىلىپ چۈشۈپ پېشانىسى يېرىلدى. ئاندىن ئورنىدىن قوپۇپ قېچىپ كەتتى.

پادىشاھ خوجىغا قارىدى. خوجا: «كەرگەس ساساننى ئەۋەتىپ باقايلى» دەپ، ئۇنى ئەۋەتتى. كەرگەس ساسانى بېرىپ ئەمىرنى كۆردى شاھنىڭ ئالدىغا قايتىپ كېلىپ: «ھېچقانداق زەخمەت يوق» دېدى. بەختەك:

— نېمە، ھايال قىلماي كىشى بۇيرۇڭ، ئۇنى باغلاپ ئېلىپ كەلسۇن، — دېدى.

پادىشاھ مۈلكى تاباننى قىرىق مىڭ كىشى بىلەن قوشۇپ يولغا سالدى، ئەۋسات مەغرىبىدە مۇ بۇلار بىلەن بىللە باردى. مۈلكى تابان يېتىپ بېرىپ:

— ئەي ئەمىر، قارۇن كېلىپ، مېھرىنىڭ ئالدىغا كەلدىڭىز، مېھرىنىڭ ئالدىغا كەلدىڭىز، مېھرىنىڭ ئالدىغا كەلدىڭىز. مېھرىنىڭ ئالدىغا كەلدىڭىز، مېھرىنىڭ ئالدىغا كەلدىڭىز، مېھرىنىڭ ئالدىغا كەلدىڭىز.

لىقى قاتارلىق ئىشلارنى شاھقا ئېيتتى. پادىشاھ بىزنى قىرىق مىڭ كىشى بىلەن بۇ يەرگە ئەۋەتتى. پادىشاھ سىزنى چاقىرىدۇ، — دېدى. ئەمىر بېشىنى كۆرسەتتى. ئۇنىڭ بېشىدا ھېچقانداق يارا ئىزى يوق ئىدى. ئەمما مۈلكى تابان:

— ئەي يىگىت، ئەگەر ئادەمگەرچىلىك بىلەن بارسىڭىز بېرىڭ، بولمىسا، زورلۇق بىلەن ئېلىپ بارىمىز، — دېدى. ئەمىر قوبۇل قىلماي، جەڭگە قەدەم قويدى. ئۇلار قاچتى.

ئەمىر ئۇلارغا: — ئەمىر قوبۇل قىلماي، جەڭگە قەدەم قويدى. ئۇلار قاچتى.

— بېرىپ ئېيتىشقىن، قارۇن ماڭا تۆھمەت قىلدى، بارمايمەن دەيدۇ، دېگىن، —
 دەدى. ئۇلار كېلىپ شاھقا:
 — ئەمىرنىڭ پېشانىسى يېرىلماپتۇ. قارۇن ئېيتقان نىشانلەرنى كۆرمىدۇق. تىن
 دۇرۇمكەن، — دېيىشتى.
 — ئۇ خوجا ئۆمىرنىڭ ئىشى، — دەدى بەختەك، — يەنە باشقا كىشى بېرىپ
 باقسۇن، — دەپ، بەھمەن زەبەتە كوھستاننى ئەللىك مىڭ كىشى بىلەن ئەۋەتتى. بەھمەن
 يېتىپ كەلدى. ھايال ئۆتمەي جەڭ تەييارلىقى پۈتتى. سەپلەر راسلاندى، بەھمەننىڭ ھەزرىتى
 ئەمىر بىلەن ئېلىشىش ئارزۇسى بار ئىدى. دەرھال مەيدانغا كېلىپ، سىپاھگەرلىك ھۈنەرنى
 بەجا كەلتۈردى ۋە ھەزرىتى ئەمىرنى تەلەپ قىلىۋىدى، ئۇ مەيدانغا چۈشتى.
 — ئەي ئەمىر، — دەدى بەھمەن، ئىككىمىز ئېلىشىپ، تىغ بىلەن جەڭ قىلساق
 بولاتتى، لېكىن سىز تېخى ياش، سىزگە ئۇۋال بولمىسۇن، دېگىنىچە ئەمىرنىڭ كەمىردىن
 تۇتۇپ كۈچىدى. بىراق ئۆزىنىڭ قۇلاق - بۇرىنىدىن قان كەتتى. ئەمىر بىرىنچى كۈچەشتىلا
 ئۇنى باغلاپ سىپاھلىرىغا: «پادىشاھقا ئاپىرىپ بېرىڭلار» دەپ، تاپشۇردى، ئۇلارنىڭ ئارقى-
 سىدىن يەنە ھورمۇزنى باش قىلىپ، قۇبادىنى، ئەردەشىرنى، مۈلكى تاباننى ۋە ئەۋسات
 مەغرىبىنى قىرىق مىڭ كىشى بىلەن بۇيرۇدى. ئەمىر بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئارغامچا بىلەن
 باغلاپ، توغراققا تېگىپ قويدى. ھورمۇز ناھايىتى قورقتى. ئەمىر ئۇنىڭغا يۇمشاق مۇئامىلە
 قىلدى ۋە پېشانىسىنى كۆرسەتتى. ھورمۇز ئەمىرنىڭ پېشانىسىنى كۆرۈپ: «بۇ پۈتۈنلەي
 يالغان تۆھمەت ئىكەنغۇ،» دەدى ۋە ئەمىردىن پالۋانلىرىنى تىلىۋېلىپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا
 يېنىپ باردى. پادىشاھمۇ «بۇ سۆز پۈتۈنلەي، تۆھمەت ئىكەن،» دەدى. بەختەك بولسا
 ھەرگىز ئۇنىمايتتى. ئۇ «بۇ سۆز ئەسلىدە راست ئىدى. ئەگەر يالغان بولغان ھالەتتىمۇ
 ھەمىزنى موشۇ قېتىمدا تۇتۇپ ئۆلتۈرمىسەك ئۇ بىزگە ھەرگىز بويسۇنمايدۇ» دەپ ئويلاپ،
 يەنە ئەمىرگە قارشى قوشۇن ئەۋەتىشنىڭ كويىدا بولدى.

پەسلى داستان، گۈستەھەمنىڭ ئەلقەمەنى خەيبەرنى مەداينىگە ئېلىپ كەلگەنلىكى، خوجىنىڭ بېرىپ، ئەمىرنى قايتۇرۇپ كەلگەنلىكى

گۈستەھەم ئەمىر بىلەن جەڭ قىلىشقاندىن كېيىن، قېچىپ، تۈركىستانغا كېتىپ
 باراتتى. ئەلقەمەننىڭ ئوغلى ھىشامنىڭ خۇنىنى تەلەپ قىلغىلى بارماقچى ئىكەنلىكىنى ئاڭلىدى
 ۋە «ئەلقەمە بىلەن بىر بولۇپ، ھەمىزنى يوقاتساق، بۇنىڭدىن ياخشى ئىش بارمۇ؟» دەپ
 ئويلاپ، ئەلقەمەنىڭ لەشكىرىگە كەلدى. ئەلقەمەگە: «گۈستەھەم ساسانى زەررىنە كەپش
 كەپتۇ» دەپ خەۋەر بېرىشتى. ئەلقەمە ئالدىغا چىقىپ، گۈستەھەمنى بارگاھقا ئېلىپ كىردى.
 گۈستەھەم بارلىق ۋەقەنى بايان قىلدى. ئەتىسى ئۇلار مەداينىگە راۋان بولۇشتى. نۇشىرىۋانغا:
 «گۈستەھەم ئەلقەمەگە يار بولۇپ بۇياققا كېلىۋاتقۇدەك» دەپ خەۋەر كەلدى. نۇشىرىۋان
 ھەزرىتى ئەمىرگە قارىدى. ئەمىر:

— دۆلەتلىرىنىڭ سايىسىدە ئەلقەمەنىمۇ ھىشامنىڭ قاتارىغا قوشۇۋېتىمەن، — دەدى.
 نۇشىرىۋان «لەشكەرلەر چىقسۇن!» دەپ يارلىق قىلدى. نۇشىرىۋان لەشكەرلەر بىلەن

بىللە چىقىپ، دۈشمەنگە روپىرو بولدى. ئۇ تەرەپتىن ئەل قەمە پىلغا مىنىپ مەيدانغا كىرگەندى. ئۇ:

— ئەي ھەمزە، ئەر بولساڭ مەيدانغا چۈش، ئوغلۇمنىڭ ئىنتىقامىنى ئالىمەن! — دەپ نەرە تارتتى. ھەزرىتى ئەمىر جەڭ كىيىمى كەلتۈرۈشكە بۇيرۇدى. مۇقبىل ھەزرىتى ئىسمائىلنىڭ كۆڭلىكىنى ئېلىپ كەلدى. ھەزرىتى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆڭلىكىنى كىيىدى، ئۈستىگە بەدىنىنىڭ يۇمشاق تۇرۇشى ئۈچۈن چىننىڭ يىپىكىدىن تىكىلگەن يەتتە قات كىيىمنى كىيىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ زەنجىردىن توقۇلغان كىيىمىنى كىيىدى. بېشىغا ھۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ كۇلاھىنى، پۇتىغا سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆتۈكىنى كىيىدى. بېلىگە ئىسھاق پەيغەمبەرنىڭ كەمىرىنى باغلىدى. شېست ئەلەيھىسسالامنىڭ سۇ پەرىنى ئۆشۈنىشىگە تاشلىدى. ئۆتكۈرلۈكتە تەڭدىشى يوق تەۋەررۈك بىر خەنجەرنى بېلىگە ئېسىپ ھىشامنىڭ گۈرزىسىنى قولىغا ئالدى. ئىسھاق ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېتىغا مىنىپ مەيدانغا كىردى. ئەل قەمە ئەمىرىنى كۆرۈپ ئېيتتىكى:

— ئەي ئاتلىق، مەن ھەمزىنى چاقىردىم، سەن مەيداندىن قايتىپ كەت، — دېدى. — ھەمزە ئىبنى ئابدۇلمۇتەللىپ مەن بولىمەن، — دېدى ئەمىر. — ھەمزە دېگەن سەنمۇ؟ — دېدى ئەل قەمە.

— سېنىڭ قەددى ئاتىشى گەز كېلىدىغان ھىشامنىڭ ئۆلتۈرگەن كىشى مەن بولىمەن! ئەل قەمە نىمۇ ئۆلتۈرمىەن! — دېدى. ئەل قەمە بۇ سۆزگە چىدىيالماي پەرياد قىلدى. قولىغا گۈرزىسىنى ئېلىپ، پىلىنى ھەيدەپ ئەمىرگە ھۇجۇم قىلدى. ئەمىر بېشىغا سۈپەر تۇتتى. ئەل قەمە گۈرزىسىنى سۈپەرگە شۇنداق ئۇردىكى، ئۇلارنىڭ ئاۋازى ئىككى تەرەپ تەرەپتىكى لەشكەرگە ئاڭلاندى. خالايتقا، گويا ئاسمان يېرىلغاندەك، تاغ - تاغقا ئۇرۇلغاندەك بىلىندى. گۈرزى بىلەن سۈپەر ئارىسىدىن ئوتلار چېچىلىپ ئاسمانغا چىقتى. خالايت ئەمىر ھەمزىنىڭ ھايات رىشتىسى ئۈزۈلگەنمىدۇ، دەپ ئويلاپ تۇرۇشىغا ئاۋازلار پەسىيىپ ئەمىر ھەمزىگە ھېچقانداق نۇقسان يەتمىگەنلىكى ئايان بولدى.

— ئەي ھەمزە، — دېدى ئەل قەمە — نۆۋەت ساڭا كەلدى. ھەرقانچە ھۈنرىڭ بولسا كۆرسەتكىن، — دېدى. ئەمىر دېدى:

— ساڭا ئۈچ قېتىملىق ھۇجۇمنى ئۆتۈندۈم، سەن تېخى بىرىنى كەلتۈردۈڭ. قالغان ئىككىنى كۆرسەتمەسەن؟

ئەل قەمە گۈرزىنى ئېلىپ، غەزەپ بىلەن شۇنداق ئۇردىكى، گۈرزىنىڭ زەربىدىن يەر - زېمىن لەرزىگە كەلدى. ئىسھاقنىڭ ئېتىمۇ نالە قىلدى. ئاتنىڭ ھەربىر تال موپىدىن سۇلار ئاقتى. ئۈچىنچى گۈرزىنىمۇ شۇ يۈسۈندا ئۇردى. نۆۋەت ھەزرىتى ئەمىرگە كەلدى. پالۋانلىق تومۇرلىرى ھەرىكەتكە كېلىپ، قولىدىكى ھىشامنىڭ گۈرزىسى بىلەن شۇنداق سالدىكى، ئەل قەمەنىڭ پىلىنىڭ بېلى سۈندى، ئەمىر ھەمزىمۇ ئاتتىن چۈشۈپ پىيادە بولدى. پىيادە تۇرۇپ نۇرغۇن گۈرزى سېلىشتى. ئاندىن ئەل قەمە شەمشىرىنى ئېلىپ، ئەمىرگە شەمشەر سالدى. بۇ شەمشەر ئەمىرنىڭ سۈپەرىگە پېتىپ قالدى. ئەمىر سۈپەرنى بىر شىلتىگەندى، شەمشەرنىڭ تىغى سۈنۈپ، ئەل قەمەنىڭ قولىدا دەستىسى قالدى. ئەل قەمە دەستە بىلەن يەنە ئېتىلدى. يېتىپ كەلگەندە ئەمىر سۈپەر بىلەن ئۇنى ئۇرۇۋەتتى. شەمشەرنىڭ دەستىسىمۇ يەرگە ئۇچۇپ چۈشتى. خوجا ئۈمىرى كېلىپ دەستىنى قولىغا ئېلىۋالدى.

— ئەي تېتىقسىز، — دېدى ئەل قەمە، — دەستىنى تاشلا! بۇ دەستىگە نۇرغۇن

جاۋاھىرلار خەرج قىلىنغان. — ئەي ئەبلەخ! — دەيدى ئۇمىرى، — مېنىڭ قولۇمغا مەيداندىكى ھەرقانداق نېمە چۈشۈپ قالسىلا، مېنىڭ بولىدۇ. بۇنى بەرمەيمەن. ئەلقەمە: «سېنى دەستىگە تويغۇزاي» دەپ قولغا يانى ئېلىپ شۇنداق ئوق ئۈزۈۋىدى، خوجا ئۇمىرى ئىككى پۈتىنى يەرگە ئۇرۇپ، ھاۋاغا كۆتۈرۈلدى ۋە «سېنىڭ قەستىڭنى ئەمدى بىلىدىم» دەيدى. بۇنى كۆرگەن لەشكەرلەر ھەيران قالدى. ئەلقەمە:

— ھەي ئەييار، مەندىن قېچىپ نەگە بارسەن! — دەپ يەنە بىر ئوق ئۈزدى. ئۇمىرى يەنە ئاسمانغا موللاق ئېتىپ، ئۇ ئوقنىمۇ رەت قىلدى ۋە ھاۋادا تۇرۇپ: — ئەي ئەلقەمە، مەن بۇ يەردە تۇرسام، ئوقنى نېمىشقا ئۇ يەرگە ئاتسەن؟ — دەپ ئوقنى يەرگە تاشلىدى. ئەلقەمەنىڭ قەھرى، غەزىپى تېشىپ: «ئەمدى، سەكرەپ چىقىدىغان يېرىڭگە ئاتاي، دەپ، تاجاۋۇزچىلار بىلەن ئۇرۇشقاندا ئاتىدىغان يايىنى قولغا ئالدى. ئوقنى بېسىپ، ياسىنىڭ ئىككى بېشىنى بىر يەرگە ئەگدى. خوجا ئۇمىرى تەۋرەندى، ئۇ، ئۇمىرىنىڭ سەكرەيدىغان يېرىنى مۆلچەرلەپ ئوقنى قويۇپ بەردى. بۇ چاغدا خوجا ئۇمىرى ئەلقەمەنىڭ لەشكىرى تەرىپىگە ئۆتۈپ تۇردى. ئەلقەمەنىڭ ئوقى ئۆزىنىڭ ئەسكىرىگە تېگىپ، نۇرغۇن كىشىنى ھالاك قىلدى. ئۇ، يەنە خوجا ئۇمىرىنى تۇتقىلى يۈگۈردى. خوجا ئۇمىرى مەيداندا ھەر تەرەپكە قاچاتتى. ئەلقەمە ئۇنىڭ كەينىدىن يۈگۈرۈپ يېتەلمەي قاتتىق چارچىدى. ئىككى لەشكەرنىڭ ئارىسىدا پالاقشىپ يۈرۈپ خەلقئالەم ئالدىدا رەسۋا بولدى. ئاخىر يۈگۈرگىنىچە كېلىپ ئەمىرنىڭ بېشىغا تىغ سالغانىدى، ئۇ تىغىمۇ سۈنۈپ كەتتى، دەستىسىنى ئاتقاندى. ئەمىر سۇ پەر بىلەن رەت قىلدى. بۇ دەستىنىمۇ خوجا ئۇمىرى ئېلىۋالدى ۋە كېلىپ:

— ئەي ئەلقەمە، مېنىڭ ھەققىمنى بەرمەمسەن؟ — دەيدى.

— سېنىڭ نېمە ھەققىڭ بار؟ ئۆزۈڭ كىمسەن؟ ئېتىڭ نېمە؟ — دەيدى.

— مېنىڭ ئېتىمنى «تىكتىكى بەيابانى» دەيدۇ، — دەيدى خوجا ئۇمىرى، — مېنىڭ ھەققىم شۇكى، ئىككى پالۋان مەيدانغا كىرىپ جەڭ قىلغاندا، مەن شۇ يەردە ھازىر بولۇپ، ھەرنېمە سۈنۈپ، بۇزۇلسا ئالىمەن. مېنىڭ ئوقىتىم شۇدۇر. نومۇس قىلماي، قوللىڭىزدىكى دەستىنى تاشلاڭ، — دەيدى.

ئەلقەمە دەستىنى ئۇمىرىگە تاشلاپ بېرىپ، قولغا نەيزە ئالدى. ئىككى ھۈجۇمچىنىڭ ئارىسىدا نۇرغۇن نەيزە رەت قىلىندى. بىر - بىرىنىڭ كەمەر بەندىدىن تۈتۈپ ئېلىشتى. كەمەر بەندىلىرى ئۈزۈلۈپ، جەڭ كىيىملىرى پارە - پارە بولدى. ئاخىر ئەمىر دەيدى:

— ئەي ئەلقەمە، بارلىق سپاھىگەرلىك ھۈنەرلىرىمىزنى ئىشلەتتۇق. ئەمدى، پەقەت بىرلا ئىش قالدى. — قايسى ئىش قالدى؟ — دەيدى ئەلقەمە. ئەمىر:

— بىر - بىرىمىزنىڭ كەمەر بەندىدىن تۈتۈپ يۇقىرىغا كۆتۈرەيلى، كىم ئېگىز كۆتۈرسە، بۇ مەيدان شۇنىڭ بولسۇن، — دەيدى.

— ھەرقانچە زور دەرەخ بولسىمۇ يىلتىز - يىلتىزدىن تارتىپ يۇلۇۋېتىمەن، — دەيدى ئەلقەمە، — سېنى كۆتەرمەك قانچىلىك تەس ئىدى؟ — دەپ، ئەمىرنىڭ بېلىدىن تۈتۈپ، زور قىلدى. بىرىنچى كۈچەشتە تىزغا ئالدى. ئىككىنچى كۈچەشتە ئوڭ قولى سۈندى، بۇرنىدىن قان كەتتى. ئەلقەمە ئەمىردىن قولىنى يىغىپ، «نۆۋەت ساڭا كەلدى» دەپ تۇردى. ئەمىر ئەلقەمەنىڭ كەمەر زەنجىرىگە قولىنى قويۇپ، خوجا ئۇمىرىگە قارىدى.

خوجا ئۆمرى موللاق ئېتىپ، قالپىقىنى ھاۋاغا ئاتتى. مەدايىن چېرىكلىرى؛ «ئەمىر ھەمزە نەرە تارتىدىغان بولدى» دەپ بېلىشتى، ۋە ئۆز ئاتلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ قۇلاقلىرىغا پاختا تىقىپ تۇرۇشتى. ئەمىر نەرە تارتىپ، بىرىنچى كۈچەشتە بېشىغا ئېلىپ شۇنداق ئايلاندۇرۇشقا باشلىدىكى، ئىككى لەشكەر ھەيرانۇ ھەس قېلىشتى. ئەمىر ئەلقەمنى «تەسلىم بول» دېدى، ئەلقەمە: «نېمە قىلساڭ قىل، تەسلىم بولمايمەن» دېدى. ئەمىر ئۇنى بېشىدىن چۆرۈپ يەرگە شۇنداق ئۇردىكى، ئۈستىخانلىرى تالقان - تالقان بولدى. نەرىنىڭ ئاۋازىدىن ئەلقەمەنىڭ چېرىكلىرى بېھوش بولۇپ يىقىلدى. تۆت ئاياغلىق ھايۋانلار خۇددى ھاشاراتلاردەك باياۋانغا قېچىپ كەتتى. گۈستەھەم ئەلقەمەنىڭ دوزاخقا كەتكىنىنى كۆرۈپ، شۇ ھامان ھەزرتى ئەمىر-نىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ جان تىلىدى. ئەمىر ئۇنىڭ گۇناھىدىن ئۆتتى. ئەمىرنىڭ لەشكەرلىرى ئەلقەمەنىڭ لەشكەرلىرىنى قوغلاپ، تۆت قونالغۇلۇق يەرگە بېرىپ نۇرغۇن ئولجىلارنى ئالدى. نۇشىرىۋان ھەزرتى ئەمىرنىڭ ئىشلىرىغا تەھسىن ئاپىرىنلار ئوقۇپ، نۇرغۇن سەرۇپايىلارنى تەقدىم قىلدى. ھەزرتى ئەمىرمۇ ئىنتايىن خۇشال ئىدى.

پەسلى داستان، ھەزرتى ئەمىر ھەمزىنىڭ پالۋان

پىلتەن بىلەن جەڭ قىلىپ، ئۇنى ئۆزىگە

بويسۇندۇرغانلىقى.

ئەلقەمە ئۆلتۈرۈلگەن كۈنى بارلىق ئالتۇن كۇلاھلىق پادىشاھلار ۋە چېدىرچى پالۋانلار كىسىرى راۋىقىنىڭ ئالدىغا يىغىلىپ، بەختەكنىڭ باشچىلىقىدا نۇشىرىۋان پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىغا كىرىشتى ۋە يالاڭۋاش بولۇپ:

— ئەبۇئالى ئەمدىلا ئون سەككىز ياشقا كىرىپتۇ، ئۇ، تېخى كىچىك بالا تۇرۇپ بەھرامدەك بىر پالۋاننى يەڭدى، پەيزىئاباد ئورمانلىقىدىكى يولۋاسنى ئۆلتۈردى. ھىشا ئەلقەمەدەك زەبەردەست پالۋانلارنى ھالاك قىلدى. ئەمىر ھەمزىنىڭ نىيىتى باشقا، ئۇ ھەرگىزمۇ بىزگە دوستلۇق قىلمايدۇ. بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭغا تېخىمۇ كۈچىمىز يەتمەيدۇ. مۇشۇ ۋاقىتتا ئۇنى يوقىتىش كىرەك.

— بۇنىڭ بىلەن كىم جەڭ قىلالايدۇ؟ — دەپ سورىدى نۇشىرىۋان. — قەلئەئى زەڭگىبارنىڭ بىر پادىشاھى بار ئىشى، — دېدى بەختەك، ئېتىنى

پىلتەن پىلزور دەيدىكەن. ھازىر ئۇنىڭغا ھېچكىم تەڭ كېلەلمەيدۇ. نامە ئەۋەتسەك، كېلىپ ھەمزىنى يوقىتىپ بېرىدۇ، — دەپ، پادىشاھنى ماقۇل كەلتۈرۈپ، ئەلچى ئەۋەتتى. ئەلچى نەچچىلىگەن مەزىللەرنى بېسىپ قەلئەئى زەڭگىبارغا يەتتى. پادىشاھقا نامىنى بەرگەندى. بۇ پالۋان بەجاندىل قوبۇل قىلدى. جەڭ تەييارلىقىنى قىلىپ، سەكسەن مىڭ زەڭگى بىلەن مەدايىنگە يۈرۈش قىلدى.

ئەمدى سۆزنى ھەزرتى ئەمىردىن ئاڭلايلى: —

ئەمىرنىڭ ئادەملىرى كېلىپ: —

— زەڭگىبارلار سىزنىڭ ئۈستىڭىزگە كېلىۋاتىدۇ. سىز بولسىڭىز بىخەۋەر ياتامسىز؟ —

دەپ خەۋەر قىلىشتى. خوجا ئۆمرى «شەھەردىن چىقىپ كېتەيلى» دەپ، شۇ كېچىسى شەھەردىن چىقىپ، شادىكام دەرياسىنىڭ بويىغا چۈشتى. ئەتىسى بارلىق شاھلار نۇشىرىۋان.

نىڭ ئالدىغا يىغىلدى. قارىسا ئەمىر ھەمىزنىڭ تەختى بوش ئىدى. «نەمىز نەمىز نەمىز» دېگەن دەۋە بىلەن ئىشقا چىقىپتۇ؟ — دەپ سورىدى نۇشىرىۋان. «نەمىز نەمىز نەمىز» دېگەن دەۋە بىلەن ئىشقا چىقىپتۇ، — دەپى قارۇن دېۋەبەند، — نەمىز نەمىز نەمىز، بىلىمدۇق، ماڭا لەشكەر قوشۇپ بەرسىڭىز بېرىپ باقاي. نەمىز نەمىز نەمىز. — ئەي پادىشاھ، — دەپى گۈستەھەم، — بۇنىڭدىن كېيىن ئۇ يۈزسىزگە قارىمىغايدى. سىز. پۈتۈن لەشكەر ئاتلىنىپ، ھەمىزنى دۇنيادىن يوقىتىلى. — دەپى. نەمىز نەمىز نەمىز. پادىشاھ لەشكەرلەرنى ھەمىزنىڭ ئارقىسىدىن يۈرۈشكە ئەمىر قىلدى. لەشكەرلەر يېتىپ كەلدى. ئۈمەر مەئدە كەرەب چەترەك تۇراتتى. لەشكەرلەر ئۇنىڭ بىلەن جەڭ قىلدى. بۇ خەۋەر ئەمىرگە يەتتى. ئۇ، ئاتلىنىپ جەڭگاھقا كەلدى. رەڭگىبارلار ئەمىرنى كۆرۈپ، ئۈمەر مەئدە كەرەبتىن ئايرىلدى. ئەمىر مەيدانغا كىرىپ، مەرد تەلەپ قىلدى ۋە نەرە تارتىپ جەۋلانبازلىق قىلىپ: — ھەركىمنىڭ ئۆلۈش ئارزۇسى بولسا، مېنىڭ بىلەن مەيدانغا چۈشسۇن، ئۆلۈم بىلەن خۇشى يوقلار مەدايىنگە يېنىپ كەتسۇن، — دەپ دەبدەبە قىلىشقا باشلىدى. بۇلار مۇشۇ يەردە تۇرسۇن، ئەمدى گەپنى پىلتەن پىلزوردىن ئاڭلايلى. پىلتەن پىلزور مەدايىنگە يېقىن يېتىپ بېرىپ ئۈكىسى قارۇنغا: — سەن بېرىپ، ھەمىزگە مېنىڭ يارلىقىمنى يەتكۈزۈپ ئۇنى ئېلىپ كەل، — دەپ ئەۋەتتى. پادىشاھقا: — جاكارچى دەرۋازىنىڭ ئالدىغا كېلىپ «ھەمىز قېنى سەن! بۇياققا چىق!» دەپ توۋلاۋاتىدۇ، — دەپ خەۋەر كەلدى. پادىشاھ ئۇنى بۇ يەرگە تەكلىپ قىلىشقا كىشى بۇيرۇدى. چىقىپ ئۇ ئادەمنى تەكلىپ قىلغانىدى، «مەن ھەمىزنى كۆرمىگىچە ھېچ يەرگە چۈشمەيمەن» دەپ ئۈنىدى. پىلتەن بۇ ۋەقەنى ئاڭلاپ ئۇنىڭ كەينىدىن كەلدى. نۇشىرىۋان دەپى: — بۇ پالۋان ھەمىزنى چاغلىماي ئۆلمەكچى بولۇۋاتىدۇ. ئاكىسىنىڭ ئالدىدا بىز بالاغا قالمىمىز. ئۇنىڭ كەينىدىن بېرىپ جەڭ قىلغىلى قويمىڭلار، — دەپ يارلىق قىلدى. شۇنىڭ بىلەن پىلتەنلەرنىڭ كەينىدىن قەيتۈس مەغرىبى ماڭدى. ئۇ يېتىپ بارغىچە قارۇن ئىككى تەرەپتە دەريادەك، ئىككى لەشكەرنىڭ سەپ تارتىپ تۇرغانلىقىنى كۆردى. بىر كىشى مەيداندا جەۋلانبازلىق قىلىپ تۇراتتى: ئۇ كېلىپ: — ئەي بىچارىلەر، مۇشۇ يىگىتلىكىڭلەرنى ئىشقا سېلىپ كۈن كەچۈرۈۋاتامسىلەر؟ بۇ يىگىت كىم؟ — دەپ سورىدى گۈستەھەمدىن. ئۇ: — ئەمىر ھەمىزە دېگەن شۇ، — دېيىشى بىلەنلا، قارۇن پىلتەن سەكرەپ مەيدانغا چۈشتى. ۋە قارىسا، بىر پالۋان يەر زېمىنى زىلزىلىگە سېلىپ، جاھاننى لەرزىگە كەلتۈرۈۋاتقانلىقىنى كۆردى. — ھەمىزە دېگەن سەنمۇ؟ — دەپ سورىدى قارۇن. — ئەلۋەتتە مەن! — دەپى ھەمىزە. — ساڭا پىلتەن پىلزورنىڭ يارلىقى، شۇكى، ئاتتىن چۈشۈپ ئالدىغا كەل، — دەپى قارۇن، — سېنى ئالەم پالۋانىنىڭ يېنىغا ئېلىپ بارمەن! — ئەمىر كۈلۈپ كەتتى ۋە: — ئەي ئەخمەق، قانداق قىلىپ ئېلىپ بارسەن؟ — دەپى. قارۇن: —

— «مانا موشۇنداق باغلاپ ئاپىرىمەن» ، — دەپ ، ئەمىرنىڭ كەمىرىگە قول سوزۇپ ، پىلغا ئىشارەت قىلدى . پىل خارتۇمى بىلەن ئەمىرنىڭ بېلىدىن يۆگىۋېلىپ ، ئەمىرنى ئات بىلەن بىللە سۆرەپ ، ئالدىغا ئېلىپ كەلدى . لېكىن ئاتتىن ئاجرىتالمىدى . ئەمىرنىڭ قەھرى - خەزىپى تېشىپ ، نەرە تارتقىنىچە پىلنىڭ خارتۇمىدىن تۇتتى ۋە پىلنى يەردىن ئۈزۈۋېلىپ شۇنداق ئۈردىكى ، پىلنىڭ ئۈستىغا ئۇ كۆكۈم - تالقان بولۇپ كەتتى . قارۋان پىلتەن قورقۇپ تىكىۋەتتى . ئەمىر ئۇنى قوغلاپ بېرىپ بىلىدىن تۇتۇپ يەرگە ئۈردى . ئاندىن باغلاپ مەيداندىن ئېلىپ چىقىپ ، ئۈمەر مەئدە كەرەبەگە تاپشۇرۇپ بەردى . قارىسا تامام لەشكەر ئات سېلىپ كېلىۋېتىپتۇ . قوللىرىغا شەمشەر ئېلىپ ئازراق جەڭ قىلغاندىن كېيىن چېرىك - لەرگە ئېتىلدى . بارلىق لەشكەرلەر ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ قاچتى . ئۈمەر مەئدە كەرەبە نۇشۇردى . ئۇنىڭ ئىككى ئوغلىنى تۇتۇپ كەلدى . لەشكەرلەر مەداينىگە قايتىشتى . بولغان ۋەقەنى پادىشاھقا مەلۇم قىلىشتى . پادىشاھ ئوغۇللىرىنىڭ ھاياتىدىن غەمگە پاتتى .

— ئەي پادىشاھ ، — دېدى خوجا ، — شاھزادىلەردىن كۆڭۈللىرى خاتىرجەم بول . سۇن ، ئەمىر ھەمزە ئۇلارغا يامانلىق قىلمايدۇ .

پادىشاھ خاتىرجەم بولدى . ئالەمنىڭ مەردانىسى ئەمىر ئىككى شاھزادىنى ئەكىلىپ ، نۇرغۇن ئىززەت - ئىكراملار قىلدى ۋە ئۈمەر مەئدەنى قوشۇپ ، ئۇلارنى مەداينىگە ئەۋەتتى . پادىشاھ شاھزادىلىرىنى كۆرۈپ ، ناھايىتى خۇش بولدى . ئۈمەر مەئدە كەرەبەگە زىياپەت بەردى . زىياپەت تازا قىزىغاندا بىر ئادەم كىرىپ پادىشاھنى كۆزىگە ئىلماي :
— سىلەرگە پىلتەن پىل زورنىڭ يارلىقى شۇكى ، ئىنىم قارۋان پىلتەننى ، گۈستەھەم ھىيە بىلەن ئەمىر ھەمزىگە ئۆلتۈرگۈزۈپتۇ . ماڭا گۈستەھەمنى ئۇرۇق - ئەۋلادى بىلەن چىقىرىپ بىرىڭلار . بولمىسا ، بېرىپ شەھىرىڭنى ۋەيران قىلىپ ، تامام كىشىلىرىڭنى ئۆلتۈرۈمەن ، دەيدۇ ، — دېدى . ئۇلار :
— گۈستەھەمنى باغلاپ ئاپىرىپ بېرىيلى ، — دەپ ، بۇ ئادەمنى يولغا سالدى ۋە «قانداق قىلىمىز؟» دەپ مەسلىھەت قىلىشقى ، خوجا جۇمھۇر ئەمىر ھەمزىگە مەلىكە مېھرىندى . گارنى ۋەدە قىلىپ نامە ئەۋەتىشنى مەسلىھەت بەردى . نۇشۇرپۇن قىزىنى ۋەدە قىلىپ ئەمىرگە نامە ئەۋەتتى . ئەمىر قايتىپ بېرىپ پادىشاھ بىلەن كۆرۈشتى . پادىشاھ مەجلىس تۈزۈپ ، نۇرغۇن سوۋغاتلارنى ۋەدە قىلدى .
— ئەتتىسى ناماز ۋاقتى بىلەن جەڭ دۇمبىقىنىڭ ئاۋازى كەلدى . قارىسا ، پىلتەن پالۋان مەيدانغا كىرىپ ، جەۋلانبازلىق قىلىۋاتقان :
كېلىپ پەھلەۋان پىلتەننى پىلىزور ،
يېتەر ئارقىدىن مەرزوق ئەفكەندەشۇر .
خوجا جۇمھۇر ئەمىرنى «كېسەل بولۇۋالسۇن» دەپ ئادەم ئەۋەتتى . ئەمىر ياتتى . لەشكەرلەر چىقىپ سەپ تۈزدى . ھېچكىم مەيدانغا كىرمىدى . ئۇ پالۋان :
— گۈستەھەم دېگەن نەدىسەن ! مەرىكە مەيدانىغا كەل ! — دەپ قىچقىراتتى . گۈستەھەم مەيدانغا كىرمەيتتى . ئۇ ، باشقىلاردىن ئاتىش پالۋاننى تەسلىم قىلىپ يېنىپ چىقتى . ئاخشىمى گۈستەھەم پادىشاھ قېشىغا كېلىپ :
— بۇ پالۋان مەداينى خارا ب قىلىدۇ ، ئەمىر ھەمزىنى چاقىرىپ ، ئۇنىڭغا تېخىمۇ

چوڭ ۋەدە قىلىك — دېدى. پادىشاھ ۋەدە بەردى. ئاندىن بارلىق پالۋانلار بىرلىشىپ، مېھرىنگارنىڭ قېشىغا كىرىپ: «ئەمىرنى چاقىرىپ، شاراب تۇتۇڭ، مەست بولغاندا: «سىز تۇرۇپ، بىر سەھراالىق مەدايىننى خاراب قىلامدۇ؟ شۇنىڭ بىلەن جەڭ قىلسىڭىز مەن راۋاق ئۈستىگە چىقىپ تاماشا كۆرسەم» دېگەن، دەپ ئۆگەتتى. مېھرىنگار ئۆگەتكەندەك قىلدى.

ئەمىر دېدىكى: — قەيتۇر ئۈستىگە چىقىپ تاماشا قىلىڭ، مەن نېمە ئىشلارنى قىلىدىكەنمەن، — دېدى.

پالۋانلار خۇشال بولدى. ئەتىسى پىلتەن مەيدانغا كېلىپ، سەپ راسلىدى ۋە: — مېنىڭ مەرىكە مەيدانىغا كىرىپ جەڭ قىلغۇدەك ئادەم بارمۇ؟ — دېدى. پالۋان ئۆمەر مەئدە كەرەب شاراب كۈچىدىن ئورنىدىن تۇرۇپ، تەزىم بىلەن مەيدانغا كىردى. پىلتەن قولغا ئۈمۈدىنى ئالدى ۋە:

— سەن گۈستەھەممۇ يا ھەمىزىمۇ؟ — دەپ سورىدى. — مەن — ھەمىزىنىڭ پالۋىنى ئۆمەر مەئدە كەرەب بولمەن، — دېدى ئۆمەر مەئدە.

پىلتەن: «ئەمىسە ھازىر بول!» دەپ بىر ئۈمۈد ئۇردى. ئۆمەر سۈپەر تۇتتى. ئىككى پۈتى يەرگە تېقىمىغىچە كىرىپ كەتتى. ئەمما، قولى تايىمىدى. مەئدە كەرەب ھوشىدىن كەتتى. خوجا ئۆمىرى يەنە ئۈمۈد كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، بىر موللاق بىلەن مەيدانغا كىرىپ پەشۋا ئۇردى. پىلتەن چېكىندى. خوجا ئۆمىرى ئۆمەر مەئدەنى بىر كاچات ئۇرۇپ ھوشىغا كەلتۈرۈپ، مەيداندىن چىقىرىۋەتتى. ئۆزى مەيداندا تۇردى. خەلق بىر ئادەمنىڭ مەيداندا تۇرغانلىقىنى كۆردى. پالۋان ئۇنىڭدىن:

— نېمە ئادەمسەن؟ — دەپ سورىدى. — ئۆزۈڭگە ھېزى بول، — دېدى خوجا ئۆمىرى — سەن بىلەن جەڭ قىلغىلى كەلگەن ئادەمسەن.

پالۋان غەزەپلىنىپ، ئۈمۈدىنى قولغا ئالدى. خوجا ئۆمىرى: «پەقەت پىلتەننىڭ ئۆمىرى بىردەم توختىمىغان، سۈپەرىمنى ئېلىۋالاي، — دېدى. پالۋان توختىدى. خوجا

ئۆمىرى خالىتىدىن بىر قەغەز سۈپەرنى چىقىرىپ چۆرۈپ «پۇۋ» دېدى. سۈپەر چوڭايىدى. ئۇنى بىر سۈرەتنىڭ بېشىغا توسۇپ قويدى. ئاندىن «تەييار بولدۇم، ئورغىن» دېدى. پالۋان ئۈمۈد بىلەن بىر سېلىۋىدى. ئۇ سۈرەت ئۈمۈدىنىڭ ئاستىدا غايىب بولدى. خوجا ئۆمىرى سەكرەپ ئارقىسىغا ئۆتۈپ، بىر پاتمان تاشنى پالاقمانغا سېلىپ شۇنداق ئۇردىكى، پالۋاننىڭ تاجىسىدىكى جاۋاھىرلار تاش زەربىسىدىن مەيدانغا چېچىلىپ كەتتى. بۇنى كۆرگەن پىلتەن غەزەپكە كېلىپ:

— ئەي، ئالۋاستى، تاجىمنى نېمە قىلدىڭ؟ — دېدى. — يەنە بىردەم تۇرۇپ تۇرۇڭ، جاۋاھىرلارنى تېرىپ بېرەي، — دېدى خوجا ئۆمىرى.

پالۋان دېدى: — ئېتىڭ نېمە؟ نېمە ئادەمسەن؟

— مېنىڭ ئېتىمنى مۇرغى سۇلايمان دەيدۇ، — دېدى خوجا ئۆمىرى، — پالۋانلار جەڭ قىلىپ، مەيدانغا جاۋاھىر چېچىلسا مەن يەردە بىر تال قويماي ئالمەن. شۇنىڭ ئۈچۈن «مۇرغى سۇلايمان» دەيدۇ، — دەپ جاۋاھىرلارنى تەرگىلى تۇردى. ئۈچ - تۆت پاتمان جاۋاھىرنى تاسقاپ تېرىۋالدى. پالۋان دېدى:

— ئەي، مۇرغى سۇلايمان. جاۋاھىرلارنى ماڭا بەر، ئۆزۈڭمۇ ئال. ئەمما، خوجا ئۆمرى ھەممىسىنى تېرىپ، خالتىسىغا سېلىۋالدى. پالۋان «ماڭىمۇ بەرگىن» دەپ ئۇنى تۇتقىلى يۈگۈردى. خوجا ئۆمرى قاچتى. ئۇ قانچە موللاق ئاتقانسىرى پالۋان ئۇنىڭغا يېتىشىۋالغىلى ئاز قالدى. خوجا ئۆمرى سېپىلدىن سەكرەپ ئۆتۈپ شەھەرگە كىردى. ئەمما، پىلتەن بىر ئۈمۈد بىلەن سېپىلنى ئۆرۈۋەتتى. لېكىن توپا - تۇمان دەستىدىن خوجا ئۆمرىنى كۆرەلمىدى. ئۇ قايتىپ كېلىپ، لەشكەرگە ھۇجۇم قىلدى. پۈتكۈل لەشكەر قېچىپ، ئەمىرنىڭ كەينىگە ئۆتتى. پىلتەن يېتىپ كەلدى. ئەمىر ئۇنىڭ ئالدىدا ئىدى.

— ماڭا قارا، — دېدى ئەمىر. پىلتەن قارىدى. ئەمىرنىڭ غەزەپ - ئاچچىقى كېلىپ بىر نەرە تارتقاندى، ئاندىن پىلتەن ئەمىرنى كۆردى: — نەمەن؟ — ئەجەبمۇ ئۈنۈك يامان ئوغرىكەنسنا؟ — دېدى ئۇ ئەمىرگە، — ئېتىڭ نېمە؟ — ئېتىم ئەمىر ھەمزە - دېدى ئەمىر. پالۋان سورىدى: — نېمە؟ — قارۇن پىلتەننى نېمە قىلدىڭ؟

— باغلاپ قويدۇم. — خوپ چېلىشچى پالۋانكەنسەن، ئۆلتۈرمەپسەن، — دە، ئەگەر ئۇنى ئۆلتەرگەن بولساڭ مەن سېنى ئۆلتۈرەر ئىدىم. ھېلى بولسىمۇ بېرىپ، قارۇننى چىقىرىپ بەر، — دېدى پىلتەن. — قارۇننى چىقىرىپ بېرەي، — دېدى ئەمىر، — ھازىر مەن ئاغرىق، ساقايغىچە جەڭ قىلمايلى.

— بولىدۇ، — دېدى پالۋان، — سەن ساقايغىچە مەن كەلمەي تۇراي، مۇرغى سۇلايمان دېگەن ئەييار مېنىڭ جاۋاھىرلىرىمنىڭ ھەممىسىنى ئېلىۋالدى. ئۇنىڭ ئازراقىنى بولسىمۇ ماڭا چىقىرىپ بەر. — دەپ خوشلىشىپ كېتىپ قالدى. لەشكەرلەرمۇ مەداينىگە قايتىپ كەتتى. پادىشاھ ئەمىرگە مېھرىبانلىق قىلىپ شاراب تۇتتى. ئەمىر بىر پەستىن كېيىن مېھرىنگارنىڭ ئوردىسىغا كىردى. بۇنى ھېچكىم تويمىدى. شۇ يەردە شارابقا تېگىش قىلدى. قارۇننى بولسا ئازراق جاۋاھىر بىلەن ئاغىسىنىڭ قېشىغا چىقاردى. پالۋان قارۇننى كۆرۈپ خۇشال بولۇپ، شاراب ئىچتى. تۇتۇۋېلىنغان 60 پالۋان قويۇپ بېرىلدى. ئەمىر ھەمزە تاكى يەتتە كۈنگىچە مېھرىنگارنىڭ قېشىدىن چىقمىدى. سەككىزىنچى كۈنى خوجا: — خېلى ئۇزۇن ئارام ئالدى، ئەتە جەڭگە چىقسۇن، — دەپ ئادەم ئەۋەتتى.

ئەتىسى ھەر ئىككى تەرەپتىن جەڭ دۇمباقلىرى چېلىندى، ھاۋادىكى قۇشلار ئالىگە، دەريالار لەرزىگە كەلدى. بۇ قىرىق مىڭ ناغرا خۇسرەۋنىڭ بارگاھىدا، زەڭگىلەرنىڭ دۇمباقلىرىدا كىرىدەك ئاڭلىناتتى. نۇشرىۋان «سەپلەرنى تۈزۈڭلار، ھەممە سىپاھلىرىڭلار پولاتتەك تەرتىپ بىلەن تەييارلانسۇن» دەپ يارلىق چۈشۈردى. تەييارلىق پۈتۈپ، ئىككى لەشكەر دەرياسى سەپ تۈزدى. نۇشرىۋانمۇ چىقىپ تۇغ - ئەلەملەر ئاستىدىن ئورۇن ئالدى: —

ئىككى لەشكەر ئەمەس ئىككى ھەشەرگاھ، سەپ بېلىپ پاكىزە زىھننى
قىلىپ باشغە تۇغ - ئەلەم جىلۋىگاھ. — خېمىيال ئېمىنىپ
بولۇپ بىر - بىرىگە تاقابىل سىپاھ، سەپتە بېرىپ پەرىزەتلىدى
زەمىنۈ پەلەك بولدى ئول دەم تەباھ. —

ئۇرۇپ نەئەرلەر ھاي - ھۇيى بەدەرد، سىزگە نەئەرلەر بەدەرد، سەدادىن تولۇپ گۈنبەرى لاجىۋەرد. سەدادىن تولۇپ گۈنبەرى لاجىۋەرد. سەدادىن تولۇپ گۈنبەرى لاجىۋەرد. سەدادىن تولۇپ گۈنبەرى لاجىۋەرد.

ئادەملەر ۋە ھايۋانلارنىڭ شاۋقۇنىدا بىر - بىرىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغىلى بولمايتتى. تېخى مەيدانغا ئادەم كىرمىگەندى. ئەمما، پالۋان پىلتەن پىلزور مىڭ پاتماندىن توققۇز قات كىيىم كىيدى. قىرىق بەش پاتمان پولات دۇبۇلغا كىيدى. ئۇنى نۇرغۇن جاۋاھىرلار بىلەن بېزىگەن بولۇپ قۇش پەيلىرى سانجىلغاندى. بېلىگە قىرىق پاتمان پولاتتىن ياسالغان كەمەر باغلىغاندى. سەمەندۇننىڭ رۇي شەمشادى ئۆشنىسىگە قويۇلغاندى. تۆت پىلنى جۈپلەپ ئۈستىگە تەختىراۋان ئورنىتىلغان، بۇ تەختنىڭ 12 كۈنگۈرسى بار بولۇپ، ئەينەك قويۇلغان ۋە ھەممە يېرىگە جاۋاھىرلار قويۇلغاندى. يەنە ھەربىر بۇرجىكىدە بىردىن ئوقياچى زەڭگى، بىردىن نەيزىۋاز زەڭگى ئولتۇراتتى. تۆت نەپەر پىلچى جاۋاھىر لىباسلارنى كىيىپ، تۆت پىلنىڭ بويىدا ئولتۇراتتى. پىللارنىڭ خارتۇمىغا ئىككى بىسلىقتىن شەمشەر باغلانغاندى. پىلتەن ئەتە شۇنداق ھەيۋەت بىلەن مەيدانغا كىردى. بۇنى كۆرگەن مەدايىن خەلقى ھوشىدىن كەتتى. ھەممە دۈشمەنلەرنىڭ كۆزى ئەمىردە ئىدى. ھېچبىر پالۋان مەيدان تەرەپكە قارىيالمايتتى. ھېچكىمدە مەيدانغا كىرگۈدەك جۈرئەت يوق ئىدى. ئاخىرى نۇشىرىۋان ئەمىرگە: — سىز كىرىپ بويسۇندۇرمىسىڭىز، بۇ زەڭگى بىلەن ھېچكىم تەڭ كېلەلمىگۈدەك، — دېدى. ئەمىر دەرھال جەڭ كىيىمىنى كىيىپ، مەيدانغا كىردى. پالۋان پىلتەن پىلزور ئەمىرنى كۆرۈپ كۈلۈپ دېدى: — ئەي، يىگىت، ساقايدىڭمۇ؟ — ساقايدىم، — دېدى ئەمىر. پىلتەن سورىدى: — نېمە ئاغرىقىڭ بار؟ — ھەي زەڭگى، — دېدى ئەمىر، — مېنىڭ ئاغرىقىم بىلەن سېنىڭ نېمە چاتىقىڭ بار؟ چىرىكىڭگە ھېزى بول. جەڭ قىلىمىز! — دەۋاتاتتى. ئۈچ - تۆت يۈز كىشى مەيدانغا كىرىپ، پىللىرىنى سەكرىتىپ بارگاھنى قالايمىقان قىلىشقا باشلىدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئىككى پالۋان بار ئىدى. ئۇلار ئاجايىپ ھەيۋەتلىك، سالاپەتلىك ۋە قامەتلىك ئادەملەر ئىدى. مەيداندا رەڭگارەڭ ئويۇنلارنى پەيدا قىلدى. ھەممە كىشى تاماشا كۆرۈشكە يېقىنلاشتى ۋە: — مەيداندا نېمە ئۈچۈن بۇنداق تاماشا چىقىرىسىز؟ — دەپ سورىدى. ئۇلار: — بىز پەرەڭ جەزىرىسىنىڭ پادىشاھىنىڭ ئوغۇللىرى بولىمىز. بىرىمىزنىڭ ئېتى قاتىل پەنچەگەر، يەنە بىرىمىزنىڭكى مەقاتىل بەدەستۈر. بىز ئالەمنى ئايلىنىپ، جامباشچىلىق قىلىۋاتقىنىمىزغا ئون تۆت يىل بوپتۇ. پەرەڭنىڭ ئون ئىككى مىڭ شەھەرستاندا بىزگە تەڭ كېلىدىغانلار چىقمىدى. مەغرىب زېمىنىدىمۇ مەغرىبىلەردىن ھېچكىشى بىز بىلەن تەڭ بولالمىدى. پەرەڭ، مەغرىب پادىشاھلىرىدىن تەسلىمنامە ئالدۇق. ئەمدى، نۇشىرىۋان يەتتە ئىقلىمىنىڭ ئادىل پادىشاھىدۇر. شۇنىڭ ئالدىدا جامباشچىلىق قىلىمىز. ئەگەر بىر پالۋان بىزنى مەيداندىن تۇتالىسا، بارلىق خەزىنىمىزنى ئۇنىڭغا بېرىپ، بەيئەت قىلىمىز. ئەگەر بىز ئۇنى باغلاپ ئېلىپ چىقساق، شۇ شەھەرنىڭ بىر يىللىق خىراجىتىنى ئالىمىز. تەسلىمنامە خېتىمۇ ئالىمىز. بولمىسا جەڭ قىلىمىز، — دېدى. بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، ھەممەيلەن مەيداندىن يېنىپ چىقتى. ئەتىسى ناماز ۋاقتىدا نۇشىرىۋاننىڭ بارگاھىنى ئەكىلىپ، ئېگىز بىر جايغا تىكتى زەڭگىلەرمۇ بىر تەرەپتىن بارگاھ تىكتى. قاتىل، مەقاتىلنىڭ ئادەملىرى

ناغرىلىرىنى ياغراتتى. ئۇلار قىرىقتىن ئىككى سەپ بولۇپ، بىرىگە قاتىل باش بولدى. مەقاتىل تەرەپتىن بىرى، قاتىل تەرەپتىن بىرى چامباشلىق قىلىشتى. پۈتۈن خالايق «سەل-لەمنا!» دېيىشتى. بىرىنى باغلىدى. شۇنداق قىلىپ، بۇ سەكسەن كىشىدىن يەتتە كىشى تاللاندى. بۇ يەتتە كىشى بىلەن قاتىل چامباشلىق قىلىپ ھەممىسىنى يەتتە بىلەن مەقاتىل ئۈچ كېچە - كۈندۈز تۇتۇشۇپ، تەڭ چىقىشتى. تۆتىنچى كۈنى قاتىل مەيدانغا كىرىپ، بىر كالا تېرىسىنىڭ ئۈستىدە بىر خىش ئالتۇننى قويدى ۋە: «بۇ سەكسەن كىشى — بۇ تېرىنى تارتىۋېلىڭلار، ئالتۇن سىلەرنىڭ بولسۇن، —» دېدى. بۇ سەكسەن كىشى ھېچقانداق قىلىپ ئالالمىدى. ئاندىن:

قېنى تارۇق، قېنى ھامان، قېنى گۈرشەست بىلە قۇززات،
قېنى ئوتتۇرۇد، قېنى سامۇ نەرىمانلار، قېنى، دىۋزات،
قېنى زالۇ قېنى رۇستەم قېنى سوھراب بىلە بەرزۇ،
تاقابۇلمەن ساڭا، كەلگىل، بۇ مەيدان ئىچرە بول ئوتتۇرۇ!
دەپ توۋلىدى. مەيدانغا ھېچقايسى تەرەپتىن ئادەم چۈشمىدى. ئەمما، بۇ سۆزنى ئاڭلىغان ئەمىر مەيدانغا كەلدى ۋە:

— بۇرۇنقى پالۋانلارنى نېمىدەپ چىشلەپ تارتسەن؟ — دەپ مەيداندىكى سەكسەن كىشىنى باغلىۋەتتى. ئاندىن، بايىقى تېرىنىڭ بۇرجىكىدىن تارتىپ يىقىتىپ، ئالتۇننى ئېلىپ، خوجا ئۈمىرگە بەردى. ئاندىن كېيىن قاتىلنى باغلىدى. ئاخىرىدا مەقاتىل بىلەن ئېلىشتى. پېشىن ۋاقتى بولغاندا نەرە تارتىپ، مەقاتىلنى دەس كۆتۈرۈپ بېشىغا ئالدى. ئۇنى كۆتۈرگىنىچە مەيداندا بىرقانچە قەدەم ماڭدى.

شۇ چاغدا مەلىكە ئاسما ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى. نەرە ئاۋازى ئاڭلاندى. تەختىنى زېمىن تەرەپكە ماڭغۇزدى. قاتىل بىلەن مەقاتىل ئەمىرگە تەسلىم بولۇپ، نۇشىرىۋانغا كۆرۈنۈش قىلدى. ئەتىسى يەنە سەپ راسلاندى. ھەزرىتى ئەمىر مەيدانغا كەلدى ئۇ يەردە سۇلايمان بەندىدىن جۇدا بولغان دېۋىدەك، جاڭگىلى مازاندىراندىن چىققان شىردەك بىر پالۋان تۇراتتى. ئۇ كۈلۈپ دېدى:

— ئەي نادان، سەن نۇشىرىۋاننىڭ قىزىغا ئاشىق ئىمىشىسەن. بۇ بالالارنى شۇنىڭ ئۈچۈن بېشىڭغا ئاپسەن. ماڭا بەيئەت قىل، ساڭا رەھىم قىلىپ، بىر سائەتتە مەدايىمنى ئېلىپ، نۇشىرىۋاننىڭ ئورنىغا ئولتۇرغۇزاي، خوسراۋ بارگاھىنى ساڭا تەقدىم قىلاي، كۆرگىنىكى، سەكسەن مىڭ زەڭگى پالۋىنىم بار، نۇشىرىۋاننىڭ لەشكىرى بىز بىلەن جەڭ قىلالمايدۇ، — دېدى.

— ئەي، پالۋان، — دېدى ئەمىر، — سېنىڭ قۇرۇق ھىممىتىڭگە رەھمەت، مەن ساڭا تەۋە بولمايمەن. مەن ھەزرىتى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادىمەن. مەككە بۇزۇرۇك-بۇزۇلدىرىدىن بولمەن. باشقا كىشىگە تەۋە بولماق بىزگە دۇرۇس ئەمەس. چېرىكىڭگە ئاگاھ بول! — دېدى.

— ئەي يىگىت، — دېدى پالۋان، — سېنى خېلى زەربەدەست دەپ چاغلىۋىدىم، قەدىمكى ئوتتۇراھال ئىكەن. بىر زەڭگى كەلسۇن سەن شۇنىڭ بىلەن ئېلىشقىن، كۈچ قۇۋۋىتىڭنى كۆرۈپ باقاي، — دەپ، ئىشارەت قىلغانىدى. شۇ زامان بىر زەڭگى مەيدانغا

چۈشتى. ئەمىرنىڭ غەزىپى تاشتى. زەڭگى قولىغا شەمشىرنى ئېلىپ ئۇنىڭغا ھەيۋە قىلدى. ئەمىر ئۇنىڭ قولىنى شەمشەر بىلەن قوشۇپ تۇتۇۋېلىپ، بېشىغا ئۇردى. زەڭگى قىرىق گەز يەرگە ئۇچۇپ كەتتى. ئۇنى باغلاپ مەيداندىن چىقىرىپ، جەۋلانبازلىق قىلىپ تۇردى. ئەمىر ھەمزە، دەپدى پالۋان، — ئەجەب باتۇر ئىكەنسىن، مەن بىلەن جەڭ قىلساڭ ئوسال بولۇپ قالسىن، مۇرادىڭغا يېتەلمەيسەن. ئەمىر دەرىغەزەپ بولۇپ، ھىشامنىڭ گۈرزىسىنى قولىغا ئالدى. تەختكە شۇنداق ئۇردى. كى، تەختنىڭ كۈنگۈرىلىرى پارە - پارە بولدى. بۇ پالۋان شەمشاد توخمىقىنى ئېلىپ ئۇرغاندى. ئەمىر پىيادە بولۇپ سۈپەر تۇتتى. ئەمىرنىڭ ئىككى پۈتى تېقىمىغىچە يەرگە پېتىپ كەتتى. سۈپەرنىڭ گۈل - نەقىشلىرى يەرگە تۆكۈلدى. شەمشاد توقماقنىڭ گويا تاغ - تاغقا سوقۇلغاندەك، ئاسمان يىقىلغاندەك ھەيۋىتىدىن پۈتكۈل لەشكەرنىڭ كۆزلىرى يۈمۈلدى. باياۋاندىكى دېۋە ئەھرىمەنلەر تەرەپ - تەرەپكە قاچتى. پالۋان كەينىگە قاراپ ئەمىرنىڭ ئىسكەندەر سېپىلىدەك تىك تۇرغانلىقىنى كۆردى. يەنە بىرقانچە قېتىم كۈچ كۆرسەتتى، نەسەت قىلدى. ئەمما ئەمىر ئۇنىماي ئۇمۇ ئۈچ قېتىم گۈرزى ئۇردى. پالۋاننىڭ ئەمگەن سۈتى تامىقىدا قالدى. ھەزرىتى ئەمىر بىلەن بۇ پالۋاننىڭ ئارىسىدا ئون ئىككى كۈن جەڭ بولدى. ئون ئۈچىنچى كۈنى ھەزرىتى ئەمىر بىر زەربە بىلەن پىلتەن پىلزورنى زەخمىلەندۈردى. پىلتەن: «بۇنىڭ سۆزى ھەق بولمىسا، ماڭا غالىب كەلمەسدى» دەپ ئويلاپ، ئەمىرگە تەسلىم بولۇپ قۇلىقىغا تۇتقۇنلۇق ھالقىسىنى سالدى. بۇ يەردە نەچچە كۈنلەر تۇرۇپ، خوشلىشىپ، زەڭگىبار قەلئەسىگە كەتتى. نۇشېرىۋان ئەمىرنى شەھەرگە ئېلىپ كىرىپ، مەي تۇتۇپ، باشلىرىدىن جاۋاھىرلارنى چاچتى. بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئەمىر مەداينىگە بېرىشنى خىيال قىلىپ، شادكام دەرياسىنىڭ بويىغا كېلىپ چۈشتى.

پەسلى داستان، ھىندىستاندىن ئەلچى كېلىپ لەندېھۇرنىڭ سۈرىتى ئېلىپ كېلىنگەنلىكى، نۇشېرىۋاننىڭ قورقۇپ ھوشىدىن كەتكەنلىكى

ھەزرىتى ئەمىرشاد كام دەرياسىنىڭ بويىغا چۈشتى، پۈتۈن زەررىن كۇلاھ پالۋانلار تاقى كىسىرىنىڭ ئالدىغا يىغىلىپ، «ئەبۇلئالى مەداينىگە بارغىلى يولغان چىقىپتۇ. ئۇنى قايتۇرۇپ كەلسەك، مەداينىگە بارمىسا ياخشراق بولارمىكىن، ئۇ يەرگە بارسا، بىزگە باش ئاغرىقى بولۇپ قالدۇ» دېيىشىۋاتاتتى. بەزىلىرى نۇشېرىۋانغا: «ھەمزە قەيتۈردىن يىقىلىپ، بېشى يېرىلىپتىمىش، شۇڭا چىقىپ كېتىمىش» دەيتتى. شۇ سۆزلەرنى قىلىۋاتقاندا، ئادالەت زەنجىرى تەۋرىدى. ۋە ھىندىستاندىن ئەلچى كەپتۇ» دەپ ئېلىپ كىرىشتى. مۇرشىدفورى نامە ئەۋەتكەندى. خەتتە: «ئەي، پادىشاھى ئادىل، مەنكى شەبھاد شاھتۇرمەن. ئاغام سەئىدىن شاھتىن بىر ئوغۇل دۇنياغا كەلگەندى. ئىسمى لەندېھۇر ئىدى. ئۇ پۈتۈن ھىندىستاننى ئۆز قولىغا كىرگۈزۈۋالدى. سېلى ئەسكەر چىقىرىپ جەڭ قىلىشقا بۇيرۇق بەرسە ياخشى بولاتتى. بولمىسا، ھىندىستان قولىدىن كېتىدۇ. بەلكى، ئىراننىمۇ بېسىۋېلىشى مۇمكىن» دېيىلگەندى.

ئەمىرلەر ئارىسىدا غۇلغۇلا پەيدا بولدى. پادىشاھ سورىدى:

— لەندىھۇر قانداق ئادەم؟

— ئەي، پادىشاھ، — دەدى سەرخاپ، — ئۇنىڭ سۈپىتىنى تەرىپلەپ بولماس، ئون بەش ياش ۋاقتىدا ئوتتۇز ئالتە گەز ئوزۇنلۇقتا بىرمىڭ بىريۈز پاتمان ساۋۇت كىيەتتى. ئۆستىدە ئاتمىش پاتمانلىق سۈپەر، بېشىغا ئون ئىككى كۈنگۈرلىق دۇبولغا كىيەتتى. مىڭ ئىككى يۈز پاتمانلىق نەيزىسى بار ئىدى. پىلى مەھمۇدقا تەختىراۋان بېكىتىپ ئولتۇراتتى. پىلىنىڭ ئۈستىگە خۇشئاۋاز ناغرىلارنى ئېسىپ قويغان بولۇپ، خارتۇمىغا ئىككى بىسلىق شەمشەر بېكىتىپ، رەقىبلىرى بىلەن ئېلىشاتتى. ھازىر ئىلىبىرىز تېغى بولسىمۇ، ئۇنى كېرەكسىز نەرسىگە ئايلاندۇرۇۋېتىدۇ، — دەدى.

— ئۇ پالۋاننىڭ سۈرىتى بولغان بولسا، شۇنىڭغا قاراپ ئۇنىڭغا تاقابىل تۇرغۇدەك كىشى ئەۋەتكەن بولساق ياخشى بولاتتى، — دەدى پادىشاھ.

— ئۇنىڭ سۈرىتىنى ئېلىپ كەلگەندىم. — دەدى سەرخاپ، — لېكىن، بارگاھقا پاتماسمىكىن؟

پادىشاھ تەختىنى سىرتقا ئېلىپ چىقتى، ئۆمىرالار يىغىلدى، سەرخاپ ساندۇقتىن لەندە ھورنىڭ سۈرىتىنى چىقىرىپ، تاناپقا ئاستى. نۇشرىۋان سۈرەتنى كۆرۈپ بىر ۋاراقراپلا ھوشىدىن كەتتى. پالۋانلارمۇ ھەر تەرەپكە قاچتى. كۆرگىلى كەلگەن خەلقلەر بىر - بىرىنى دەسسەپ قېچىشتى. ئېغىر بوي ئاياللارنىڭ بويىدىن ئاجرىدى. ئۇلارنىڭ چىرايى ساماندەك سارغايىدى. خوجا جۈمھۇر سۈرەتنى دەرھال يوشۇردى. پادىشاھ ھوشىغا كېلىپ:

— نېمە بالا بۇ؟ سۈرىتىنى كۆرۈپ شۇنچە بولۇپ كېتىسىلەر، ئۆزىنى كۆرسەڭلار قانداق قىلىسىلەر؟ — دەدى.

نۇشرىۋاننىڭ لەشكىرىدىن ھىندىستانغا ھېچكىم بېرىشقا پېتىنالمىدى. پادىشاھ خوجىغا قاراپ:

— سىز بۇلارنى بېرىشقا دالالەت قىلىشىڭىز، — دەدى. خوجا:

— كىم بارىدۇ؟ ئەگەر مېنى بار دەپسە باراي، — دەدى.

— ھەرقانچە مۈشكۈل ئىشىڭىز بولسا قىلىمەن دەيتتىڭىز، — دەدى نۇشرىۋان، — بۇنىڭ بىر ئىلاجىنى قىلىڭ.

خوجا دەدى:

— مەن سېلىنىڭ خىزمەتلىرىگە بىر كىشىنى تاپقاندىم. دۈشمەنلىرى ئۇنى مەدايىندە تۇرغىلى قويمىدى.

— ھەمىزنىڭ كۈچى يېتەرمۇ؟ — دەپ سورىدى پادىشاھ.

— ھېلىغۇ بىر لەندىھۇر كەن، — دەدى خوجا جۈمھۇر، — پۈتۈن ھىندىستان خەلقى لەندىھۇرغا ئايلانسىمۇ پالۋانلىقتا ئەبۇلئالىغا تەڭ كېلەلمەيدۇ.

— ئۇنداق بولسا، — دەدى نۇشرىۋان، — ئەمىر ھەمىزنى ئېلىپ كېلىڭلار.

ھىندىستانغا بېرىپ، لەندىھۇرنىڭ بېشىنى ئەكېلىپ بەرسۇن، ئۇنىڭغا مېھرىنگارنى بېرى، — دەدى. خوجا دەرھال ئەمىرنىڭ قېشىغا ماڭدى ۋە ئۇنىڭ بارگاھىغا كىردى. ئەمىر خوجىنىڭ ئالدىغا يىغلاپ چىقتى.

— ئەي، ئەبۇلئالى، — دەپ خوجا، — كىشى - كىشىگە ئاشىق بولسا، ئەنە شۇنداق

تاشلاپ كېتىدۇ، — ئەمىر بېشىنى تۆۋەن سالدى. خوجا جۈمھۇر يەنە:

— سىزگە خۇش خەۋەر، پادىشاھقا بىر بالايىئاپەت كەلدى. ھىندىستاندا جەڭ بولۇپ، ھىندىستان بويىسۇندۇرۇلۇپتۇ. بۇ ئىشلارنى بىر كىشى قىلىپتۇ. ئېتىنى لەندىھور دەيدۇ. سۈرىتىنى تارتىپ ئېلىپ كەلگەنكەن. سۈرەتكە قاراپ ھېچقانداق پالۋان ئۇنىڭغا قارشى بارغىلى پېتىنالمىدى. نۇشىرىۋان سىزنى ئۇنىڭ بېشىنى ئېلىپ كەلسە، قىزىمنى بېرىمەن، دەپ قەسەم ئىچتى. مەن سىزنى ئالغىلى كەلدىم، — دېدى. ئەمىر: «بار، دەپسەلە باراي» دەپ، خوجا جۈمھۇر بىلەن بىللە يولغا چىقتى. شادىكام كۆۋرۈكىدە قونۇپ، ئەتىسى پادىشاھ بىلەن كۆرۈشتى. پادىشاھ ئەمىرنىڭ يۈزلىرىگە سۆيۈپ:

— ئەي بالام، مەندىن رۇخسەتسىز نەگە باردىڭىز؟ — دېدى. — ئەمىر، مەدايىنگە كېلەي دېگەندىم، لېكىن دۈشمەنلەر مېنى بۇ يەردە تۇرغىلى قويمىدى. — ئەي ئوغلۇم، — دېدى پادىشاھ، — ھىندىستاندا ماڭا چوڭ بىر دۈشمەن، پەيدا بولۇپتۇ. ئۇنىڭ سۈرىتىنى كۆرۈپ، ھەممە كىشىنىڭ ھوشى كەتتى. ھېچكىم بارغىلى پېتىنالمىدى. سىز بېرىپ، دۈشمەننىڭ بېشىنى ئېلىپ كەلسىڭىز، مېھرىنگارنى بېرەي شۇ چاغدا ئۇ بەدبەختلەرمۇ سىزگە تەۋە بولاتتى. ئەمىر تەزىم قىلىپ ئولتۇردى. ئاندىن، بەختەك سۈرەتنى ئەكىرىپ كۆرسەتتى. ئەمىر- نىڭ بېرىپ ئۇنى كۆرۈش ھەۋىسى قوزغالدى. ئۇنىڭ ھىندىستانغا بېرىشى مۇقىملاشتى.

پەسلى داستان، لەندىھورنىڭ شەھاد بىلەن ئېلىشقانلىقى:

ھىندىستاندا لەندىھوردىن باشقا يەنە بىر پادىشاھ بار ئىدى. ئۇنى بۇقرا ت شاھ دەپ ئاتايتتى. ئۇ، شۇ ئەيىب ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادىدىن بولۇپ، ئۇنىڭ ئىككى ئوغلى بار ئىدى. بىرىنىڭ ئېتى سەئىدىن شاھ، يەنە بىرىنىڭ شەھاد شاھ ئىدى. ئاتىسى ئالەمدىن كېتىپ، سەئىدىن شاھ تەختتە ئولتۇرغانىدى. ھۆكۈمالار سەئىدىن شاھنىڭ تەلىپىگە قۇرئى سېلىپ بېقىپ دېدىكى: «سىزدىن بىر پەرزەنت ۋۇجۇدقا كېلىدۇ. سىزدىن ۋە شەھادتىن كېيىن شۇ بالا تەختكە چىقىپ پادىشاھ بولىدۇ». سەئىدىن شاھ:

— ئۇنداق بولسا مەن باشلىق بولماي، دەپ ئويلىدى. بىر كۈنى ئۇ شىكارغا چىقىپ، لەشكىرىدىن ئايرىلىپ قالدى. ئۇسساپ، ھەر تەرەپكە باردى. ئاخىرى بىر ئېگىز قەسىرنىڭ ئىشىكىگە يېتىپ باردى. ئىشىكتىن بىر قىز چىقىپ كەلدى. ئۇ ئون تۆت كۈنلۈك تولۇن ئايدەك ئىدى. ئەمما، چېچىنىڭ بىر تەرىپىنى تارىغان بولۇپ، يەنە بىر تەرەپتە تاغاق بار ئىدى. ئۇ قىز سەئىدىن شاھقا سالام قىلدى. سەئىدىن شاھ ئىلىك ئېلىپ سۇ سورىدى. قىز سۇ ئاچقىپ بەردى. پادىشاھ:

— مېنى تونماي، لاي سۇ ئاچقىپ بەردىڭىزمۇ؟ — دېدى. قىز:

— قارىسام پادىشاھتەك قىلىسىز. سۈزۈك سۇ بەرسەم دەرھال ئىچىسىز، زىيان قىلىدۇ. شۇڭا لاي سۇ بەردىم. سۈزۈلگەندە ئىچەرسىز، — دېدى، بۇ سۆز پادىشاھقا بەكمۇ ياقتى. ئۇ شەھەرگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئەتىسى تەختتە ئولتۇرۇپ:

— ئەي ئۆمىرالار، مەن بىر قىزنى كۆردۈم، — دەپ، ئۇنىڭ ھۆسىن - جامالىنى تەرىپ قىلدى. بارلىق ئەمىر - ئەكابرلار ئۇ قىزنى كۆرۈپ كېلىپ، قىزنى پادىشاھقا ئېلىپ

بەردى. پادشاھنىڭ مورادى ھاسىل بولدى. ئۇ قىز ھۇد پەيغەمبەرنىڭ نەسلىدىن بولۇپ، ئېتى مەھۋانە ئىدى. قىز شۇ كېچىسى ھامىلىدار بولۇپ قالدى.

ئەلەقسە، توققۇز ئاي، توققۇز كۈن، توققۇز سائەتتىن كېيىن، بىر ئوغۇل تۇغۇلدى. سەئىدىن شاھ ئالەمدىن كەتتى. بالىنىڭ بويى ئون ئىككى يېرىم گەز كېلەتتى. ئۇنىڭغا لەندېھۇر دەپ ئات قويدى. بالىنى بېقىشقا ئىنىكئانا تاپتى. شۇ چاغدا، شەھادشاھنىڭ خوتۇنىمۇ بىر ئوغۇل تۇغدى ئۇنىڭ ئېتىنى جىھاد قويدى. بۇلار بەش ياشقا كىردى. جىھادنىڭ ئايىغى چىقتى. ئەمما، لەندېھۇر قوپالماي، يېتىپ ئورنىغا سىيەتتى. ئىنىكئانىلىرى «ئۇنىڭ ئايىغى چىقتى. بۇنىڭ چىقماي، يېتىپ يەپ ئورنىغا چىچىدۇ» دەپ، لەندېھۇرنى بىر تەستەك سالىدى. لەندېھۇر قولىنى ئۈزىتىپ ئىنىكئانىسىنىڭ پاقىقىدىن تۇتۇپ، تامغا بىر ئۇرۇۋىدى، ئۈستىخانلىرى كۈكۈم - تالقان بولۇپ كەتتى، خادىملار كۆرۈپ، شەھاد شاھقا خەۋەر قىلىشتى. شەھاد شاھ «لەندېھۇرنى ئېلىپ كېلىڭلار» دەپ بۇيرۇدى. ئۇنى كۆرۈپ، «ئۇنى پىلىنىڭ ئالدىغا تاشلاڭلار» دەپ يارلىق قىلدى. لەندېھۇرنى ئەكېلىپ، پىلىنىڭ ئالدىغا تاشلىدى. پىل لەندېھۇرنى خارتۇمىغا يۆگىۋېلىپ يەرگە ئۇرماقچى بولۇۋىدى. لەندېھۇر پىلنىڭ خارتۇمىنى تۇتۇۋالدى. پىل قاچتى. بۇ ئىشنىمۇ شەھاد شاھقا خەۋەر قىلىشتى. شەھادشاھ: «ئۇنى پىلى مەھمۇدنىڭ ئالدىغا تاشلاڭلار» دېدى. بالىنى ئاپىرىپ پىلىنىڭ ئايىغىغا تاشلىدى. پىل لەندېھۇرنى كۆرۈپ، ئۇنى خارتۇمى بىلەن ئۇچسىغا ئېلىپ، تامام پىللارنى ئالدىغا سېلىپ، ھەيدەپ شەھەرنى ۋەيران قىلىپ، مازانداران جاڭگىلىغا يۈرۈپ كەتتى. نەچچە كۈن مەنزىل، مەراھىللارنى كېزىپ، مازاندارانغا يەتتى. تامام پىللار، پىلى مەھمۇدنىڭ مەنزىل مەقامىغا كېلىپ، تەسلىم بولۇشتى. لەندېھۇر بولسا ھەر كۈنى 5 - 10 پىلنى ئېلىپ ئون ئىككى ياشقا كىردى. زېرىكسە پىللار بىلەن تۇتۇشۇپ چېلىشىپ ئوينايتتى. گامى چوڭ پىللار لەندېھۇرنى خارتۇمى بىلەن يۆگىۋېلىپ، يەردىن ئۈزۈپ ئالاتتى. گامى لەندېھۇر ئۇششاق پىللارنى قۇچاقلاپ، دەس كۆتۈرۈپ، 50 - 60 قەدەم يەرگە باراتتى. ئەمما، جاڭگىلى مازانداراندىكى يەرلەرنىڭ مەرزۇق ئەفكەندەشور ئاتلىق بىر باشلىقى بار ئىدى، بۇلار سەئىدىن شاھقا تەۋە ئىدى.

بىر كۈنى بىر ئەييار مەرزۇققا شەھادنىڭ مەكتۈپىنى ئېلىپ كەلدى، خەتتە: «سىلەر بىزگە تەۋە ئىدىڭلار. سەئىدىن شاھتىن كېيىن زادى كەلمىدىڭلار. بىزمۇ سىلەرنى يوقلىمىدۇق. ھالا، بىزنىڭ پىلى مەھمۇد پىللار بىلەن بىر بالىنى ئېلىپ، مازاندارانغا كېتىپتۇ. شۇلارنى ئىزدەپ تېپىپ ئەكېلىپ بەرسەڭلار» دېيىلگەنىدى.

— ئۇ ئوغۇلنى ئادەم ئەۋەتىپ ئىزدەپ باقايلى، تاپالساق تۇتۇپ بېرەيلى، — دەپ ئەييارنى قايتۇردى. كىشىلەر ھەر تەرەپنى ئىزدەيتتى. بىر كۈنى بىر ئادەم چىقىپ بىر ئوغۇل بالىنى كۆرۈپ قالدى. ئۇ، پىللار بىلەن تۇتۇشۇپ، پىلنى ئاسمانغا ئېتىپ تۇتۇۋېلىپ ئويناۋاتاتتى.

بۇ پىللارنىڭ ئارىسىدا تاغدەك بىر پىل بار بولۇپ، ئۇنىڭ چۇڭلۇقى يىگىرمە پىلدەك كېلەتتى. ھېلىقى ئادەم بۇنى كۆرگەندىن كېيىن دەرھال بېرىپ، مەرزۇق ئەفكەندە شورغا خەۋەر قىلدى. مەرزۇق ئوتتۇز مىڭ ئادەم بىلەن ئاتلىنىپ كېلىپ، پىللارنىڭ ئەتراپىنى يەتتە قات قىلىپ قورشىۋالدى. جەڭ دۈمبىقىنى ئۇردى. پىللار كىشىلەرنىڭ ئۆزلىرىنى ئارىغا ئېلىۋالغىنىنى كۆردى. پىلى مەھمۇد لەندېھۇرنى ئۇچسىغا ئالدى. بىرچىنارنى يۇلۇۋېلىپ، لەندېھۇرنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى. بىر ئادەم مەيدانغا كىرىپ، ھەيۋەت بىلەن ۋارقىرايتتى.

تى . لەندىھۇر ئۇنىڭ تىلىنى بىلمەيتتى . ئۇ ئادەممۇ لەندىھۇرنىڭ تىلىنى بىلمەيتتى . ئىككى-سى جەڭ مەرىكسىدە روبىرو بولدى . ھېلىقى ئادەم لەندىھۇرغا ئۇمۇد تەڭلەپ كەلدى . لەندىھۇر جەڭنى بىلمەيتتى . ئۇ ، قولىدىكى چىنار شاخلىرىنى پۈتۈۋېتىپ ئېلىپ كەلدى . ئۇ ئادەم ئۇمۇدنى لەندىھۇرنىڭ بېشىغا قارىتىپ تۇرۇۋىدى ، لەندىھۇر ئۇمۇدغا چىنار بىلەن تۇردى . ئۇمۇد ئۇ ئادەمنىڭ قولىدىن چىقىپ كەتتى . ئۇ كىشى يەنە ئۇمۇدنى ئېلىشقا تەمىشلىۋىدى لەندىھۇر چىنار بىلەن بىر سالغاندى . بىچارىنىڭ ئۈستىخانلىرى پارە - پارە بولدى ، يەنە ئادەم يېتىپ كەلدى . لەندىھۇر ئارقا - ئارقىدىن ئۈچ ئادەمى زەخمىلەندۈردى . بىر ئادەم ئۆلدى . ئاندىن مەرزۇق ئەفكەندە شور مەيدانغا كىرىپ ، ھەيۋە قىلدى . لەندىھۇر ئۇنىڭ دىۋە بۇخارىدەك ، بېشى گۈمبەزدەك ، ئاغزى غاردەك ، چىشلىرى سەندەلدەك ، قولى چىنار شېخىدەك ئىكەنلىكىنى كۆردى . ئۇ ، بىر پىلغا مىنىۋاپتۇ . لەندىھۇر بۇنى كۆرۈپ ، قورقۇپ يېنىپ چىقتى . پىللار چەڭگە كىردى . ئۇ كۈنى قىرىق پىلنى تۇتۇپ بەندكە تارتتى .

ئەتىسى ناماز ۋاقتى بىلەن يەنە مەيدانغا كىرىشتى لەندىھۇر يىلى مەھمۇدقا مىنىپ روبىرو بولدى . بۇ پالۋان لەندىھۇرنى كۆرۈپ : «يېشى كىچىككەن ، ئەمما ، بەستىدىن يەرۇ - جاھان لەرزىگە كېلىدىكەن» دەپ زوقلاندى ۋە ئۇمۇد بىلەن جەڭ قىلسام ئۇنى زەخمىلەندۈرۈپ قويارمەنمىكەن ، دەپ ئويلاپ ، ئۇنىڭ كەمىرىگە قول ئۈزىتىپ ئالدىغا تارتتى . لېكىن ، پىلدىن يىقىتالمىدى . لەندىھۇرمۇ ئۇنىڭ ياقىسىدىن ئالدى . ئىككىيلەن يەرگە چۈشۈپ ، ئۈچ كېچە - كۈندۈز تۇتۇشتى . ئاخىر ، مەرزۇق لەندىھۇرنى باغلىۋالدى . ۋە ئۇنى مەيداندىن ئېلىپ چىقىپ گەپ سورىدى . لەندىھۇر ئۇنىڭ سۆزىنى چۈشەنمىدى . ئۇنى يالىڭاچ قىلىپ قارىغاندى . دولىسىغا سەئىدىن شاھنىڭ مۆھۈرى بېسىلغانلىقىنى كۆرۈپ ، ئۇنىڭ سەئىدىن شاھنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىنى بىلدى . ئاندىن ئۇنى ھېسابسىز ئىززەت ھۆرمەت بىلەن مېھمان قىلدى . مەرزۇق پالۋان ئۆزىنىڭ ئوتتۇز مىڭ لەشكىرى بىلەن مىڭ دانە جەڭ پىلىنى ئېلىپ ، لەندىھۇرنى كۆتۈرۈپ ، سەراندېقا يۈرۈپ كەتتى . بۇ خەۋەر شەھادقا يەتتى . شەھاد سەراندېنىڭ چۆلىگە ئادەم بۇيرۇپ : «تامام پالۋانلار يىغىلسۇن» دەپ بۇيرۇدى . شەھادنىڭ ئوغلى جىھاد قوپۇپ : — مەن لەندىھۇر بىلەن تەڭ ياشتا . رۇخسەت قىلىشىڭىز ئۇنىڭ بىلەن مەن ئېلىشىم ، — دېدى . شەھاد ئۇغلىغا ئون لەك لەشكەر قوشۇپ بەردى . ئۇلار شەھەردىن چىقىپ سەپ تۈزدى . ئۇلار لەندىھۇرنىڭ يولىغا قاراپ تۇراتتى . ئۇنىڭ لەشكىرى يېتىپ كەلدى . جىھاد لەندىھۇرنىڭ بويىنىڭ ئېگىزلىكى يۈز ئون گەز تۇرغانلىقىنى كۆردى . ئۇنىڭ قەددىگە قاراپ ، جىھادنىڭ بېشى قايدى . كەلگىنىگە پۇشايمان قىلىشقا باشلىدى . شۇئان ، لەندىھۇرنىڭ كۆزى سەراندې لەشكىرىگە چۈشتى ۋە شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ يەتتە مىڭ يەتتە يۈز ئەللىك پاتمان گۈرزد - سىنى قولىغا ئالدى . چېرىكىدىن بۆلۈنۈپ ، سەراندې لەشكىرىنىڭ ئالدىغا كەلدى . ئۇنىڭ قولىدا ئاتلىقمۇ ، پىيادىمۇ ھەممىسى يەكسان بولاتتى . بۇنى سەزگەن لەشكەرلەر چۆل بىلەن قېچىپ شەھەرگە كىرىۋالدى . لەندىھۇر ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ كەلدى . ئۇلار دەرۋازى - لىرىنى تاقاپ ، خەندەككە سۇلىقلاپ قويغاندى . لەندىھۇر پىلدىن چۈشۈپ ، گۈرۈزىسىنى خەندەككە تاشلىدى . ئاندىن ئۆزى سەكرەپ ئۆتۈپ ، گۈرۈزىنى ئەكېلىپ ، سەراندېنىڭ بىر بۆلۈكىگە گۈرۈزى سالدى . شەھەرنىڭ يېرىمى ۋەيران بولدى . لەندىھۇر شەھەرگە كىردى . شەھاد ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ ، سۈلھى قىلىپ دېدى :

— ئەي لەندىھۇر ، سەۋر قىلغىن ، ئارىمىزدا جەڭ بولمىسۇن ، ئاۋۋال ، يەتتە ئىقلىمنىڭ پادىشاھى نۇشېرىۋان ئىبنى كەيقۇباد شەھرىيارغا نامە ئەۋەتەيلى . پادىشاھلىقنى كىمگە بەرسە ،

شۇ پادشاھلىق قىلسۇن. — شەھەر تالىشىدىغان ئادەم شەھەردىن چىقسۇن، نامە يېزىپ ئەۋەتكىن، كەلگەن كىشىگە جاۋاب بېرى، — ددى لەندىھۇر. شەھاد شەھەردىن چىقتى. لەندىھۇر تەختتە ئولتۇردى. شەھاد مۇنداق دەپ نامە يازدى: «ئەي يەتتە ئىقلىمنىڭ شاھى، مۇنداق بىر ئادەم پەيدا بولدىكى ئىران زېمىنىنى ئېلىپ، ھېچ كىشىگە بەرمىگۈدەك، بۇنىڭ ئىلاجى نېمە؟» بۇ خەۋەر نۇشىرىۋانغا يەتتى، پادشاھ بەختەكنى چاقىرتىپ، — بۇنىڭ ئىلاجىنى قىلايلى، — دېدى. بەختەك: — ھەمىزنى چاقىرتىپ، ئۇنى كۈيئوغۇللۇق ۋەدىسى بىلەن شۇ يەرگە ئەۋەتمەك كېرەك، — دېدى.

پەسلى داستان، گۈستەھەمنىڭ تەختىنى تاشلاپ چىقىپ كەتكەنلىكى، خوجا ئۇمىرنىڭ سېھرىگەرلىكتىن تەلىم ئالغانلىقى

— گۈستەھەمنى ئەۋەتسەم ھەمىزە بىللە بارمايدۇ. قانداق قىلساق بولار؟ — دېدى نۇشىرىۋان. بەختەك دېدى: — گۈستەھەمگە ئۆگىتىپ قويايلى، ھەمىزە بۇ يەرگە كەلسە، گۈستەھەم كۈرسىدىن چۈشۈپ: «ئەي، پادشاھ سىز مېنىڭ كۈرسۈمنى ھەمىزىگە ئېلىپ بەردىڭىز، ئەمدى ماڭا رۇخسەت قىلىڭ» دېسۇن، سىز رۇخسەت قىلىڭ ۋە ھەمىزىگە: «ئەي ھەمىزە، سىزنى دەپ گۈستەھەمنى كەتكۈزۈۋەتتىم. ئۇنىڭ ئورنىدا سىز بېرىپ، بۇ ئىشنى ئوڭشاڭ» دەڭ، — دېدى. پادشاھ بۇ گەپلەرنى گۈستەھەمگە ئۆگەتتى. ئەتىسى نۇشىرىۋان تەختگە ئولتۇردى. پۈتۈن ۋەزىرلەر ھازىر بولدى. نۇشىرىۋان: — ئەي خوجا، ھازىر ماڭا لەندىھۇرنىڭ ئىشى ئەڭ مۇھىم بولۇۋاتىدۇ. كىمنى ئەۋەتسەم بولار، — دەپ سورىدى. — ئەمىر ھەمىزىدىن باشقا كىشى ئوخشىتالماس، — دېدى خوجا، — ئەمىر ھەمىزە بارسۇن. نۇشىرىۋان دېدى: — ئەگەر ھەمىزە بېرىپ، لەندىھۇرنىڭ بېشىنى ئېلىپ كەلسە، مەن ئۇنىڭغا قىزىمنى بېرىمەن. — ئەي پادشاھ، — دېدى خوجا، — ئۆز دىنىڭ ۋە مىللىتىڭنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن گېپىڭدە تۇرغايىسەن. نۇشىرىۋان بۇ توغرىلۇق ۋەدە بەردى. خوجا جۈمھۇر ھەزرىتى ئەمىرگە قارىتىپ نامە يېزىپ بەردى. ئەلچى نامىنى ئېلىپ ئەمىر تەرەپكە راۋان بولدى. ئاندىن گۈستەھەم پادشاھقا: — ئەي پادشاھ، ھەمىزنى بۇ يەرگە ئەكەلسىڭىز، مېنىڭ بۇ يەردە تۇرۇشۇم مۇمكىن ئەمەس. ماڭا كېتىشكە رۇخسەت بېرىڭ، — دېدى. — تۇرمىساڭ قانداق قىلاي، كەت! — دېدى نۇشىرىۋان. گۈستەھەم بارگاھتىن

چىقىپ، سەراندېپ يولىغا راۋان بولدى. خوجىنىڭ نامىسى ئەمىرگە يەتتى. ھەزرىتى ئەمىر نامىنى ئوقۇپ، سۆيۈپ بېشىدا قويدى. ئۇ يەردىن دەرھال كۆچۈپ، مەدايىنگە قاراپ راۋان بولدى. پادىشاھقا «ئەمىر كەلدى» دەپ خەۋەر قىلىشتى. نۇشىرىۋان ئۇنىڭ ئالدىغا چىقتى. ھەزرىتى ئەمىر ئاتتىن چۈشۈپ پىيادە بولۇپ كەلدى. نۇشىرىۋان ئۇنى قۇچاقلاپ كۆرۈشۈپ، نۇرغۇن مېھرىبانلىقلارنى قىلدى. شاھانە سەرپايىلارنى كىيىدۈرۈپ، شەھەرگە ئېلىپ كىردى. نۇشىرىۋان كەيخۇسراۋنىڭ تەختىگە ئولتۇردى. ھەزرىتى ئەمىرنى سام نەرىماننىڭ كۇرسىدا ئولتۇرغۇزدى. ئاندىن نۇشىرىۋان:

— ئەي ھەمزە، سېنى دەپ، گۈستەھەمنى كەتكۈزۈۋەتتىم، — دېدى. ھەزرىتى ئەمىر بولسا: «بۇ قىلغىنىڭىز ئانچە ياخشى بولماپتۇ» دېدى. تائام كەلتۈرۈلدى. ساقىلار ئالتۇن پىيالىلەرنى ئايلاندۇرۇشتى: خۇشئاۋاز سازەندىلەر چاڭ، بەربەتلەرنى چېلىشقا باشلىدى. ئاندىن كېيىن بەختەك شەھادىنىڭ نامىسىنى نۇشىرىۋانغا تۇتتى. پادىشاھ نامىنى ئوقۇپ بولۇپ دېدى:

— ئەي، بەختەك، بۇ مۇھىم ئىشقا كىمنى ئەۋەتسەم بولار؟
— ئەي، پادىشاھىم، — دېدى بەختەك، — ئىلگىرى گۈستەھەم بار ئىدى، مۇھىم ئىشلارغا شۇ باراتتى. ئۇنىڭ سۆزىگە ئۇلاپلا:

— ئۇنىڭ ئورنىدا مەن بار. بۇ مۇھىم ئىشقا مەن باراي، — دېدى ئەمىر.
— ئەگەر سىز بېرىپ، — دېدى پادىشاھ، — بۇ ئىشنى قاملاشتۇرۇپ، لەندىھۇرنىڭ بېشىنى ئېلىپ كېلەلسىڭىز، سىزنى كۈيئوغۇللۇققا قوبۇل قىلىمەن.
خوجا ئەبۇزەر جۇمھۇر قوپۇپ، پادىشاھنىڭ تەختى ئالدىغا چۈشۈپ يەرگە باش قويدى. شادىيانە نەغمە چالدۇردى. ئاندىن كېيىن خوجا ئۇمىرى، ئۇمەر مەئىدە كەرەبىنى «ئىككى يىللىق ئوزۇق بىلەن چېرىك يىغىڭلار، جابدۇق ئېلىڭلار» دەپ بۇيرۇدى. بۇ ئىككى پالۋان مەدايىنگە چېرىك يىغقىلى چىقتى. خوجا يول جابدۇقىنى شۇنچىلىك تەل قىلدىكى، ياتلارنى ئاۋارە قىلىشنىڭ ھاجتى قالمىدى.

ئەلقىسسە، ھەزرىتى ئەمىر خوجا ئەبۇزەر جۇمھۇرنى يېقىن كۆرۈپ:
— ئەي خوجا بۇزىرۇك، مەن ھىندىستانغا كېتىپ بارمەن، يا تىرىك كېلىمەن، يا يوق. شۇڭا، مېھرىنگار بىلەن بىر كۆرۈشۈۋېلىپ ئاندىن يولغا چىقسام، — دېدى.
خوجا بۇزىرۇك: «بۇ خېلى مۇشكۈل ئىشكەن» دەپ ئويلىدى ۋە پادىشاھنىڭ قېشىغا كەلدى:

— مېنىڭ بىر ئەرزىم بار ئىدى. ئېيتىشقا بېشىمدىن قورقىمەن، — دېدى.
— ئۆلۈم گۇناھىڭ بولسىمۇ ئۆتتۈم، — دېدى شاھ. خوجا پادىشاھقا يېقىن كېلىپ، قۇلىقىغا ئاستاغىنە «ئەمىر ھەمزە ئۆلۈم يېرىگە كېتىۋاتمەن، ئۆلۈك ياكى تىرىك قايتىپ كېلىشىمنى بىلمەيمەن، مەلىكە مېھرىنگار بىلەن كۆرۈشۈۋېلىپ ماڭسام، دەپ ئىلتىماس قىلىدۇ. نېمىكى بولسا، شۇنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلىپ ئەۋەتسەك ياخشى بولاتتى. بۇنى ئۆزلىرى ئوبدان بىلىدىلا، — دېدى. پادىشاھ:
— ئەي خوجا، ئۇغۇ بۇ سۆزنى قىلىپتۇ. ئەمما، باشقىلار ئاڭلىنسا، ياخشى بولماسمىكەن؟ يەتتە ئىقلىم پادىشاھى قىزىنى ئەمىر ھەمزە بىلەن كۆرۈشۈشكە رۇخسەت بېرىپتۇ، دېسە، مەن بۇ بېشىمنى نەدە كۆتۈرۈپ يۈرمەن؟ — دېدى.
— ئىنايەت قىلسا، پادىشاھىم، — دېدى خوجا، — بۇنىڭ ئىشى ئاساندۇر.

— قانداق قىلىمىز؟ — دەپ سورىدى نۇشىرىۋان.
 — سىلى، ئوردا خانىملىرىغا ئاستا يارلىق قىلىپ، ئەمىر ھەمزە بىلەن خەيرلىشىپ قىرىق كۈنلۈك شىكارغا چىقىپ كەتسىلە. بۇ ئىشلارنى ئوردىدىكى ئاياللار بەجا كەلتۈرىدۇ. ئاندىن ئەمىر ھەمزە خوش بولۇپ كېتىدۇ. — دەپ خوجا. پادىشاھ بۇ سىرلارنى خوجىغا ئىزھار قىلىپ، قىرىق كۈنلۈك شىكارغا كەتتى. خوجا ئەبۇزەر جۈمھۇر بۇ خوش خەۋەرنى ئەمىر ھەمزىگە ئېيتتى. ھەزرىتى ئەمىر خوش بولدى. خانىملار، ئوردا قىزلىرى مېھرىندىكىگە خەۋەر قىلىشتى ۋە ئۇنىڭغا ياخشى سەرۋاپىلارنى كىيگۈزۈپ، يۈزىگە پەرداز قىلىپ ئەينەكتەك سۈزۈك ۋە پارقىراق قىلىۋەتتى. ھەزرىتى ئەمىر كىرىشكە تەييارلاندى. خوجا ئۆمرى ئېيتتى:

— ئەي ئەمىر، ھەرزەتلىرى بىر سائەت سەۋر قىلسىلا، مەن كىرىپ، مېھرىنگارغا ئېيتىپ قويۇپ چىقاي، — دەپ ۋە مېھرىنگارغا: «خوجا ئۆمرى دېگەن ئەييار كىرىدىكەن ئۇ، ھەرقانچە چىرايلىق ساھىبجامال قىزغىمۇ ئېۋەن قويارىمىش، شۇڭا ئەدەپ — قائىدىگە قاتتىق دىققەت قىلغايلا دېگەن» خەۋەر يەتكۈزدى. شۇ سۆزنى دېيىشىۋاتقاندا خوجا ئۆمرى كىرىپ كەلدى. ئوتتۇرىدا نېپىز پەردە بار ئىدى. ئۇلار ئولتۇردى. ھەر تەرەپتە تەكشۈرگۈچىلەر بار ئىدى. مېھرىنگارنىڭ ئوڭ — سول تەرىپىدە ئۈچ نەپەر ئاي يۈزلۈك كېنىزەك تۇراتتى. ئارقىسىدىكىلەرنىڭ ھەددى — ھېسنى يوق، ھەممىسى پادىشاھزادىلەر ئىدى. شۇ ئەسنادا خوجا ئۆمرى بىر خادىمغا ئاستاغىنە: «مېھرىنگار چىرايلىقكەن. ئەمما، بۇرنى چوڭراق ئىكەن» دەپ. بۇ سۆزنى مېھرىنگارغا يەتكۈزدى. مېھرىنگار: «بۇنى قانداق قىلىمىز؟ خوجا ئۆمرىنى ئەمىر ھەمزىنىڭ ھەم ۋەزىرى، ھەم ئەييارى دەيدۇ. چىقىپ دېسە، ئەمىر ھەمزەنىڭ كۆڭلى سوۋۇپ قېلىشى مۇمكىن، بۇنىڭغا قانچىلىك پارا بەرسە، كىشىنى شۇنچە ماختار ئىمىش» دەپ، خوجا ئۆمرىگە توققۇز سەر ئالتۇن بەردى. ئاندىن، باشقا قىزلارمۇ بىر ھەمياندىن ئەشرەفى بېرىشتى خوجا ئۆمرى بۇلارنى خالتىسىغا سېلىپ قايتىپ چىقتى ۋە:

— مەن دۇنيادا مېھرىنگاردىن چىرايلىق ئادەمنى كۆرمىدىم. كېنىزەكلەرمۇ گۈزەل ئىكەن، — دەپ ماختىدى ۋە ھەزرىتى ئەمىرگە:

— ئەي ئەمىر، مەن ئالدىنقىمىنى ئېلىپ بولدۇم. ئەمدى سىز كىرىڭ، — دەپ. ھەزرىتى ئەمىر دەرۋازىغا يېتىپ بېرىپ، مېھرىنگارغا خەۋەر قىلدى. مېھرىنگار چىقىپ، ئىككىسى قول تۇتۇشۇپ سارايدا كىرىپ، تەختكە چىقىپ ئولتۇردى. جەمئىيەتنىڭ سورۇنىدەك سورۇن تۈزۈلۈپ، ساقىلار ئالتۇن پىيالىلەرنى ئايلاندۇرۇشقا باشلىدى. سازەندىلەر يېقىملىق، شوخ مۇزىكىلارنى، ياڭراتتى.

— ئەي مېھرىبان، يار، — دەپ ئەمىر مېھرىنگارغا، — ئىشقىڭىز مېنى بىقارار قىلغانىدى، — دەپ، بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

كېچىلەر ئىشقىڭدا جانان تا سەھەر بىدارىمەن.

بۇلبۇلى ئاشۇ فەتە يەڭلىخ گۈل يۈزۈڭگە زارىمەن.

ئىشقىڭىزدا زار بولۇپ ھەردەم خۇداغا يالبارىپ،

خەلق ئاراسىدىن چىقىپ، بىر گۈشەدە يىغلارمەن.

مېھرىنگار:

— نەچچە كۈندىن بېرى سىزنىڭ پىراقىڭىزدا بىتاقەت بولغانىدىم. مانا ئەمدى، دىدار كۆرۈشمەككە مۇيەسسەر بولدۇم، — دەپ، بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

نەچچە كۈندۈر بىر سېنى دەپ دەردۇ پىنمىغان يىغلىدىم.
كۆركى، سارغايغان يۈزۈمنى ھاجىتىم ئىزھار ئەمەس.

ئۇلار شۇنداق مەجلىس تۈزۈشتىكى ئۇلارغا پەرىلەرمۇ رەشىك قىلاتتى. ئەمما خوجا ئۆمرى بىر ساتارچى قىزغا قاراپ، ئۇنىڭ بېلىكىنى تۇتۇۋېلىپ يېڭى بىلەن قولنىڭ ئارىسىغا قولنى تىقتى. قىز ساتارنى تاشلىۋەتتى. بۇنى بىلگەن ھەزرىتى ئەمىر:

— خوجا ئۆمرى بۇ نېمە قىلغىنىڭىز؟ — دېدى. خوجا ئۆمرى: — ساتارنىڭ قۇلقى بوشاپ كېتىپتەكەن، ئۇنى ئېغىزىڭىزدا ھۆللەپ تۆشۈككە تىقسىد. ئىككىنچى ئوبدان سادا بىرەتتى، دەپ شەرەت قىلسام ئاڭلىمىدى، — دېدى. سازاندا قىزلارنىڭ ھەممىسى نەغمىسىنى تاشلىدى. خوجا ئۆمرى ھەممە سازنى ئېلىپ ئۆزى چېلىشقا باشلىدى. 32 نەغمە، 24 خىل سېھرىگەرلىكىنى ئۆزى يالغۇز بەجا كەلتۈردى. نەغمە ساداسىدىن ھەممە ئادەم بېھوش بولدى. شۇ يۈسۈندا يەتتە كېچە — كۈندۈز سۆھبەت قىلىشتى. بىر چاغدا، خوجا ئەبۇزەر جۈمھۇر كىرىپ كەلدى ۋە:

— مۇھىم بىر ئىشقا قەدەم قويغان كىشى ھايال بولغۇلۇق ئەمەس. شۇنچىلىك ئولتۇرغىنىڭلار يېتەر، — دېدى. ھەزرىتى ئەمىر مېھرىنگار بىلەن خەيرلىشىپ چىقىپ كەتتى. خوجا ئەبۇزەر جۈمھۇر ھەزرىتى ئەمىرگە بېھوش دورىسى بېرىپ، بىلىكىنى يېرىپ، شاھلىق مۆھۈرىنى سالدى. تىكىپ بولغاندىن كېيىن يەنە دورى بېھوش سالدى. ئەسلا مەلۇم بولمىدى. ئاندىن ئەبۇزەر جۈمھۇر:

— ئەي مۇقبىل، خوجا ئۆمرى، بۇ سىرنى ھېچكىمگە ئېيتماڭلار، كېيىن خاسىيىتىنى كۆرىسىلەر — دېدى ۋە ھەزرىتى ئەمىرنى ھۇشىغا كەلتۈردى. ئۇلار خوشلىشىپ مەدەنە شەھىرىدىن يولغا چىقتى. ئۇلار نۇرغۇن مەنزىلەرنى بېسىپ كېتىۋاتاتتى. قايسى مەنزىلگە كەلسە، شۇ يەرنى گۈستەھەم ۋەيران قىلىۋېتىپ كەتكەن بولۇپ، ھەزرىتى ئەمىر بۇنىڭدىن خەۋەرسىز ئىدى. ئۇلار بىر دەرياغا يېتىپ باردى. ئۇ كېمە سالىدىغان يەرنىمۇ ۋەيران قىلىۋېتىپ كېتىپتۇ. ھەزرىتى ئەمىر خوجا ئۆمرىنى:

— سەن بېرىپ، بىر يەردىن كېمە تېپىپ كېلىڭلار، — دەپ بۇيرۇدى. خوجا ئۆمرى بىر سەھرادا كېمە ئىزدەپ يۈرەتتى، بىر كۆل كۆرۈندى. كۆلنىڭ بويىدا ئۆي بار ئىدى. خوجا ئۆمرى ھۇجرىغا كىردى. ئۆيدە بىر ياشانغان بوۋاي ئولتۇراتتى. ئۇنىڭدىن:

— سىز كىم بولىسىز؟ — دەپ سورىدى. — مەن كېمىچىلەرنىڭ چوڭمەن، — دېدى بوۋاي، — گۈستەھەم «ئارقامدىن لەشكەر كېلىدۇ، ئۇلار سىلەرگە زۇلۇم — كۈلپەت قىلىدۇ، تەرەپ — تەرەپكە قېچىپ كېتىڭلار» دېگەندى. باشقا كېمىچىلەر ھەر تەرەپكە كېتىشتى. مەن بۇ يەردە قالغانىدىم، — دېدى.

خوجا ئۆمرى: — كېمىچىلەرنى قىچقىرىڭ، سىلەرنى ھەزرىتى ئەمىرنىڭ قېشىغا ئېلىپ باراي، ئۇ سىلەرگە نۇرغۇن ئىنئام بېرىدۇ، — دېدى. بوۋاي كېمىچىلەرنى قىچقىردى. كېمىچىلەر ھەممىسى توپلاندى. خوجا ئۆمرى بۇلارنى

ئەمىرنىڭ قېشىغا ئېلىپ باردى. كېمىچىلەر ھەزرىتى ئەمىرگە پۈتكۈل ۋەقەنى بايان قىلىپ بەردى.

— بۇ ئىشلار ھەممىسى نۇشرىۋاندىن ئىكەن، — دېدى ئەمىر ۋە كېمىلەرنى ئەكەلدۈ. رۇپ كېمىچىلەرگە ئىنتام بەردى. ئاندىن ھەممە لەشكەر كېمىگە ئولتۇردى. ئۇلار كېمىدە كېتىپ باراتتى. تويۇقسىز سۇدا تەتۈر شامال كۆتۈرۈلۈپ، كېمە قاينامنىڭ ئوتتۇرىسىدا قالدى. لەشكەرلەرنىڭ ھەممىسى جېنىدىن ئۈمىدىنى ئۈزدى. خوجا ئۈمىرى ئۇلارغا تەسەللى بېرەتتى. بىر چاغدا ئىسكەندەرنىڭ مۇنارى كۆرۈندى.

— ئەي خوجا ئۈمىرى، — دېدى ئەمىر، — ئاشۇ مۇنارغا كىم چىقار؟

— بىر بولسا سىلىدەك ساھىبقىران چىقار، بىر بولسا مەن چىقارمەن، — دېدى خوجا ئۈمىرى.

ھەزرىتى ئەمىر خۇدايتا ئالغا مۇناجات قىلىپ:

— ئەي بارا خۇدايا، كەبىنى بەرپا قىلغان ئىبراھىم خەلىلۇللاھنىڭ ھۆرمىتىدىن بىزنى بۇ بالادىن خالاس قىلغايەن! — دەپ، كۆزنى يۇمغىنىچە سەكرەپ زەنجىرنى تۈتۈپ مۇنارنىڭ ئۈستىگە چىقتى. ئاندىن خوجا ئۈمىرى چىقتى. شادىنىڭ ئۈستىدىكى خەتنى ئوقۇپ كۆردى. ئۇنىڭغا: «كىمكى بۇ مۇنارغا چىقىپ، ئىسكەندەر ناغرىسىغا بىر ئۇرسا سۇدىكى بېلىق، ئەجدىھارلار ئويغىنار؛ ئىككىنچى قېتىم ئۇرغاندا شادا ئوتتۇرا ھال بولىدۇ. ئۈچىنچى قېتىمدا سۇ مۇنار بىلەن تەڭ بولار. شۇ چاغدا مۇناردىكى كىشى چۈشسۇن، دەل شۇ سائەتتە چۈشمەسە، كېمە مېڭىپ كېتىدۇ، ئۇ كىشى مۇناردا مەڭگۈ قالدۇر» دەپ يېزىلغانىدى.

ھەزرىتى ئەمىر مۇنارغا چىقىپ ناغرىنى ئۈچ قېتىم ئۇردى. سۇ ئۆرلەپ مۇنار بىلەن تەڭ بولدى. كېمە گىرداپتىن چىقتى. ئەمىر:

— بۇلۇڭ، چۈشۈپ كېتەيلى، — دېدى.

— ئەي ئەمىر، — دېدى خوجا ئۈمىرى، — بۇ ناغرىنى ياغاچ بىلەن ئۇرسىمۇ بولىدۇ، بۇ ئالتۇن كۈپىنى مەن ئالاي، — دېدى.

— ھەممىمىز جېنىمىز بىلەن قالغان ۋاقتتا، بۇ يەردە تۇرارىنىڭ ئورنى يوق، تېز چۈشەيلى، بەند بولۇپ قالمايلى يەنە، — دېدى ئەمىر ۋە كېمىگە چۈشتى، — ئەي خوجا ئۈمىرى، سىزمۇ چۈشۈڭ، دەپ قىچقارغىچە، كېمە قىرىق سەككىز غۇلاچ يەرگە كېتىپ قالدى. خوجا ئۈمىرى شادىنىڭ ئۈستىدە قالدى. ھەزرىتى ئەمىر خوجا ئۈمىرىدىن ئايرىلىپ قالغىنىغا ئەپسۇسلىنىپ يىغلىغىنىچە كېتىپ قالدى. ئەمما ھېچ پايدىسى بولمىدى. ئۇلار دەريادىن نەچچە كۈندە چىقىپ بىر جەزىرىگە چۈشتى. خوجا ئۈمىرى ئۆلدىمىكەن، دەپ كۆڭلى پەرىشان بولدى. خوجا ئۈمىرى مۇنار ئۈستىدە يەتتە كۈن قالدى. تىرىكلىكتىن ئۈمىدىنى ئۈزدى. ئاچلىقتىن مادارى كەتتى. «ئەمدى ئۆلدۈم» دەپ ئېڭەكلىرىنى قوشۇپ، يۈزنى قىبلىگە قىلىپ، ئىمان ئېيتىپ مۇنارنىڭ ئۈستىدە ياتتى. كۆڭلىدە: «خىزىر ئەلەيھىسسالام بىر نۆۋەت يولۇقۇپ، ماڭا بىر نەزەر قىلار» دەپ يىغلايتتى. شۇ سائەتتە خىزىر ئەلەيھىسسالام پەيدا بولدى ۋە «ئەي خوجا ئۈمىرى، كۆزۈڭنى ئاچقىن!» دېگەن سادا كەلدى.

— كىم سەن؟ — دېدى خوجا ئۈمىرى، — ئەگەر ئەزرائىل بولساڭ، ئاۋۋال بىر نېمە يېگۈزۈپ، ئاندىن جېنىمنى ئال. نان بەرمىگىچە جان بەرمەيمەن. ئەگەر، خىزىر بولساڭ، كۆزۈمنى ئۇۋىلاپ ئېچىپ تىرىلدۈرگىن، — دېدى. خىزىر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئېلىياس ئەلەيھىسسالام كۈلۈشۈپ، خوجا ئۈمىرىنىڭ كۆزىنى ئېچىپ قويدى. ئۇ كۆزىنى

ئېچىپلا ئىككى ئاقساقال نۇرانە كىشىنىڭ تۇرغانلىقىنى كۆردى. «سىلەر كىم؟» دەپ يۈگۈ-
رۈپ ئورنىدىن قوپتى.

— خىزىر پەيغەمبەر دېگەن مەن بولىمەن. بۇ بۇرادىرىم ئېلىياسدۇر، — دېدى خىزىر.
— ئەي خىزىر بوۋا، — دېدى خوجا ئۆمرى، — بۇ يەردە ياتقىنىمغا نەچچە كۈن
بوپتۇ، ئەمدى كېلەمسىلەر؟ ماڭا نېمە ئېلىپ كەلدىڭلار؟ خۇدايىتائالا ئىككىڭلارنى ئاچلىق -
سەرسانلىق، تەڭلىكتە قالغان خەلق ئۈچۈن يارىتىپ، بۇ مەقام مەرتىۋىگە يەتكۈزسە، مەن
بۇ يەردە ئاچلىق ئۈسسۈزلۈقتىن ئۆلگۈدەك بولسام، سېلەر خۇدايىتائالانىڭ ئەمىر - پەرمانىنى
تۇتماي يۈرسەڭلار، مەن مۇنارنىڭ ئۈستىدە قالسام بولامدۇ؟ ماڭا نان، ۋە تاتلىق سۇ
بېرىڭلار، — دەپ خىزىرنىڭ پېشىغا ئېسىلدى. قولغا خەنجەر ئېلىپ تۇردى، بۇلار
كۈلۈشتى، خىزىر ئەلەيھىسسالام بىر نان چىقاردى. ئېلىياس ئەلەيھىسسالام سۇ چىقىرىپ،
ناننى يېگۈزدى. يەنە يېرىم ناننى بېرىپ:

— قاچان قورسىقىڭ ئاچسا، بۇنى يېگىن، بۇ نان ھەرگىز كېمەيمەيدۇ، — دېدى.
ئاندىن ئېلىياس ئەلەيھىسسالامنى «سىزمۇ بېرىڭ» دېدى. ئېلىياس ئەلەيھىسسالام بايقى سۇ
قاچىسىنى بەردى ۋە:

— بۇ قاچا جامى ئېلىياس دەپ ئاتىلىدۇ. ھەر ۋاقىتتا قولۇڭغا ئالساڭ، ئىچىدە سۇ
پەيدا بولىدۇ. ئەگەر، چۆرىسىدىكى «ئىسى ئەزەم» نى ئوقۇپ ھۈرسەڭ، قانداق سۈرەتتە بولاي
دېسەڭ، بولالايسەن، — دېدى. ئاندىن: — «يا، ئېلىياس!» دەپ، بېلىمدىن تۇتۇپ ماڭ
دېدى.

— ئەي بوۋىلار، مەن بۇ ئالتۇن دۇمباق بىلەن كۈپنى ئېلىۋالاي دەپ بۇ يەردە قېلىپ
ئۆلگىلى تاس قالدىم. ھېلىھەم مەن سېلەر بىلەن كېتىپ قالسام ئالتۇن دۇمباق ۋە كۈپ
بۇ يەردە قالسا، ئۇنىڭ دەردىدە قۇرۇپ كېتىمەن. ئىككى پەيغەمبەر خوجا ئۆمرىنىڭ خالىتىدە -
دىكى پۇلىنى ئالغىلى، ئۇنى ئۆلتۈرۈپتۇ، دەپ سېلەرگە بوھتان بولمىسۇن. ماڭا شۇ ئالتۇن
كۈپنى ئېلىپ بېرىڭلار، — دەپ ئېسىلىۋالدى.

خىزىر ئەلەيھىسسالام «مانا، دۇمباق ۋە كۈپ» دەپ كۆرسەتتى. خوجا ئۆمرى دەرياغا
سەكرەپ چۈشۈپ، خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ بېلىنى تۇتتى. ۋە:
— ئەسلا ماغدۇرۇم قالمىدى، بىردەم يۈدۈۋېلىڭ، — دېدى.

— بېلىمنى تۇتۇپ ماڭ، — دېدى خىزىر ئەلەيھىسسالام. ئۇلار دەريادا كېتىپ باراقتى.
خوجا ئۆمرىنىڭ كۆڭلىگە «كۆزۈڭلار، بۇ بوۋىلار ماڭا ئۆزىنىڭ ئىسمىنى ئېيتقۇزىدۇ.
ئۆزلىرى بولسا، خۇدايىتائالانى ياد قىلىدۇ. مېنىمۇ خۇدايىتائالا ياراتقان ئەمەسمۇ؟» دېگەن
ئوي كەلدى. ۋە «يا ئېلىياس» دېگەن زىكرىدىن توختىشى ھامان دەرياغا چۆكۈپ كەتتى.
— مەن ئېيتقانىنى ئېيتقىن، دېمەپمىدىم؟ — دېدى ئېلىياس ئەلەيھىسسالام، —

ئارقامدىن «ئېلىياس» دەپ ماڭ، — دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار دەريادىن چىقتى. ھەزرىتى
خىزىر بىلەن ئېلىياس پەيغەمبەر غايىب بولدى. بايقى ئالتۇن دۇمباق ۋە كۈپنى ئېلىپ
قارىسا، ئۇلار ئالتۇن ئەمەس شاخ - يىلتىزلار ئىكەن، ئۇ، بايقى ئىككى پەيغەمبەرنى
ئەيىبلەپ يولغا كىردى. شۇ كۈنى ھەزرىتى ئەمىر خوجا ئۆمرىنى ئۆلدى، دەپ ئويلاپ ئۇنىڭ
نەزىرىنى بېرىۋاتاتتى. خوجا ئۆمرى يېتىپ كېلىپ، بىر كەمبەغەلنىڭ سۈرىتىدە بولۇپ
كىرىپ ئاش يېدى. ھەزرىتى ئەمىرنىڭ پەرىشان بولغىنىنى كۆرۈپ، لەشكەرلەر ئارىسىدىن
چىقىپ بىر ياقىغا باردى ھەم سۈرىتىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن جامىنى قولغا ئالدى. ئىچىدە

سۇ پەيدا بولدى. چۆرىسىدىكى ئىسمى ئەزەمنى ئوقۇپ، ھۈرۈپ «مەن خوجا ئۇمرىنىڭ روھىنىڭ سۈرىتىدە بولاي» دە سۈنى بېشىغا قويدى. سۈنى قۇيۇپ بولۇپ، ئۆزىگە باقتى. باشقىچە بىرىنىڭ سۈرىتىدە بولۇپتۇ. خوجا ئۇمرىنىڭ ئۆزىدىن ئۆزىنىڭ قورققۇسى كەلدى. تۈن يېرىمى بىلەن ئەمىرنىڭ بارگاھىغا كېلىپ، تۇڭلۇك بېشىغا چىقتى.

— كىم سەن؟ — دەپ سورىدى ئەمىر.

— مەن خوجا ئۇمرىنىڭ روھىمەن! — دېدى خوجا ئۇمرى.

— خوجا ئۇمرى سالامەت بارمۇ، يا ئۆلدىمۇ؟

— مۇنارنىڭ ئۈستىدە ئۆلدى، — دېدى ئۇمرى، — مەن شۇنىڭ روھى.

پىلسىراتتىن ئۆتكىلى قەدەم قويۇۋىدىم. بۇ ئالەمدە ئەلنىڭ پۇلىنى تولا ئېلىپ، قەرزدار بولغان ئىكەنمەن. بىر تۇل خوتۇننىڭ پۇلىنى ئېلىۋالغانىدىم. ئۇ خوتۇننىڭ قارغىشى بەك تۈتۈپ كەتتى. ھەزرىتى ئەمىرنىڭ قېشىغا بارسام، قەرزىمدىن قۇتقۇزارمىكىن، دەپ قېشىڭىزغا كەلدىم، — دېدى. ھەزرىتى ئەمىر قوپۇپ، مىڭ ئەشرەپنى ھەميانغا سېلىپ ئېلىپ كىردى ۋە يېپقا باغلاپ بەردى. خوجا ئۇمرى تارتىۋالدى. ئاندىن چۈشۈپ، ئۈمەر مەئدە كەرەب قېشىغا باردى. ئۇنىڭغىمۇ بايقىق سۆزنى ئېيتىۋىدى. ئۈمەر مەئدە كەرەب:

— پۇل تىرىككە لازىم. ئۆلۈككە لازىم ئەمەس، — دەپ جاۋاب بەردى. خوجا ئۇمرى بايقىق پۇللارنى ئېلىپ سىرتقا چىقتى. تاڭ ئاتتى. پۈتۈن لەشكەر ئەمىرنىڭ قېشىغا يىغىلدى. «بۈگۈن خوجا ئۇمرىنىڭ روھى كەلگەندى. مۇنار ئۈستىدە ئۆلۈپتۇ. پىلسىراتتىن ئۆتكىلى ئاجىز كېلىپتۇ. بىر مەزلۇمنىڭ مىڭ تەڭگىسىنى ئېلىۋالغان ئىكەن، شۇ قەرز ئۆتكىلى قويماپتۇ. مىڭ تەڭگىنى بەرگەندىم، ئېلىپ كەتتى، — دېدى ئەمىر. مۇقبىل:

— مەنمۇ يۈز تەڭگە بەردىم، — دېدى. ئۈمەر مەئدە كەرەب:

— مېنىڭ قېشىمغىمۇ كەلگەنكىن، مەن پۇل تىرىككە لازىم، ئۆلۈككە لازىم ئەمەس، دەپ ياندۇرۇۋەتتىم، — دېدى.

ئۇلار شۇ سۆزنى قىلىشىۋاتاتتى. خوجا ئۇمرى ئۆزىنى ئوڭشاپ، يەتتە قەۋەت لىباس كىيىپ، كەمىرنى باغلاپ، خەنجىرىنى ئېسىپ، سېھرىگەرلىك ئەسۋابلىرىنى يىغىشتۇرۇپ بارگاھقا راۋان بولدى. ھەزرىتى ئەمىرگە: «بىر چاڭ - توزان پەيدا بولدى. چىقىپ قاراپ باقايلى» دېيىشتى، ھەممىسى بارگاھتىن چىقىپ، خوجا ئۇمرىنىڭ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى. جىمىي پالۋانلار ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ، ھال - ئەھۋال سوراشتى. بارگاھقا كېلىپ، خۇشال - خۇراملىقتىن نەغمە - ناۋا قىلىشتى. خوجا ئۇمرى بولغان ۋەقەلەرنى بىر - بىرلەپ بايان قىلدى. ئەمىر ۋە بارلىق پالۋانلار بۇ ئىشلارنى ئاڭلاپ كۈلۈشۈپ ھەيران بولۇشتى. ئاندىن ئۇلار سەراندېپقا بارماقچى بولۇشتى. ھەزرىتى ئەمىر كېمىچىلەرنى چاقىرىپ، كۆپ ئېھتىراملار قىلدى. ۋە:

— قايسى يول يېقىن بولسا، شۇ يولغا باشلاڭلار، — دېدى.

— گۈستەھەمنىڭ بۇ يەردىن ئۆتكىنىگە قىرىق كۈن بولدى، — دېدى كېمىچىلەر، — يەنە بىر يول بىلەن باشلاپ بارايلى، سەراندېپقا ئۇنىڭدىن بۇرۇن يېتىپ بارىمىز، — دېدى. ھەزرىتى ئەمىر بىر كىمىدە ئولتۇردى. باشقا پالۋانلار بىرنەچچە كېمىگە چىقتى. كېمىچىلەر كېمىنى ھەيدەپ راۋان بولدى. بىرنەچچە كۈندىن كېيىن سەراندېپنىڭ سەھراسىغا يەتتى. ئۈمەر مەئدە:

— ئەي ئەمىر، لەشكەرگە ئېيتىڭ، ئۇلار شۇ يەردە تۇرۇپ بۇ سەھرانى تاماشا

قىلسۇن، — دەدى. بىرى: بىر قەدەر كەرىپ، بىر قەدەر كەرىپ، بىر قەدەر كەرىپ... — بۇ يەر ئاۋات ئەمەسكەن. ئەمىر بىر قەدەر كەرىپ، بىر قەدەر كەرىپ، بىر قەدەر كەرىپ... — دەدى. ئۇمەر مەئدە كەرىپ: — بۇ يەرنىڭ دەرەخلىرى يېشىللىققا چۈمكىلىپتۇ، — دەدى. ھەزرىتى ئەمىر لەشكەرلەر بىلەن كېمىدىن چۈشتى. باشقا لەشكەرلەر كېمىدە تۇرۇپ تۇردى، ئەمىر پالۋانلار بىلەن سەھراغا يېتىپ باردى. بۇ يەرنىڭ دەرەخلىرى سايە تاشلاپ تۇراتتى. كۆللەردە سۇ بار ئىدى. ئۇنىڭدىن بىر مۇنچە سۇ ئىچتى. قارىسا، ئۇ يەردە بىر قەبرى ئادەم ئولتۇراتتى. — ئەي بوۋا، — دەدى ئەمىر ئۇنىڭغا يېقىن بېرىپ، — نېمە ئادەمسەن؟ بۇ يەردە نېمە قىلىسەن؟ ئۇ: — مانا موشۇنداق قىلىمەن! — دەپ، ھەزرىتى ئەمىرنىڭ بويىغا مىنىپ پۇتلىرى بىلەن چىڭ چىرمىۋالدى. ئەمىر ھەرقانچە كۈچەپمۇ بۇ رودىپايىدىن ئاجىزىيالمىدى. رودىپاي ئەمىرنى پۇتلىرى بىلەن ھەدەپ تېپەتتى. ئەمىر: «يارانلارنىڭ قېشىغا باراي، ئۇلار مېنى بۇ بالادىن خالاس قىلسۇن» دەپ، رودىپايىنى كۆتۈرگىنىچە باشقىلارنىڭ قېشىغا باردى. قارىسا ئۇلارنىڭ بويىنىغىمۇ رۇدۇپايلا مېنىۋالغانىدى. ئەمىر نېمە قىلارنى بىلمەي قالدى. بۇ رۇدۇپايلا ئەمىرنىڭ چىرايى ئادەمگە ئوخشايتتى. پۇتلىرى رۇدۇپاي بولۇپ ھەممىسىنىڭ بويىغا مىنگەنىدى. ئۇلار قەيەرنى خالىسا، كىشىلەر ئۇلارنى كۆتۈرۈپ شۇ يەرگە ئېلىپ بارايتتى. خوجا ئۇمىر ئۇمەر مەئدە كەرىپتىن ئۆچۈمنى ئالاي دەپ، ئۆچىسىدىكى رودۇپايغا: — دوستىڭىزغا ئېتى سېمىز ئۇلغى بارلار مەن بىلەن يۈگۈرۈشمەسلىرى، دەپ ئېيتتىڭىز، — دەدى. ئۇ رودۇپا ئۇمەر مەئدە كەرىپكە مىنگەن رودۇپايغا: — ھەي ئاداش، سېنىڭ ئېتىڭ بىلەن مېنىڭ ئېتىمنى يۈگۈرتىشىلى، — دەدى. ماقۇل دېيىشىپ، خوجا ئۇمىر بىلەن ئۇمەر مەئدەنى يۈگۈرتتى. خوجا ئۇمىر شامالدا كېتىپ بارايتتى. ئۇمەر مەئدە كېيىن قالاتتى. رودۇپاي بولسا: «سەن سېمىز ئات، ئورۇق ئات بىلەن نېمەشقا تەڭ يۈگۈرەلمەيسەن؟» دەپ، بىقىنىغا ھەدەپ تېپەتتى. بۇ ھالنى كۆرگەن ئەمىر كۈلەتتى. شۇ ھالدا ئۈچ كېچە كۈندۈ يۈردى. تۆتىنچى كۈنى خوجا ئۇمىر بىر يەردە سۇغا تۆكۈلۈپ قالغان ئۈزۈمنى كۆردى. ئۇ، ئاپتاپتا قايناۋاتاتتى. ئۇستىدىكى رودۇپايغا دەدى: — ئەگەر مېنى ئولتۇرغىلى قويساڭ، ئازراق سۇ ئىچىۋالسام ئاندىن سېنى كۆتەرگىلى كۈچلىنەتتىم، — دەدى. — بۇ مەي، ئىچمىگىن، — دەپ رودۇپاي، ئۇمىر: — بۇ دېگەن سۇ، نەدە مەي بولسۇن؟ سەنمۇ بۇ سۇدىن ئىچىدىغان بولساڭ پۈتۈڭ مېنىڭ پۈتۈمغا ئوخشاش بولاتتى، — دەدى. — ئاۋۋال سەن ئېچكىن، — دەپ رودۇپاي، — ئاندىن مەن ئىچەي. خوجا ئۇمىر ئۆزى سۇنى ئىچكەندەك قىلىپ قويۇپ، رودۇپايغا ناھايىتى كۆپ ئىچكۈزدى. رودۇپاي مەست بولۇپ، پۇتلىرى سولتايدى. خوجا ئۇمىر رودۇپايىنى ئۈستىدىن ئاستا چۈشۈرۈپ، يەرگە شۇنداق ئۇردىكى، ئۈستىخانلىرى كۆكۈم تالقان بولۇپ كەتتى. ئاندىن ئەمىر ھەمىزنىڭ قېشىغا باردى. ئۇنىڭغا مىنگەن رودۇپايىنى ئولتۇرمەك بولغانىدى. ئەمىر:

— ئاۋۋال يارانلارنى قۇتقۇزۇڭ، ئاندىن مېنى قۇتقۇزۇڭ، — دېدى. خوجا ئۆمرى ھەممىسىنى خالاس قىلىپ، ھەزرىتى ئەمىرنىڭ بويىنىدىكى رودۇپايىنى ئېلىپ ئۈرۈپ جېنىنى چىقاردى. ئاندىن سەراندېپ تېغىغا يەتتى. ھەزرىتى ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىلىرى بار ئىدى. ئۇ يەردە زاھىد ۋە ئابىدلار ناھايىتى كۆپ ئىدى. بۇ يەرگە شەيخ ۋە جارۇپكەشلەرنى قويدى. زاھىد، ئابىدلارغا نۇرغۇن سەدىقلەرنى بەردى. ئۇ كېچە چۈش كوردى، چۈشىدە بىر نۇرانە كىشى پەيدا بولدى. ئۇنىڭ بېشى ئاسمانغا يېتەتتى.

— ئەي بالام، — دېدى ئۇ، — مېنى تونۇدۇڭمۇ؟

مەن جىمىي خالايتتىم ئاتىسى — ئادەم ئەلەيھىسسالام بولمەن. دېدى. ئەمىر يەنە بىر كىشىنى كۆردى. ئۇمۇ ئاجايىپ نۇرانە، ھەيۋەتلىك ئىدى. ئەمىر ئۇنىڭغىمۇ سالام قىلدى. ئۇ، نۇھ ئەلەيھىسسالام ئىدى. ئاندىن يەنە بىر نۇرانە كىشىنى كۆردى. ئۇ، ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئىدى. ئۇنىڭ كەينىدىن يەنە بىر تەختتە تۆت كىشىنى كۆردى. ھەيۋەتتىن ئاسمان — زېمىن لەرزىگە كېلەتتى. بۇلار: ھەزرىتى ئىسھاق، ھەزرىتى ياقۇپ، ھەزرىتى داۋۇد ئەلەيھىسسالاملار ئىدى. ھەزرىتى ئادەم ئېيتتىكى:

— ئەي بالام، سېنى ھەزرىتى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىدا مۇستافا قىلدۇق. قورقماي جەڭ قىلىڭ، غەلبە سىزگە يۈزلىنىدۇ.

نۇھ ئەلەيھىسسالام ئەمىرگە تۆمۈر ھاسا بەردى. ئۇنىڭ ئېغىرلىقى مىڭ پاتمان كېلەتتى. ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام:

— نەمرۇدقا ئوخشاش ھەرقانچە زەبەر دەست دۈشمەن بولسىمۇ سىزنىڭ ئالدىڭىزدا ئاجىز بولۇر، ھەرگىز قورقماي، جەڭ قىلىڭ، — دېدى. ھەزرىتى ئىسھاق بىر كەمەر بىلەن بىر قامچا بەردى.

— بۇ ھەرگىز ئۈزۈلمەيدۇ. دۈشمەنلەرنىڭ پۇتىنى شەمشەردەك كېسىدۇ، — دېدى.

ئاندىن كېيىن ياقۇپ ئەلەيھىسسالام:

— ئوغلۇم يەھۇدا جەڭ كۈنلىرى مەيداندا نەرە تارتسا، يىگىرمە بەش مىڭ كىشى ھوشىدىن كېتىپ يىقىلاتتى. ئوغلۇم شەمئۇن يۈكى بار پىللارنى ۋە تاغ يۆتكەر دىۋىلەرنى بىر قولىدا يەرگە چۈشۈرمەي ئوينار ئىدى. رۇبىل دېگەن ئوغلۇم مىڭ تاناپ يەرگە سايە بەرگەن دەرەخلەرنى بىر قولىدا بىرلەك پاتمان توپىسى بىلەن يۈلۈپ ئالاتتى. بۇ ئۈچ ئوغلۇمنىڭ كۈچىنى ساڭا بەردىم، — دېدى. ھەزرىتى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام كۆڭلىكىنى بېرىپ:

— بۇ كۆڭلىكىمنى ئاتام ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام مېنى قۇربانلىق قىلغاندا كىيىۋالغانىدىم. پىچاق ئۆتمىدى. مېنىڭ ئورنۇمغا ئاسماندىن قوچقار كەلدى. ماڭا خۇدايىتائالانىڭ رەھمەت نۇرى ياغدى. سىزمۇ جەڭ كۈنلىرىدە بۇ كۆڭلەكتى كىيىۋالسىڭىز تىغ ئۆتمەيدۇ، — دېدى. ئاندىن كېيىن داۋۇد ئەلەيھىسسالام بىر ساۋۇت بەردى:

— جەڭ قىلغاندا كىيىڭ، ھېچقانداق نەرسە، تەسىر قىلماس، — دېدى ۋە ھەممىسى دۇئا قىلدى. ئويغانسا ئەتراپى ئالەم مۈشكى ئەنبەرنىڭ ھىدى بىلەن تولۇپ كېتىپتۇ. ئۇ ئورنىدىن تۇرسا پۇتلىرى تېقىمىغىچە يەرگە پېتىپ كېتىۋاتاتتى، تاشقا دەسسە، ئوشۇقنىغىچە كىرىپ كەتتى.

ئۇ كېچىسى يەنە شۇ نەرسىلەرنى بېسىپ ياتتى. ياقۇپ ئەلەيھىسسالامنى چۈشىدى. ئۇ كېلىپ ئەمىرنى قولتۇقىدىن تارتىپ يوقىرى كۆتەردى. ئويغانسا خېلى ۋاقىت بولۇپتۇ. ئەمىر

بۇ يەردىن قويۇپ زاھىدلارنىڭ قېشىغا باردى. زاھىدلار قارىسا، ئەمىر ئىلگىرىكى ئەمىر ئەمەس، شۇنداق ھەيۋاتلىك بولۇپ كېتىپتۇكى، يۈزىگە قارىسا قورقۇپ، يۈرەك يېرىلغۇدەك بولىدۇ. شەيخلەر: «ھەزرىتى ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن نەزەر تېپىپتۇ» دەپ پەملەشتى ھەم ئۇلارمۇ ئەمىرگە دۇئا قىلىشتى. ئەمىر ئۇلار بىلەن خەيرلىشىپ سەراندېپ تەرەپكە راۋان بولدى. ئويلسا، خوجا ئۇمىرى شۇ يەردە قاپتۇ. ئەمىر كەينىدىن كېلەر» دەپ كېتىۋەردى. خوجا ئۇمىرى تاغ بېشىغا چىقىپ، تۆت تەرەپكە قاراپ تاماشا قىلدى. ئۇنىڭغا بىر ھۇجرا كۆرۈندى. ھۇجراغا يېقىن كەلسە ئىشىكى ئوچۇق بولۇپ ئىچىدە ھەر خىل جاۋاھىراتلار بار ئىدى. بۇ ئالەمدە كىشىنىڭ كۆزى مۇتلەق كۆرمىگەن نەرسىلەر ئىدى. ئۇ ئالاي، دەپ ئويلىدى. لېكىن، ئىشىككە يېزىلغان: «ھەركىم بۇ جاۋاھىراتلاردىن بىرنى ئالسا، ئىشىك يېپىلىپ قالۇر، قويسا ئېچىلۇر» دېگەن خەتنى كۆردى. سىنىماق ئۈچۈن كىرىپ ئېلىپ باققاندى، ئىشىك يېپىلىپ قالدى. قويۇپ قويۇۋىدى ئېچىلدى. جاۋاھىراتلارنى خالتىسىغا جىق ئېلىپ توشقۇزغاندىن كېيىن، مۇرسىگە ئارتىپ شۇنداق موللاق ئۇردىكى، ئىشىك يېپىلىپ، خوجا ئۇمىرنىڭ بېشى يېرىلدى ۋە بەھوش بولۇپ يىقىلدى. يىقىلىپ چۈش كۆردى. چۈشىدە ئاسماننىڭ ئىشىكى ئېچىلدى. تەختتە ئولتۇرغان بەش پەيغەمبەر پەيدا بولدى. خوجا ئۇمىرى ئۇلارغا سالام بەردى. ئۇلار: — بىزنى تونۇدۇڭمۇ؟ — دېدى. ئارىدىن بىرى: — مەن ئادەمدۇرمەن، — دېدى. خوجا ئۇمىرى: — يا رەسۇلىللاھ، ماڭا بىرنەرسە كارامەت قىلغىن، — دېدى. ئادەم ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا بىر لېگەن بەردى ۋە: — قانداق چاغدا تائام خالىساڭ، قول سالىساڭلا شۇ تائام چىقىدۇ، — دېدى. ئىبراھىم پەيغەمبەر دۇئا قىلىپ: — ھەرقانچە يۈگۈرسەڭ ھارمىغايىسەن، — دېدى. ھەزرىتى ئىسمائىل پەيغەمبەر بىر خالتا بېرىپ: — ئالەمنىڭ پۇلىنى ئالساڭمۇ تولمايدۇ. ھەرگىزمۇ ئېغىر بولمايدۇ، — دېدى. ھەزرىتى سۇلايمان پەيغەمبەر قالپاق بېرىپ: — «بۇ قالپاقنى بېشىڭغا كىيسەڭ، ئەل كۆزىدىن غايىب بولسەن، — دېدى. — يا نەبىيۇللا! — دېدى خوجا ئۇمىرى، — ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام بىر خالتا بېرىپ: «ئالەمنىڭ پۇلىنى ئالساڭ تولماس» دەيدۇ، بۇ ئۆيدىكى مال - دۇنيالارنى ئالسام تولارمۇ - تولماسمۇ؟ — دېدى سۇلايمان ئەلەيھىسسالام، — خوجا ئۇمىرى دەرھال بارلىق پۇل - ماللارنى خالتىغا سالدى. قارىسا، تولماپتۇ. ئېغىرلىقىمۇ ھېچقانچە ئەمەس. خوجا سۆيۈنۈپ، ئىشىكتىن چىقتى. — ئەي خوجا ئۇمىرى، — دېدى سۇلايمان ئەلەيھىسسالام، — قورقما، بۇ جاۋاھىراتلارنى ساڭا بەردىم. خوجا ئۇمىرى: «بۇنچە نەرسىلەرنى ماڭا بەرمەيدۇ» دەپ ئويلىدى. بېشىغا قالپاقنى كىيىپ، يەنە ئېلىپ باقتى. كۆرۈنمىدى. ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى ياد قىلىپ، شۇنداق قاچتىكى، ئېگىز تاغلاردىن شامالداك ئۆتۈپ كەتتى. دەريالاردىن قۇشتەك ئۆتتى. يەڭگىلىكىدىن ئۆزىنىمۇ توختىتالمايتتى. بارا - بارا ئېگىز بىر تاغقا چىقىپ قالدى. قارىسا،

بۇ جايدا ھېچكىم كۆرۈنمەيتتى. كۆڭلى تېخىمۇ تىنماي، شۇنداق يۈگۈردىكى ھەزرىتى ئەمىرنىڭ كەينىدىن يېتىپ باردى. ئۇنىڭغا بولغان ۋەقەلەرنى ئېيتىپ بەردى. ئەمىر خۇشال بولدى. ئەتىسى ئۇلار لەشكەرگاھقا يېقىن يەتتى. ئۈمەر مەئدە كەرەب ۋە بارلىق پالۋانلار ئەمىرنىڭ ئالدىغا كەلدى. قارىسا، ئەمىر ھەممەزە ئىلگىرىكى ئەمىر ھەممەزە ئەمەس. ئۇنىڭغا قارىغان كىشىنىڭ يۈرىكى بېرىلغۇدەك بولاتتى. ئۇنىڭ ھەيۋىتىدىن يەر - جاھان، تاغ - باياۋانلار لەرزىگە كېلەتتى. پالۋانلار يۈز بەرگەن ئىشلارنى ئاڭلاپ، ئۇلارنى ھەممىسى مۇبارەكلەشتى. بىر پولات كۈرسىنى بارگاھقا يېقىن قويۇشتى. ئەمىر كۈرسىغا دەسسەپ ئاتتىن چۈشتى. بۇ كۈرسى يەرگە كىرىپ كەتتى. پالۋانلار ئۇنىڭ كۈچ - قۇۋۋىتىنىڭ ئىلگىرىكىدىن ئون ھەسسە ئاشقانلىقىنى ھېس قىلىشتى. ئەتىسى ئۇلار تاغدىن كۆچۈپ، بەندەرگە يەتتى. ئۇ يەردە پور ئىشكال ئاتلىق بىر پالۋان بار ئىدى. بەش مىڭ ئادەم بىلەن ئۆتكەن - كەچكەنلەردىن باج ئالاتتى. ئۇنىڭ ئادەملىرى كېمىدىكىلەرنى كۆرۈپ، سودىگەرلەر بولسا كېرەك دېيىشتى. كېيىن، ئۇلارنىڭ لەشكەر ئىكەنلىكىنى تەھقىقلىدى. ئۇلار پور ئىشكال كالىنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ كېلىپ: «بىرمۇنچە كىشىلەر كېلىۋاتىدۇ. لەشكەر ئوخشايدۇ» دېدى. ئۇلار لەشكەرلىرى بىلەن ئاتلىنىپ، ھەزرىتى ئەمىرنىڭ قېشىغا يەتتى. ھەزرىتى ئەمىر ئۇلارنى كۆرۈپ، ئادەملىرىنى توپلىدى. پور ئىشكال:

— بېرىپ ئۇلارنىڭ ئادەملىرىدىن بىرنى ئېلىپ كېلىڭلار، ئۇنىڭدىن گەپ ئېلىپ باقايلى، — دەپ بۇيرىدى. پور ئىشكالنىڭ ئەۋەتكەن ئادىمى مەيدانغا كىرىپ، مەرىت تەلەپ قىلدى. خوجا ئۈمىرى ئەمىرگە تەزىم بەجا كەلتۈرۈپ، مەيدانغا كىردى. بۇ ئاتلىق خوجا ئۈمىرىنى كۆرۈپ، مەسخىرە قىلىپ.

— ھەي، خوجا ئۈمىرى، سېنى ئۆلتۈرگىلى كەلسەم، قاياققا كەتتىڭ؟ — دەپ قولغا ئوقيا ئالدى. خوجا ئۈمىرى بېشىغا قەغەز سۈپەرنى تۇتتى. ئاتلىق بىر ئوق ئاتتى. خوجا ئۈمىرى بىر سەكرەپ ئوقنى رەت قىلىپ، خەنجەر ئوردى. ئۇ ئاتلىق ئەللىك يىللىق ئۆلۈكلەر-نىڭ قاتارىغا كەتتى. خوجا ئۈمىرى ئۇنىڭ بېشىنى كېسىۋالدى. شۇ كۈنى ئۇ 40 ئاتلىقنى ئۆلتۈردى. ئاندىن، پور ئىشكال مەيدانغا كىردى. ھەزرىتى ئەمىر خوجا ئۈمىرىنى ياندۇرۇۋېتىپ، مەيدانغا ئۆزى كىردى. پور ئىشكال بىر ھەيۋەتلىك ئوغۇلنىڭ مەيدانغا كىرىۋاتقىنىنى كۆرۈپ، يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلىپ قالدى.

— سەن كىم؟ — ئەمىر ھەممەزە دېگەن مەن!

— بويۇڭ پاكار نېمىكەن سەن، جەڭ قىلىشقا بىزنىڭ پالۋانلار ھەيدەپ كىردىمۇ؟ — دەپ مەسخىرە قىلغاچ، گۈرزىسىنى تەڭلىدى. ھەزرىتى ئەمىر سۈپەر ئالدى. پور ئىشكال شۇنداق ئوردىكى، گۈرزى بىلەن ئاسمان ئارىلىقىدا ئوتلار چاقنىدى. ھەزرىتى ئەمىر ئۇنىڭ بىر قولىدىن تۇتۇۋېلىپ، بىر پەشۋا ئۇرغانىدى. ئۈستىخانلىرى پارچە - پارچە بولۇپ تۆكۈلدى. ئۆزىنى چۆرۈپ بوشراق تاشلاپ قويۇپ دېدى:
— سەن خۇدايىتائالانىڭ بىرلىكىگە ئىقرار بول. ھەزرىتى ئىبراھىم خەلىلۇلانىڭ دىنى

بەرھەق، دېگىن!
پور ئىشكال ئىقرار قىلىپ، مۇسۇلمان بولدى. ھەزرىتى ئەمىر ئۇنىڭ بىلەن قۇچاقلد-شىپ كۆرۈشتى. پور ئىشكال ھەزرىتى ئەمىرنى ئۆيىگە تەكلىپ قىلىپ، قىرىق كېچە - كۈندۈز مېھمان قىلدى. قىرىق بىرىنچى كۈنى: «ھەزرىتى ئەمىرنىڭ لەشكەرلىرى يېتىپ

كەلدى» دەپ خەۋەر يەتتى. ھەزرىتى ئەمىر شادىمان بولۇپ، ئۇ يەردە بىرنەچچە كۈن تۇردى. يەنە: «گۈستەھەم دەريادىن ئۆتۈپ، قۇرۇقلۇققا چىقىپتۇ» دېگەن خەۋەر كەلدى، گۈستەھەم: «ئەمىر مەندىن بۇرۇن دەريادىن ئۆتۈپ، سەراندېقا بېرىپ، پور ئىشكالىنى بويسۇندۇرۇپ بوپتۇ» دەپ ھەيران قالدى. ۋە ئوغۇللىرىغا:

— ھەمىزنى كۆرسەم ياخشى بولاتتى. — دېدى. ئوغۇللىرى «بارايلى» دېدى. گۈستەھەم ئوغۇللىرى بىلەن بىللە ھەزرىتى ئەمىرنىڭ قېشىغا كىردى ۋە تەزىم بەجا كەلتۈرۈپ:

— پادىشاھ مېنى سىزنىڭ خىزمىتىڭىزگە ئەۋەتتى، — دېدى. ئەمىر ئىلىتىپات قىلىپ، يېنىدا سەندەل قويدۇرۇپ، گۈستەھەمنى ئۇنىڭدا ئولتۇرغۇزدى ۋە شاراب ئىچىشكە تۈتۈشتى.

پەسلى داستان، ھەزرىتى ئەمىرنىڭ ھىندىستانغا

بېرىپ، لەندېھۇر بىلەن جەڭ قىلغانلىقى

لەندېھۇر تەرىپكە: «مەدايىندىن ناھايىتى نۇرغۇن لەشكەر چىقىپ، دەريادىن ئۆتۈپتۇ ۋە سەراندېپنىڭ يولىنى بېسىۋاپتۇ...» دېگەن خەۋەر كەلدى. لەندېھۇر بۇلارنىڭ مەدايىن لەشكەرلىرى ئىكەنلىكىنى بىلدى. شۇنىڭ بىلەن ھىندىستان چوڭلىرىنى چاقىرىپ مەسلىھەت قىلىشقاندىن كېيىن، ھىندىستاندىكى 444 شەھەر، 12 مىڭ سەھراغا جىھاد زەڭگىدىن نامە ئەۋەتتى. خەتتە: «سەراندېقا مەدايىندىن لەشكەر كېلىپ، دەريادىن ئۆتۈپتىمىش. سېلەر ھايال بولماي كېلىڭلار. ھەرقايسى شەھەرلەردىكى جەڭ مەردانلىرىنى ۋە مەست شىرلارنى، ئۇرۇش پىللىرىنى، سەھرالاردىكى غوللارنى ۋە ئەھرىمەنلەرنى، گىلەمگۈش، زەنجىرخورلارنى، چاھار دەستلەرنى، يەكدەست ئاتەشخورلارنى، ھەممىنى ئېلىپ كېلىڭلار» دېيىلگەنىدى. ئۇلار ھىندىستاننىڭ تۆت تەرىپىگە، ئەلچىلەرنى ماڭدۇرۇشتى. شەھاد شاھ قېچىپ ئەمىرنىڭ قېشىغا كەلدى. دەۋەقەنى بايان قىلدى. ھەزرىتى ئەمىر: «پەھلىۋان گەردەنكەشانلار جەڭگە تەييارلانسۇن» دەپ يارلىق بەردى. ئۇلار تەييارلىنىپ، كۆك تۆمۈر ئىچىگە يوشۇرۇنۇپ، پولات بەدەن بولۇپ تەييارلاندى. شەھادنىڭ لەشكىرىدىن باشقا توققۇز لەك لەشكەر توپلىنىپ، ئەمىرگە خەۋەر قىلدى. شەھاد شاھنىڭ لەشكىرى يىگىرمە يەتتە لەك ئىدى. جەمئىي 36 لەك لەشكەر سەراندېقا قاراپ يولغا چىقتى. ئۆمەر مەئدە كەرەب سەكسەن مىڭ گۈرزىباز پەھلىۋان بىلەن بارگاھنى ئېلىپ ماڭدى. ئۇنىڭ كەينىدىن فۇرشەك ساسانى زەررىنە كېپىش ئۈچ لەك لەشكەر بىلەن ماڭدى. ئاندىن مۇقبىل ھەلەبى 160 مىڭ ئوقياچى بىلەن تەۋق ھەيرانى يۈز مىڭ نەيزىۋاز بىلەن، شەھاد شاھ 27 لەك لەشكەر بىلەن ماڭدى. ئون يەتتە كۈندىن كېيىن ھەزرىتى ئەمىر ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن ماڭدى. ئەلقسىسە، ئۇلار لەندېھۇرنىڭ مەشىق مەيدانىغا يەتتى. ئۆمەر مەئدە كەرەب كېلىپ، لەندېھۇرنىڭ توپ ئاتىدىغان ساقىسىنى كۆردى. ئۇنىڭ ھەربىرى بىر تاغدەك چوڭلۇقتا بولۇپ، ئىككى دانە تاش ئىدى. ئۆمەر مەئدە كەرەب ئاتتىن چۈشۈپ ناھايىتى كۈچىنىپ، تاشنى يەردىن ئاران ئۈزۈپ ئالدى. شۇ چاغدا بىرنەچچە كىشى پەيدا بولۇپ: — ھەي پەھلىۋان، ئەدەپسىزلىك قىلىپ قويدىڭىز، بۇ تاش لەندېھۇرنىڭ ساقىسىدۇر.

ئۇنى ھەپتىدە بىر كېلىپ ئوينايدۇ، — دېيىشتى. —
 — قانداق ئوينايدۇ؟ — سورىدى ئۈمەر مەئدە كەرەب. —
 — ئۇ ئون ئىككى ياش چېغىدا بۇ تاشلارنى دەرەخنىڭ بويىدەك ئېگىزگە ئېتىپ
 ئوينايتتى. ئەمدى لەندېھۇر چوڭلاپ كەتكەنلىكتىن تاشنى تېخىمۇ ئېگىزگە ئاتىدۇ. شۇڭا
 ھاۋاغا ئاتقاندا بۇ تاشلار كۆزدىن غايىب بولۇپ، ھاۋادىمۇ كۆرۈنمەيدۇ. ئۇ ئىككى ساقىنى
 بىر قولىدا ئوينايدۇ، — دېيىشتى ئۇلار.
 ئۈمەر مەئدە كەرەب:

— بۇنداق مەخلۇقنىڭ قېشىغا بارغىلى بولمىغۇدەك، — دېدى. لەشكەرلەر توختاپ،
 شۇ يەرگە چۈشكۈن قىلدى، ئون يەتتە كۈندىن كېيىن ھەزرىتى ئەمىر كېلىپ، لەشكەرلەرنىڭ
 بۇ يەردە ياتقانلىقىنى كۆردى. پەھلىۋانلار: «بۇ يەردە بىر ئاجايىبات بار ئىكەن» دېيىشىپ،
 ئەمىرنى ئېلىپ كېلىشتى. ھەزرىتى ئەمىر لەندېھۇرنىڭ ساقىسىنى كۆرگەندىن كېيىن،
 ئۈنلۈك تەكبىر ئېيتىپ، ساقىنىڭ زەنجىر ھالقىسىدىن تۇتۇپ، بىرقانچە قېتىم توپبازلىق
 قىلدى. پەھلىۋانلار:

— ئەي ئەرەب سۇلتانى، بىزنىڭ لەندېھۇر بىلەن نېمە ئىشىمىز بار؟
 بۇ يەردىن مەداينغا بېرىپ، نۇشېرىۋان بىلەن جەڭ قىلىپ، سىزگە مەلىكە مېھرىنگارنى
 ئېلىپ بەرسەك بولمىدىمۇ؟ سىناشقان دۈشمەن ئۇرۇشقىلى ياخشى دەپتۇ. لەندېھۇر بىلەن
 جەڭ قىلىپ سالامەت قايتىش مۈشكۈل، — دېيىشتى. ئەمىر: «ئەمىر، سىزنىڭ نىيىتىڭىز
 يەتتە يېشىدا ئەل قەمەدەك پەھلىۋان بىلەن تەڭ بولدۇم. خۇدايىتائالا غالبىيەتنى
 ماڭا بەردى. پەيزىئابات ئورمانلىقىدىكى يولۋاسنى بويسۇندۇردۇم. ئۇ يولۋاسنىڭ ئىككى
 كۆزىنىڭ ئارىسى توققۇز يېرىم گەز، كۆكسىنىڭ كەڭلىكى ئون يەتتە گەز، قەددى قىرىق
 بەش گەز ئىدى. ھىشامنىڭ قەددى ئاتمىش گەز ئىدى، ئۇنىمۇ قولغا چۈشۈردۈم. بەھرامدەك
 پەھلىۋاننى كۆتۈرۈپ، مەيداندىن ئېلىپ چىقىپ باغلىدىم. پىلتەن پىلزوردەك پەھلىۋاننى
 يارىدار قىلدىم. ھەممىڭلار بىلىسىلەر. بەلكىم مەن ئۇلارنىڭ سىڭا قولىغا تەڭ كېلىمەن،
 يا يوق. خۇدايىتائالا نۇسرەتنى ماڭا بەرگەچكە، ئۇلار مېنىڭ ئالدىمدا يېڭىلدى. لەندېھۇرنىمۇ
 ئاللاھ مېنىڭ ئالدىمدا ئاجىز قىلسا ئەجەب ئەمەس، — دېدى.

— ئەي ئەرەب سۇلتانى، — دېدى بىر ئەييار كېلىپ، — لەندېھۇرنىڭ پۈتىنىڭ
 ئىزىنى كۆردۈم. تاپىنى ئون يەتتە گەز كېلىدىكەن. بۇنداق مەخلۇق بىلەن جەڭ قىلىپ
 غەلبە قىلغىلى بولمايدۇ، ئارقىمىزغا يانايلى، ئۇنىڭ قولىدا ئۆلگىنىمىزدىن ئۆز ئايغىمىز
 بىلەن مېڭىپ گۆرگە كىرگىنىمىز ياخشى. پەھلىۋانلار ھەممىسى ئورنىدىن تۇرۇپ:
 — ئۇنىڭ ئىزىنى كۆرۈپ باقايلى، — دېيىشتى. ئەمىر ماقۇل بولدى.

— ھەممە پەھلىۋانلار لەندېھۇرنىڭ ئىزىنى كۆرۈپ ھەيران قېلىشتى. ئۆلچەپ باقسا ئون
 تۆت يېرىم گەز چىقتى. بۇ ئىزنىڭ ئۇزۇنلۇقى پەھلىۋان ئىرجەڭنىڭ قەدىمىدە ئىككى قەدەم
 چىقتى. — ئەي ئەمىر، — دېدى گۈستەھەم، — قۇباد شەھرىياردىن قېلىپ، تا بۇدەمگىچە
 مەن بارمىغان شەھەر ناھايىتى ئاز، چۆل - جەزىرىلەردىمۇ نۇرغۇن ۋەھشىيلەرنىڭ ئىزىنى
 كۆردۈق. سۈرتىنىمۇ سىزىپ ئەكەلگەن. ئەمما، بۇنداق ئىزنى بىز ئەسلا كۆرۈپ باقمىغان.
 بىزگە بۇنىڭدىن زور خەتەر كېلىدۇ. «جان بولسا جاھان، ئاش بولسا قازان» دەپتىكەن، —
 دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى.

جاننىڭ بولسا بولغاي جاھاندارلىق،
 ئۆلۈككە قاچان يەتكۈسى شاھلىق،
 تىرىك مەھرەمدۇر مېھرىنىڭگار،
 جانى يوققا ھەم قالمىغاي ھېچ نىڭگار.

ئۇ يەنە:

بىلىم — بىھۈدە جەڭ قىلىپ ئۆلگەننىڭ نېمە پايدىسى؟ ھېچقانداق مەزلۇم ئۆلۈكنىڭ ئارقىسىدىن بېرىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۆي تۇتمىغان ۋە مېنىڭ ئۈچۈن ئولۇپتۇ دەپ، ئۈچ كۈندىن ئارتۇق قارىلىق تۇتمىغان، — دەيدى. ئەمىر:
 — ئەي پەھلىۋانلار، پەھلىۋانلارنىڭ نومۇسىغا تېگىدىغان بۇنداق سۆزلەرنى قىلماڭلار، بۇنداق قىلساڭلار بۇ جاھاندا باش كۆتۈرۈپ يۈرگىلى بولماس، ئالدىنقى سىپاھنى ماڭدۇ. رۇڭلار، — دەپ يارلىق قىلىپ، سەراندىپقا كۆچۈپ ماڭدى.
 لەندىھۇرمۇ شەھەردىن چىقىپ، ئۈچ كۈنلۈك يەرگە كېلىپ چۈشتى. سەراندىپنىڭ لەشكىرى قىرىق لەك ئىدى. قىرىق مىڭ فەرسەڭ يەرنى مەيدان قىلىپ بارگاھ تىكىپ، توققۇز زور توسۇق ھاسىل قىلدى. ئاجايىباتلارنى ئېلىپ كېلىپ قويۇشتى. بىرىنچى توساققا سەپىد دەندان ھىندى، ئىككىنچى توساققا سىيەھ دەندان ھىندى، ئۈچىنچى توساققا رەۋزى قارا ھىندى، تۆتىنچى توساققا باتۇر قارا ھىندى، بولۇپ يەتتە توساققا يەتتە ھىندى پەھلىۋان مۇئەككىل بولدى. يەنە بىر توساققا كۆل ياساپ سۇغا ئەجدىھادەك بىر لەھەڭنى سالىدى. مەست پىلدەك شىرلارنى ئەكېلىپ توساقلارغا مەھكەم باغلىدى. ئاندىن، بىر ئېگىز يەرگە ساپ ئالتۇندىن بارگاھ تىكتى. ئاپتاپ چىقسا ئۇنىڭ شولىسى بىر كۈنلۈك يەرگە يالتىراپ كۆرۈنەتتى. لەندىھۇر ھەر كۈنى مۇشۇ يەرگە چىقىپ، تاماشا قىلاتتى. بىر چاغدا، مەدايىن تەرەپتىن چاڭ - توزان كۆتۈرۈلدى ۋە چاڭ ئارىسىدىن تۇغ - ئەلەملەر پەيدا بولۇپ يېقىنلاشتى. چاڭ - توزان پەسىيىپ، 80 بايراق كۆرۈندى. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇمۇدۋاز پەھلىۋانلار ئىدى. ئۇلار كېلىپ:

ئەي سەراندىپ خەلقى، كىم بىلەن جەڭ قىلىسىلەر؟ بىكاردىن بىكار مەدايىن لەشكەرلىرىنىڭ ئايغىدا قالسىلەر. ھېلى بولسىمۇ قىلىچنى توغرا چىشلەپ، ساغدىقىڭلارنى بوينۇڭلارغا ئېسىپ، مېنىڭ ئالدىمغا چىقىڭلار. نۇشىرىۋاندىن گۇناھىڭلارنى تىلىۋالايلى، — دەپ توۋلاشتى.

— ھەمزە شۇمىدۇ؟ — دەپ سورىدى لەندىھۇر لەشكەرلىرىدىن.
 — ئۇ ئۈمەرى مەئدە كەرەب، — دېيىشتى ئۇلار. ھىندىستان خەلقى ئۇ پەھلىۋاننىڭ لەندىھۇردىن ھېچقانداق كەملىكى يوقلۇقىنى كۆرۈشتى. بۇلار ئۇنى پەقەت ئويلاشمىغانىدى. ئاندىن گۈستەھەم ئۈچ لەك لەشكەر بىلەن كەلدى. ئۇلار ھەممىسى كۆك تۆمۈر بىلەن ئورۇنۇۋالغان بولۇپ، قىقاس - چۇقان كۆتۈرەتتى.

— ھەمزە شۇمۇ؟ — دەپ يەنە سورىدى لەندىھۇر. ئابگۈل، بەرگى:
 — ئۇ نۇشىرىۋاننىڭ لەشكەر بېشى گۈستەھەمدۇر، — دەيدى. بۇلارنىڭ تېخى ئاخىرى چىقىپ بولالمىغانىدى. يەنە چاڭ كۆتۈرۈلدى. يۈز ئاتمىش نەقىشلىك بايراق كۆتۈرگەن بىر يۈز ئاتمىش مىڭ تىرەنداز بىلەن مۇقبىل ھەلەبى يېتىپ كەلدى. ھەممىسى پولات جەڭ

كېيىملىرىنى كېيىشكەندى. باشلىرىدا تاجى مۇرەسسە، پۇتلىرىدا كابۇلچە ئۆتۈكلىرى بار ئىدى. بەللىرىدە شەمشەر بولۇپ، تىغىدىن قان تېمىپ تۇراتتى.

بۇلار ئىلكىدە گۈرزو تىرۇ سىنان،

ئوقى بىدەرەك نەيزەنى بىئىنان.

سەۋارى ھەمە ئىسپىھانى بۇراق،

ئەجەب شەۋكەتۇ بولمەجەب تۇمتەراق.

ئۇلار شۇ ھالەتتە يېتىپ كېلىشتى. بۇنىڭ ئارقىسىدىن يەنە چاڭ كۆتۈرۈلدى. چاڭ ئارىسىدىن يۈز گۈلدار ئەلەم كۆتۈرگەن يۈز قىرىق مىڭ لەشكەر بىلەن بىشەئى ھەيراننىڭ پادىشاھى تەۋق ھەيرانى يېتىپ كەلدى. ھەممىسى قوراللىنىپ ئۇچقۇر ئاتلارغا مىنگەن، ئۆزلىرىنى جەڭ كىيىمى بىلەن زىننەتلىگەن بولۇپ، پولات بەدەنگە ئايلانغانىدى. خۇددى:

بۇلار ئىلكىدە غەرقى ئاھىن سىنان،

ھەمە ئەجدىھايۇ شىرۇ چايان.

كۆرۈپ ھىندۇلار بارچە جەمئىي سىنان،

دېدى خەتتى مىزگاندىكى ئوقىلان.

دېگەندەك يېتىپ كېلىشكەندى. يەنە چاڭ كۆتۈرۈلۈپ، يۈز يىگىرمە مىڭ كىشى بىلەن شىرچەڭگىئاد، ئەرجەڭگىئاد ۋە خەرجەڭگىئادلار كەلدى. بۇلا كېلىپ بولغۇچە يەنە يۈز مىڭ لەشكەر بىلەن زۇلخۇمارئاد، سەئىد يەمەنى يېتىپ كەلدى. ئۇنىڭ كەينىدىن شەھاد يىگىرمە يەتتە لەك لەشكەر، بەش مىڭ جەڭ پىلى بىلەن كېلىپ چۈشتى. تاكى، ئون يەتتە كۈنگىچە لەشكەر كەشلىك بولدى. ئون سەككىزىنچى كۈنى «ھەزرىتى ئەمىر كەلدى» دەپ خەۋەر بولدى. بارلىق پەھلىۋان گەردەنكەشانلار ئاتلىنىپ، ئەمىر تەرەپكە مېڭىشتى. لەندىھۇرغا: «نېمە ۋەقە بولدىكىن، ئىران چېرىكلىرى كەينىگە يېنىپ كەتتى» دەپ خەۋەر قىلىشتى. لەندىھۇر بارگاھنى ئېگىز يەرگە تىكىپ تاماشا قىلدى. تامام ھىندىستان ئۇلۇغلىرى توپلىنىپ كۆردۈدىكى، چاڭ - توزان ئاسمانغا ئۇلاشقان. بىر چاغدا چاڭ پەسىيىپ، تۇغ - ئەلەملەر كۆرۈندى. ھەممە پادىشاھلار ئاتتىن چۈشۈپ ئالدىغا يۈگۈرۈشتى. ئەمىرنىڭ پۇتلىرىدىن سۆيۈشتى. ھەزرىتى ئەمىردىن ھاردۇق سورىشىپ، تەق بولۇپ تۇرۇشتى. ئۇلار بارگاھقا يېقىن يەتتى. ھىندىستان خەلقى كۆردىكى، ئوڭ قولىدا تۆت يۈز يىگىت، سول قولىدا تۆت يۈز يىگىت بىللە كېلىۋاتاتتى. ئالدىدا خوجا ئۆمرى باشلىق، تۆت يۈز ئەييارمۇ موللاق ئېتىپ، ئويۇن قىلىپ كېلەتتى. ئارقىسىدىن مۇقبىل باشلىق تۆت يۈز تىرەنداز بار ئىدى.

ھەمە نازەننۇ، ھەمە دىلپەرزىر،

مەلاھەت ئارا شەھرى نىك دەستىگىر،

ھەمە تۈركۈ ئىرانى جابۇك سەۋار،

پەرى پەيكەرئانۇ مەلائىك شىكار.

ئەرەبتىن ئەجەم ئىچرەكم نازەنن،

يەكى ھەممە سەييارەدەك ئەز زەمىن. ئىشقا رەھبەرلىك قىلىدىغان بىر كىشى بولۇپ، بۇ يىگىتلەرمۇ پىيادە بولۇپ ماڭدى. ئاندىن كېيىن، ھەزرىتى ئەمىردىن باشقا ئاتلىق كىشى قالمايدى.

لەندىھۇر شۇنداق بىر ئوغۇلنى كۆردىكى، يېشى ئەمدىلا ئون سەككىزدە ئىدى. جامالى ئالەمنى يورۇتاتتى. قەددى - قامىتى تازا يېتىلگەن، باھادىر ۋە شىجائەتلىك ئىدى. بېشىدا سۈمبۈل مىسالى چاچ، ئۈستىدە ياقۇتتىن كۆز قويۇلغان ئالتۇن تاج بار ئىدى. يۈزلىرى ئايدەك نۇر چاچاتتى. پەھلىۋانلار سەندەل ئەكېلىپ قويدى. ھەزرىتى ئەمىر ئاتتىن چۈشۈپ، سەندەلگە ئولتۇردى. ئاندىن بارگاھقا كىردى. بىرەر سائەتتىن كېيىن:

— لەندىھۇرغا ئەلچى بولۇپ كىرىدىغان ئادەم بارمۇ؟ — دەپ سورىدى.

پەھلىۋانلاردىن ھېچ سادا چىقمىدى. ئىككىنچى قېتىم دېگەندە خوجا ئۆمرى ئورنىدىن تۇرۇپ:

— مەندىن باشقا كىشى ئەلچىلىككە لايىق ئەمەس. مەن كىرىپ، لەندىھۇرنىڭ دەبدەبەسىنى بىر پۇل قىلاي. مەندىن باشقا ئادەمگە خەتىرى چوڭدۇر، — دەپ، خەتنى ئېلىپ سەراندېپقا راۋان بولدى. لەندىھۇرغا «ئىران لەشكىرىدىن ئەلچى كەپتۇ» دەپ خەۋەر بولدى. لەندىھۇر:

— دەربەندىكلەر تەييارلىنىپ تۇرسۇن، قىيناپ مۇشەققەت بىلەن ئېلىپ كىرىڭلار، — دەپ يارلىق قىلدى. خوجا ئۆمرى كېلىپ سالام قىلدى. لەندىھۇر كۆرۈپ، كۈلۈشكە باشلىدى. لەندىھۇرنىڭ كۆز ئالدىدىكى خوجا ئۆمرىنىڭ بېشى گويا جوزى ھىندىدەك بويىنى ئالما ساپقىدەك، قورسىقى تاۋۇزنىڭ شاپقىدەك، پۈتى گۈمبەزنىڭ شادىسىدەك، قەددى ئون ئىككى يېرىم گەز، يوتىسى ئۇزۇن، پاقالچاقلىرى كالتە ئىدى. موللاق ئېتىپ ئويۇن قىلسا، ئىككى مۆرىسى ئىككى قۇلىقىغا يېتىپ سادا چىقىرىپ تۇراتتى. ئۇ مەكتۈپنى تۈتۈپ بەردى. لەندىھۇر ئۈنچىقماستىن، مەكتۈپنى تىزىنىڭ ئاستىدا قويدى. ئۇ خوجا ئۆمرىگە قاراپ، ھە دەپ كۈلەتتى.

خوجا ئۆمرىنىڭ لەندىھۇرغا ئاچچىقى كەلدى. قولغا توقماق ئېلىپ:

— ھەي مەسخىرىۋاز، نېمە كۈلسەن؟ مەكتۈپنىڭ جاۋابىنى بەرمەسەن؟ — دەپ، بېشىغا توقماق بىلەن بىرنى سالدى. پەھلىۋانلار «ھاي، ھاي...» دېيىشتى. خوجا ئۆمرى كىم «ھاي» دېسە، شۇنىڭ بېشىغا ئۇراتتى. بىر ئۇ يەرگە، بىر بۇ يەرگە سەكرەپ، ئۇلارنى ھەيران قىلاتتى. لەندىھۇرنىڭ بېشىغا يەنە بىرنى ئۇرۇۋىدى. بېشى ئايلاندى. خوجا ئۆمرى ئۇنىڭ تاجىسىنى ئېلىپ، بارگاھنىڭ تۈڭلۈكىدىن سەكرەپ چىقىپ كەتتى. ئاڭغىچە، قوۋۇق-تا تۇرغان پالۋانلارغا: «ئەلچى كېلىپ بىرقانچە كىشىنى توقماقلاپ، پادىشاھنىڭ تاجىنى ئېلىپ كەتتى» دەپ خەۋەر يەتتى. ئۇلار «بۇ ئەلچى قەيەردىن كىرگەن بولغىتتى؟» دەپ پاتىپاراق بولۇشۇپ كەتتى. لەندىھۇر غەزەپلىنىپ جەڭ كىيىملىرىنى كىيىدى. پىلغا مىنىپ، قوۋۇق ساقچىلىرىنىڭ قېشىغا كېلىپ سورىدى. ھېچقايسىسىنىڭ خەۋىرى يوق چىقتى. لەندىھۇر تېزلىك بىلەن قوغلاپ ماڭدى. ئۇ خوجا ئۆمرىنىڭ ئاستا كېتىپ بارغىنىنى كۆرۈپ:

— توختا!، — دەپ قاتتىق ۋارقىرىدى. خوجا ئۆمرى قارايمۇ قويمىدى. لەندىھۇر ئاچچىقلىنىپ قولغا ئوقىنى ئالدى. ئەمما، ئاتقىچە خوجا ئۆمرى بىر موللاق ئېتىپ، كۆزىدىن غايىب بولدى. لەندىھۇر قوغلاپ ماڭدى. خوجا ئۆمرى بىر تۈگمەنگە يەتتى. ئۇ يەردە بىر پوستەكچى تازىدىن باشقا ھېچكىم يوق ئىدى. خوجا ئۆمرى: «بۇ، تازىنى بىر

پايلاي» دەپ ئويلىدى.

— نېمە ئىش قىلىسىز. بۇ يەردە؟ — سورىدى تاز خوجا ئۆمرىدىن.

— كۆرمىدىڭمۇ، لەندىھۇر ناغرا ياساش ئۈچۈن تازنىڭ باش تېرىسىنى ئىزدەپ كېلىۋا-
تىدۇ. تازنىڭ باش تېرىسىنى سويۇپ ناغرا كەرسە، ئۇنداق ناغرىنىڭ ئاۋازى بەك ياڭراق
بولارمىش، — دەدى خوجا ئۆمرى. تاز بېشىنى كۆرسىتىپ:

— مانا قارىسىلا بېشىمنىڭ تېرىسى ھەم نېپىز، ھەم تۆشۈك تۇرسا، قانداقمۇ ناغرا
كېرىگىلى بولسۇن، — دەدى.

— لەندىھۇر بۇنىڭغا ئۇنىمايدۇ، — دەدى خوجا ئۆمرى، — ئۇ سېنى ئۆلتۈرىدۇ،
غۇلۇغا كىرىۋال.

خوجا ئۆمرى تازنىڭ سۈرىتىدە ياسىنىپ، تازنىڭ كىيىملىرىنى كىيىپ تۇردى. تازنى
يالڭاچلاپ، غۇلۇغا كىرگۈزدى. ئۆزى پوستەكچى تاز قىياپىتىدە بولۇۋالدى.
لەندىھۇر كېلىپ:

— ھەي پوستەكچى، بۇ يەرگە بىركىم كەلدىمۇ؟ — دەپ سورىدى. خوجا ئۆمرى:
— ئۈگۈت يوق، سۇنى باغلىۋەتمەسەم تۈگمەن قۇرۇقداپ، تاش تاشلىۋېتىدۇ، —
دەدى.

— ھەي پوستەكچى، — دەدى لەندىھۇر، — مەن سەندىن تۈگمەن سورىدىم، بۇ
يەرگە بىرەر ئادەم كەلدىمۇ، دەۋاتىمەن.

— تاش تاشلايدۇ، دەپسەم پۈتمەيسىز، — دەدى خوجا ئۆمرى — مانا، كۆرۈڭ! —
دەپ تۇۋاقنى ئېلىپ قويدى. نودىن سۇ چۈشتى. غۇلۇدىكى پوستەكچى تاز سۇدىن قورقۇپ،
بېشىنى چىقاردى. لەندىھۇر ئۇنى كۆرۈپ قالدى. تاز دەرھال ئارقىسىغا يېنىپ غۇلۇغا
كىرىپ كەتتى. خوجا ئۆمرى:

— ھەي ئادەم، بىردەم توختا، سېنى تېخى بىركىم ئىزدەپ كەلمىدى، — دەدى.
لەندىھۇر قامچىسىنى قولغا ئېلىپ:

— ھەي پوستەكچى، مەن قوغلاپ كەلگەن ئادەمنى غۇلۇغا يوشۇرۇپ قويۇپ، نېمىشقا
ماڭا ئېيتمايسەن؟! — دەدى. خوجا ئۆمرى دەدى:

— مېنىڭ قۇلىقىم ئېغىر، ئاڭلىماپتىمەن. بىر ئوغرى «پاچىقىم سۇندى» دەپ ئاقساق
كەلگەندى. خەنجىرىنى ماڭا تەڭلەپ تۇرۇپ: «پۈتۈمنى تېڭىپ قوي» دەدى. قورقۇپ كېتىپ
تېڭىپ قويدۇم. مېنى بىركىمگە دەپمىگىن، دېگەندى، دەپمىدىم. مەن سىزگە نېمە قىلدىم؟
نېمىدەپ ماڭا قامچا تەڭلەيسىز؟
— پاچىقى سۇنۇقمىكەن؟

— سۇنۇپ كېتىپتۇ، «قارس» قىلدى، «قوپارغۇ سۇنغانمىكىن» دەپ قارىسام، شۇ
ئوغرىنىڭ پاچىقى ئىكەن. بىر دانە تاج ئېلىپ كەلگەنكەن ئۇنىمۇ ماڭا بەردى. ئىككى -
ئۈچ پىچاق بار ئىكەن، ئۇنىمۇ بەردى، — دەپ كۆرسەتتى خوجا ئۆمرى. لەندىھۇر كۆڭلىدە
«شۇ ئەييار ئىكەن» دەپ بىلدى ۋە پىلدىن چۈشۈپ: «بۇيان چىق!» دەپ ھەيۋە قىلدى.
تاز قولغا تاش ئېلىپ بېشىغا ئۇرۇپ نالە قىلىپ چىققىلى ئۇنىمىدى. لەندىھۇر تۈگمەنگە
ئوت قويماقچى بولدى. خوجا ئۆمرى:

— تۈگمەننى يىقىتمىسىلا، ئالتە بالام بار، ئۇۋالىغا قالسا، مەن ئېگىن - ئاياغلىرىنى
تۈتۈپ تۇراي، ئۆزلىرى كىرىپ ئېلىپ چىقسىلا. بۇ يەردە مەندىن باشقا ئادەم يوق، — دەدى.
لەندىھۇر بارلىق كىيىملىرىنى سېلىپ غۇلۇغا كىردى. بىر يالڭاچ كىشى چاقنى
قۇچاقلاپ تۇراتتى.

— ھەي ئەييار، — دەدى لەندېھۇر، — بۇياققا چىق، پايچىقىڭمۇ سۇنۇپتۇ،
 — مېنىڭ بېشىمنى كۆرسىلە، پادشاھىم، بېشىمنىڭ تېرىسى ھەم نېپىز، ھەم
 تۆشۈك. مېنىڭ بېشىمنىڭ تېرىسى ناغرا قىلىشقا يارمايدۇ. رەھىم قىلغايلا، — دەدى تاز
 نالە قىلىپ. لەندېھۇر تازنى زورلۇق بىلەن سۆرەپ ئېلىپ چىقتى. قارىسا، خوجا ئۈمىرى
 لەندېھۇرنىڭ بارلىق كىيىملىرىنى كىيىپ قاراپ تۇراتتى.
 — كىيىملىرىمنى بەر!، — دەدى لەندېھۇر، — ئەييارنى ئېلىپ چىقتىم.
 — ھەي لەندېھۇر! — دەدى خوجا ئۈمىرى، — جەڭسىز قەلئە ئالغۇچى خوجا ئۈمىرى
 دېگەن مەن بولمەن. — دەدى. لەندېھۇر:
 — ھەي ئەييار، مەن يالىڭاچ قالدىم. پادشاھلارغا بۇنداق ھالەت ياراشمايدۇ، كۆڭ-
 لەك. ئىشتىنىمنى بەر، — دەدى.
 خوجا ئۈمىرى بىر كونا كۆڭلەك، ئىشتاننى تاشلاپ بەردى. لەندېھۇر:
 — يېڭىراقىنى بەر، — دەدى. خوجا ئۈمىرى:
 — بۇ كىيىملەرنى تېگىشتۇق. مېنى پوستەكچى دېگەنتىڭ. پوستەكچىلىكنىمۇ ساڭا
 بەردىم. ئەمدى، مېنىڭ ئورنۇمدا سەن پوستەكچى بول، — دەدى. قارىسا، لەندېھۇرنىڭ
 سپاھلىرى يېقىن كېلىپ قاپتۇ. خوجا ئۈمىرى يەنە دەرھال قازىنىڭ سۈرىتىدە بولۇپ،
 پەشلىرىنى قىستۇرۇپ، بۆكىنى قولغا ئېلىپ، لەشكەرلەرنىڭ ئالدىغا يۈگۈردى. ئارقىسىغا
 قەدەمدە بىر قاراپ، لەشكەرلەرنى «قېچىڭلار!» دەپ توۋلايتتى. لەشكەرلەر: «ئۇ نېمىشقا
 بۇنداق تېز يۈگۈرەيدىغاندۇ؟ پادشاھقا بىرەر ئىش بولغان ئوخشايدۇ» دەپ ئويلىدى ۋە
 سوراشتى:
 — نېمە بولدى. تېز سۆزلە.
 — پادشاھ بىر كىشىنى قوغلاپ كەلگەنكەن، — دەدى خوجا ئۈمىرى، — ئۇ كىشى
 غۇلۇڭغا كىرىۋالدى. پادشاھ: «بۇ ياققا چىق!» دېۋىدى، چىققىلى ئۈنىمىدى. مېنى، سەن
 كىرىپ تۇتۇپ چىق دېگەندى. كىرگىلى يېقىن بارسام، خەنجەر تارتتى. قورقۇپ قېچىپ
 چىقتىم. پادشاھ ئارقىسىغا قاراپ قانچە قىچقىرىپ ھېچكىمنى تاپالمىدى، ئاچچىقى كېلىپ،
 يەتتە كىشىنىڭ ئېتىنى ئاتاپ «ئۇلارنى ئۆلتۈرمەسەم» دەپ قەسەم ئىچتى. ئاندىن يالىڭاچلى-
 نىپ غۇلۇڭغا كىرىۋىدى، غۇلۇڭدىكى ئادەم نودىن چىقىپ، پادشاھنى غۇلۇڭدىن چىقارماي،
 ئۇرۇپ كەتتى. پادشاھ ھەرقانچە يالۋۇرسىمۇ ئۈنىمىدى، بېشىغا يىگىرمە - ئوتتۇز توقماق
 ئۇرغاندى پادشاھ بېھوش بولۇپ يىقىلدى. ئاندىن ئۇ كىشى شاھنىڭ كىيىملىرىنى ئېلىپ
 كەتتى. پادشاھ كېيىن كۆزنى ئاچتى. بېشى ئايلانغانكەن. ھەركىمنى كۆرسە، بايقى ئادەم
 خىيال قىلىپ ئۆلتۈرگىلى قوغلايدۇ. تۈگمەننىمۇ يىقىتىۋەتتى. ئىشتان - كۆڭلىكىنى
 يىرتىپ، يالىڭاچ بولۇۋالدى. مەن شۇڭا قېچىپ كەلدىم، — دەدى. سەفەد دەندان ھىندى
 سورىدى:
 — ھېلىقى يەتتە كىشىنىڭ ئىسمى ئېسىڭدە بارمۇ؟
 — سەفەد دەندان، سىيەھ دەندان دېدىمۇ، شۇلار ئېسىمدە، — دەدى خوجا ئۈمىرى.
 بۇنى ئاڭلاپ، بۇ ئىككىسى لەشكىرىنى ئېلىپ ياقىغا قاچتى. شۇ ئەسنادا، لەندېھۇر لەشكەرلى-
 رىنىڭ بىر يەرگە توپلىشىپ تۇرغىنىنى كۆرۈپ:
 — بېرى كېلىڭلار! — دەپ قىچقىردى. خالايق لەندېھۇرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ،
 قارىغاندى، ئۇنىڭ يالىڭاچ تۇرغىنىنى كۆردى. قولدا ئۈمۈد بار ئىدى. ھەممىسى: «پادشا-
 ھىمىز ئەقلىدىن ئېزىپتۇ. ھەممىزنى ھالاك قىلغۇدەك» دەپ ساراسىمىگە چۈشتى. لەندېھۇر
 يەنە قىچقىردى. ھېچ كىشى بارمىدى. لەندېھۇر قەھرى - غەزەپكە كېلىپ، پىلغا يالىڭاچ

مىنىپ، ئۈمۈدىنى ئېلىپ، لەشكەر تەرەپكە كەلدى. بايقى يەتتە كىشى لەندېھۇر لەشكىرىدىكى چوڭ قوماندانلار ئىدى. ئۇلار: «بىزنى ئۆلتۈرگىلى قەسەم ئىچىپتۇ» دەپ، ھەممىسى ئۆز لەشكىرىنى ئېلىپ ياقىغا قاچتى. سەراندېپ خەلقى ئىلاجىسىز ئاتتىن چۈشۈپ تۇردى. لەندېھۇر:

— نېمىشقا كەلمەيسىلەر!؟ — دەپ سورىدى.
 — سىزنى ئازدۇرغان ئەييار بىزنىمۇ ئازدۇردى، — دېيىشتى خالايتق.
 خوجا ئۈمىرى ئەمىر ھەمىزىگە خەۋەر قىلدى. ھەزرىتى ئەمىر لەندېھۇرنى بارگاھقا تەكلىپ قىلىپ مېھمان قىلدى. كىيىم - كېچەكلىرىنى قايتۇرۇپ بېرىپ، ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سورىدى. لەندېھۇر ھېچ نەرسە يېمەي. شارابمۇ ئىچمەي قايتىپ كەتتى. لەشكەرلەر تۈن يېرىمى بىلەن يېتىپ كەلدى. ئەتىسى جەڭ دۈمبىقى چېلىشقا بۇيرۇدى. لەندېھۇر تەرەپتىنمۇ جەڭ ناغرىلىرى چېلىندى. ئالەمنى ناغرا - دۈمباقنىڭ ئۈنى بىر ئالدى. ئىككى تەرەپ قوشۇن بەگلىرى لەشكەرگاھنى تەييار قىلىشتى. تامام لەشكەرلەر سەپ تۈزدى. ھەممە ئۇلۇغ پەھلىۋانلار بىر - بىرىنىڭ تاقابلىدا تۇراتتى.

بولۇپ بىر - بىرىگە تاقابىل سىپاھ،
 زەمىنو پەلەك ئۈل دەم ئولدى تەباھ.
 بۇ لەشكەر ئەمەس گۈيىيا ھەشرەگاھ،
 باشىغە قىلىپ تۇغ - ئەلەم جىلۋەگاھ.
 بولۇپ شەرفەلەر ھەممە جاي غەرق قان،
 بەسا چايقالىپ قالدى دەشتۇ جەھان.

دېگەندەك بولدى. ھەزرىتى ئەمىر داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ساۋۇتىنى كىيىدى. بېشىغا سۇ - مۇرغ پېيىدىن تاج تاقىدى، نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ جۈپ دەستىسىنى قولغا ئېلىپ، قوتازغا مىنىپ، تۇغ - ئەلەم تۇۋىدە قارار تاپتى. ھىندىستان خەلقىنىڭ كۆزىگە ئەزرائىل كېلىپ تۇرغاندەك كۆرۈندى. لەندېھۇر ئۇ كۈنى پىلى مەھمۇدقا مىنگەندى. پىلنىڭ ئەتراپىغا خۇشئاۋاز قوڭغۇراقلارنى ئېسىپ، خارتۇمغا ئىككى بىسلىق شەمشەرنى باغلىغان، بېشىغا سۇمۇرغ پەرلىك تاج كىيگەندى. پىلغا ئون ئىككى بۇرجەكلىك بىر تەخت بېكىتىپ، ئۇنىڭ ھەر بۇرجىكىگە بىردىن تۇغ - ئەلەم بېكىتىلگەندى. خالايتق لەندېھۇرنى كۆرۈپ، نۇرغۇنلىرى ھوشىدىن كەتتى. لەندېھۇرنىڭ ئاۋازى گۈلدۈرمامىدەك چىقاتتى. ئەجدىھامۇ ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىسا باش چىقىرالمايتتى.

ئەلەقسىسە، ئىككى لەشكەر دەرياسى ئۆركەشلەپ تۇراتتى. تېخى مەيدانغان بىر كىم كىرمىگەندى. مەدايىن تەرەپتىن چاڭ - توزان كۆتۈرۈلدى. تۇمان ئارىسىدىن ئىككى ئەلەم كۆرۈندى. ئىككى يۈز مىڭ كىشى كېلىپ مەيدانغا ماڭدى. ئۇلاردىن بىرى يۇقىرى ئاۋازدا:
 — ھەي ھەمزە ئەرەب، كىم - كىم بىلەن جەڭ قىلىشىڭنى بىلمەسەن؟ پەھلىۋان لەندېھۇرنىڭ جېڭىدىن سالامەت چىقماق بەسى مۈشكۈلدۈر. ئاۋۋال، مېنىڭ جېڭىمدىن چىققىن. مەن قارۇن لەڭگۈرنى بولىمەن، — دەپ ھەيۋە قىلدى.
 ھەزرىتى ئەمىرنىڭ غەزىپى كېلىپ، مەيدانغا ماڭدى.

ئاننىڭ ھەيۋەتىدىكى بۇ دەھرى دۇن،
 قىلىپ پەستلىك ئالدىدا نىلگۈن.

دېگەندەك ئىدى. ھېلىقى پەھلىۋان گۈرۈزى سالىدى. ئەمىر رەد قىلىپ، سىڭا قولىدىن تارتىپ پىلدىن چۈشۈردى. بېشىدىن ئۈچ قېتىم چۆرۈپ، شۇنداق نەرە تارتتىكى، بۇ ئاۋازنى ئىشىتىپ، يىگىرمە بەش مىڭ كىشى ھوشىدىن كېتىپ يىقىلدى. ئۇلارنىڭ ئاتلىرى چۆللەرگە قېچىپ كەتتى. ھىندىستان لەشكىرى بىر داۋالغۇپ توختىدى. ھەزرىتى ئەمىر قارۇن لەڭگۈرنىنى يەرگە ئېتىپ، باغلاپ كېلىپ پىلغا باغلىدى. پىل بىلەن بىللە مەيداندىن ئېلىپ چىقتى. بۇ ۋەقەنى كۆرۈپ، ھىندىستان خەلقىنىڭ ھوشى كەتتى. ئەمىر تەبىل بازىگەشتىلەردىن نى چىلىپ يېنىپ چۈشتى. ئەتىسى يەنە سەپ تۈزۈشتى. مەيداندا تەرىپتەن چاڭ - توزان تېخى مەيدانغا بىر كىشى كىرمىگەندى. جەزىرە ئەجدەرسەر تەرەپتىن چاڭ - توزان كۆتۈرۈلدى. چاڭ - توزان ئارىسىدىن 80 دانە تۇغ - ئەلەم كۆرۈندى. 80 مىڭ كىشى نىشانغا يەتتى. بىر پەھلىۋان مەيدانغا كىردى. ئېتى مالىك ئەجدىر ئىدى. بۇ خالايقىنىڭ بويىنى ئۇزۇن، بېشى كىچىك، يىلان دەك كۆرۈنەتتى. ئۇ، نەرە تارتىپ، مەيداندا جەۋلانبازلىق قىلىپ مەرت چاقىردى. ئەمىر: «مەندىن باشقا كىشى كىرسە خەتەرلىكتەك تۇرىدۇ» دەپ ئويلاپ، مەيدانغا ئۆزى كىردى. قارىسا، ئۇ بىر قوي ھەيكىلىدەك مەخلۇق بولۇپ، تىلىنى بىلگىلى بولمايتتى. ئۇ ئۈچ قېتىم ھەربە سالىدى. ئەمىر رەد قىلدى ئەمىر قەمقامنى قولغا ئېلىپ نەسبەت قىلىۋىدى، بىلىمىدى. قولغا سۈپەر ئالدى. ئەمىر ئۇنىڭ بېشىغا قەمقام يەتمەيدىغانلىقىنى كۆردى.

قولغا ئېلىپ ئېردى شەمشىرى كىن،
كى تىترەشكە كەلدى زەمانو - زەمىن.
مۇجەررەب تۇتۇپ چاپتى قىلماي دەرەڭ.
ئەدۇ قاندا يەرنى ئەيلەپكى رەڭ.

شۇنداق چاپقاندى بېلى ئۈزۈلۈشكە ئازلا قالدى. ئاندىن ئۇنىڭ تېنى يەرگە چۈشتى. ھىندىستان لەشكىرىدىن چۇقان چىقتى. لەندىھۇردىن ھۇش كەتتى. لەندىھۇر دەرھال مەيدانغا كېلىپ، ئەمىرگە گۈرۈزى سالىدى. بۇ گۈرۈزىنىڭ ساداسى باياۋانلارغا يەتتى. ئىككىنچى نۆۋەت يەنە گۈرۈزى ئوردى ئەمىرنىڭ ھەربىر مويىدىن توختاۋسىز تەر ئاقتى. نۆۋەت ھەزرىتى ئەمىرگە يەتتى. ئەمىر ئىسھاق ئەلەيھىسسالامنىڭ چۈپ دەستىسى بىلەن ھەر سوققاندا بىر پىلنىڭ بېلى سۇندى. ئاندىن شەمشەرنى ئېلىپ نەچچە قېتىم چاپتى. ئۇلار شۇنداق تۇتۇشىپ ئون يەتتە كۈن جەڭ قىلىشتى. جەڭ ھۈنەرلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئىشلىتىپ بولدى، ئەمىر دەيدىكى:

— ئىككىمىزنىڭ جەڭ قىلىۋاتقىنىمىزغا ئون يەتتە كۈن بولۇپتۇ. ئاچ - ئۇسسۇز ئېلىشتۇق، سۇ، تائام ئېلىپ كەلسۇن. يەپ، شاراب ئىچىپ، ئاندىن جەڭ قىلايلى.

بۇ سۆز پەھلىۋان لەندىھۇرغىمۇ ناھايىتى خۇش كەلدى. سۇ ئىچىپ، تاماق يېگەندى بەدەنلىرى بوشاپ كەتتى. لەندىھۇر:

— ئەي ئەرەب سۇلتانى، بۈگۈن كەچ بولۇپ قاپتۇ. ھەر ئىككىمىز ئارامگاھقا قايتساق، ئەتە جەڭگاھتا ھازىر بولساق، — دەيدى، ئەمىر:

— خوپ بولغاي، — دەپ شارابقا تۇتۇشتى.

لەندىھۇر ھىندىستان ئۇلۇغلىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، ھەزرىتى ئەمىرنى تەكلىپ قىلماقچى بولدى. مېھماندارلىق ئەسۋابلىرىنى تەق قىلىشقا چۈشتى. بۇ خەۋەر ھەزرىتى ئەمىرگە ئاڭلاندى. سەلبەت قىلىپ، ئىران ئۇلۇغلىرى دەيدىكى:

— لەندېھۇرنىڭ قەستى بۇكى، ئۇ ھىندىستاننىڭ ئون ئىككى مىڭ سەھراسىغا ئادەم ئەۋەتىپتۇ، تولىسى تېخى كەلمىدى، بىزنى ئويۇنغا گۆل قىلىپ، لەشكىرىنى يىغماقچى. ھىندىستان سەھراللىرىدا خەلق تولا. يەنە بىر ئىش ھىندىستان زەھەرنىڭ كانىدۇر. لەندېھۇرنىڭ ھەممىمىزگە زەھەر بېرىش خىيالى بار. مېھماندارچىلىققا بارمىغىنىمىز ياخشى. — بارغانلىرى ياخشىراق، — دېدى گۈستەھەم — ھىندىستان خەلقىنىڭ ھەممىسى لەندېھۇرغا ئايلىنىپ پەھلىۋانلىقتا ئەمىر بىلەن تەڭ كېلەلمەيدۇ. بىر ئىرانلىق بىلەن بىر ھىندىستانلىق ھەمتاۋاق بولساق، نېمە يېسەك بىللە يەيمىز. نېمە بولساق بىللە بولىمىز. ھىندىستان پادىشاھىنىڭ تەكلىپىگە بارمىساق، قورقۇپ بارمىغاندەك بولىدۇ. بۇ سۆز ئەمىرگە ماقۇل كەلدى. ئەمما، گۈستەھەمنىڭ قەستى ۋە خىيالى ئەمىرگە زەھەر بەرمەك ئىدى.

سەۋسەن ئاي يۈزلۈك كېنىزەكلەرنى ئەكەلگەندى. سەۋسەن ھەرقانداق كىشىنى ئۆزىگە رام قىلىۋالالايتتى. ناخشا توۋلاپ ئويۇنغا چۈشۈپ كەتسە پۈتكۈل خەلقنى ئۆزىگە قارىتاتتى. ئۇنىڭ بىلەن بىللە كەلگەن نۇرغۇن ئويۇنچى ئىشقۇازلارمۇ بار ئىدى. گۈستەھەم ئۇلارغا: — ئەمىر ھەمىزە لەندېھۇرنىڭ مېھماندارلىقىغا بارۇر بولدى. ئەمدى ئىشىمىز ئوڭدىن كېلىدۇ. بىز بارغاندىن كېيىن، سىلەر دەرھال بېرىپ يولدىكى چىمەنزارلىققا بارگاھ تىكىپ، چاڭ، قالدۇن، بەربەتلەرنى ئەۋجىگە كەلتۈرۈپ، پەرى چىھرىلەرنى ئويۇنغا سېلىپ تۇرۇڭلار. بىر شېشىدە ئۆتكۈر زەھەر، يەنە بىر شېشىدە بىھوش دورىسى قوشۇلغان شاراب تەييارلاپ، بەزمىنى قىزىتىپ تۇرۇڭلار. مەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بىر جېدەل پەيدا قىلىمەن. ئېنىقكى، بۇ يەرگە پەھلىۋانلار بىر- بىرلەپ كېلىشىدۇ. ئەگەر ھەمىزە كەلسە، زەھەرنى بېرىڭلار. پەھلىۋانلار كەلسە، بىھوش قىلىش دورىسى قوشۇلغان شارابنى بېرىڭلار، ئۇلار ھوشسىزلانغان ھامان باغلاپ، پىنھان يەرگە ئاپىرىڭلار، — دەپ تەلىم بېرىپ، ئۆزى ئەمىر قېشىغا بېرىپ تۇردى. گۈستەھەم مېھمانغا بارماقنىڭ سەۋەبى توغرىسىدا نۇرغۇن سۆزلەپ، ئاخىر ئەمىرنى قايىل قىلدى.

لەندېھۇر مېھماندارلىق ئەسۋابلىرىنى تەل قىلغاندىن تاشقىرى يەنە سوۋغا - سالام ئۈچۈن توققۇز دانە جەڭ پىلى تەييارلىدى. بۇ پىللارغا پولاتتىن جەڭ كىيىمى كىيگۈزدى. ئۈچىسىغا ئالتۇن تەخت ئورناتتى. يەنە توققۇز يۈز دانە ئالتۇن ئۈزەڭگىلىك ئىراق ئېتىنى جابدۇپ، بىردىن غۇلامغا تۇتقۇزدى. ئۇنىڭدىن باشقا تەييارلىقلىرىنىڭ ھېسابى يوق ئىدى. تەييارلىقنى پۈتكۈزۈپ بولغاندىن كېيىن، ھىندىستان ئۇلۇغلىرى ئەمىرنىڭ بارگاھىغا ماڭدى. ئەمىرمۇ ئالدىغا چىقىپ، ئىززەت - ئىكراملار بىلەن ئۇلارنى بارگاھىغا ئېلىپ كىردى. ئاش - تاماقتىن كېيىن لەندېھۇر تامام ھىندىستان ئۇلۇغلىرى بىلەن پەگاغا چۈشۈپ:

— ئەي سۇلتانى ئەرەب، بىر باھانە بىلەن شەھرىمىزگە پاي قەدەملىرى يەتتى. كۈلبە- خانىمىزغا مۇبارەك قەدەملىرى يەتسە، خانەئى كەبىنىڭ توپىسىغا دەسسەگەن ئىزلىرىنى كۆزىمىزگە سۈرۈپ تاۋاپ قىلساق، دېگەن ئۈمىدتە دەرگاھى ئالىيلىرىغا ئەدەپسىز لەرچە كىلىپتۈرمىز، — دەپ، ئەرزىنى يەتكۈزدى.

ھەزرىتى ئەمىر كۆپ ئۆزىلەرنى ئېيتىپ، ئۈچىنچى كۈنى بارماقچى بولدى. لەندېھۇرمۇ قايتتى.

ئۈچىنچى كۈنى ھەزرىتى ئەمىر پۈتكۈل ئىران پەھلىۋانلىرى بىلەن بىللە، لەندېھۇرنىڭ بارگاھىغا قاراپ يولغا چىقتى.

(داۋامى كېيىنكى ساندا)

سۇپىرلار ①

سۈپۈرگى سەنجەرى (غەربىي)

نەشرگە تەييارلىغۇچى: مۇھەممەت چاۋار

*

*

بەرادەرلەر نېتەي ئەمدى پىرىمدىن ئايرىلىپ قالدىم،

كۆزۈمنىڭ گەۋھەرى تاجى سەرىمدىن ئايرىلىپ قالدىم.

شەرىئەت يولىنى تۇتقان، تەرىقەت ئىچرە قان يۇتقان،

ھەقىقەت مەئرىفەت بىلگەن پىرىمدىن ئايرىلىپ قالدىم.

دەۋام ئۆمرىدە ھەق يادىدا ئەردى مەستۇ مۇستەغرىق،

خۇدانىڭ شەۋقىدە تۇرغان پىرىمدىن ئايرىلىپ قالدىم.

ھىدايەت ئەيلەگەن ئۆز ئەسرىدە مۇخلىس - مۇرىدلارنى،

جىگەر بەندىم، ئەزىزىم، گەۋھەرىمدىن ئايرىلىپ قالدىم.

مۇرىد - مۇخلىسلارنىڭ دىللارنى زىندە دىل ئەتكەن،

مۇھەببەت مەۋەسسىن ساچقان پىرىمدىن ئايرىلىپ قالدىم.

رىيازەتلەر قىلىپ شەب - رۇز بىخۇدۇ مەستى لايەئقىل،

خۇدا زىكرىن غىزا قىلغان پىرىمدىن ئايرىلىپ قالدىم.

نەزەر ئەيلەپ مۇرىدلارغا مۇھەببەت شىددەتى بىرلەن،

يۈرەكلەرنى كەباب ئەتكەن پىرىمدىن ئايرىلىپ قالدىم.

مېنىڭ ھالىمغا ھەر سائەت مۇھەببەت تۇخمىنى ساچقان،

دىلىمغا تەربىيەت قىلغان پىرىمدىن ئايرىلىپ قالدىم.

غەربىي ئاسىي بەدكارى، خۇدايىم ساڭا غەمخارى،

ئۈمىدىم يار پىرىم يارى، پىرىمدىن ئايرىلىپ قالدىم.

* * *
 * * *

ئىلاھا، رەھىم قىل پەرۋەردىگارىم،
 مېنىڭ ھالىمغا رەھىم ئەت بىرۇ بارىم.
 گۈنەھلىك بەندەمەن ئىسيان بىلەن غەرق،
 بۇ بائىسىدىن جەھالەت ئىچرە ھالىم.
 تاپالماي راست يولنى سەرنىگۈنمەن،
 ھەقىقەت يولنى بىلدۈرگىل خۇدايىم.
 ياراتتىپسەن ۋۇجۇدۇمنى مۇسەۋۋەر،
 بەھايىم نەسلىدەك بۇ زىشت ھالىم.
 كىشى بولماس مېنىڭدەك غەفلەت ئامىز،
 جەھالەت دەشتىدە لەپ تەشنى جانىم.

* * *
 * * *

ئىسيانغە غەرق بولدۇم رەھىم ئەيلەگىل ئىلاھىم،
 نەفس دامىغە ئىلىنىدىم بولغىل مېنىڭ فەناھىم.
 قىلدىم گۇناھى بىھەد تاغدىن ئاغىر بىئەدەد،
 ئىسمىڭ سېنىڭ يا غەففار، ئەفۋ ئەيلەگىل گۇناھىم.
 دەرگەھىڭغە ساغىنىدىم، پەناھىڭغە يىقىلدىم،
 ئەمدى ئۆزۈمنى تۇيدۇم، رەھىم ئەيلە پادىشاھىم.
 تەۋفىق ماڭا ئەتاقىل، جۇرمىنى سەن رەھاقىل،
 بەندەم دەبان نىدا قىل، مەھشەردە زۇلجەلالىم.
 بەرگىل ماڭا ھىدايەت، بىر قەترەئى ئىنايەت،
 بولسۇن ئىشىم نەدامەت، دەردىمگە قىل دەۋايىم.
 غەفلەت بىلە بۇ ئۈمرۈم بولدى ئەدەم ۋۇجۇدۇم،
 تۇتغىل قولۇم رەسۈلۈم يوق سەندىن ئۆزىگە ھامىم.
 ئىسمىڭ ئېرۇر مۇھەممەد بولغىل شەفىئىم ئەھمەد،
 قىلدىم گۇناھى بىھەد سان يوقكى شۇم فەئالىم.
 دىن يولدە ئېردى سىددىق ئەدلى ئۈمردە بىتەھقىق،
 كانى ھىيادا ئۇسمان دامادى مۇستەفايىم.
 شىرى خۇدا ئەلىدۇر ئۈممەتتە رەھبەرىدۇر،
 شەمئى چىراغ نەبىدۇر بولغىلىكى رەۋشەنايىم.
 ئاسىي غەربىي ھەيران تاپماي گۈنەھىگە دەرمان،
 زۇلمەتتە قالدى بىجان، رەھىم ئەيلە، ئەي ئىلاھىم.

* * *
 * * *

خۇداۋەندا، مەنۇ ئاسىي گۈنەھغە مۇبتەلا بولدۇم.
 يۈرۈپ تۈرلۈك ھەۋەس بىرلە ھەۋاغە مۇبتەلا بولدۇم.
 بولۇپ نەفسىم مېنىڭ فاسىق، ئىبادەت قىلمادىم لايىق،
 قىلالماي بەندەلىك سادىق، رىياغە مۇبتەلا بولدۇم.
 يېمەك - ئىچمەك ئىشىم دائىم، بولالماي دىندە مەن قايمىم،
 تەمام ئۈمرۈمدە مەن نايمىم خەتاغە مۇبتەلا بولدۇم.
 خۇدايا، قىل يىراق غەفلەتنى مەندەك ئاسىي بەندەڭنى،
 ياراغى ئاخىرەت قىلماي جەفاغە مۇبتەلا بولدۇم.
 مۇناجات ئەيلەدىم، يا رەب، ئىجابەت قىل دۇئايمنى،
 بۇ نەفسىم ھەددىدىن ئاشتى ھەۋاغە مۇبتەلا بولدۇم.
 يۈرۈپ مەن نەفس كويىدا ھەمىشە فىسقى يولىدە،
 ئەجەب لەب تەشەببۇس تامۇ كەزاغە مۇبتەلا بولدۇم.
 ئەتاقىل تەۋبە تەقۋانى يىراق قىل نەفسى شەيدانى،
 ساۋۇت مەھرەمى دۇنيانى گۇناغە مۇبتەلا بولدۇم.
 غەربا، كېچەلەر ياشىڭ تۆكۈپ چۈن ئەبرى باراندەك،
 ھەمىشە نالە ئەيلەپ ئىززۇ جاغە مۇبتەلا بولدۇم.
 غەرب ئاسىي ئۆزۈڭ نەفسى ھەۋا يولىدە شەرمەندە،
 زەھۇل ھەيرەت بىلە قالغاچ بۇكاغە مۇبتەلا بولدۇم.

* * *

كىشىكى ئىلمىي شەرىئەت بىلمەسە ئەئيان،
 بولۇر مەزاھىبى مىللەت بىنالارى ۋەيران.
 نىشان ئەھلى سەئادەت شەرىئەت ئىچرە بىلىڭ،
 كىمكى شەرىئەتنى پاس تۇتماس جاھىلۇنادان.
 شەرىئەت ھۈكۈمىنى بىلسەڭ خۇدا رەسۇل ئەمرى،
 قىيام كىرگۈزۈپ ئەقلىڭدە ساقلانغىل پىنھان.
 شەرىئەت ئىچرە ئەمەل قىلساڭ بولماغاي زايىد،
 قەبۇل بولۇر ئەمەللىڭ ئەسلا بولماغاي ۋەيران.
 كىشىكى قىلسە ئەمەل ئاي، يىل، كېچە - كۈندۈز،
 شەرىئەت ئىچرە ئەمەس بولسا ئۇ ئەمەل ۋەيران.
 جاھاندىن ئۆتتى رەسۇل نەبىيۇۋەلى سانسىز،
 خۇدا ئەمرىنى تەرك ئەتمەي يىغلادى چەندان.
 خۇداغە بەندەئى خالىسىسەن ئەمرىنى تۇتغىل،
 تەكەببۇر ئەيلەمەگىل يۈدۈز خىلقەتنى ئىنسان.
 غەربى ئاسىي گۈنەھكار ئۆزۈڭگە بول ناسىھ،
 كىشى بىلە نە ئىشىڭ، بىل ئۆزۈڭنى بەرگى خەزان.

* * *

خۇداۋەندا، گۈنەھلىغ بەندەمەن دەردىمغە قىل دەرمان،
 ياراتىپ رۇزى مىساقدا مۇسەمما ئەيلەدىك ئىنسان.
 ئاتا سۈلپى ئانا رەھىمدە ساقلاپ خاكى جىسمىمنى،
 تەۋەللۇد قىلدۇرۇپ دۇنياغە كەلتۈردۈك بېرىپ ھەم جان.
 سەئىد مەنمۇ، شەقى مەنمۇ بىلەلمەسمەن ساڭا زاھىر،
 مېنىڭ بۇ زىشتى ھالىمغە ئۆزۈڭ رەھم ئەيلە ياسۇبھان.
 بېرىپسەن نىئەتلىك سانسىز قىلالام شۈبھەدىن پەرھىز،
 ساڭا شۈكر ئەتمەدىم ھەرگىز تەمام قىلمىشلارم ئىسيان.
 ساڭا قۇلمەن دەيۈ زاھىر تىلىمدە باردۇر ئىقرارم،
 ھەقىقەت تىلنى ئاخبارسام بۇ ئىقرارم بارى يالغان.
 ئەزەل كۈندە بەلا دەپ ۋەئدە قىلغاندۇر مېنىڭ رۇھۇم،
 ئەدەدسىز ئىلتىفات ئەيلەپ بېرىپسەن لەززەتى ئىمان.
 ئۆزۈمنى بىلمەيىن قىلغان ئىشىم بېھۋەدىك بىرلەن،
 تەمام ئەفئالۇ ئەقۋالىم مۇخالىق شەرىئى زايىدۇ جان.
 خۇدايا، رەھم ئېتىپ ھالىمغە باقغىل ئاسىي بەندەڭمەن،
 ھەمە ئىشە ئۆزۈڭ قادىر خۇدا سەن ئەيلەگىل ئىھسان.
 گۈنەھ دەرياسىدا غەرقاب بولدۇم دەستىگاھىم يوق،
 ئۆزۈڭ ساھىلغە يەتكۈر بەھرى زۇلمەتدىن ئايا، سۇلتان.
 قىلىپسەن بارچە ئەئزايىم سەلامەت جانۇ تەن بىرلە،
 ۋەلى شۈكر ئەتمەدىم بۇ نىئەتلىكى بىلمەدىم نادان.
 باشىمدا يەتتە دەرۋازە قىلىپسەن ھەربىرى كامىل،
 بىرى سىررىنى بىلمەس بىرى ئەسرارىدۇر پىنھان.
 ئاغىزىدە تىل كەلام بىرلە، بۇرۇن دائىم نەفەس بىرلە،
 قۇلاق ئىشتۇر، كۆرەر كۆز بارچەسىدۇر خىلقەتى ئىنسان.
 ۋەلى قول - پۇت سەداقەت بىرلە ھەر ئىشە ئەمەس كوتە،
 تۇرۇپ تەن خىزمەتتە قۇدرەتلىك بىرلە تۇتۇپ پەرمان.
 يېمەك - ئىچمەك يەنە نىئەت بېرىپسەن بىئەدەد سانسىز،
 بۇ نىئەت شۈكرىنى ئايتماي جەھالەت دەشتىدە ھەيران.
 بېرىپسەن ئىلمىي قال مويى مەلەخ پايىچە بىر زەررە،
 ۋەلى ھالدىن خەبەر تاپماي قىلۇرمەن نالەئى ئەفغان.
 ئۆتۈپ كەتتى جەھاندىن مۇرشىدىم قالدىم كى موۋقىفدە،
 ماڭا ھەم يەتتى نەۋبەت سەن ئەتا قىل لەززەتى ئىمان.
 نەچۈك غەمدۇر ئۆلۈمدىن سەن ئەگەر ھالىمغە رەھم ئەتسەڭ،
 شەقىلىقدىن فەنا بەرگىل، ئاتا قىلغىل ماڭا ئىمان.
 خۇدايا، مۇستەفا ھەققى گۈنەھىمنى ئۆزۈڭ ئەفۋئەت،
 كەرەملىك پادىشاھىمىسەن قۇلۇڭ بىچارە بىدەرمان.
 گۈنەھ زۇلماتى ئىچرە ئۆتتى ئۈمىرۇم خابى غەفلەتدە،
 بۇ غەفلەتنى يىراق قىل، ئايۇ كۈندەك ئەيلەگىل تابان.

مۇناجاتىم قەبۇل قىلغىل خۇدايا، قىلماغىل نەۋمىد،
 ۋەلې «لاتەقنەتۇ مىن رەھمەتۇللا» ۋەئىدە بار قۇرئان،
 غەربىي، يىغلاغىل دائىم، ئىبادەتدە بولۇپ قايىم،
 تەمام ئەزالارىڭ سالىم ھەمە قىلىشى ئىشىڭ ۋەيران.

بۇ يەردە بىر قانچە نەرسە يازدىم، بىراق بۇ يەردە يازدىم
 * * * * *

مېنىڭ ھالىم زەبۇن بولدى، خۇدايا رەھم قىلغايىسەن،
 بېلىم مانەند نۇن بولدى، خۇدايا رەھم قىلغايىسەن.
 گۈنەھ دەرياسىدا غەرقاب بولۇپمەن ھېچ پەناھىم يوق،
 كى سەندىن ئۆزگە يارىم يوق خۇدايا رەھم قىلغايىسەن.
 باشىمغا چىرماشىپ ئىسيان زەلالەتدە بولۇپ ھەيران،
 يۈرۈپمەن زار سەرگەردان خۇدايا رەھم قىلغايىسەن.
 ھەقىقەتتىن خەبەر تاپماي تەرىقەتتىن ئەسەر تاپماي،
 ياتىپ قەيزى سەھەر تاپماي خۇدايا رەھم قىلغايىسەن.
 لەئىن شەيتان توسۇپ يولنى بىلەلمەي راستلىغ يولنى،
 قولۇم تۇت، تاشلاما قۇلنى خۇدايا رەھم قىلغايىسەن.
 ئۆزۈڭ رەھم ئەتمەسەڭ ھالىم بولۇپ نەفسىمغا مەن زالىم،
 مۇخالىق بارچە ئەفئالىم خۇدايا رەھم قىلغايىسەن.
 ھەبىبىڭ ھۈرمەتتىن ئاسىيغە راست يولنى كۆرسەتسەڭ،
 مۇھەببەت شەۋقى تاتتۇرغىل خۇدايا رەھم قىلغايىسەن.
 گۇناھىم بىننەھايەتدۇر ئىشىم فىسقى زەلالەتدۇر،
 ئاخىر قايغۇم نەھالەتدۇر خۇدايا رەھم قىلغايىسەن.
 غەربىي مەن بولۇپ ھەيران ئىشىم بولدى مېنىڭ ۋەيران،
 گۈنەھ، دەردىمغا يوق دەرمان خۇدايا رەھم قىلغايىسەن.

بۇ يەردە بىر قانچە نەرسە يازدىم، بىراق بۇ يەردە يازدىم
 * * * * *

ئىلاھا، رەھم قىل مەن ئاسىيغە رويى سىياھدۇرمەن،
 گۈنەھ دەرياسىدا غەرقاب بولغان مۇبتەلادۇرمەن.
 گۇناھىم ھەددىن ئاشتى تاپمادىم دەردىمغا ھېچ دەرمان،
 دەۋا قىلغىل گۈنەھ دەردىمغا مەن ماتەمسەرادۇرمەن.
 بۇ دۇنيا بىۋەفاغە باغلانىپ بۈدەست ئىلە پايىم،
 بۇ ئەقىدىمنى ئۆزۈڭ يەزگىل مەگەر جۈرمى خەتادۇرمەن.
 ئۆتۈپ كەتتى جەھاندىن مۇرشىدىم چۈن بادى رەفتاردەك،
 قاراڭغۇ بولدى ئالەم زۇلمەت ئىچرە بىنەۋادۇرمەن.
 يارۇغايىمۇ جەھان زۇلماتىغا چۈن ماھى تاباندەك،
 جەمالى پەرتەۋى ھۈسنىنى ئىزدەپ بىر گەدادۇرمەن.

ئىشىم قالدى زەلالەتدە ھۇزۇر تاپماي ئىبادەتدە،
 بولالماي ئىستىقامەتدە غەم ئىچرە مۇبتەلادۇرمەن.
 بۇ شەيتان شەرىدىن بەرگىل فەناھ، ئەي، ئالەمۇل ئەسرار،
 ئۆزۈڭ رەھم ئەيلە قۇلغە ئارزۇي پۇرزىيادۇرمەن.
 خەبەر بەردىڭ ئۆزۈڭ قۇرئاندا ئۆزۈڭ «لاتەقنەتۇ» ۋەئەدە،
 ئۈمىدىم سەندەدۇر يارەب، ئىشىم خەۋفى رىجادۇرمەن.
 يۈرۈپ بۇ ھەيڧى نادانلىق بىلەن ئۈمۈم تامام بولدى،
 ئىلاجىم يوق نەچۈك قۇلمەن گىرىفتارى بەلادۇرمەن.
 ئەگەر رەھم ئەتمەسەڭ ھالىمغە سەن ھامى بولۇپ ناگاھ،
 جەھالەت دەشتىدە لەپ تەشنى مۇڧلىس خۇدەنەمادۇرمەن.
 قۇلۇم سەن دەپ ئۆزۈڭ رەھم ئەتمەسەڭ بەندە دېمەك نەسۇد،
 بۇ ئىقرارىم ئېرۇر كازىب فىغانىم نارەۋادۇرمەن.

* * *

غەمى ئاشىقغە بولماس تەئەننى تۈرلۈك مەلامەتدىن،
 ۋەلې دىۋانەغە بولماسكى پەرۋايى قەباھەتدىن.
 بولۇپ غەرقاب سەن غەۋۋاس رەھمەتدە بولۇپ سىيراب،
 قولۇڭغە تۈشكۈسى شايدەكى ئول گەۋھەر سەئادەتدىن.
 خۇدانىڭ غەيرىدىن پەرھىز ئەيلەپ ھەقغە ۋاسىل بول،
 ئەگەر سەن ئەھلى ھەق بولساڭ قىلاي نۈكتە ئىشارەتدىن.
 بولۇپسەن مەئىسىيەت دەرياسىدا غەرق مەشتەئى خاكى،
 بۇ ۋەيرانە دىلىڭغە ئىزدەنمەسەن نىك ئىمارەتدىن.
 ياقاڭ يىرتىپ گۇناھىڭ شۇملۇغىنى ياد قىلماسەن،
 قىلىپ كۆپ جۇرم ئىسياننى قاچان قىلغۇڭ نەدامەتدىن.
 ساۋۇتغىل سەن دىلىڭنى ئەي خاجە، دۇنيايى فانىدىن،
 كېتەر ئۈچ كۈندە مالىڭ قول قۇرۇغ قالغاي ئامانەتدىن.
 ئەگەر سەن خاھلاساڭ سالىك، بۇ يولنى قەتئ قىلماقنى،
 ئەبەس ئۆتكۈرمە زاھىر باتىننىڭ نۇرى تەھارەتدىن.
 دىلىڭدە خۇستجۇقىل بەھر تاپغىل پىرى كامىلدىن،
 مۇيەسسەر بولغۇسى پىرنىڭ ۋىسالى ئىستىقامەتدىن.
 پىرىكىم مۇرشىدى كامىل ئېرۇر ھەق نۇرىغە غەرقدۇر،
 ئانىڭ ئىلكىنى تۇتغىل سەن ئەگەر بولساڭ سەئادەتدىن.
 ئەگەر بولساڭ پىرنىڭ ئالدىدا سەن تاپغىل رىزاسىنى،
 خەلاس ئەتكەي پىرنىڭ ئاخىر سېنى چاھى زەلالەتدىن.
 ئەگەر تائەتنى پىنھان ئەيلەسەڭ تاپغۇڭ مۇھەببەتنى،
 دىلىڭغە زىكرى ھەقنى ۋىرد قىل تاپغىل دەۋامەتدىن.
 ئەگەر ھەر زەررەنى كۆرسەڭ ئۆزۈڭدىن كۆرمەگىل كەمتەر،
 نەچۈن قىلغاي سەن، ئەي غافىل، خەلايىقغە ئەداۋەتدىن.
 كىشىكىم گىنە تۈتسە كۆڭلىدە ئول ئالى ئەھمەدغە،

يىراق بولغاي قىيامەت ھەشرگاھىدا شەفائەتتىن،
 كىشىكىم راست ئالىمدۇر تەرىقەت ساھىبى بولغاي،
 ئېگىلگەي قەددى يادەك ئەگرۇ بولغاي ئىستىقامەتتىن،
 سەھل بىلسە كىشى ئەۋلادى ئەھمەدى دىلى بىرلە،
 يەزىدىنىڭ فىرقەسىدىندۇر كۆرەر دىشۋار قىيامەتتىن،
 گۈنەھكار بەندەسەن لەيكىن دىلىڭدە دوستى ئەھمەد بول،
 مۇيەسسەر بولغۇسى ھۇرى قەسىر غىلمانى جەننەتتىن،
 دىلىڭدە بولماسە ئىشقى مۇھەببەت دەردى سوز جارى،
 تاپالماسەن مۇھەببەت بۇيىنى مىڭ زىكرى تائەتتىن،
 غەربى مۇنچە سۆز قىلماق مەقالىڭدىن نەچۈك سۇددۇر،
 ئۆتۈپ ئۆمرۇ بۇ غەفلەتدە ھۇزۇر تاپماي ئىبادەتتىن.

* * *

ئىلاھا، رەھم قىل مەن ئاسىيغە رويى سىياھدۇرمەن،
 ئۆتۈپ ئۆمرى ئەزىزىم فىسقى بىرلە پۇر گۇناھدۇرمەن،
 ياراتىپسەن مېنىڭ جىسمىمنى تۇراقدىن قىلىپ مەۋجۇد،
 تىلىم بىرلە مۇسۇلمان دەپ دىلىم كۇفرى ھەۋا دۇرمەن،
 ھەمىشە فىسقى ئىلە ئىسيان يولىدا مەن بولۇپ ھەيران،
 سەھەرلەر قىلمايىن ئەفغان خەزان بەرگى نەۋادۇرمەن،
 ئەزەل كۈندە دېدىڭ سەن بارچە ئەرۋاھغە خىتاب ئەيلەپ،
 «ئەلەستۇ رەببۇكۇم» غە بارچە ئىقرارمەن گۇۋاھدۇرمەن،
 ئىشىتىپ بۇ نىدانى بارچە ئەرۋاھلار دېدى، بەللى،
 بىلەلمەسەن مېنىڭ روھۇم نەچۈك ئاسىي خەتادۇرمەن،
 كىشى مۇئىمىن ئىسە بۇ ۋەئدەغە قىلماس خىلاق ھەرگىز،
 بولۇپمەن ۋەئدە يالغان ياكى سادىق مۇبتەلادۇرمەن،
 قۇلۇم دېسەڭ خۇدايا، رۇزى مەھشەر خۇش سەئادەتدۇر،
 ۋەلې يۈز ئۆيرۈسەڭ مەن ئاسىيدىن ساھىب غەدادۇرمەن،
 قىيامەت ھالىنى ئاسان قىلىپ ھالىمغە رەھم ئەيلە،
 ئەگەر رەھم ئەتمەسەڭ مەن ئاسىي قۇل جۇرمى خەتادۇرمەن،
 ئەگەر دادىمغە يەتسەڭ جۇرمى ئىسياننى رەھا ئەيلەپ،
 ئەگەر رەھم ئەتمەسەڭ شەرمەندەغە جۇرم خەتادۇرمەن،
 جەمئىي ئەنبىياۋۇ ئەۋلىيالارنى شەفىئۇ ئەيلەپ،
 پەناھ بەرسەڭ ئەزابى سىجىن نەيراندىن فەنادۇرمەن،
 غەربىدۇر مېنىڭ ئىسمىم، گۈنەھغە پۇر بولۇپ جىسمىم،
 ئۆزۈڭ رەھم ئەت مېنىڭ ھالىمغە دەرگاھى فەنادۇرمەن.

* * *

يۈزۈڭ كۆرمەك ئۈچۈن ئەي ماھى تابان، ئىنتىزارىڭمەن،
 ماڭا دىدار كۆرسەتكىل يولۇڭدا بىقەرارىڭمەن.

ھەمىشە رىشتىنى جانىم كۆيەر ئىشقى ئوتىدە دائىم،
 چىراغنىڭ شەمىنىڭ رەۋشەنلىغىدا ئىنتىزارىڭمەن.
 مەنۇ ئۇقتادەغە ئىدى شەھەر يار، خاكىڭ نەسىب ئولغاى،
 مۇبارەك مەقدەمىڭدە كەمتەرىن مۇشتى غۇبارىڭمەن.
 ئوشۇل ۋەقتىكى ئىدى ساقى، شەرابى بىخۇدى بەرسەڭ،
 كېچە ياشىم تۆكۈپ يىغلاپ سەھەرغە ئىنتىزارىڭمەن.
 كەمان ئىلتۇرما كۆرسەتسەڭ ۋىسالى رويى زىيبانى،
 كى ئىشقى مېزگانىدىن ھەم سىينە رىش دىلغىگارىڭمەن.
 سېنىڭدىن ئۆزگە ھېچ غەمخا لولماسلار ماڭا ھەردەم،
 غەربىلىققە تۈشۈپ غەفلەتدە يىغلار خاكسارىڭمەن.
 گۇناھىم بىئەدەد قىلىدىمكى نادانلىق غەلەت بىرلە،
 ماڭا رەھم ئەتمەسەڭ مەھشەر كۈنىدە شەرمىسارىڭمەن.
 غەربى ئىشقى ئوتىدە زار يىغلاپ باغرى بىرياندۇر،
 جىگەر خۇناب قان يىغلاپ سەراپا لالەزارىڭمەن.

* * *

كىشىكىم دەردى يوقدۇر دەردمەنلەرنى نەچۈك بىلسۇن،
 جەراھەتدار بولغان قەردانلارنى نەچۈك بىلسۇن،
 مۇھەببەت بۇيىدىن بۇي ئالماغانلار ئەسلى ناداندۇر،
 مۇھەببەت زەۋقى شەۋقى مەيپەرەستىلەرنى نەچۈك بىلسۇن.
 ھەرىفلەر مەي ئىچەرلەركىم ئەزىز جانىن ئەۋەز ئەيلەپ،
 كىشى جاندىن ئۈزۈلمەي مەيفۇرۇشلارنى نەچۈك بىلسۇن.
 نەسىبى تاپماسا ھەركىم ئەزەل جامى مۇھەببەتتىن،
 مۇھەببەتتىن بۇي ئالغان بادە نۇشلارنى نەچۈك بىلسۇن.
 كىشىكىم ئىچمەسە ساقى قولىدىن نەشئەئى مەينى،
 دىلىنى كۆيدۈرۈپ ئول دەرد نۇشلارنى نەچۈك بىلسۇن.
 نەچۈك سورغايسەن خەففاش سىياھى ئەقلى كوتەھدىن،
 شۇئائى ھۈسن ئول خۇرشىدى تاباننى نەچۈك بىلسۇن.
 كىشى مەغرۇر دۇنياغە بولۇپ ئول سىمۇ زەر بىرلە،
 لىباسى كوھنە گۈنجى خىرقەپۇشلارنى نەچۈك بىلسۇن.
 كىشىكىم ئىشقى تاپسە ئايرىلۇر پەرزەندۇ خاتۇندىن،
 كىشىكىم ئىشقىسىزدۇر پىرى كەئناننى نەچۈك بىلسۇن.
 كىشىكىم كۈلگۈسى ئاشىق غەربىنىڭ دەردۇ ئاھىغە،
 ھۈزۈرى ئىشقىسىزلەر چەشمى گىرياننى نەچۈك بىلسۇن.
 تەرىقەت جەۋھەرىن ئىزلەرغەربىنى نالە - زار ئەيلەپ،
 مۇرادىن تاپمايىن لەئلى بەدەخشاننى نەچۈك بىلسۇن.

* * *

ساق مۇسەففا پۇرگەۋەردۇر لەفزی قۇرغان،
ئىبرەت ئالىپ ھەق يولىغا كىرمەسمۇسەن.

بۇ دۇنياغا ياراتىلغان دەۋام تۇرماس،
رىزقى رۇزى پانى ئۆمرى بەرپا تۇرماس.
بىر كۈن ئەجەل شەربەتنى ئىچمەي قالماس،
غەفلەت ئۇيقۇڭ تاشلاپ بىيدار بولماسمۇسەن.

ئەجەل ساڭا تارتىپ تۇرار يا بىلەن ئوق،
پانى دۇنيا مەشغۇللۇقىدا خەبەرىڭ يوق.
فىسقى ئىسيان باسقى سېنى بىلەرىڭ يوق،
ئاگاھ بولۇپ كارۋان يولىن تۇتماسمۇسەن.

بۇ دۇنيادا ئۆلمەي ھېچكىم قالمادىلەر،
پەيغەمبەرلەر، ئەۋلىيالار ھەم كەتتىلەر.
بۇ دۇنيانىڭ ۋەفاسىنى كۆرمەدىلەر،
ئاخىرەتنىڭ ياراغىنى قىلماسمۇسەن.

ئۆمرۈم ئۆتتى مەن ئاسىيغە يول ئاچىلماي،
ئەزىز جانىم ھەق يولىدە فىدا قىلماي،
مۇرشىدىمدىن جۇدا بولدۇم نەچۈك قىلاي،
ئۆمرۈڭ زايىد ئۆتكەننى بىلمەسمۇسەن.

كۆز قارقىم مۇرشىدىمدىن جۇدا بولدۇم،
يىغلاي - يىغلاي غەم ئاستىدا ئەدا بولدۇم.
فىسقى ئىسيان يۈكى باسقى دۇئا بولدۇم،
ئىمان شەمئىن قولىغا ئالىپ يۈرمەسمۇسەن.

قەزا يېتىپ كۆزىن يۈمدى سايەبانىم،
بادى خەزان تەگدى كەتتى ئول سۇلتانىم.
فىدا قىلسام يوللارىدا ئەزىز جانىم،
ئايا غافىل، سەن ھەم ئىبرەت ئالماسمۇسەن.

ئەي غەربىي، ئۆمرۈڭ سېنىڭ بولدى ئەدا،
غافىل قالدىڭ ناگاھ يېتىپ كەلسە قەزا.
سۇد ئەيلەمەس ئاھۇفىغان ۋا ھەسىرەتا،
تا قىيامەن قايم تۇتۇپ يۈرمەسمۇسەن.

ئايا غافىل، ئۆمرۈڭ سېنىڭ بەدەركەتتى،
ئاخىرەتنىڭ ياراغىنى قىلماسمۇ سەن.

فىسقى ئىسيان دەرياسىغا چۆمۈپ پاتتى،
تەۋبە قىلىپ ھەق يولىغا كىرمەسمۇ سەن.
ئۆمرۈڭ ئۆتۈپ تەمام بولدى بىلمەي قالدىڭ،
غەفلەت يۈكى سېنى باسقى تۇيماي قالدىڭ.
فىسقى ئىسيان نامەسنى قولىغا ئالدىڭ،
بىيدار بولۇپ ھەق قۇللۇغىن قىلماسمۇسەن.

قاراپ تۇرساڭ كارۋان كۆچۈپ يولغا كىردى،
يول جابدۇغىن تەييار قىلىپ يۈكنى قويدى.
تەئخىر قىلماي ۋەقتى سەھەر رەۋان بولدى،
سەن ھەم قوپۇپ يولغا رەۋان بولماسمۇسەن.
ئول كارۋاننىڭ ئەسلىن سورساڭ ئەي بىخەبەر،
بىيدار بولۇپ ياشىڭ تۆكۈپ تۈن كېچەلەر،
بارچە تۇرماي يەر ئاستىغا قىلدى سەپەر،
جابدۇغ قىلغىل نەۋبەت كەلدى تۇيماسمۇسەن.

بۇ دۇنيانىڭ لەڭگىرىدە قەرار ئالماس،
كارۋان خەلقى قونۇپ ئۆتەر ساكىن بولماس.
ئوزۇق ئالماي يولغا كىرسە سودا بولماس،
ئوزۇقۇڭدۇر ھەق قۇللۇغىن قىلماسمۇسەن.

ئوزۇق ئالغان خەتەر كۆرمەي مۇراد تاپار،
مەنزىلەرنى قەتئە ئەيلەپ ئاخىر يېتەر،
بازار ئالىپ سودالارىن ئايان تاپار،
ئاخىرەتنىڭ سوداسىدۇر قىلماسمۇسەن.

سوداسىنى تەمام قىلىپ شادۇ خەندان،
ئارام ئالىپ مەنزىلىغە بولغاي رەۋان،
رەۋان ئۆتۈپ ئىسسىز ئۆمرۈڭ بولدى ئەمان،
فىكىر ئەيلەپ نەزەر قىلىپ بىلمەسمۇسەن.

ئايا دوستلار، بۇ سۆزلەردۇر مەغزى ئىمان،
قۇلاق سالغىل جانۇدىلدە پىرۇ جەۋان،

*

*

يا ئىلاھا، ياشىم ساچىپ فەرياد ئېتەي، تۇفراق بولۇپ قان يىغلاشىپ ئۆزىدىن كەتتى، شول پىرىمنىڭ جەمالىنى كۆرەرمەنمۇ. شول پىرىمنىڭ جەمالىنى كۆرەرمەنمۇ. تا قىيامەت تۇفراق ساچىپ ئالان ئېتەي، شول پىرىمنىڭ جەمالىنى كۆرەرمەنمۇ. يولغە كىرىپ يۈرۈپ كەتتى پەرۋاز ئېتىپ، نەچچەند غەرب ھاجىلارنى ھەمراھ ئېتىپ، مەككە سارى بارىپ يەتكەي تەيران ئېتىپ، شول پىرىمنىڭ جەمالىنى كۆرەرمەنمۇ. مۇرىدە مۇخلىس غەربىلەرغە رەھبەر ئىدى. بارچە ئەھلى سالىكلەرغە سەرۋەر ئىدى، يولدىن ئازغان گۇمراھلارغە رەھبەر ئىدى، شول پىرىمنىڭ جەمالىنى كۆرەرمەنمۇ. شەرىئەتنىڭ چىراغىنى قولغە ئالغان، تەرىقەتنىڭ پىشەسىنى سەير قىلغان، ھەقىقەتنىڭ مەغزىن ئالىپ نىسار قىلغان، شول پىرىمنىڭ جەمالىنى كۆرەرمەنمۇ. نەچچە يىللار يولغە سالىپ ئەھلى جەھان، ئۆز ۋەقتىدە گويا ئىكەن قۇتبى زەمان، ھەج قىلماقغە سەير ئەيلەپ كەتتى رەۋان، ئوشۇل پىرىم جەمالىنى كۆرەرمەنمۇ. ھەجگە بارماق ھەۋەس تۇشتى تۇرالمادى، زەنۇ فەرزەند ئەھل ئەيالغە ھەم باقمادى، مۇرىدە مۇخلىس، غەربلەرغە ۋىدائ قىلدى، شول پىرىمنىڭ جەمالىنى كۆرەرمەنمۇ. نۇرى چەشمىم كۆز قارقىم مالۇ جانىم، پىدا قىلاي بۇ يولۇڭدا ئەزىر جانىم، تا قىيامەت رەۋان ئاقغاي كۆزدە قانىم، شول پىرىمنىڭ جەمالىنى كۆرەرمەنمۇ. ئەي غەربىيا، غۇسسە بىرلە قان يىغلاغىل، شول پىرىمنىڭ مەدھىن ئېيتىپ يادكار قىلغىل، غەرب جاننىڭ ئوشۇل پىرغە پىدا قىلغىل، شول پىرىمنىڭ جەمالىنى كۆرەرمەنمۇ. بارچە ياران ھەجر تارتىپ يىغلاپ كەتتى، ئەلۋىدائ دەپ بىخۇد بولۇپ قانلار يۇتتى، شول پىرىمنىڭ جەمالىنى كۆرەرمەنمۇ.

ھەر زەمان ياشىم تۆكۈپ يادىڭنى قىلماق ئارزۇ، ئىككى ئالەم چەرخ ئۇرۇپ مەستانە بولماق ئارزۇ. مەنك ھەۋەسلەر بىرلە زايىئ كەتتى بۇ ئۇمرۇم مېنىڭ، نەفسى شەيتان ئىلكىدىن بىزار بولماق ئارزۇ.

ھېچ ئىبادەت لەززەتتىن تاپماق نەسب بولماي ماڭا،
 بۇ سەبەبىدىن كۆپ نەدامەت ئىچرە قالماق ئارزۇ.
 مۇرشىدىم گەر بولماسە راھى ھىدايەت قىلغالى،
 رەھ رەۋانلارنىڭ ئىشى دىۋانە بولماق ئارزۇ.
 بۇ تەرىقەت يولى دەريادۇر ئاڭغا لازىم كېمە،
 پىرى كامىل كېمەدۇر دەريادىن ئۆتمەك ئارزۇ.
 كېمەسىز دەريادىن ئۆتمەككە كىشى قويسە قەدەم،
 مەۋجى دەريا غەرقىدىن ساھىلغە يەتمەك ئارزۇ.
 گەر كىشى پىر تۇتماسە شەيتان لەئىن ئالغاي قولىن،
 تاڭلا دەۋزەخنىڭ ئەزابىدىن قۇتۇلماق ئارزۇ.

پىر سېنى يەتكۈرگۈسى دەرگاھى ھەققە تېزراق،
 مۇرشىدىڭ ئەمرىنى تۇتغىل ھەققە يەتمەك ئارزۇ.
 ئەي غەرببا، يىغلاغىل شامۇسەھەر مەھزۇن بولۇپ،
 ھەق تەئالا رەھم ئېتىپ مەقسەدغە يەتمەك ئارزۇ.

ئىشقى ئىچرە بەھرە تاپماس دىۋانە بولماغۇچە،
 ئىشقىدىن مىزە تاپىلماس مەستانە بولماغۇچە.
 كىرگىل خۇدا يولىغە يۈرمە ئىسيان چۆلىغە،
 يەتمەس ئىشقىنىڭ بۇيىغە ھەيرانە بولماغۇچە.
 ئىشقى ئىستەسەڭ فەنا بول تاشلاپ ھەۋەس يۈكىنى،
 تاپماس ئەسەر مۇھەببەت مەستانە بولماغۇچە.
 ياش تۆكمەيىن كۆزۈڭدىن تاپماس ئىشقىڭ كۈشايىش،
 ئىشقىدىن تاپماس ئاسايىش سوزانە بولماغۇچە.

ئىشقى ئىچرە پادىشاھ بول ئەيلەپ ئۆزۈڭنى گىريان،
 چەشمەڭدە ئەشكى جارى گىريانە بولماغۇچە.
 ئىشقىدىن نەسبە تاپغىل، گۈنجىدە دەرد تەلەپ قىل،
 سەن ئىزدەمە دەۋانى دۇردانە بولماغۇچە.
 ئىشقى دەردىگە دەۋا يوق، بۇ دەھردە ۋەفا يوق،
 ئۈمرۈڭدە ھېچ بەقا يوق، جانانە بولماغۇچە.
 ئىشقى بەھرى ئىچرە ئاقغىل غەۋۋاسى بەتىن بولغىل،
 سورماس سەدەفنى ھېچكىم دۇردانە بولماغۇچە.

قال بىرلە ھالنى تاپغىل، باتىن يولۇڭنى ئاچغىل،
 زۇلمەت ھىجاب ئاچىلماس سوزانە بولماغۇچە.
 قالىڭ ئېرۇر چىراغنىڭ، ھالىڭ ئېرۇر ياراغنىڭ،
 تاپماس رەۋاج كەمالىڭ ھەيرانە بولماغۇچە.
 قوپغىل غەربىي يىغلاپ تۇرغىل ئۆزۈڭنى جايلاپ،
 كەتمەك يولۇڭنى تىڭلاپ مەردانە بولماغۇچە.

سالىدى فىراقى بىر ئوت بۇ جىسىمۇ جانىم ئىچرە،
 كۆيدى مېنىڭ ۋۇجۇدۇم ئۆرتەندى قانىم ئىچرە.
 ئەيىپ ئەيلەمەڭ يارانلار كۆيسە بۇ خەستە جانىم،
 شۇئە ئۇرسە ئۇچقۇندىن سورماقغە جانىم ئىچرە.
 ھەيرەت ئىچىندە قالدىم مانەنى لەيلى - مەجنۇن،
 كۆيدۈردى ھەجرى خەسدەك بۇ داستانىم ئىچرە.
 ئىشق دەردى قىلدى ھەيران چەشمەمدە ئەشكى رىزان،
 فەريادۇ نالە - ئەفغان ئاھۇ فىغانىم ئىچرە.
 ئاھىم يېتىپ سەماغە، يەتسە تىلىم سەناغە،
 يەتكەيمۇ بىر خۇداغە زىكرى زەبانىم ئىچرە.
 ئاسىي غەربىي ھەيران قالدىم ئەلەمدە نالان،
 دىل خەستە باغرى بىريان نىھانىم ئىچرە.

* *

يا ئىلاھا، ئىككى ئالەمدە ئېرۇرسەن پادىشاھ،
 ئاسىيلارغە سەندىن ئۆزگە ئەسلا يوقتۇر تەكىيەگاھ.
 ئاسىيلارنىڭ ھالىغە نازىر ئېرۇرسەن ئەي كەرىم،
 رەھىم قىل بىز ئاسىيغە جۈرمى گۇناھلىغ رۇسىياھ.
 راھبەرلىك بىرلە سەن مەقسەدكە يەتكۈر بارچەنى،
 كارۋاندىن ئايرىلىپ مەن يول يۈتۈردۈم سەن گۇۋاھ.
 سەن قولۇم تۇتغىل خۇدايا، رەھمەتلىك ئام بارچەغە،
 سەندىن ئۆزگە بولماغاي بىز ئاسىيغە پۇشتى پەناھ.
 دەرگەھىڭدە يوقتۇرۇر مەندەك گۈنەھلىغ ھېچ كىشى،
 تاڭلا رەسۋا قىلماغىل ئىسيان چۆلىدە ھەشرگاھ.
 گەرچە زىشتۇ بەدەئالۇ رۇسىياھ گۇمراھمەن،
 لۇتقى قىلغىل سەن كەرىم بىرلە ماڭا، ئەي پادىشاھ.
 سائىلى كەلدىم سېنىڭ دەرگاھىڭغە مۇھتاج ئولۇپ،
 قىلماغاي سەن نا ئۈمىد بەندەك ئېرۇرمەن پۇرگۇناھ.
 پىرى كامىل مۇرشىدىم قىلغان دۇئايى فەيزىدىن،
 فەقر زىندانى غەربىغە بولدى ئۈمرۈم مۇقتەدا.

* *

ھەمدىڭغە تىلىم ئاچتىم قىلغىل بۇ تىلىم گويا،
 سۇنئۇڭنى قىلاي فىكرى قىلغىل بۇ دىلىم ئاگاھ.

تەن - جاننى ياراتىپسەن ئىنساننى قىلىپ قايم،
 زىكرىڭغا قىلىپ سەئىي بولسە تىلى ئىللەللاھ.
 ئولتۇرماقۇ يا قوپماق، ئىچمەك، يېمەكۇ يۈرمەك،
 بارچە بۇ ئېرۇر نىئەت سۈنئۇك بۇ ئېرۇر ئەللاھ.
 جان بىرلە ئەزىز تەننى پەيۋەند قىلىپ ئەئزانى،
 ھەر ئەزۇ بىر ئىش بىرلە بولماس بىرىدىن ئاگاھ.
 كۆزۇك ئىشىدۇر كۆرمەك، تىل ئىشىدۇر سۆز ئايتماق،
 تىنماق بۇ بۇرۇن بىرلە شەب - رۇز دەۋام ئاگاھ.
 ئىشىتمەك بۇ قۇلاق بىرلە زىينەت كۆزۇ قاش بىرلە،
 تەن تەخت بۇ باش بىرلە فىكر ئەيلەگىل، ئەي گۇمراھ.
 ھەر ئۇزۇى بىر ئىش بىرلە دايم بۇ رەۋىش بىرلە،
 ھەم يازۇ قىش بىرلە ئۇمر ئۆتكۈسدۇر ناگاھ.
 ئوك قول بىلە بۇ چەپ قول ھەر ئىككى تەرەپلىك يول،
 ھەر ئىش بىلە قايم ئول ئۇمر ئىچرە رەۋان ئاگاھ.
 ئوك پۈت بىلە چەپ پۈتنى يۈرمەككە قىلىپ قايم،
 دايم ئىشى يۈرمەكدۇر بۇ ئىشە ئەمەس كوتاه.
 ئىككى ئەشكى يارى ئاستىدا قىلىپ جارى،
 بىر بىرىگە بولۇپ يارى ئۇمر ئىچرە رەۋان ھەرگاھ.
 بۇ تۇرفە ئەجەب بىرلە ئىنساننى قىلىپ قايم،
 ئۆزئىشىدە بولۇپ دائىم جان - تەن بىلەدۇر ئاگاھ.
 بۇ فىكر ۋە سەنئەتتە ئىنسان ئىشى شۇكر ئايتماق،
 شەب - رۇزدە زىكر ئايتماق بولسۇن ئۆزىدىن ئاگاھ.
 بۇ فىكرى تەئەممۈلنى غافىل ۋەلې فىكر ئەتمەس،
 غافىللىغى غالىبدۇر ئۇمر ئىچرە ئېرۇر گۇمراھ.
 تەۋفىقى ھىدايەتنى گەر تەڭرى نەسب ئەتسە،
 ئول بەندە ئەزىزدۇرلەر ۋەرد ئەيلەگۈسى ئاللاھ.
 ئەي ئاسىي غەرىبى، سەن ھەق يولىنى بىلمەسسەن،
 دىن شەرئىنى ئوقماسسەن ئۇمرۇك ئۆتەدۇر گۇمراھ.
 * * * * *
 ئۇمرۇم ئۆتۈپ غەفلەت بىلە غەفلەندە بولدۇم مۇبتەلا،
 تۈرلۈك ھەۋەس ئادەت بىلە ھەيرەتدە بولدۇم مۇبتەلا.
 غەفلەت يولى غالىب بولۇپ شەيتان لەئىن ۋەسۋاسىدىن،
 تۇتغىل قولۇمنى يا ئەھەد، ھەسرەتدە بولدۇم مۇبتەلا.
 ۋەسفىڭنى مەن قىلسام خەيال قادىر خۇداسەن بەركەمال،
 كۈنھىڭغە ئەقلىم يەتمەيىن فىكرەندە بولدۇم مۇبتەلا.
 كۈنھىڭغە فىكر ئەتمەك خەتا، فىكرىڭنى قىلماقدۇر ئەتا،
 زىكرىڭنى قىلماقدۇر غىزا غەفلەتدە بولدۇم مۇبتەلا.

ئەي قادىرى ھەيىۋ قەدىم، لۇتقى ئىناياتىڭا ئەمىم، ئاممىم دىلىمىم رەھىم
ئىسىم سىناتىڭا، يا رەھىم، زۇلمەتتە بولدۇم مۇبتەلا، چىراغىم ئورۇنمىدىم
تاتتۇر ھىدايەت جۇرئىدىن، ياندۇر زەلالەت كويىدىن،
تاتتۇرغىل رەھمەت نۇرىدىن، ھەيرەتتە بولدۇم مۇبتەلا.
تەۋفىقى تائەت رۇز قىل، ئاچغىل تىلىم پۇر نۇر قىل،
ئىشقىڭ بىلە مەھجۇر قىل، فۇرقەتتە بولدۇم مۇبتەلا.
زايىپ ئۆتۈپ ئۆمرۈم ئەزىز، تاپماي ئىبادەتتىن لەزىز،
زىكرىڭ سېنىڭ قەندىن لەزىز جۇرئەتتە بولدۇم مۇبتەلا.
يادىڭنى قىلغىل مۇنىسىم، فىكرىڭنى ئەيلەپ ۋەرزىشىم،
قان يىغلاماق بولسۇن ئىشىم ۋەھشەتتە بولدۇم مۇبتەلا.
قادىر خۇداۋەندىم مېنى بىدار قىل غەفلەت تۈنى،
ئاسىي قۇلۇڭمەن فىسقىنى بىد ئەتتە بولدۇم مۇبتەلا.
جۈرمى خەتالىغ بەندەمەن نەفس ئىلكىدە شەرمەندەمەن،
ئۆمرۈم ئۆتۈپ ھەسرەتتەمەن ھەسرەتتە بولدۇم مۇبتەلا.
رەھىم ئەيلەگىل قادىر خۇدا، قىلغاي مەدەد ئول مۇستەفا،
دەردىمغە تاپغايىمەن دەۋا، غۇربەتتە بولدۇم مۇبتەلا.
ئول چەھار يارى مۇستەفا، سىددىق، ئۆمەر ئوسمان سەفا،
ئول ھەيدەرى شىرى خۇدا غەفلەتتە بولدۇم مۇبتەلا.
ئەھبابى يارانى رەسۇل، قىلغىل مۇناجاتىم قەبۇل،
غەم تىغىدىن بولدۇم مەلۇل شىددەتتە بولدۇم مۇبتەلا.
ئاسىي غەربىيى خاكسار جۈرمى گۈنەھ بىرلە غۇبار،
ھەسرەتتە يىغلاپ زار - زار فۇرقەتتە بولدۇم مۇبتەلا.

* * *

ئەي دوستلارم، غەم ئاستىدا پەناھ بولدۇم،
نەچۈك قىلاي، ئۆمرۈم گۈلى خەزان بولدى.
يىغلاي - يىغلاي دەردۇغەمدە ئەدا بولدۇم،
نەسۈد ئەمدى سالۇ ماھىم نىھان بولدى.

ھەق تەئالا ۋۇجۇدۇمنى بەرپا قىلدى،
جان، تەن بارچە ئەزايىمنى بەنا قىلدى،
بەندەلىك قىل ماڭا، دەبان نىدا قىلدى،
غەفلەت بىلەن ئىسىز ئۆمرۈم رەۋان بولدى.

نادانلىغىم غالب بولۇپ، ئۆمرۈم ئۆتۈپ،
جۈرمى ئىسيان ھەددىن ئاشتى بىغەم ياتىپ،
گۈنەھ دەردى مېنى باستى ئاغىر كېلىپ،
بۇ سەبەبىدىن ئۆمرۈم مېنىڭ فىغان بولدى.

* * *

كۈنلەر ئۆتۈپ تەمام بولدى رۇزگارم،
ئۆتۈپ كەتتى شەمال يەڭلىغ سايەبانم،
قاراڭغۇلۇق تۈندە قالدىم چىقغىل ماھىم،
زاھىر-باتىن بارچە ئىشىم نەھان بولدى.

ئەي غەرببا، ئۇمرۇڭ سېنىڭ ئۆتتى سەلدەك، قىيامەت كۈن ئىگەم سورار سېنى قىلدەك، پۇرسەتچە يوق نەچچە يىللار ئۆتتى يەلدەك، ئەمەلىك يوق ئۇمرۇڭ زاپىئە رەۋان بولدى.

بۇ دۇنيادىن ھەممە مەردى خۇدا ئۆتتى،
قاراپ باقسام جەھانغە ئەۋۋەلى ئادەم ئاتا ئۆتتى.
نەبىلەر ھەم رەسۇللەر بارچە ئۆتتى نەۋبەتى بىرلە،
ئۆلۈمگە تاپمادى چارە تەمامى ئەنبىيا ئۆتتى.

بۇلاردىن سۇڭرە نەۋبەتلەر يېتىپ كەلدى رەسۇلۇمغە،
دەۋام ئۆمرىدە يىغلاپ ئۆمەتتە دەپ مۇستەفا ئۆتتى.
رەسۇلۇم ئايىبى ئەردى ئەبابەكرى، ئۆمەر، ئوسمان،
يەنە دامادى ئەھمەد شىرى يەزدان مۇرتەزا ئۆتتى.
رەسۇلىللاھ بىلەن ئۆمرىدە سۆھبەت ئەيلەگەن ئەسھاب،
بۇ دۇنيادىن ۋەفا كۆرمەي زىھى نۇرى ھۇدا ئۆتتى.
بۇلاردىن سۇڭرە بۇ دەمگە ئۆلۈم بىر كارۋاندۇرلەر،
سىغارۇ ھەم كىبارۇ بارچەلەر ماتەم سەرا ئۆتتى.
قاراپ تۇرسام پىرىم كەتتى بۇ كەجرەفتارۇ ئالەمدىن،
ئاتا - ئانا قېرىنداش كۆز يۇمۇپ بىر - بىر جۇدا ئۆتتى.
ھەمىشە يىغلار ئەردىم مۇرشىدىم ھەجرىدە ھەمچۈن ئەبىر،
ئەرەق سىيلايدەك ياشىم تۆكۈپ ئىشقىم ئەدا ئۆتتى.
بىشارەتلەر قىلىپ شول مۇرشىدىم مەنزۇمە قىلماقغە،
كىتابەت نەزم قىل دەپ مۇرشىدىم ئەمرى نىدا ئۆتتى.
ئالىپ خامە قولۇمغە نەزم بوستانىدە سەير ئەتتىم،
يۈرۈپ بۇلبۇل سىفەت سەير ئەيلەدىم تىلدىن سەدا ئۆتتى.

خەلايىقلار ئارا قالغاي بۇ يەڭلىغ بىھودە گۇفتار،
غەربىي، يىغلار دائىم، بۇ سۆزۈڭ بىمۇددەئا ئۆتتى.

«ئەلىق» ئىشقىڭ ئوتىدىن كۆيدى دىلىم بىمارى،
«بە» بەلاغەت بىلەن ئىشقى ئىچرە قىلۇرمەن زارى.
«تە» تەلاۋەت بىلە ئىسمىڭ ئوقۇبان شامۇ سەھەر،
«سە» سەناگوي بولۇپ كۆزدە ياشىم دەريايى.
«جىم» جەھدى بىلە ۋەسلىڭغە مېنى يەتكۈرگىل،
«ھە» ھەراسەت بىلە ھەسرەتدە قالپىمەن بارى.
«خە» خەيالىڭ بىلە ئاشۇفتە ھەيراندۇرمەن،
«دال» دىلبەر يوقىدىن بولمادى ھېچ دىلدارى.

«زال» زائىل بولۇپان بولدى ۋۇجۇدۇم فانى،
 «رە» رىيا بىرلە ئىشىم بولدى ئەجەب ھەيرانى،
 «زە» زىيان بولدى گۇناھىمغا ھېسابىم يوقتۇر،
 «سەن» سەھەر نالە قىلىپ كېچەۋۇ كۈندۈز زارى،
 «شىن» شەبۇ روز تەمەننا بىلە ئۇمرۇم ئۆتتى،
 «ساد» سەبىرەم بىلە ئۇمر ئۆتتى يۈرۈپ ناچارى،
 «زاد» زايد ئۆتۈپان تۈشەئى ئوقبا قىلماي،
 «تاڭ» تالىڭ شۇمىدىن بولدى دىلىم بىمارى،
 «زائ» زالىم بولۇپان ئالدى يولۇمنى ئىبلىس،
 «ئەين» ئىشقىڭ تىلەدىم ئەيلە ۋىسالىڭ پارى،
 «غەين» غۇربەت بىلە قالدىمكى ماڭا ھەمدەم يوق،
 «فە» فىراقىڭ بىلە ياشىمنى تۆكۈپ مەن زارى،
 «قاف» قۇربەت يولىدىن بولدى ئىشىم مەن مەئز ۋلى،
 «كاف» كەلامىڭ بىلە ھالىمغا ئۆزۈڭ بول ھامى،
 «لام» لۇتفۇڭ بىلە جۈرمىم كەچۈرگىل، يارەب،
 «مىم» مەلامەت بىلە فىئلىم ھەمەسى مەككارى،
 «نۇن» نەدامەت بىلە نادانلىغىم ھەددىن ئاشتى،
 «ۋاۋ» ۋىسالىڭ يەتكۈرگىلى قىلىپ بىيدارى،
 «ھى» ھەلاك ئولماقنىم ئاخىر ماڭا يەتتى نەۋبەت،
 «لامئەلىق» لال بولۇپ ئۇمرۇم ئۆتۈپ بىكارى،
 ھەرفى ھىجائى تىزىپ نەزم تەرىقى بىرلە،
 ئۆز ۋۇجۇدۇمنى قىلىپ فىكىردە شەب - رۇر زارى،
 «يا» يەقىن بولدى بۇ ئۇمرۇم گۈلى ئەمدى تازۇغاي،
 مۇھەلتى كەلسە غەربى نە قىلۇرسەن بارى.

* * *

گۈلۈڭ ۋەسلى دىماغىمغا سەھەر بادى سەبا بولغاي،
 كى بۇلبۇل دەردىغە گۈل غۇنچەسى بىشەك دەۋا بولغاي،
 قاچان ئول دىلبەرى خۇبان مۇيەسسەر بولغۇسى ناگاھ،
 كى دىلىنىڭ تەختەسىغە زەررە نەقىشى ماسەۋا بولغاي،
 خۇنى رەڭگىنى ئاشىقىدىن بولۇر ئول سىمىتەن قاتىل،
 سەن ئايتۇرسەنكى گۈلگۈن سىمىتەن رەڭدىن ھىنا بولغاي،
 سېنىڭ بۇ بىرەھىم تىغىڭدىن ئاشىقىغە خەلاسلىق يوق،
 سېنىڭ نەرگىس كۆزۈڭ ئاشىقىغە يۈز نازى ئەدا بولغاي،
 كىشى مەقسەدىنى تاپماس چەرخى كەجرەفتارى ئالەمدىن،
 قولۇڭ بۇ دۇنيادىن يىقىغىل ئۇجۇزى بىئۆفا بولغاي،
 يەقىن بىلگىل مۇيەسسەر گۈلئۇزارى ۋەسلىنى بەرگەي،
 ھەر ئاشىق ئىشقى ئۆرتەپ رەڭگى ئانىڭ كەھربا بولغاي.

قولۇڭ سۇنغىلىكى تۇتغىل دامەنى پىرى تەرىقەتنى،
 ۋەلى مۇرشىدىكى ئول ئالىم ئېرۇر دۇررى بەھا بولغاي.
 ئاياغ - باشىڭ تەمام ئەزالارىڭ ئىشقى ئوتىدە كۆيدۇر،
 كى پەرۋانە كۆيەر ئىشقى ئوتىدا شەمئى لىقا بولغاي.
 نىھان قىل دىل بىلە تائەتنى مەقبۇللىقنى تاپغايىسەن،
 كى تائەت زىكرىدىن ئۆزگە ۋەلى رۇيى رىيا بولغاي.
 تەرىقەت يولى ئىچرە پىرى ناقىسدىن يىراق قاچغىل،
 كى ئالىم پىرى كامىل مۇقتەداۋۇ رەھنەما بولغاي.
 غەربىي ئاسىي گۇمراھسەن، پىرىڭدۇر مۇرشىدى كامىل،
 قىيامەت پىرىڭ سەرچەشمەئى ئابى لىقا بولغاي.

* * *

مۇرشىدىمنىڭ ھەجرىدىن مەن بىقەرار بولدۇم نېتەي،
 كۆز ياشىمنى قان قىلىپ ئىشقىدە زار بولدۇم نېتەي،
 مۇرشىدىمدۇر ئىككى ئالەم سايەبانىم، رەھبەرىم،
 ئايرىلىپ قالغايچ پىرىمدىن خاكسار ئولدۇم نېتەي.
 تا قىيامەت يىغلاسام ھەجرىدە ھەرگىز ئەيب ئەمەس،
 دوستلار ئەيب ئەتمەڭىز، پىرىمغە زار ئولدۇم نېتەي.
 ھەر كىشىنىڭ مۇرشىدى يوق، مۇرشىدى شەيتان ئېرۇر،
 نەفىسى شەيتان ۋەھىمدىن بىمارۇزار ئولدۇم نېتەي،
 تەربىيەت ئەيلەر ئىدى سالىكلەرىغە بىئەدەد،
 مەقسەدىمغە يەتمەيىن ھەيرەتدە زار ئولدۇم نېتەي.
 مۇرشىدىم كەتتى جەھاندىن مەقسەدىن قولغە ئالىپ،
 ئايرىلىپ شول مۇرشىدىمدىن بىقەرار ئولدۇم نېتەي.
 ئايۇ كۈندەك سەير ئېتىپ فانى جەھان ئايۋاندىن،
 كەتتى سۈرئەت بىرلە تېزىرۇ، خاكسار ئولدۇم نېتەي.
 ياد ئېتىپ قۇرئان تىلاۋەت بەخشىش ئەيلەپ روھىغە،
 مەن غەرب ياشىم تۆكۈپ غۇربەتدە زار ئولدۇم نېتەي.

* * *

رەھمەتنىڭ دەرياسى مەۋج ئۇرغاندا قەتران بولغۇسى،
 يەر يۈزىگە سەبىزىزىلىق بىرلە بوستان بولغۇسى.
 بارچە مەخلۇق شاد ئولۇپ ئايتغاي تۈمەن ھەمدۇسەنا،
 كۆز ياشىنى ئاققۇزۇپ ئالانۇ گىريان بولغۇسى.
 رەھمەتنىڭ بايانى يوقتۇر بىھېساب ھەم بىئەدەد،
 كىمكى ئىزدەر رەھمەتنىڭنى زارۇ گىريان بولغۇسى.

ئەي خۇدايا، رەھمەتتىكى كىمگە ئىيسار ئەيلەسەڭ،
 كېچە - كۈندۈز زار يىغلاپ ئەشكى رىزان بولغۇسى.
 ئىشقى ئوتتىنىڭ ئۇچقۇنى ھەركىمگە تۇشسە زەررە ئى،
 زار - زار يىغلاپ ھەمىشە داغى ھىجران بولغۇسى.
 ئىشقى ئوتى داغى مۈشكۈلدۈركى ئاشىق نەزدىدە،
 زاھىرىنى سىندۈرۈپ باتىندا سۇلتان بولغۇسى.
 زاھىرى باتىننى ساق قىلماي كىشىكىم ئۇرسە لاق،
 زاھىرى سوغى نەما، باتىندە شەيتان بولغۇسى.
 زاھىرى باتىننى ساق قىلغان ئەزىزنى ئىستەسەڭ،
 خەلق خەرا دىۋانە - مەجنۇن ئىشقى فىنھان بولغۇسى.
 بىر خۇدادىن ئۆزگە ھېچكىم بىلمەگەي ئەسرارنى،
 ماسەۋەللاھدىن كېچىپ ئىشقى ئىچرە جانان بولغۇسى.
 ئەي غەربىيا، لاق ئۇرارسەن ئىشقىدىن تاپماي ئەسەر،
 ئىشقى تاپقان ئاشىقى دايم پەرىشان بولغۇسى.

بىر خۇدادىن ئۆزگە ھېچكىم بىلمەگەي ئەسرارنى،
 ماسەۋەللاھدىن كېچىپ ئىشقى ئىچرە جانان بولغۇسى.

بىر خۇدادىن ئۆزگە ھېچكىم بىلمەگەي ئەسرارنى،
 ماسەۋەللاھدىن كېچىپ ئىشقى ئىچرە جانان بولغۇسى.

دۇنيانى بىزنىڭ دەپ ئۆمەرلار بارى كەتتى،
 دىن يولىنى تۈزگەن ئۆلەمالار بارى كەتتى.
 بىرلەھزەدە ئالەمنى كېزىپ ئەيلەگۈچى تەي،
 باتىن كۆزىدە ئەھلى سەفالار بارى كەتتى.

دۇنيانى بىزنىڭ دەپ ئۆمەرلار بارى كەتتى،
 دىن يولىنى تۈزگەن ئۆلەمالار بارى كەتتى.

جان رىشتەسىگە سۆزلەرنى دۈركەبى تىزغان،
 خۇش تەبىئە، تەرەبناك شۇئەرلار بارى كەتتى.
 غافىللىغىدىن مۇندا خۇدامەن دېگەن ئەل كور،
 نەمرۇد كەبى كۆڭلى قارالار بارى كەتتى.

جان رىشتەسىگە سۆزلەرنى دۈركەبى تىزغان،
 خۇش تەبىئە، تەرەبناك شۇئەرلار بارى كەتتى.

جان رىشتەسىگە سۆزلەرنى دۈركەبى تىزغان،
 خۇش تەبىئە، تەرەبناك شۇئەرلار بارى كەتتى.

نە قالدى غەنىيۇ فۇقەرلار بارى كەتتى.
 ئەيش ئەيلەگەن ئەل بەزمە تۈزۈپ ساقىئى گۈلرۇخ،
 مۇترىبلارى ھەم نەغمە سەزالار بارى كەتتى.

نە قالدى غەنىيۇ فۇقەرلار بارى كەتتى.
 ئەيش ئەيلەگەن ئەل بەزمە تۈزۈپ ساقىئى گۈلرۇخ،
 مۇترىبلارى ھەم نەغمە سەزالار بارى كەتتى.

نە قالدى غەنىيۇ فۇقەرلار بارى كەتتى.
 ئەيش ئەيلەگەن ئەل بەزمە تۈزۈپ ساقىئى گۈلرۇخ،
 مۇترىبلارى ھەم نەغمە سەزالار بارى كەتتى.

بۇ كۈھنە رەبات ئىچرە بەنالار بارى كەتتى.
 ياشلىغ قارىغە ئەيلەمە كىر، سەنمۇ قارىيسەن،
 ئەندىشە قىلا ئاتا - ئانالار بارى كەتتى.

بۇ كۈھنە رەبات ئىچرە بەنالار بارى كەتتى.
 ياشلىغ قارىغە ئەيلەمە كىر، سەنمۇ قارىيسەن،
 ئەندىشە قىلا ئاتا - ئانالار بارى كەتتى.

بۇ كۈھنە رەبات ئىچرە بەنالار بارى كەتتى.
 ياشلىغ قارىغە ئەيلەمە كىر، سەنمۇ قارىيسەن،
 ئەندىشە قىلا ئاتا - ئانالار بارى كەتتى.

كۈندۈز - كېچە دەپ ئاقۇ قارالار بارى كەتتى.

چەررەندە ئى پەررەندە جەھاندا ھەمە، زىجان،
 سانسىز بۇ جەھان ئىچرە نەۋالار بارى كەتتى.
 دۇنيا يۈزىدە بارچە نەباتاتۇ ئەشجار،
 گۈلزارلىق ئەيلەپ بۇ بەنالار بارى كەتتى.
 دىۋانە غەرب يەتسە ساڭا دەرد زەماندىن،
 سەن قانچە كىشى، شاھۇ گەدالار بارى كەتتى.

* * *

گەرچە ياشىم يەتتى ئەللىككە رەۋان،
 فسقى بىرلە ئۆتتى سالىم بىگۇمان.
 قەبرىدە قىلسا سوئال مۇنكىر - نەكىر.
 قەھرىدىن لۇتغۇڭ بىلە بەرگىل ئامان.
 ئۇمىرۇم ئۆتتى زۇلمەت ئىچرە بىلمەدىم،
 نەفىسى سەگىنىڭ كويىدىن ئايرىلمادىم.
 ئەمرى شەرىئى ئىچرە ئادەت قىلمادىم،
 مۇرشىدىم ئەمرىدە تائەت قىلمادىم.

* * * * *

ئەرز ھالىم كىمگە ئايتاي ئەي كەرىم،
 لۇتقى قىل بەندەڭغە جەنناتۇننەئىم،
 ھەم شەقىلىق يولىدىن بەرگىل فەناھ،
 رەھمەتتىڭدۇر بارچە بەندەڭغە ئەمىم.
 خالىقا، نەفىسىمنى قىلغىل پايمال،
 نەفىسىدىن يەتتى ھەمە ئىشىدا ۋەبال.
 سەندىن ئۆزگە يوق مېنىڭ رەھم ئەتكۈچىم،
 ھەشەرگاھدا تۇت قولۇم، يا زۇلجەلال.

* * * * *

خالىقا، رەھم ئەيلەگىل بەندەڭ غەرب،
 فسق - ئىسيان ئىچرە قالىدەم سارغارىب.
 كېچە - كۈندۈز قىلماشىم جۈرمى گۇناھ،
 ھەمدىڭ ئايتسام مىڭ تىلىم چۈن ئەندەلىب.
 ئەي غەرببا، خەتم قىلدىڭ بۇ كەلام،
 قىلمادىڭ ھەق يولىدا خالىس قىيام.
 گۈفتىگۈي بىھۈدە قىلدىڭ پايمال،
 ھەق تەئالا رەھم قىلغىلار ۋىسال.

* * * * *

كۆڭلى ۋەيران، دىل خەرابىلار سۆزۈمنى ئاڭلاغىل،
 بۇ جەھاننىڭ لەززەتى كۆزنى يۇمۇپ ئاچغۇنچەدۇر.
 گەر خەتا بولسا تۇتۇپ ئىلىكىمنى مەھكەم باغلاغىل،
 داغ ئۆزرە داغ ئېتىپ ۋەقت تاپىپ قاچغۇنچەدۇر.
 ئۇشبۇ دۇنيا فانىدىن ھېچ كىشى بەھر ئالمادى،
 ھەم پەرىشتە بەلكى جىن، ئەۋلادى ئادەم قالمادى.
 دۇنيادىن پانى بولۇپ كەتكەن خەلايق يانمادى،
 شەرق تەرەفدىن كۈن چىقىپ، مەغرىب سارى پاتغۇنچەدۇر.

ئول مۇھەممەد كەتتى زۇھرا چاھار يارانى بىلەن،
 رۇستەمى داستانمۇ ھەم سام نەرىمانى بىلەن.
 ئەھلى بەيتىن تەرك ئېتىپ نۇرى ئىمانى بىلەن،
 دۇنيادىن پانى بولۇپ غىلمان بىلەن ياتغۇنچەدۇر.
 داستانلىق رۇستەمگە نامى رۇستەم ئايىبى،
 ئىسمى مەشھۇر ئۈچ جىگەر گۆش بىر ئاتادىن ئاناى،
 ئۇشبۇ سۆز يوقدۇر كىتابدا ئەقلۇ پەراست غايىبى،
 ئىككى تەن كەتتى جەھاندىن ھەربىرى گۈل غۇنچەدۇر.

بىر ئاتاۋۇ بىر ئوغۇل قىلدى تەۋاف بەيتۇل، ھەرەم،
 قانغۇچە سىراب ئېتىپ زەمزەم شەراب سۇبھان ئىگەم،
 ۋادەرىغا ئوتراغە سالدى جۇدالىقنى كەرەم،
 ھەربىرى بىر مەجلىس ئىچرە سايراغان بۇلبۇلچەدۇر.

بىر ئاتا ھەم بىر ئاكا بولدى ئىككى تەندىن خۇدا،
 يەرۇ كۆك قىلدى فىغان ئىنسانلار ئەيلەپ ئىدا،
 بۇنە قىسمەتدۇر بۇلارغە بىلمەدۇك قادىر خۇدا،
 دىن دىيانەت فەزلىدە كەۋسەر شەراب ئىچكۈنچەدۇر.

ئالىمۇ ئەللامەدۇر ئول مۇئەللىم تاجدار،
 كۆڭلىگە تەسكىن بېرىپ قىلغاي مەدەد ئول چار يار،
 كامىل رەھبەر مۇكەممەل ئەسھابى كەھق يارغار،
 دەردى يوق بىدەردلەر مەنزىل ئەيلەبان كەتكۈنچەدۇر.

بىر مىڭ ئۈچيۈز ئەللىك ئىككى ئىبتىدا فۇرقەت يەنا،
 ھاجى تىمۇزدىن جۇدا بولدى ئىنى بىرلەن ئانا،
 رەھبەرى يوق سەندىن ئۆزگە يارەسۇل بولغىل يەنا،
 نەقىشەندەك زەد بەلايى ئەھدىنام بىتكۈنچەدۇر.

مۇندە قالغان لائىلاج بىچارەلەرغە بەركەلام،
 باغرى بىريان مۇرشىدىمغە كۆپ دۇئايى ۋەسسەلام،
 پىرى كامىل مۇجتەھىد قىلغاي مەدەد خەيرۇل ئەنام،
 ھەرنە تەدبىر ئەيلەسە مەقسۇدىغە يەتكۈنچەدۇر.

* * *

ئەييۇھەنناس دۇنيادە يۈرمەكغە تاقتە قالمادى،
 كېچە - كۈندۈز دەرد - ئەلەم، غەمدىن بۆلەك ئىش بولماسە.

خانەلەر ھەم يۇرت ئىچىنىدە زەررە راھەت قالمادى،
 دەردمەنلەر ھالىدىن گەپ سورغالى كىش بولماسە.
 بىۋەفا دۇنيا ئىشى بادى سەرسەردەك ئۆتەر،
 ئۇشبۇ كەجرەفتار جەھاندە كىم مۇرادىغا يېتەر،
 ئىشقى ئەھلىلەر ئوت فىراقنىڭ دەردىدە يىغلاپ كېتەر،
 يىغلاماق ئاسان ئەمەس كۆڭلى جەراھەت بولماسە.
 نامى فەيزى غۇنچە گۈل ئول ماھتابنى ياد ئېتەي،
 نامۇناسىپ سۆز بىلەن غەمكىن كۆڭۈلنى شاد ئېتەي،
 چەشمەدىن خۇن ئاب ئېتىپ قادىر خۇداغە داد ئېتەي،
 مەن نېتەي، ئەي دوستلارم، دەردىگە دەرمان بولماسە.
 دۇنيانى تەرك ئەيلەبان ياتتى لەھەد ئىچرە بارىپ،
 نەۋھە، فەرياد ئەتتىلەر بىرمۇنچەلەر مۇندە قالىپ،
 ئول مۇھەممەد توختى قالدى زەئفىراندەك سارغارىپ،
 ھەقدىن ئۆزگە دادخاھ پۇشتى پەناھى بولماسە.
 پانى بولدى ئەنبىيائى ئەۋلىياۋۇ زالۇ زەر،
 ئەنقا بىلەن تاۋۇسدىن جۇدا بولۇر بالۇ پەر،
 نابۇد بولۇر دۇنيادىن ئاسىپ، شۇتۇر، گاۋۇ خەر،
 نۇشەرىۋانى ئادىلدەك لۇقمان ھاكىم بولماسە.
 ئول ھەسەن بىرلەن ھۈسەيندەك ئىككىنى تۇققان يامان،
 ھەق تەئالا ئەمرى بىرلەن دۇنيادىن بولدى رەۋان،
 بىر خۇدادىن ئۆزگە مەخلۇق ئۆلمەيىن تاپماس ئەمان،
 نەقىشەندەك رەۋشەنا ماھ دەرخشان بولماسە.
 ئۇشبۇ سۆزلەر قەسىدىدە كۆپ قىياس قىلغان ئىدىم،
 مۇنچە كۈلفەت، دەرد، مۇشەققەت بەندەگە ئەسلى قەدىم،
 ماتەمىدار ھالىغە بىر تەبىب يەتكەي دېدىم،
 ھاجى تىمۇردىن بۈلەك كۆڭلى پەرىشان بولماسە.
 ئىككى ئالەم سەرۋەرى قىممەت بەھا ھاتەم قېنى،
 بىر ئاتاۋۇ ئىككى فەرزەند باقغالى ئادەم قېنى،
 دەردى يوق ئەھلى نىفاقنىڭ كۆڭلىدە ماتەم قېنى،
 ئەيىب ئېتەر ئەفسانەگۈيلار نۇرى ئىمان بولماسە.

* * * * *
 * * * * *

بۇ يولنىڭ تالىپىگە ياخشى رەھنەما ئۇچرار،
 دۇئا تەلەپ كىشىگە تالىپى دۇئا ئۇچرار.
 نەزەرنى ئىلگىرى قوي ئىزلە تەۋبە فەرمانى،
 كۆڭۈل مۈلكىگە شاھى جەھان نەما ئۇچرار.
 مىسالى ئەدەم ۋەقتى سەلتەنەتنى تەركىن قىل،
 تۆت ھىممەتتىكى بەلەند قولۇڭغە كىمىيا ئۇچرار.
 ۋەفانىڭ رەسمىنى تۆت بولمە خاتىر ئازۇردە،
 كۆڭۈل رەڭگىنى ئاچقۇدەك ئاشنا ئۇچرار.
 بۇ يولدا بەرمە قولۇڭدىن رەسۇلنىڭ سۈننەتىنى،
 شىكەستە ئۈمىتتەگە راھى مۇستەفا ئۇچرار.
 يېتەلمەدىم دېمەگىل دىۋ يولۇمنى باغلادى دەپ،
 كىمكى دەردى دىلگە شاگىرد ئېرۇر دەۋا ئۇچرار.
 سىنەلەرنىڭ خالى قىل ئەھلى دىلنى تاپقان سوك،
 تۇتار قولۇڭنى بۇ يولدا بىر ئاشنا ئۇچرار.
 زەمانە ئەھلىنىڭ ئەھدىگە ئېتىماد ئەتمەسەڭ،

دۇرۇست فېئىلى، دۇرۇست قەۋلى گاه - گاه ئۇچرار،
 قولۇڭنى سالمە بۇ يولنىڭ مۇغاكىغە،
 خىزىرنىڭ يولىدا بول نىش ئەجدەھا ئۇچرار.
 مۇرۇۋۇت ھەممە دەۋلەت كىشى بولالماسدۇر،
 جەھاننىڭ توپىنى تاپقان زۇد غىزا ئۇچرار.
 گەدانىڭ خىرمانىغە دەست ئۇرماغىل ئەي شاھ،
 كى نىم دانە تاپىلماس قولۇڭغە گاه ئۇچرار.
 غۇبار قىلما دىلىڭنى جەھاننىڭ كاھىشىدىن،
 بۇ ناشۇكرلىكنىڭ پەراۋان بولۇپ بەلا ئۇچرار.
 غۇرۇرى دەۋلەتى دۇنياغە بولماغىل مەغرۇر،
 سەمەند بولسا دوندىكى پەشپا ئۇچرار.
 غەرق لەشكەرى شەيتان باشىڭغە كەلمەي كەل،
 كىمكى كەلدى بۇ دەرگاھغە رەببەنا ئۇچرار.

..... ① بۇ دىۋ مىكرىدىن،
 بۇ يول راھى رەۋانكى ياخشى پىشۋا ئۇچرار.
 ② سەن ئىزلەمەبدەئى نۇرنى،
 بۇ بەھرى رەھمەت ئېرۇر دەريايى بىبەھا ئۇچرار.

..... ③ كىش خەيرەت بىلە ئەندىش يوق سانى،

① ② ③ كۆپ چېكىت ئورنىدىكى سۆزلەر قوليازىمدا ئۆچۈپ كەتكەن.

خىسال نىكو فىسەندىدە بىلە ئەفئال ئېھسانى. سېنىڭ ئىسمىڭ مۇرەككەپدۇر بولۇپ ئىككى سۈفەت بىرلە، مۇھەممەددۇر ئۇلۇغ ئىسمىڭ كەرىم سەن فەزل ئېھسانى. خىجالەتلىك بىلە تۇردۇم دۇئا ئەيلەپ جەنابىڭغە، سەھەتلىك بوستانىدە ياتىپ غەفلەتدە فىنھانى. مېنى ھەم ساقلاغايىسەن ھەق تەئالا جۈملە كۈدۇراتىدىن، كۆرۈشكەيمىز يەقىن سائەتدە سىرداش ئىچرە سۇلتانى. قىزىل گۈل غۇنچەسىدەك ئاچىلىپ قەھ - قەھ بولۇپ شادان، دەۋاسىز دەردىمىز كۆپ ئىككىمىزغە يەتسە دەرمىنى. ساڭا كىم سانىيەن ئەرزىم بۇدۇر بىلگىل ئەيا دوستۇم، غەرىب كۆڭلۈمنى ئىزدەپ نامىڭىز كەلدىكى ئېھسانى. قولۇمغە ئالدىم ئول سائەت قىلىپ تەئزىم تەھىيەتنى، ئاچىپ كۆردۈم مۇبارەك نامىڭىزنى شاد شادانى. ھۇزۇر ئالدى بۇ ئۆلگەن خەستە كۆڭلۈم شادلىق بىرلە، ئىچىمدىن بارچە رەنجىم كەتتى نامىڭ بولدى دەرمىنى. قىيامىڭ يەتتى بۇ سائەت غەرىبىڭ بولدى بىتاقەت، زەمان ھادىسەلەردىن يەتكەن ئەردى كۆپ پەرىشانى. پەرىشان خاتىرىم دەردىمغە ھېچ دەرمان دەۋا تاپماي، بۇ بائىسىدىن كېچە - كۈندۈز ئىشىمدۇر ئاھ - ئەفغانى. زەمانى ھادىسات كەجرەۋلەردىن ھېچ ۋەفا يەتمەي، تەۋەككەلتۇ ئەلەللاھ دەپ تىلىم دەر زىكر ئەللاھنى. بۇ دۇنيا راھەتتىڭ ئاخىرىدا نەشتەرى باردۇر، ئەقىدە باغلاغان دۇنياغە كىم قىلدى فۇشەيمانى. جەنابىڭ كەلمەيىن ئۆتتى غەرىبىڭ غەمدە قان يۈتتى، نەچچە كۈن نەچچە ئاي ئۆتكەچ ساغىنغاچ كۆز ياشىم قانى. جەنابىڭنى دەۋام ئەھبابلارىمدىن ھەم سورۇپ تۇردۇم، فەرىشاندۇر سېنىڭ دوستۇڭ دېگەچ بولدۇم فەرىشانى. زەمانە ھادىساتى ھەم جەنابىڭدىن تولا ئۆتتى، خۇدانىڭ ياخشى دوستىغە بۇ دۇنيا بولدى زىندانى. رەسۇلۇم قەۋلىدە دۇنيانى مۇئىمىنغە دېدى زىندان، بېھىشت قىلدى خۇدا، دۇنيانى كافىرغە قىلىپ قانى. ئېرۇرمىز ئىككى ئالەم جىنىسىمىز شەك - شۈبھەسىز فارىخ، فىدا بولسۇن مېنىڭ جانىم ساڭا يۈز مىڭ تۈمەن جانى. بۇ دۇنيا ھەم ئۇ دۇنيا ئاجراماسىمىز دوستلۇق يولدىن، ئەقىداتىمنى بىتكەن ئۇششۇنامەم خۇن جىگەر قانى. بەيان قىلسام مۇھەببەت دەفتەرىنى خەتكە ھېچ سىغماس، سىفاتىڭنى بىتىپ خەتكە بۇ ئۈمۈرۈم بولغۇسى فانى. ئەگەر يەتسە كەمالىغەكى ئىنسان ئەقلى ھەر سائەت، سۆزىنى مۇختەسەر قىلغانى ئاقىل خۇلقى ئىنسانى.

باشقا غۇنچە بويۇك، بەرگىك ئاچىلغان گۈل ئېرۇر دەستىك،
 كۆزۈمگە تۇتىيا بولغاي ئاياغىك گەردى ئېھسانى.
 قىلىپ بىرنەچچە سۆز كاغەز يۈزىنىكىم قارا قىلدىم،
 ساڭا يەتكەي خەتىم بارىپ ئوقۇك ئىدى دوستۇ جەۋلانى.
 ماڭا بارماق نەسىب بولماي، ساڭا كەلمەك نەسىب بولماي،
 يۈزۈڭنى كۆرمەيىن باغرىم كۆيۈپ ئاقتى ياشىم قانى.
 غەربىدۇر مېنىڭ ئىسمىم، ئۆتۈپ غەفلەت بىلە جىسمىم،
 يېتىپ دوستۇمغە بۇ نامىم قىلىپ تۇھغە ئەزىز جانى.

* * *

زەنۇفەرزەند يارانلارم رازى بولسۇن،
 كېچە - كۈندۈز بىيدار بولۇپ دۇئا قىلسۇن.
 ھەققى بولسە مەندىن ئانى تەلەپ قىلسۇن،
 مېنى بۈگۈن سەرمەست قىلدى ھەج فىراقى.

رازى بولۇك ئاغا - ئىنىم، يارانلارم،
 زەنۇفەرزەند ئۇرۇق - تۇغقان، قاياشلارم،
 تاغۇ چۆلدە ئاقىپ كەتسۇن بۇ ياشلارم،
 مېنى بۈگۈن سەرمەست قىلدى ھەج فىراقى.

بارادۇرمىز چۆللەر ئارا جاندىن كەچىپ،
 تاغۇتاشلىق داۋانلاردا ياشىم ساچىپ،
 كېچە - كۈندۈز ئاللاھۇ دەپ زىكرىن ئايتىپ،
 مېنى بۈگۈن سەرمەست قىلدى ھەج فىراقى.

ئەي دوستلارم بىلەلمەدىم ئۆز يولۇمنى،
 رەسۇلىللاھ تۇتغايىمۇكىن بۇ قولۇمنى،
 باشقە ئالدىم ئۇشبۇ يولدا مەن ئۆلۈمنى،
 مېنى بۈگۈن سەرمەست قىلدى ھەج فىراقى.

كۈندىن - كۈنگە مېنىڭ ھالىم بولدى بەتتەر،
 بۇ دەرد بىلەن ئەمدى مېنىڭ باشىم كېتەر،
 ھەرەم ئىچرە گۇناھىمنى مەئاف ئېتەر،
 مېنى بۈگۈن سەرمەست قىلدى ھەج فىراقى.

مەدىنەمگە بارسام رەسۇل رەۋزەسىغە،
 مەن ئاجىزنى يەتكۈزگەيسەن ئول جايغە،
 ھەر بەندەنى يەتكۈزگۈسى ئارزۇسىغە،
 مېنى بۈگۈن سەرمەست قىلدى ھەج فىراقى.

مېنى بۈگۈن سەرمەست قىلدى ھەج فىراقى.

زەمزم ئىچرە باشىم قويۇپ نالە قىلسام،

يارانلارم ئات - ئاتىچە مەن قىچقارسام،

مۇندا كەل، دەپ بىخۇد بولۇپ زارىغلاسام،

مېنى بۈگۈن سەرمەست قىلدى ھەج فىراقى.

قۇددۇس شەرىفى پەيغەمبەرلەر قىبلەسىدۇر،

گۈنەھلەرىم ئاندا كۆيۈپ كەتكۈسىدۇر.

ئاندا بارغان مۇرادىغە يەتكۈسىدۇر،

مېنى بۈگۈن سەرمەست قىلدى ھەج فىراقى.

جىددە شەرىفى ئىچرە باردۇر ھەۋۋا ئانا،

قىيامەت كۈن جۈملەمىزگە فۇشتى فەنا.

قەبرەسىدە نەچچەند زەمان ياتسام مانا،

مېنى بۈگۈن سەرمەست قىلدى ھەج فىراقى.

ئەي خۇدايا، تەۋفىق بەرگىل جاندىن كېچەي،

جاندىن كېچىپ ھىممەت بىلە ھەجگە كېتەي.

تاغۇتاشلىق داۋانلاردا ئۆلۈپ كېتەي،

مېنى بۈگۈن سەرمەست قىلدى ھەج فىراقى.

غەرب، ئاسىي گۇناھىم كۆپ يەرگە سىغماس،

بەيتۇللاھغە يەتمەگۈنچە كۆڭلۈم تىنماس.

ماڭا ئەمدى نەسىھەتلەر تەئسىر قىلماس،

مېنى بۈگۈن سەرمەست قىلدى ھەج فىراقى.

* * *

ياخشىلارنىڭ سۆھبەتى دارۇلجىننان، دوستلارم،

يامانلارنىڭ مەجلىسى دايم نەيران، دوستلارم.

سالىكلارغە دوست بولماق ئىمانىمىز كەمالى،

يامانلارغە قوشۇلماق دىنىسىزلىقنىڭ نشانى،

ھەق يادىنى ئايتقانلار ئېرۇر جەننەت نىھالى،

ھەمراھ بولۇپ بېھىشتە راھەت كۆرۈڭ، دوستلارم.

بىزلەر بولساق سىزلەرگە رەھمەت سەبەب ئېرۇرمىز،

پىرى كامىل بولماساق رەھدانلاردىن بولۇرمىز.

تۇتقاندېڭلار ئەمرىمنى قايسى يولغا سالۇرمىز، دوستلارنىم.
 مەھكەم تۇتساڭلار ئەمرىمنى ھازىر بولاي، دوستلارنىم.
 ئۇمرۇم بەرگىم ئاتمىشقا يېتىپ بېمار بولدۇم مەن،
 تەركى دۇنيا قىلمايىن دەرگاھىڭدىن نەۋمىدەمەن.
 يېتەلمەيىن مەقسۇدغە ئەجەب زەئىفى بولدۇم مەن،
 ھەق يادىدا بولالماي نەۋمىد قالدىم، دوستلارنىم.
 تەربىيەت قىلدىم قولۇمدىن كەلگۈنچە يول باشلادىم،
 كېچە - كۈندۈز ھەسرەتدە ئىككى كۆزۈم ياشلادىم،
 ھەر سۈبھۇشام ھىدايەتتىڭغە دۇئا قىلماقنى خوشلادىم،
 قانداق ئىكەم لۇتقى ئېتىپ ھىدايەت قىلسۇن، دوستلارنىم.

بىچارەئى ئاللايار ئاخىر ماڭا كەرەم قىلۇر مۇكىن،
 غەرب مېسكىنلىكىمنى ماڭا رەھىم كېلۇر مۇكىن.
 جان بىرۈردە كامىل ئىمان ئەتا قىلۇر مۇكىن،
 زەن غەربىنى ھەردۇئادا ياد قىلىڭلار، دوستلارنىم.

مەئرىفەتنىڭ مېشىكىدىن تاپمايدۇ بۇي.
 ھەرۋەلىنىڭ بىخ نۇخۇت ئۇرۇر سەر،
 تۆرت يۈز يىللىق تائەتى كۆيەر.
 سۈرەتنىڭ مۇئىن سىرەتلەرنىڭ دەغەل،
 قەھرى ھەقدۇر بىزدە بولسە بۇ كەسەل.
 جۈملە مۇزتەردۇر بۇدۇركى ئەي فەنا،
 مۇز تەرەردۇرلەر ھەزاران ئەنبىيا.
 ئەھلى دۇنيانىڭ دىلىدۇر ئىللەتى،
 قورقەمەن ئىمانغە يەتكەي ئافەتى.
 كىمكى بولسە ئاتەشى كىبرۇ غۇرۇر،
 نۇرى رەھمەتنى خۇدا ئاندىن ئالۇر.
 بولماغىل ھەمسۇھبەتى بەدروپىغە،
 ئەي جىگەر ھەمخانە بولمە دىۋەگە.

بىر ھېكايەت ئايتاي مەن يادىڭغە ئال،
 خاتىرىڭغە يەتمەسۇن ئەندەك مەلال،
 ئەھلى دۇنيالارنى كەم ئىخلاىس بىل،
 ھۇش كەتكەن يولدىكى كەنناس بىل.
 ئەزىزلەرنىڭ ئىپار دۇكانى بار ئىدى،
 جۈملە مېشىك ئەنبەرى تاتار ئىدى.
 تەفسىرى ئاياتى مېشىكات ئەين مېشىك،
 ئىلتىماسىدۇر مەشام بولسە خۇشىك.
 ھەق سۇخەندىن باز جاھىلراق بولۇر.
 كۇفەرلەر باش چىقارۇر كافىر بولۇر.
 ھەر كىشىگە قىلماسە سۆز تەئسىرى،
 يوقتۇر ئىمانى ئەبۇ جەھلنىڭ بىرى.
 ھەرۋەلى دۇنياغە قىلسە تاكى خۇي،

ساڭا مەن دېدىم سىرر ئەخبارىڭنى بىل،
 بۇ سەفەرنىڭ ئاخىرىن ئەندىشە قىل.
 كۆپ ھۈنەر ئۆرگەتمە نەخۇتبازىغە،
 ھەر نەچۈك خوك لازىم ئەرمەس رازىغە.
 رازى ئىبراھىمنى بىلمەس نەمرۇدى،
 چۈنكى كەجدۇر ئەۋۋەلىدىن ئاخىرى.

رازى مۇسا بولدى ئەفشا گۈنەگە،
 يەتمەدى بىر شەمئىنى پەرۋانەگە.
 بۇ رەمۇزدۇرلاركى ھەركىم بىلمەدى،
 چۈنكى بىلدى كارىدىن ئايرىلمادى.
 ئاندى غەير ئەردى دىلىدىن تاشلادى،
 مەئرىفەتنىڭ يولىغا يول باشلادى.
 غەرق بولغانلارنىڭ ھەرگىز نامى يوق،
 كىمكى نام ئىزلەر ئانىڭ ئىمانى يوق.
 گەنجى ھەق بىسىار ھەرگىز دىدە يوق،
 نۇرفە راۋان دىلىدە فەھمىدە يوق.
 ئەھلى دۇنيالار ھەمە خۇدرۇ ئېرۇر،
 ھەمچۇ مەبرەزخانە تاپغان گاۋ ئېرۇر.
 دەر ئىدى ھەي-ھەي غەنىمەت تاپتىم بەقا،
 ۋەھ نەخوش رەۋزىكى جەننەت تاپتىم بەقا.
 بۇ نىجاسەت بىرلە خۇررەم جانى كۆر،
 بولدى مەبرەزخانەلەر جەننات كۆر.
 جانى دېھقانى سەمەندەردىن قاچىپ،
 بەندەلىكىدە ئەمرى ئەكبەردىن قاچىپ.
 مۈلكى ئابادى بىلۇر ۋەيرانەنى.
 مەنزىل ئەيلەپ نەچچە مەبرەز خانەنى.
 مەرغىزارى باغنى مۇندىن قاچىپ،
 جەننەتى فىردەۋسى رىزۋاندىن قاچىپ.
 مىسلى كۆكسى ئىنتىزارى ئۇستخان.
 بىرسەرى مەسلۇخ ئۇ تۇرغان پاسبان.
 مەن سېنى ئەھمەق دېسەم ئۆلگۈڭ كېلۇر،
 نەردەكى خەر مۇھرىنى ئالغۇڭ كېلۇر.
 نۇرى جاندىن قالىپ بىبەھردۇر.
 كۆر بۇلارنىڭ ھاسىلى خەرمۇھرىدۇر.
 ئايتابەرسەم بۇ سۇخەن بولماس ئەدا،
 تامەقامى خاتىرىم يەۋمىلجەزا.
 ھېچ بىلمەسمەن نېچۈكدۇر بۇ رەمۇز،
 خانەدىن بۇرۇنكى چىقمايمەن ھەنۇز.
 دەر ھەقىقەت بۇ سۇخەن ئىخلاسدۇر،
 خانە دۇنيادۇر بۇ خەلق خەرراسىدۇر.
 بۇ سۇخەن ئىخلاسى يوق نادانغە ھەيىق،
 گال بولۇر نادانغە تۈشكەن تىز سەيىق.
 كىمكى بولسە سىدىق ئىخلاسى تەمام،
 ئاڭا لازىم بۇ تەرىز شىرىن كەلام.
 دەفتەر ئاچسە ئارىقى شىرىن كەلام،

يۈز قىيامەت ئۆتسە بولماسدۇر تەمام.
 باغلا ھىممەتدىن كەمەر ئىخلاسى سۇست،
 دىلدە دەردىڭ يوق نەمازىڭ نادۇرۇست.
 مەن بۇ تەمسىلنى ساڭا ئەيلەي بەيان،
 تا ئاچاي خەزىنەلەردىن داستان.
 مەھرەمىم يوقدى دېسەم بىر رەھگۈزەر،
 سۈھبەتى بىگانە ئەيلەر دەردى سەر.
 مەن بۇ يولدا يىغلامايمەن نان ئۇچۇن،
 خۇن تۆكەرمەن دىدەدىن ئىمان ئۇچۇن.
 سەن سەبۇكسارسەن سەفەرنى پىشەتۈت،
 كىم كېيىن قالدى خەيالىڭدىن ئۇنۇت.
 ئەسلى بۇدۇر خىسلەتى پەيغەمبەرى،
 ئۈممەتتەم بىر - بىرگە باردۇر رەھبەرى.
 ئەخۋەتەن مۇئىمىندۇر رەھمەت ئېرۇر،
 كى بۇ ئەخۋەتلىك ھەمە ئەمرى غەفۇر.
 ئەسلى مۇئىمىن بولسە چۈن مۇئىمىن تۇغار،
 نىكلەرنىڭ سۈھبەتتىن دىن تۇغار.
 پايى سىدىقنى مېنىڭ پايەمگە قوي،
 رەھنەماسىز قىلماغىل كۆپ جۇستجوي.
 بىلدى تالىب رەھنەمانىڭ قەدرىنى،
 كۆزگە سۈرتەر تۈتىيادەك گەردىنى.
 دېدى شەرھ دەردنى ساڭا مەن كۆرسەتەي،
 گەۋھەرم بار مۇشتەرى بولساڭ ساتاي.
 ئۆلكى دەرد كۆرگەن بۇدەردىمنى بىلۇر،
 مەرد كېرەك ئەفتادە مەرھەملەر قىلۇر.
 بولماساڭ بۇ يولدا كار ئۇفتادەئى،
 كولامە دەردىمنى مۇردە سادەئى.
 قىلما مەنئە مەنكى چەندەن يىغلايىن،
 تاتىرىكمەن ئاھ ئۇرۇپ قان يىغلايىن.
 مۇندا ھەركىم يىغلاماس مەرگ يىغلاتۇر،
 غەفلەتلىرىنى بۇ شىددەت ئويغاتۇر.
 بىمەھەل تىغل ئويغاندى شىرى يوق،
 نەۋھە قىلماقدىن دېگەر تەسىرى يوق.
 ئەۋۋەلى ۋەقتىمدە پىرىم بار ئىدى،
 يول يۈرەردە دەستىگىرىم بار ئىدى.
 پۇرغەنىمەتدۇر پىرىڭ قەدرىنى بىل،
 بۇ سەفەرنىڭ ئاخىرىن ئەندىشەقىل.
 ئايرىلىپ قالغان ئۇشۇل سالاردىن،
 ۋەقتى ئۆتتى ئەمدى قالدىڭ كاردىن.

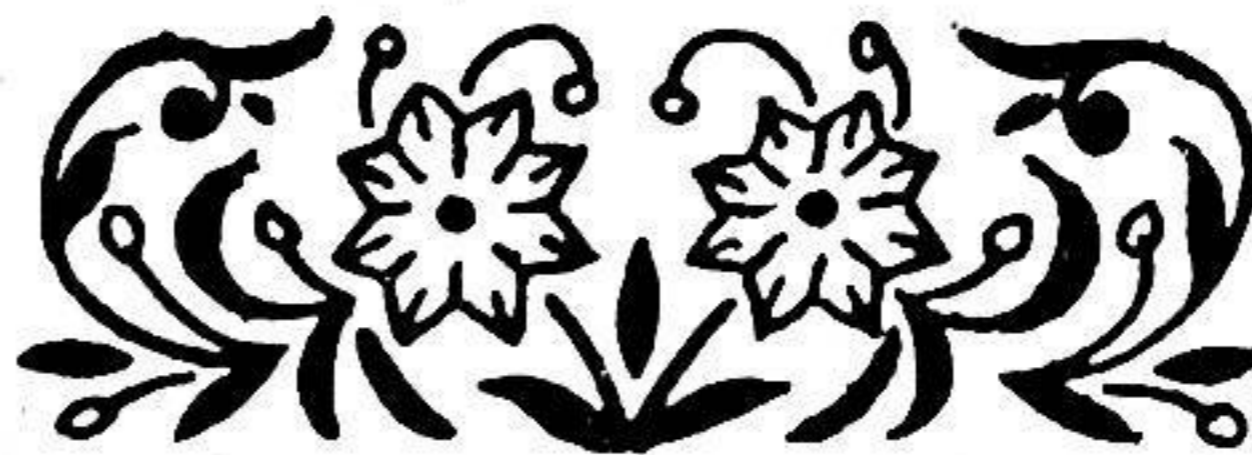
سەن بۇ سۆزنى ساھىبى نىسبەتكە ئايت،
 ھالى زارىمنى ئەمىر دەۋلەتكە ئايت.
 مەۋلەۋىنىڭ قەۋلى ئىمانغە دەلىل،
 ئەھلى مالىدىن سىينەلەرنى خالى قىل.
 دەفتەرى فەنجۇمنى ئاچتى مەۋلەۋى،
 قۇتبى رەببانىنى غەۋسى مۇنتەھى.
 مەھرەمى دەركار ئىدى راز ئاڭلاغاي،
 نې مۇقەللە دىدىكى ئاۋاز ئاڭلاغاي.
 بۇ سۇخەن ئەھلى ھەقىقەتكە رەۋا،
 جاھىلىدىن سەر بەر ئۇرسە بۇ خەتا.
 بازۇيى ھەيدەر كېرەك تۇرسە بىكار،
 غەيرىنىڭ باشىغە ئۇرسە زۇلفىقار.
 بەئزىلەركى تىغى بارۇ دەست يوق،
 بەئزىلەرغە قەبز بارۇ بەست يوق.

ئول مەگەسلەر پىرىدىن نې - نې كۆرەر،
 دىيدە بىنا پىرلەرىدىن ھۇ كۆرەر.
 ئەي نىزامىدىن بۇ يولدا پاك قايت،
 سىررى جاننى جانى فاكانلارغە ئايت.
 بۇ رەمۇزنىڭ مەئناسىن ئاشىقىغە ئايت،
 مۇستەفانىڭ رازىنى سىددىقىغە ئايت.
 نابىرەسم بۇ سۇخەن پايانى يوق،
 يولدا تۇرغان ئۇقبەلەرنىڭ سانى يوق.
 ئەسلا ئويغانمايدۇ روھى قالدەبىڭ،
 بۇ سەبەبىدىن غەرقى زۇلمەتدۇر دىلىڭ.
 ئاھى سەردىڭ بولسە ھەقىغە تارگەر،
 دىل مۇرەتتەب خانى ھەقىغە بولسە تەر.
 فىئلى يەتم بولدى قىل چەشمى تەرى،
 دىگەرى ئاڭغا بولالماس مادەرى.

* * *

بەئداز ھەمە سەنئى مەۋلا.
 سەلەۋات ھەبىبىغە ھۇدايا،
 يۈز شۇكر خۇدا غەكىم بۇ مەكتۇپ،
 ئىتتامىغە يەتتى بولدى مەرغۇب.
 بۇ خادەم ئالىمانى پاكان،
 بۇ مۇنسى كۈللى دەردناكان.
 يەئنى بۇ كەمىنە موللا توختە،
 بۇ نۇسخەئى دىلكۇشاغە ئوخشە.
 كۆپ سەئىيى بەلىغ ئىلە نەھايەت،
 يىغدىم مۇنى ئەي ئۇنسى ئۇلفەت،
 مۇخلىسلەرگە دۇر خەلايىق يول،
 بىر نادىرەئى زەمانەدۇر بول.

دەير ئىچرە مۇقىملەرغە ئۇلفەت،
 ھەمسۆھبەت يار ئەجەل فۇرقەت.
 مەخمورلەرنىڭ شەراب جامى،
 ئاشىقلارى نىسبەت تەمامى.
 يادەب مۇنى ئەيلە ئەلغە مەقبۇل،
 سەندىن مېنىڭ ھاجەتىم ئىرۇرشول.
 رەد قىلمە زەكىلەرنىڭ دىلىدىن،
 ئاجراتماغىل ئەھلى پەھم ئىلىدىن.
 تەئربىخ مىڭ ئۇچيۈز ئەي مۇكەررەم،
 ئۈستىدە قىرق بەشدۇر ئاڭا زەم.
 ئالتىنچى جەمادىل ئاخىرئەي بار،
①

پەندىنامە

فەرىدەدىن ئەتتار

مەتقاسىم ئابدۇراخمان
نەشرگە تەييارلىغۇچىلار: مۇھەممەد تۇرسۇن سىدىق
ئېزىز ئاتاۋۇللا سارتېكىن

XII - XIII ئەسىر ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە ئىران ئەدەبىيات تارىخىدىكى مەشھۇر سوفىستىك شائىرلارنىڭ بىرى شەيخ فەرىدەدىن مۇھەممەد ئەتتار (مىلادى 1145 - 1229 - يىللار) قەدىمكى ئىران مەدەنىيەت مەركەزلىرىدىن بىرى بولغان خۇراساننىڭ نىشاپۇر ئەتراپىدا بىر تېۋىپ ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن بولۇپ، دەسلەپتە دادىسىغا ئەگىشىپ تېبابەتچىلىك ئىلمىنى ئۆگەنگەن. كېيىنچە سوفىزم پەلسەپىسىنىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ، مەۋقەسىدە چوڭ بۇرۇلۇش ياشىغان. پەلسەپە، ئىلاھىيەت، ئەدەبىيات - سەنئەت، تارىخ، جۇغراپىيە، ئىتىئوگى-رافىيە ۋە دىنىي مەزھەپلەرنىڭ قاراشلىرى توغرىسىدىكى ئىلىملار بىلەن شوغۇللىنىپ، «مەنتىقۇت - تەير» (قۇشلار نۇتقى)، «بۇلبۇلنامە»، «خۇسرەۋنامە»، «مۇشكىلات خاتىرىدە - لىرى»، «پەندىنامە»، «ئىلاھنامە»، «ۋەسىيەتنامە»، «ئۇلۇغلار تەرجىمىھالى»، «بەگتاش ۋە رابىئە»، «گور ۋە خۇمىرۇز» قاتارلىق ھەر خىل مەزمۇندىكى ئەسەرلەرنى يېزىپ چىققان. ئۇنىڭ ئىجادىيىتى ئۇيغۇر كلاسسىكىلىرىغىمۇ زور تەسىر كۆرسەتكەن بولۇپ، ئاتاقلىق ئۇيغۇر شائىرى ئەلىشىر نەۋائىي ئەتتارنىڭ «مەنتىقۇت - تەير» ناملىق ئەسىرىگە تەقلىد قىلىپ «لىسانۇت - تەير» ناملىق ئەسىرىنى يېزىپ چىققان.

«پەندىنامە» ئەتتارنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇش ھەققىدىكى قاراشلىرى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن دىداكتىك ئەسەر بولۇپ ھىجرىيە 1316 - يىلى (مىلادى 1898 - 1899 - يىلى) ئەدەبىي تەرجىمان ئەبەيدۇللاھ تەرىپىدىن پارسچىدىن تۈركىي تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان، مەزكۇر ئەسەرنىڭ ھەجىمى بىرقەدەر كۆپ بولۇپ، ساقلىنىپ قالغان 1200 مىسرادىن ئارتۇق قىسمىنى تاش مەتبەئەدە بېسىلغان نۇسخىسىغا ئاساسەن نەشرگە تەييارلاپ چىقتۇق. نەشرگە تەييارلاش جەريانىدا كەتكۈزۈپ قويغان تەرەپلەر بولسا، كۆپچىلىكنىڭ تەتقىدىي پوزىتسىيىدە بولۇشىنى سورايمىز.

ھەمدى بىھەد ئول خۇدايى پاكغە، چۈنكى بەردى جان قارا تۇفراقغە. باز ئول ئادەمغە بەردى رۇھنى، قىلدى تۇفاندىن مۇنەززەھ نۇھنى. ئولكى فەرمان قىلدى قەھرىن بادغە، تا سەزا بەرگەيدى قەۋمى ئادغە. ئولكى ئۆز لۇتقىنى ئىزھار ئەيلەدى، ئوتنى ئىبراھىمغە گۈلزار ئەيلەدى. ئول خۇدايدۇركى بىل ۋەقتى سەھەر، قىلدى قەۋمى لۇتنى زىرۇ زەبەر. ئول سارى ناگە ئوق ئاتسا دۇشمەنى، پىشەئى بىرلەن ئىشىنى ئەيلەدى. دۇشمەننى ئەيلەدى ئول غەرقى نىل، سەڭگى خارادىن چىقاردى تىۋە بىل. قىلدى داۋۇدە ئىنايەت كىردىگار، بولدى كۆپ ئاھىن كەفەدە مۇمۇزار. ھەم سۇلەيمانە ئەتا قىلدى نىگىن، تەختى فەرماندا بولدى ئىنسۇ جىن. بەردى قۇت سابىر تېنىدىن قۇرتكە، بولدى يونۇس لۇقمەئى بىر ھۆتكە. بەندەئىنىڭ باشغە ئەررە بېرۇر، تاج ئىلە بىرنەچچەنى خۇرسەند قىلۇر. پادىشاھكىم ھەرنەدەر، ئول ئان ئېتەر، لەھزەدە ئالەمنى ئول ۋەيران ئېتەر. بولدى سۇلتانلىغ مۇسەللىم زاتىغە، يوق كىشكىم دېگەلى چۈنۇ چەرە، ئول بىرەۋغە گەنجۇ نىئمەتلەر بېرۇر. ئۆزگەسىغە رەنجۇ زەھمەتلەر بېرۇر. ئول بېرەۋغە زەررەچە ھەمىيان بېرۇر. نەچچەلەر نان ھەسرىتىدە جان بېرۇر.

ئول بىرەۋغە كىيدۇرۇپ سىنجاپ كىش، بىلىباسىدىن بىرەۋنىڭ كۆڭلى رىش. بىرنەچە ئىززەت بىلەن تەخت ئۆزىرە خان، نەچچەنىڭ ئاغىزىغە يەتمەس پارچە نان. نەچچەنىڭ كىمخائى نەخدۇر بىستەرى، نەچچەنىڭ تۇفراق ئېرۇر ياتار يەرى. تۇرفەتۇل - ئەين ئىچرە ئالەمنى بۇزار، ھەددى ئادەم يوقكى ئاندە دەم ئۇرار. ھەم ھەۋا مۇرغىغە ئول ماھى بېرۇر. بەندەلەرگە دەۋلەتى شاھى بېرۇر. بىئاتا پەرزەند ئول پەيدا قىلۇر. نەچچەنى بىشكىدە ئول گویا قىلۇر. داغى يۈز يىللىك ئۆلۈكنى تىرگۈزار، مۇنى ھەقدىن ئۆزگىلەر قايدىن قىلار. سانئى تىنىدىن سەلاتىن ئەيلەدى، نەجمى رەجمى شەياتىن ئەيلەدى. بىر قۇرۇق يەردىن كۆكەرتۈردى گىياھ، ئاسماننى ھەم ئۆزى تۇتقاي نىگاھ، ئول شەھكىم مۈلكىنى ئەنبازى يوق، سۆزىنىڭ ھەم لەھن ھەم ئاۋازى يوق. زاتىنى ئەل كۆزىدىن ئەيلەپ نىھان، قۇدرەتنى قىلدى خەلقىگە ئەيان. قۇدرەتنىڭ ئىنتىھاسى بولماغاي، زاتىنىڭ ھەرگىز بەھاسى بولماغاي، مۇئىننە جەننەتنى گۈلزار ئەيلەدى، دەۋزەخىن كاپىرگە تەييار ئەيلەدى، بەئزىنى ئىشقى بىلەن شەيدا ئېتىپ، بەئزىنى نەفسى بىلەن رەسۋا ئېتىپ. بەس ئەجەب ئىشلار نەمايان ئەيلەدى، ئەقلىنى ھەيرانۇ سەرسان ئەيلەدى.

كەلدى بىل نەئتى نەبىغە بۇ بەيان.

بەئدەزان ئېيتاي دۇرۇدى مۇستەفا، چۈنكى ئالەم تاپتى نۇرىدىن سەفا. سەيپىدى كەۋنەين خەتمىل - مۇرسەلىن، كەلدى ئاخىر ئەردى فەخرىل - ئەۋۋەلىن. ئولكى توققۇز ئاسمان مىئراجىدۇر، ئەنبىيائى ئەۋلىيا مۇھتاجىدۇر. دۇر ۋۇجۇدى زەھمەتن لىئالەمىن، مەسجىدى بولدى ھەمە رۇيى زەمىن. ئولكى يارى ئېردى بۇ بەكرۇ ئۆمەر، قول ئۇچىدىن ئەيلەدى شەققۇل - قەمەر.

ئول بىرى ئاڭا رەفقى غار ئىدى،
 بىرىسى لەشكەر كەشى ئەبرار ئىدى،
 باز يارى ئېردى ئۇسمانۇ ئەلى،
 ھەر ئىككىسى ئېردى ئالەمغە ۋەلى.
 ئول بىرى كانى ھەيا ئۇ ھىلم ئىدى،
 ئۆزگەسى بابى مەدىنە ئىلم ئىدى.

ئول رەسۇلى ھەقىگە خەيرۇن ناسىدۇر،
 ئىلمى ياكى ھەمزەئى ئەبباسىدۇر،
 ھەردەمى بىزدىن دۇرۇدۇ يۈز سەلام،
 ئول رەسۇلۇ ئالۇ ئەسھابە تەمام.
 ھەردەمى يۈزىمىڭ خۇدانىڭ رەھمەتى،
 ئالى پاكىغە رەۋان بولسۇن تەقى.

مۇجتەھىدلەرنىڭ بەيانى، ئەي جەۋان

ئول ئىماملار بار ئىدى كۆپ شەپقەتى،
 بولسۇن ئۇلارگە خۇدانىڭ رەھمەتى.
 بۇ ھەنئە ئول ئىمامى بارىۋاچ،
 ئېردى بىشەك جەمئى ئۈممەتغە سىراج.
 فەزلى ھەق بولسۇن قەرىنى جانىغە،
 ھەم تەقى ئەرۋاھى شاگىردانىغە.
 ياندى بۇ يۈسۈفى قازى ئىدى،

ھەم مۇھەممەد زۇلمەنەن رازى ئىدى.
 شافىئى ئىدرىسۇ مالىك ھەم زەفەر،
 تاپتى ئانلاردىن شەرىئەت زىب فەر.
 ھەنبەلىيۇ كەررۇخى ۋە ھەم ئۆزگەلەر،
 بولدى كامىل مىللەتى خەيرۇلبەشەر.
 رۇھلارى جەننەتدە بىشەك شاددۇر،
 ئىلىملىرىدىن قاسىردىن ئاباددۇر.

بول مۇناجاتى مۇناسىبتۇر بەسى

پادىشاھا جۇرمۇ ئىسىانم كەچۈر،
 مەن گۇناھكارنىڭ ئېرۇرمەن سەن غەفۇر.
 سەن ماڭا خۇشكارۋ مەن بەد ئەيلەدىم،
 جۇرمى بىئەندازە بىھەد ئەيلەدىم.
 كېچەۋۇ كۈندۈز مەناھى ئىچرە مەن،
 بۇ مۇناھىدىن تەبايى ئىچرە مەن.
 ئۆتمەدى مەندىن گۇناھسىز سائەتى،
 باھوزۇرى دىل قىلالماي تائەتى.
 نەچچە يىللار فىسقى ئىسىان ئەيلەدىم،
 بەس بۇ ئىشلاردىن پۇشەيمان ئەيلەدىم.
 كەلدى دەرگاھىڭغە بۇ قاچقان قۇلۇڭ،

جۇرمۇ ئىسىان بابىنى ئاچقان قۇلۇڭ،
 مەغپىرەت لۇتقىڭدىن ئەيلەرمەن ئۈمىد،
 كىم دېدىڭ لاتەقنەتۇ بىرلەن نەۋىدىم،
 لۇتقۇڭى دەرياسى بىپايان ئېرۇر،
 رەھمەتتىڭدىن نائۇمىد شەيتان ئېرۇر.
 نەفى شەيتان جەڭگىدىن بىراھمەن،
 رەھمەتتىڭدىن ھەم شەفائەتخاھمەن.
 كۆز تۇتارمەنكىم گۇناھدىن پاك ئولاي،
 قەبىل ئازانىكىم لەھەتدە خاك ئولاي.
 ئول دەمكى جان تېنىمىدىن كىتەدۇر،
 نۇرى ئىمانىم بىلەن ئىلىت، يا غەفۇر.

ئاخلاسۇن بۇرازنى ئاقىل كىشى

ئاقىل ئول بولغايكى ئول شاكىر ئېرۇر،
 بەئدەزان ئۆز نەفسىگە قادىر ئېرۇر.
 كىمكى ئۆز خەشمىنى يۇتتى، ئەي جەۋان،
 بولغاي ئول ئەلبەتتە خاسانى جەھان.

ئول ئېرۇر بىل ئادەمنىڭ ئادەمى،
 يىغسە ئەۋۋەل نەفىسى بىندىن ھەردەمى،
 باز پىندار ئەيلەسە ئول بەدىنىگار،
 تاڭلا ئامۇرزش قىلۇر پەرۋەردىگار.

بۇ بەياندۇر جەھالەت شەرىدىن

ئول جەمىئى خۇلقىدىن قايتۇر غۇرۇ.
 گەر غەنىيلىك ئىستىسەڭ غەفارىدىن،
 بىل قەنائەتتىن تاپارسەن بىكەمىن.
 ئادەمى ئۇيقۇدا بولغاي سەربەسەر،
 ئول ئېرۇر بىدارىكىم قىلدى گۈزەر.
 كىم سېنى ئاغرىتسا ئەرزىن پىشەقىل،
 گەر قولۇڭدىن كەلسە سەن ئاغرىتماغىل،
 باقمادى تەڭرىم كۆڭۈل ئازارغە،
 يوق بۇ خىسلەت ھېچبىر دەرگاھىدە.

كەمبەغەللىك گەرچە قاتتىق، ئەي جەۋان،
 بولماغاي ھەرگىز جەھالەتتىن يامان.
 گەر مۇرادىڭغە يېتەرنى ئىستەسەڭ،
 ئۈشلەگىل سەبرۇ قانائەت بىدەرەڭ،
 كىمكى ئاڭغا نەفسى تەۋسەن رامدۇر.
 ئول خىرەدمەند ئىچرە نىكۇ نامدۇر.
 قىل رىيازەت بىرلە نەفسىنى گوشمال،
 تا سېنى ئول سالماسۇن ئەندەر زەلال.
 كىم سەلامەتلىكىنى ئەيلەر ئارزۇ،

بىلمە دىل ئازارلىكىنى ياخشىدىن

گەر قولۇڭدا يەڭگى يوق بەد قىلماغىل،
 ئۆز تېنىڭگە زۇلمى بىھەد قىلماغىل.
 كىم سىتەم تا ھەركىمىغە ئەيلەدىن،
 ئول جەراھەتنى ئۆزىغە ئەيلەدى.
 ئەر ئاتىن ھەر ئۆلكەدە ياخشى ئاتار،
 ئولكى بولغۇدۇر جەھاندا مۇئەبەر.

ئەي بالام، ھەرگىز دىلئازار ئولماغىل،
 ئول خۇدايىڭدىن چۇ بىزار ئولماغىل،
 سالما ئەل كۆڭلىڭغە رەنجىش، ئەي جەۋان،
 تا بۇلاي دېسەڭ بۇ رەنجىشىدىن ئەمان.
 كىم ئېرۇر قەيدى دىل ئازارغە بەند،
 ئول ئوقۇبەت بىرلەدۇر زارغە بەند.

دېدى غەيبەتنى يامان ئەھلى قەبۇل،
دېدى كۆپ خىسلەت خەمۇشىدە رەسۇل.

ئەي بالام، پەندۇ نەسىھەت گۇش قىل،
 گەر نىجات تاپساڭ ئۆزۈڭ خامۇش قىل.
 ھەركىمىنىڭ سۆزى بىسىيار ئولغۇسى،
 سىنەسىدە كۆڭلى بىمار ئولغۇسى.
 پىشە ئاقىللارگە خامۇشى ئېرۇر،
 پىشەئى جاھىل فەرامۇشى ئېرۇر.
 كىزبۇ غەيبەتتىن نىكۇدۇر خامۇشى،
 سۆزگە رىغبەت ئەيلەمەك ئەبلەھ ئىشى.

سالما تىل غەيبەتسارى، ئەي ھۈشمەند،
 تۈشمەسۇن تا قول ئاياغىڭ ئۈزرە بەند.
 كىم تىلىن غەيبەت سارىدىن ساقلادى،
 ئول ئۆزىن ئافەت سارىدىن ساقلادى.
 ئەي بەرادەر، گەر ئېرۇرسەن ھەق تەلەب،
 غەيرى فەرمانى خۇداغە ئاچما لەب.
 باخەبەردۇرسەن خۇدا فەرمانىدىن،
 تىلغە باس مۇھرى سۈكۈتنى ئەي ئەمىن.

بۇ نەسەت كەلدى بىلسەڭ تۆھفەنى

ئولكى كۈچ بىرلەن فەساھەتلىك قىلۇر،
دىل يۈزىنى كۆپ جەراھەتلىك قىلۇر،
تىلنى ئاغزىڭغە مۇدام مەھبۇس قىل،
ھەم خالايتقىدىن ئۆزۈڭ مەئىيۇس قىل
كىمكى ئول ئۆز ئەيىبىغە بىينا ئېرۇر،
رۇھىغە بىل قۇۋۋەتى پەيدا ئېرۇر.

ئەي بالام، غەيراز خۇدا زىكرى دېمە،
ھەق سۆزىنى ھەم بەرايى كىن دېمە،
كىمكى ئول بەندە ئىمارەت ئولغۇسى،
ھەرنە بارى جۈملە غارەت بولغۇسى،
دىل ئۆلۈر كۆپ سۆز بىلەن ئەي خۇش سۇخەن،
گەرچە گۇفتارى ئېرۇر دۇررى ئەدەن،

تۆرتى تۆرتىدىن پاك قىلساڭ تۆھفەنى

مەرد ئىماندار بولغايسەن تەمام.
كىم ھەرامدىن باتىنن پاك ئەتمەدى،
رۇھى بىل ئۆز مەنزىلىغە يەتمەدى.
كىمكى كىردارى رىيادىن پاك ئەمەس،
بورىيادەك سۈرتى بىر نەقشۇ بەس.
كىم ئەمەل ۋەقتىدە بىئىلا سۇر،
ئول كىشىنى دېمە مەردى خاسدۇر،
كىم ئىشىنى ئەزبەرايى ھەق ئېتەر،
ئول كىشى پەيۋەستە با رەۋنەق ئېتەر.

ھەر مۇسۇلمانكى بولسە باتەمىز،
تۆرتى تۆرتىدىن پاك تۇتسۇن ئول ئەزىز.
دىلنى سەن ئەۋۋەل ھەسەددىن پاك قىل،
ئۆزىنى سۇڭرە ساھىبى ئىدراك قىل.
پاك قىلغىل كىزىبۇ غەيبەتتىن زەبان.
يەتمەسۇن دېسەڭ ئىمانىغە زىيان.
پاك ئەگەر بولسە رىيادىن ئول ئەمەل،
يەتمەگەي ھەرگىز ئىمانىڭغە خەلەل،
يەتمەسە قارىنىڭغە بىر زەررە ھەرام،

ئەسلى ئىماننىڭ بەيانىدىن ئىشت

كىم خۇدايىغە تەۋەككۈل قىلماسا،
ھەر تەرەقدىن مىڭ بەلا ئىنغاي ئاڭا.
بولسا لار كىم كۆڭلىدە ھەببى خۇدا،
ھاسىلى كارى ئېرۇر بارى ھاۋا.
بولغىل ئەي بەندە خۇداغە دوستدار،
تا بۇلاي دېسەڭ خۇدادىن كامكار.
ئەي بەرادەر، شەرمى ئىماندىن ئېرۇر.
بىھەيالار قەۋمى شەيتاندىن ئېرۇر.
گەر ئېرۇرسەن مۇئىننۇ پەرھىزكار،
قىل خۇدايا خەلقىدىن شەرم ئىختىيار.

ئەسلى ئىمان ئالتىدۇر، بىل، ئەي يىگىت،
مەن ساڭا دەي جان قۇلاغىدىن ئىشت.
ئالتىدىن ئۈچ بىل يەقىن خەۋفۇ رىجا،
ھەم تەۋەككۈل ھەم مۇھەببەت ھەم ھەيا.
كىمكى گەر نۇرى يەقىن ھاسىل بولۇر.
ساھىبى ئىمانى رەۋشەن دىل بولۇر.
كىمكى خەۋفى
نامە ئەئمالى ئەگەر ئاق بولماسە،
سىدقۇ ئىخلاسىڭ بىلەن مۇئىنن دېمە.

شەھكە بۇ خىسلەت ياماندۇر، ئەي يىگىت

دەۋلەتتە بىگۇمان نۇقسان يېتەر.
سەھبەتى ھەر بىناۋاۋۇ ھەر فەقىر،
پادشاھكە يەتكۈرۈر بىشەك ھەقىر.

تۆرت خىسلەت، ئەي بەرادەر، بىل يەقىن،
پادشاھلارغە زىياندۇر بىكەمىن.
پادشاھ كەلگەن بەلاغە كۈلسە گەر،

پادشاھلارگە كېرەكتۈر ئەدلۇ دات،
 تا رەئىيەت ئەدلىدىن بولغۇسى شاد.
 شاھى ئادىل بولسا ھەم مەيمۇنلىقا،
 مەملەكەت شەھكە يېتەر ئاندىن بەقا.
 قىلسە گەر لەشكەرگە سۇلتان كۆپ كەرەم،
 لەشكەرى ھەم جان بېرۇر بەھرى دەرم.

باز ئەۋرەت بىرلە كۆپ سۈھبەت ئېتەر،
 ئۆزنى ئول شاھ بېھۈرمەت ئېتەر.
 قىلسە گەر ئاھەنگى زۇلم ئول پادشاھ،
 سۈد قىلماس ئاڭا بىل خەيلۇ سپاھ.
 كىمنى گەر لافى جەھاندا زىددۇر،
 بىل ئانى مەيلىكىم ئانارىدە دۇر.

كۆپ ئولۇغلۇققا دەلىلدۇر ئىككى ئىش

كىمغە تىرىش تەلخلىق ئادەت ئېرۇر،
 دوستلار ئاندىن يۈزىنى قايتۇرۇر.
 كىمكى دۈشمەندىن ئەمەس ئول بىر ھەزەر،
 ئاقىبەت كۆرگەي بۇ ئىشتىن كۆپ زەرەر.
 بولسە ئەقلىك دۈشمەننىڭدىن دۇر بول،
 سوڭرە دوستلارگە كىرىپ مەسرۇر بول.
 ئەي بالام، يوق ئۈزرە دۇرسەن تۈشە قىل،
 ئىن ئاننىڭ سۈزىدىن ئەندىشە قىل.

ئىككى ئىش كەلدى بۇزۇركىگە دەلىل،
 كىمدە بۇل بولسە بولۇر مەرد ئەسىل.
 ئىلمىنى ئەغراز تۇتماق بېھساب،
 خەلقغە بەرمەك جاۋابى باساۋاب.
 كىمدە بولسە دانىشۇ ئەقلۇ تەمىز،
 ئەھلى ئىلمۇ ھىلمىنى تۇتقاي ئەزىز.
 ئەي بەرادەر، ياخەبەردۇرسەن تەمام،
 ئەل ئارادە نەرمى ھەم شىرىن كالام.

فاسقۇ ئەھمەق شەقىغە كۆپ جەزا

كىمنى كۆرسەڭ، ئەي قوزۇم كەم كۆرمەگىل.
 بولدى فاسقلاردىن ئۈچ ئىش ئاشكار،
 بىرى فاسىد ئىش ئېرۇر لەيلۇ ناھار.
 دائىم ئازارى خەلايىقدۇر بىرى،
 تەركىدۇر دائىم شەرىئەت بۇيرۇغى،
 ئۈچ ئەلامەت قىلدى بەدبەختتىن زۇھۇر،
 دائىما مۇردار يەر ئول بەختى شور.

ئەھمەقىدە ئۈچ ئەلامەت باردۇر،
 بىرى ئولدىر يىگەنى مۇردارىدۇر،
 بىرىدۇر كۆپ سۆزلەمەك ئادەت ئاڭا،
 ھەم ئىبادەت ۋەقتىدۇر كۈھلەت ئاڭا.
 ئەمدى سەن ئەھمەقۇ جاھىل بولماغىل،
 يارى ھەقدىن زەررە غافىل بولماغىل.
 يارى ھەقدىن كىمكى ئول غافىل ئېرۇر،
 دائىما ئول ئەھمەقۇ جاھىل ئېرۇر.

بىتەھارەتتۇر يەنە بىگاھ خىز،

ھەم يەنە ئىلم ئەھلىدىن قىلغاي گۈرىز،
 بۇ ئەلامەتلەر شەقىدە باردۇر،
 نۇسخەلەردە ئۆزگەسى بىسىاردۇر.

ئەي قوزۇم، غافىل يۈرۈشنى خۇشلامە،
 قەرز ئۈچۈن مۇئىمىن ئېتەكىن ئۇشلامە،
 ھەم قەزانىڭ ھۈكۈمىگە دام ئۇرماغىل،

بەيانىدىن ئىشت

ئولكى بەرو ئولدى مۇشكىلدۇر ئىشى.
 كىمكى ئول بىغەم ئەزابى ھەق ئېرۇر،
 مۇئىمىن ئېرمەس كافىرى مۇتلەق ئېرۇر.

نىك بەختلىكنىڭ
 بولدى ئۈچ ئىش نىك بەختلىكغە دەلىل،
 كىمدە بۇل بولسە بولۇر مەردى ئەسىل.
 ئەسلى پاك ئولدى دەلىلى نىك بەخت،
 بەد ئەسىل ئېرمىش سىزايى تاجى بەخت.
 نىك بەختلەرنى ئاچىقدۇر چېرەسى،

ئاقبەت شانغىدە بولسە ئۆلمەكلىك،
 ھاسىل ئەرمەس رەنجى دۇنيا كۆرمەكلىك.
 بۇ تېنىڭدىن قان رەۋان بولغۇسىدۇر،
 خاك جۈملە ئۈستىخان بولغۇسىدۇر.
 ساڭا جان بەرمەكدىن ئۆزگە چارە يوق،
 يول يورەردە خەبەر نەفسى جۈز ئەممارە يوق.

ئۇمىرى دۇنيا بەش كۈندىن كۆپ ئەمەس،
 غافىل ئول بولغايكى دەۋر ئەندىش ئەمەس.
 لەززەتى دۇنيانى تەرك ئەتمەك كېرەك،
 پىرى كامىل ئېتەككىن تۇتماق كېرەك.
 باقماغىل لەززەتى نەفسانى سارى،
 باقماغىل ھەم ئالەمى فانى سارى.

تۆرت ئىشدا ئافىيەتدۇر، ئەي يىگىت

ھەر مەزەدىن سالما ھەلقىڭ راھىغە،
 تا يىقىلماغىل گۇناھنىڭ چاھىغە.
 قەرنىڭى تالەب يەبان سەير قىلماغىل،
 چۈن بىشەك ئۆزۈڭگە ئاخىر قىلماغىل،
 خابۇ خۇر بىل پىشەئى ئەنئامدۇر،
 ئوخلاغان بىر بەھرى ئول ئەنئامدۇر،
 كىم بى ھەر كۈن گەرچە سەن سايىم ئېمەك،
 كۆپ يېمە ئاخىر باھايىم كىم ئېمەك،
 كېچە تاڭ ئاتقۇنچە، ئەي ئۇيقۇدە سەن،
 ئاخىرەت خەۋىدە بى قايغۇدە سەن.
 كىمكى ئول ئۇيقۇدەدۇر ئۆلگەن ئېرۇر،
 ئەھلى غەفلەتتە بۇ ئىش بولغان ئېرۇر.
 ئۇخلاغانلارنى ئۆلۈم بىدار ئېتەر،
 ئول زەمانكىم ئانى بىر دار ئېتەر.
 ئافىيەت سورساڭ قوزۇم كۆپ ئۇخلا،
 ھەم بۇ دۇنيانى ئۆزۈڭگە يۇخلا.

ئافىيەتنى ئىزلەسەڭ، ئەي ھۇشيار،
 تاپىلۇر ئول چۈنكى تۆرت ئىش ئۆزرە بار.
 خانىدانە نىئەتتۇ ھەم ئەيمەنى،
 تەندۇرۇستىيۇ فەراغەت ئەي ئەخى،
 نىئەتتەك بولسە ئەمانى ئاندەدۇر،
 ئافىيەتنىڭ ھەم نىشانى ئاندەدۇر.
 دىل فەراغى بىرلە بولساڭ تەندۇرۇست،
 سوڭرە ئوقبا جانىبىدىن بولمە سۈست،
 تا تىرىكسەن قىلمە ئىت نەفس كامىنى،
 باسماغىل ھەرگىز بۇ مەلئۇن دامىنى،
 نەفسى شەيتان يولدىن ئالغۇدۇر سېنى،
 مۇددەئاسچەكى سالغۇدۇر سېنى،
 نەفسىنىڭ باشىغە تەپ ھەم خار قىل،
 تا تىرىكسەن دۇرۇ ئول مۇردارقىل.
 كىمكى بۇ ئىت نەفسىنى توق ساقلادى،
 ئول گۇناھ قىلماقغە يېلىن باغلادى.

مەۋئىزە دىگەر

نامۇرادى شەربەتتىدىن نۇش قىل.
 ئىككى دۇر بىر قىلغۇسەن پەشمىنەنىڭ،
 پاك ئەۋۋەل گىنەدىن قىل سىنەنىڭ،
 بىتەكەللۇب بولۇ ئارايىشنى قوي،
 تەركى راھەت قىلۇ ئاسايىشنى قوي.
 گەر تىلەر بولساڭ نەسبى ئاخىرەت،
 تاشلا ئول تۈنكى بولسە فاخىرەت.
 مىسلى سۇفى بالبباسى سۇف بول،
 بىر خۇدانىڭ ۋەسفىدىن مەۋسۇف بول.
 مەردى رەھكە بورىيا قالىن بولۇر،
 خىشت باشى ئاستىغە بالىن بولۇر.

دانشىڭ گەر بولسا ئەقلىڭە قەرىن،
 بول مۇدام دەرۋىش بىرلە ھەم نىشەن،
 چۈن ئالار جەييۇ كەلىدۇر جەننەت،
 دۈشمەنى بولغاي سەزايى لەئىنەت.
 پۇششى دەرۋىش غەير ئەز دەلق ئەمەس،
 ھەم يەيى كامى ھەۋائى خەلق ئەمەس.
 زاھىر ئارا بولما ئەي مەردى فەقىر،
 تاكى بولغاي تالىنىڭ بەدرى مۇنىر.
 ئۆت ھەۋالاردىن خۇداغە بەندە بول،
 بەندە بولساڭ دەر دۇرۋىنى ژەندە بول.
 فەرقەئى پەشمىنەنى بەردۈش قىل،

مەردى رەھ دەربەند قەسىرى جاھ ئەمەس،
 كۆڭلىدە ھەم غەپىرى دۇردا ئەمەس.
 كىم ئىمارەت يەتكۈزۈپ تا ئاسمان،
 بولغاي ئاخىر ئول يەر ئاستىغە نىھان،
 مىسلى رۇستەم شەۋكەتى زورلىك دۇرۇر،
 جايلىك ئول بەھرامدەك گورىلىك دۇرۇر.

كەلدى بەتبەختلىك نىشانىدىن بەيان

ئاخىرەتتىن ئەسلا غافىل بولماغىل،
 بۇ جەھان مالىغە خۇش دىل بولماغىل،
 تۆرت ئىش بەدبەختلىك ئاسارىدۇر،
 ھەم بۇ دۇنيا ھەم ئۇ دۇنيا خارىدۇر.
 كاھىلى ھەم جاھىلى ھەم سەختى بىل،
 بىكەسىيۇ ناكەسى بەدبەختى بىل.
 كىمكى ئول گەر قىلدى ئاسايىشى تەرك،
 نەفسى زالىمنى خىلافىن قىلدى دەرك،
 كىم ھەۋايى نەفسىگە قىلسە دۇرۇش،
 ئول قاچان قىلغاي ئانى بىرلە ئۇرۇش.
 كىمگە كاھىل بولدى ئەل فەرخۇندە فال،
 بىگۇمان ئاندىن كېتەر ھەم دىن فال،
 كىم جەھالەتتىن ئۇزۇن دەۋر ئەتمەدى،
 ھەرگىز ئاندىن بەختى بەد ئايرىلمەدى.

كىم خەلايىقغە تەرەھھۇم قىلماغاي،
 ئەسلا ئاڭغا بەختۇ دەۋلەت كەلمەگەي،
 ئۆتسە ناكەسلىكتە ھەركىمنىڭ كۈنى،
 كەلمەگەي سەمىئىغە دۆلەتنىڭ ئۈنى.
 سەربەلەندلىكنى ئەگەر سەن ئىزلەسەڭ،
 ئەي قوزۇم، راھەت يولىن قىل ئۆزگە شەڭ.
 كىمكى راھەت ئىشىكىن ياپتى تەمام،
 ئاڭغا ئاچىلدى دەرى دارەسسەلام،
 ئەي بەرادەر، تەركى ئىززۇ جاھ قىل،
 ئۆزىنى سەن شايىستەئى دەرگاھ قىل،
 ئىززۇ جاھىڭ تارتەدۇر ناكەس سارى،
 تەن پەرەست ئەيلەپ قىلۇر ھەقدىن نارى،
 خار بولغاي كىمكى بولغاي جاھ جۇي،
 جاھ جۈلىكىنى، بەرادەر، ئەمدى قوي.

نەفسىنى ئۆلتۈرمەك ئىلاجىدىن بەيان

نەفس ئۆلمەيدۇر مەگەر ئۈچ ئىش بىلەن،
 ئايتايىن ساڭا ئىشتىكىل ھۇش بىلەن.
 ئاچلىق شەمشىرى تەنھا نەيزەسى،
 خەنجەرى خامۇشدىن ئولغاي بەسى.
 بولماسە گەر مەردكە بۇ ئۈچ سەلاھ،
 نەفس ئانىڭ تانماغاي ھەرگىز فەلاھ.
 ئەھلى دۇنيالارنى دىۋئارا بېرەر،
 ھەلقۇمىغە چەربۇ شىرىن يەتكۈرەر.
 كىمكى ئول پەيۋەندى سىمۇ زەر ئېرۇر،
 ئول ئوقۇبەت ئىچرە كۆپ مۇزتەر ئېرۇر.
 ئاخىرەت دەپ ھەركىشى ھەر ئىش ئېتەر،
 ئاڭغا خالىقدىن شەرەفلەر كۆپ يېتەر.
 مال دۇنيا خاكسارىغە بېرۇر،
 ئاخىرەت فەرھىز كارىغە بېرۇر.
 ئەي بەرادەر، دۈشمەننىڭ شەيتان ئېرۇر،
 ئاخىرى بويىنۇڭغە ئوتدىن غول سالۇر،
 روزى ئەۋۋەل سەن فۇزۇلى ئەيلەدىڭ،
 بىل زۇلۇمۇ ھەم جۇھۇلى ئەيلەدىڭ.
 جۈنپىشى قىلغىلۇ كاھىل بولماغىل،
 رازى دىلدىن ھېچ زايىل بولماغىل.
 كىمكى ئول تائەتكە كاھىللىق ئېتەر،
 ئاقىبەت ئىمانى شەيتانغە كېتەر.
 ۋەقتى تائەت تېز رەۋ چۈن باد بول،
 ھەم جەھان ھەم كارىدىن ئازاد بول.
 گەرچە سەن ئۇيقۇدە، ئەي كەندە فەھم،
 ھېچ كەلمەسمۇ تەنۇ جانىڭغە رەھم.
 مۇدىبىرى ئاخىر كۆزۈڭنى كور ئېتەر،
 ئول قاچان ئوقىبادىن بەھرە يەتكۈرەر.
 ئەي قوزۇم، ھەق يادىغە مەشغۇل بول،
 خەلقدىن قاچارگە مىسلى غول بول.

مەۋئىزە دىگەر

ئەلگە بەس فەقرىڭنى پەيدا قىلماغىل،
 ئۇشبۇ كۈنلۈك ئىشنى فەردا قىلماغىل.
 ئولكى تاڭلا بۇ تەتئىگە جان بېرۇر،
 غەم يېمە ئاخىر لەبىڭغە نان بېرۇر.
 مۇردەك تاكى بولۇرسەن دانەكەش،
 مەرد بولساڭ فاقەنى مەردانەكەش.
 قۇي تەۋەككۈل ئۈستىغە فىرۇزىڭى،
 ھەق بېرۇر بىراھلاردەك روزىڭى،
 تەڭرىدىن شاكىر بولۇر مەردى فەقىر،
 گەرچە قۇتىدۇر لەبى ناننى فەتىر.
 بولمە خەم دەۋلەت ئېلىغە ھەمچۇتاق،
 تاكى بولمە ھەمرەھى ئەھلى نىفاق،
 مەردى رەھكە نامى نەڭ يوق خەلقىدىن،
 قاچماغاي ئول جامەھايى دەلقىدىن.
 كىمنى زەۋقى گەر نىكۇ نامىدە دۇر،
 خاس ئەرمەسدۇر ھەنۇز ئامىدەۋر،
 گەر دىلىڭ زىينەت سىرىدىن تاشدۇر،
 ئاڭا نې قەۋىم ئىلە نې قەرداشدۇر،
 دىلنى سەن بىلگىل ھەۋادىن تاشلادىڭ،
 ئول زەمان بىلگىل خۇدانى ئۇشلادىڭ،
 مىسلى ئىستەر مۇرغى بىلگىل نەفسىنى،
 يۈك دېمەك ئۆچمەس بۇ گەردىن غەفسىنى.
 گەر دىلىڭ ئۆچكىل دېيۇ ئىستەر دۈرەم،
 يۈك كۈتەر دېسەڭ دېيۇر تايىر دۈرەم.
 تائەت ئەت دېسەڭ نە چاغلىغ سۇستدۇر،
 مەئىسىيەت سارىغە ھەدىسىز چۈستدۇر.

سەبزدەك رەڭگى ئەجەب دىلكەش ئېرۇر،
 لېك ئۆزى تەلخ ئىسى ناخۇش ئېرۇر.
 نەفسىنى زىندانغە سالغان ياخشىراق،
 ھەرنە دېسە ئەكسىن ئالغان ياخشىراق.
 نەفسىنى ھەم ئاچ قىل ھەم تەشەنە قىل،
 رام بولغاي بەئدەزان تائەتغە بىل.
 تىۋە يەڭلىغ يولدا سەن ئۈستۈڭدە يۈك،
 بەسكى ھەر مەنزىلدە ئەمرۇللاھغە چۆك.
 ئەيلەدىڭ بارى ئەمانەتنى قەبۇل،
 بەس نە ۋەجھىدىن بولۇرسەن كۆپ مەلۇل.
 بار ئىزىد بولسە جانىڭ بىرلە تارت،
 سىدىقى ئىخلاص جەھازىڭ ئۈزرە ئارت.
 كىمكى گەردۇن تولسە بۇ باردىن،
 كۆرگەي ئول كانى ئوقۇبەت ناردىن.
 كىمكى بارىغە تەھەممۇل بولغۇسى،
 ئەل ئارا كانى تەئەممۇل بولغۇسى.
 راھ سەر خەۋفى قاراقچىدۇر كەمىن،
 يۈرگەنىڭ ياخشى قاراپ تۇرماقىدىن.
 مەنزىلىڭ ھەم بار دەۋرىڭ بەس گەران،
 كۈشىشى ئەت كەتمەسۇن تا كارۋان.
 كىمكى يول ئۈزرە گەران باران ئېرۇر،
 ھەردەمى كۆزىدىن خۇن باران ئېرۇر.
 مەركەبىڭ ئارىغدۇر يۈكنى يەڭگىل ئارت،
 كارۋاندىن قالمە بەل ئىلگىرى تارت.
 بىل يۈكۈڭدۇر جىفەئى دۇنيايى دۇن،
 سەن ئاننىڭ ئارقاسىدىن زارۇ زەبۇن.

مەۋئىزە دىگەر

باشە دەستارىڭ نەدۇر، ئەي مەردى خام،
 تا تىرىكسەن دىل بىلەن بولغىل مۇدام.
 جامەئى دەستار خام ئەيلەر سېنى،
 نەفسى شەيتان ئۈزرە رام ئەيلەر سېنى،
 زەن كەبى بولمە خۇد ئارا، ئەي جىگەر،
 بولماغاي ھەرگىز خۇد ئارادىن بەتەر.
 قىلماساڭ تا تەركى ئىززۇ مالۇ جاھ،
 قالمغاي باشىڭغە بىل غەير ئەز كۇلاھ.

ئۆزنى ئارا ئەيلەمەك مەردان ئەمەس،
 ئەھلى ئارايىش زەنان، مەردان ئەمەس.
 بولماغاي تەن ئۈزرە تەقۋادەك لىباس،
 مەردكە بولماس تەكەللۇفدىن ئاساس.
 كىم ئۆزىن ياخشى سانار ئول بەد ئېرۇر،
 ئەل قەبۇلى ھەق سىرىدىن زەد ئېرۇر.
 ئۆزنى كۆرمەك شىۋەئى شەيتان ئېرۇر،
 كىم ئۆزىن كەم كۆردى ئول مەردان ئېرۇر.

دېدى شەيتان مەن بۇ ئادەمدىن ئۇلۇق، راندەدۇر ئىبلىس ئىستىكبارىدىن،
 لەئىنە تۇللاھ بىرلە جاپىدۇر تامۇق. بولدى ئادەم مەقبۇل ئىستىغپارىدىن.
 پەستلىكىدىن خاكىدىن ئادەم چىقار، دانە پەست ئولسە زەبەردەست ئولغۇسى،
 ئوتنى كۆر، سەركەشلىكىدىن يوق بولار. باش كۆتەرسە خۇشە گەر پەست بولغۇسى.

تۆرت نېمەرسە كەلدى ئەبلەھگە سەرىھ

تۆرت ئىش بولدى بىل ئەبلەھكە نىشان، بىل ئىشى پەيۋەستە پىروۋلىك ئېرۇر.
 مەن دەپسەم سەن فەھم قىلغىل ئەي جەۋان. بۇخىل شاخىكىم تېنى دەۋزەخدەدۇر.
 ئەيىبنى ئەبلەھ جاھاندا بىلمەگەي، كىم بەخىل بولدى ئانى دەۋزەخدە كۆر.
 ئۆزگەلەرنىڭ ئەيىبىدىن ئايرىلماغاي. خۇيى بەد تەندە بەلايى جان ئېرۇر،
 دىلغە ئەكماغلىق بەخىللىك تۇخمىنى، مەردۇمى بەدخۇ نېچكۈك ئىنسان بولۇر.
 سولڭ ئۈمىد ئەيلەر سەئادەت نىكىنى. كىم قاقچان جەننەت يۈزىن كۆرگەي بەخىل،
 كىمكى گەر ئەل خەلقىدىن خۇشنىۋد ئەمەس، پەششەئىدۇركىم باسبىدۇر پايى فىل،
 ئول مۇقەررەر بەندەئى مەئبۇد ئەمەس. بۇل بەخىلۇ بۇخىللىكتىن پۇرگەران،
 كىمغە دائىم پىشە بەد خۇلىك ئېرۇر، بولما تا ئەبلەھ سارىدىن، ئەي جەۋان.

ئىككى ئىش كەلدى بەلالاردىن قەبىھ

گەر بەلالاردىن قۇتۇلماغلىق مۇراد، نەفسىنى تا سەن ھەۋادىن ساقلادىڭ.
 سەندەدۇر، مەن ئايتايىن، ئەي نىكزاد، دىنى دۇنيا ھاجىتىنى نەقلەدىڭ.
 تا تىرىكدۇرسەن ئىكىدىن دۇر بول، ئولكى يولدا نەقدى ھېچ يوق ياندىدە،
 بىرى نەفسۇ بىرىسى دۇنيايى غول. بولسە، ئول ھەر يەردەدۇر بىۋاھىمە.
 بولغۇسەن گەر ھىرىسۇ ئارە مۇپتەلا، ھەق ئەزابى قەھرىدىن تەرسەندە بول،
 ساڭا بولغاي ھەر جىھەتدە مىڭ بەلا. مۇئىن ئازار ئولمە، ھەققە بەندە بول.
 نەفسى دۇنيانى رەھا قىلدىڭ قاقچان، كىمنى ئاغرىتتىڭ ئاڭا بول ئۇزرخواھ،
 بەس قۇتۇلدۇڭ ھەر بەلادىن بىگۇمان. تاكى خەسىمىڭ بولماغاي دەر ئەرسەگەھ.

ئەي بەرادەر تۆرت ئىشىدىن دۇر بول

كىمىنىڭ ئەقلى بولسە دانىش بىرلە ساق، قول ئاچىپ ئەلبەتتە سەن بولغىل سەخى،
 تۆرت ئىشىدىن بولسۇن ئەلبەتتە يىراق. گەر بولاي دېسەڭ زەمانە سەرۋەرى،
 ئىختىيارىن ناسەزاگە بەرمەسۇن، شەپقەتى مۇھتاجىدىن بولما نەرى،
 ناسەزادىن ئادەملىغ كۆرمەسۇن. كىم ئۆزى دىل ھىلمىدىن رەۋشەن ئېرۇر،
 ناسەزا بىرلەن ئۆزۈڭنى قىلما يار، ئۆز زەمانىدە سەلاھى تەن ئېرۇر.
 تاكى بولما ئىككى دۇنيا ئىچرە خار. كىمكى ئۆز گۇفتارىدىن بولدى مەلۇل،
 بولما ئەقلىڭ بولسە بەدكارىغە مەيىل، پەندىنى ھەم ھېچ كىشى قىلماس قەبۇل.
 سوڭرە بولما ھەم سەبۇك بارىغە مەيىل. ھەر نەكىم ئانى شەرىئەت رەد ئېتەر،
 تاكى بولغۇڭ دۇر جەھان شايبەستەسى، تۇشمە ھەرگىز ئارقاسىگە، ئەي پەسر.

بولماسە ئۈچ ئىش ساڭا مەئزۇر بول

بولدى بەل بىشەك ئۈچ ئىشدا راستكار، بىرىسى قۇتى ھەلالىن ئىستەمەك، مەن ساڭا دەي، سەندە بولسە ئىختىيار. ھەم ئۈچىنچى بولدى بىلسەك راستلىك، بىرى قورقماق تەڭرىدىندۇر، ئەي ئەمەك، بۇر رەۋىشلەر راستكارىدىن بىتىك.

باتەۋازىد بول ھەمىشە، ئەي جەۋان

گەر تەۋازىلىكنى تۇتساڭ، ئەي جەۋان، دوست تۇتقايلار ھەمە خەلقى جەھان. ئەگمەگىل باشىڭنى دۇنيادارگە، كەتمسۇن تا دىنىڭ ئول مۇردارگە. كىمكى ئول ھىرس ئىلە دۇنياداردۇر، بىگۇمان ئاندىن خۇدا بىزارىدۇر.

كىمكى بۇدار ئۇشلادى دار ئۈزرەدۇر، چۈنكى ئوغرىدىن نىگۇنساڭ ئۈزرەدۇر. ئەغنىيادۇر مۇردا بىل ئاندىن بەتەر، مۇردەغە قانداق كىشى سۈھبەت تۇتار، مالۈزەرگەر بولدى ئول بىھەد نەدۇر، بەلكى ئۆلدۈك داغى بىھەد كەلتۈرۈر.

زىكرى ھەق جان قۇۋۋەتسىدۇر بىگۇمان

بول ھەمىشە، ئەي قوزۇم، بەيادى ھەق، گەر ئىشتىكەن بولساڭ ئەدلى دادى ھەق. زىكرىدىن تىرگۈز بۇ سۈبھى شامنى، بىھۈدە ئۆتكۈزمەگىل ئەييامنى. يادى ھەق كەلدى غەزا بۇل رۇھكە، مەرھەم ئولدى بۇ دىلى مەجرۇھكە، يادى ھەقدۇر مۇنىسى جانىڭ ئەگەر، نىگە كۆڭلۈڭ كاخى ئايۋانە كېتەر. گەر زەمانى غافىلى رەھماندۇسەن. ئول زەمان بىل ھەمدەمى شەيتاندۇسەن. قىلما بەس زىكرى خۇدادىن ئۆزگە ئوي، سوڭ ئىكى ئالەمدە بول بائابىرۇي، زىكرىدىن ئەۋۋەلدە با ئىخلاسى بول، زىكرى بىئىخلاسى نېچۈك بولغاي قەبۇل، زىكرى ئۈچ ۋەجھ ئۈزرە بولغاي بىخلاق، سەن مۇنى جان بىرلە بىل ئەي كۆڭلى ساق. زىكرى ئامى بولدى بىل زىكرى زەبان، زىكرى خاسان بولدى دىلىدىن بىگۇمان. زىكرى خاس ئەل خاس سارىدىن بولغۇسى، زىكرىسىز يۈرگەننى كۆڭلى ئۆلگۈسى. زىكرى بىئىلم بەسى بىندەت ئېرۇر،

يانە بىر شەرتى ئانىڭ ھۈرمەت ئېرۇر. بولدى ھەر بىر ئۈزۈڭگە بىر ئۆزگە زىكرى، يەتتە ئەترا زىكرىنى سەن ئەيلە پىكر. يارى ھەر ئاجىز قۇلنىڭ زىكرىدۇر. ئەقرەبا بارماق ئايلاق زىكرى ئېرۇر. باز مەسجىد سارى بارماق دېدىلەر، ھەم جىنازىغە يۈگۈرماق دېدىلەر. زىكرى كۆز ھەق خەۋىدىن كۆپ ياشلاماق، باز ئايانتىغە كۆزنى تاشلاماق. ئىستىمائى قەۋلى ھەۋ زىكرى قۇلاق، گەر قولۇڭدىن كەلسە ھەق زىكرىغە باق. ئىشتىياقى ھەق ئېرۇر زىكرى دىلىڭ، كۈشىش ئەت تا زىكرى بولسۇن ھاسىلىڭ، ئوقۇماق قۇرئان تىلىنى زىكرىدۇر، ئەمرىنى قىلماق بېلىنى زىكرىدۇر. ئولكى جاھىل ھەرنە قىلغانى گۇناھ، بەھرە ئاڭغا بەرمەغەي زىكرى ئىلاھىي. نىئەتى ھەق شۈكرىنى قىلغىل مۇدام، تاكى ھەق بەرسۇن ساڭا نىئەت تەمام، ئاچما لەب غەير ئەز. خۇدانىڭ زىكرىغە، تاكى كىرگىل پاكىلارنىڭ پىكرىغە.

تۆرت ئىش مەردۇمغە ھەدىسىز ياخشىدۇر

سوڭرە ئەقلىڭ بىرلە ھەر ئىش ئەيلە بەس .
ھەم شەكىپالىككە قۇربەت ئەيلەگىل ،
ھۆرمەتى مەردۇم نىھايەت ئەيلەگىل .

بارچەگە كۆپ ياخشىدۇر تۆرت ئىش مۇدام ،
ئايتايىن مەن ، ئاڭلا ، ئەي نىكۇ ھەرام .
ئەۋۋەل ئول بولغايكى بولغىل دادرەس ،

يانە تۆرت ئىش كۆپ يامانلىق كەلتۈرۈر

تا قوشۇلما بەس يامانلار فەردىغە .
غىل - غەشىنى تاشلا زەردەك پاك بول ،
گۆردە تۇفراق بولماي ئەۋۋەل خاك بول .
ھىرسىنى تاشلاپ قانائەت ئۇشلەگىل ،
ھەم ئۆلۈم ئەندىشەسىنى خۇشلەگىل .
كىم مۇھىب بولسا ئاڭغا بول ھەمىنىشىن ،
دۇشمەننىڭ يۈزىنى ھەرگىز كۆرمەگىن .

تۆرت خىسلەتدۇر يەنە ، ئەي ھۇشيار ،
كۆپ يامانلىق ئەل ئۈچۈن ئول ئىشە بار .
تۆرتىدىن بىرى ھەسەد كىنى ئېرۇر ،
ئاندىن ئۆتسەڭ ئۈجىبى خۇدىبىنى ئېرۇر .
خەشىمى كەلگەن ۋاقتدە يۈتمەسلىك يەنە ،
تۆرتىنى بىلگىل بەخىللىك ئەي يەنە .
ئەي قوزۇم ، كەم يۈر بۇ خىسلەت گەردىغە ،

تۆرت ئىش مۇدىبىر نىشانى دېدىلەر

ئولكى مالۇ زەرنى جاھىلغە بېرۇر ،
قايدىن ئول مەقبۇل قاتارىدىن بولۇر .
سىمۇ زەر جاھىل قولغە كىرسە گەر ،
ئەيلەگەي ئىسرافى ھېچ قىلماي خەدەر .
دوستىدىن مۇدىبىر ئىشىتمەس پەندىنى ،
بەلكى جەھلىدىن ئۈزەر پەيۋەندىنى ،
ئىبىرەتى ئالغىل زەماندىن ، ئەي جەۋان ،
تاكى كىرمە دەر قەتارى ئەبلەھان .
مۇدىبىرى دۇنيادا گورى كەلتۈرەر ،
ئاخىرەتدىن بەس قاچان بەھرە ئالۇر .

بولدى مۇدىبىرلىك نىشانى تۆرت ئىش ،
ئىشىتىپ كۆڭلۈڭدە ساقلا يازۇ قىش .
مەشۋەرەت ئەھلىگە قىلماق راز بىل ،
سىمۇ زەر جاھىلغە بەرمەك باز بىل .
كىمكى پەندى دوستىنى قىلماس قەبۇل ،
مۇدىبىرى ئەبلەھ ئېرۇر ئول بۇل فۇزۇل .
كىمكى دۇنيادىن ئالالماس ئىبىرەتى ،
مۇدىبىرىدۇر كىم قىل ئاندىن نەفرەتى .
مەشۋەرەت ئەبلەھكە كىمكى قىلدى راز ،
دېۋە مەلئۇنى قىلۇر گۇمراھ ساز .

تۆرت ئىشنىڭ كۆپ زىيانى دېدىلەر

بىگۇمان ئاندىن قىلۇر رۇزى نەفىرەت ،
زەررەئى ئوت بولسە گەر ئەفرۇختە ،
كۆركى ئالەم بولغاي ئاندىن سۇختە ،
رەنجى ئەندەك بولسە ، بول غەمخارەلىك ،
تاكى كۆرمە ئاجىزۇ بىچارەلىك .
دەردى سەرگە كىمكى قىلمايدۇر ئىلاج ،
خەۋفى ئول بولغايكى بولغاي بەد مىزاج .

تۆرت ئىش كەلدى بوزۇرگى كۆپ يامان ،
گەرچە كۆزگەدۇر كىچىك ، كۆپتۇر زىيان .
بىرىسى خەسىمىڭ ، بىرىسى ئوت ئېرۇر ،
يانە بىمارىكى دىلنى ئۆلتۈرۈر .
دانىشىكى ساڭا ئارايىش بېرەر ،
تۆرتىدۇر كىم ساڭا كۆپ تەشۋىش بېرەر .
كىمكى دۇشمەن كۆزىگە بولدى ھەقىر ،

ئوت ئەگەر ئانداق ئۇچەر گەر تۇشسە ئاب، ۋاي ئول سائەتكە تاپسە ئەلتساب.

بۇ بەيانی دۇر فەسادى پادشاھ

پادشاھگە يەتكۈسىدۇر كۆپ ئەلەم. گەر خەلەل ھەم كاتىبى دىۋان ئېتەر، ئاقبەت رەنجۇر ئول سۇلتان ئېتەر. چۈن سەلاھىيەت ئىشنى شەھ ئېتەر، بېگى ھەم قۇل زۇلمىدىن كوتەھ ئېتەر، بولماسە گەر ۋاقىغۇ دانا ۋەزىر، پادشاھفە كۆپ يېتەر ئاندىن زەررىر. تۇتماسە گەر شەھ سىياسەتنى بىكار، بۇزغاي ئول شەھ مۈلكىنى كۆپ نابىكار.

تۆرت ئىش كەلدى فەسادى پادشەھ، گەر بۇ ئىشتا شادتۇر مۈلكى تەبەھ. ئەۋۋەلىدۇر مۈلكىغە جەۋرى ئەمىر، يانە قىلسە كۆپ خىيانەت ئول ۋەزىر. كىم يەنە بېگى خىيانەتلىك ئېرۇر، پادشاھ مۇندىن زەلالەتلىك ئېرۇر. ھەم ۋەزىرى بولسە غافل بىخەبەر، مۈلكى شەھ ئاندىن بولۇر زىرۇزەبەر. قىلسە گەر شەھ مۈلكىغە بېگى سىتەم،

تۆرت ئىشدىن باز سەن تۇتغىل پەناھ

كىمكى بالا بولسە كىبرىدىن گەردەنى، دوستلار بولغايلار ئاخىر دۇشمەنى. كاھىلىنى كىمكى قىلسا پىشەئى، ئۆز ئاياقىغە ئۇرۇپدۇر تىشەئى. خەشىمى كەلگەن ۋەقتى ھەركىم يۇتمادى، بىل پۇشەيمان ئاندىن ئەسلا كەتمەدى. كىمكى ئول ئازادە تەن پەرۋەر ئېرۇر، ئادەم ئەرمەس بىلكى گاۋۇ خەر ئېرۇر.

كىمدە تۆرت ئىش بولسە ئەي يارى ئەزىز، ئۆزگە تۆرت ھەم بولغۇسى مەۋجۇد نىز. بىگۇمان بىل كىبرىدىن دۇشمەن تۇغەر. خارلىك تەن كاھىلى ھاسىل ئېتەر. ئاقبەت رەسۋا قىلۇر كارى لۇجاج، خەشىمىغە بولماس پۇشەيمانى ئىلاج. گەر لۇجاجى كىمسەدىن پەيدا بولۇر، تاغلا ئانى شۇمىدىن رەسۋا بولۇر.

تۆرت ئىشتا بىل بەقا كەمراقدۇر

گەرچە بولسا زەن زەمانى مېھرىبان، يوق بولۇر مېھرى ئېرى ئاچسا زەبان. كىمكى ناچىنس بىرلە بولسە ھەمدەمى، كىم كۆرەر ئاندىن نىشانى ئادەمى. سۈھبەتى ناچىنس دۇر جان كاھىشى، بىلگۈسىدۇر بۇ رەۋىشنى ھەركىشى، رو بەرو كەلسە ساڭا ناچىنس گەر، ئەي قوزۇم، قىل باددەك ئاندىن گۈزەر.

تۆرت ئىشتا، بىلكى، كەم بولغاي بەقا، سال قۇلاق ئەي مۇئىمنى مەيمۇنلىقا. جەۋرى سۇلتانغە بەقا كەم يەتكۈرەر، دوستلىغ رەنجۇ تەئەبىدىن كەمتۈرەر. ئۆزگەسىنى بىل ئەيالىنىڭ مېھرىدۇر، بىبەقا ھەم سۈھبەتى ناچىنس ئېرۇر. قىلسە گەر سۇلتان رەئىيەتكە ئىتاب، مېسلى خەس بىلكىم ئېرۇر بىر روى ئاب.

بۇ رەۋىش دە بولغانىڭ بېھراقدۇر

ئىشتىب كۆڭلۈڭدە ساقلا، ئەي كىرام.

تۆرت ئىش بولغۇسى تۆرت ئىشدىن تەمام،

دېنىغە تەقۋى جەمالى يەتكۈزەر .
 ئىلىم قىلماس بىئەقىل بىرلەن نىشەست ،
 بىئەقىل تاپغايىمۇ ئىلىم ، ئەي ئاسىيەست .
 بىخىرەد دانىش ۋەبال ئولغۇسىدۇر ،
 ئىلىم مۇرغۇ ئەقىل بال ئولغۇسىدۇر .
 كىمدە ئىلىمى بارۇ ئەمما بىئەمەل ،
 بىل ئانى ئەقىلىدە باردۇر كۆپ خەلەل .

دانىشنىڭ بولغاي خىرەددىن باكەمال ،
 ھەم ئەمەلدىن دىن بولغاي باجەمال .
 دىنىڭ ھەم فەھىزدىن كامىل بولۇر ،
 شۇكر بىرلە نىئەتنىڭ شامىل بولۇر .
 دانىشنىڭ تاپقاي خىرەددىن بەھرەئى ،
 بىئەمەللەردە بولۇرمۇ زەھرەئى .
 شۇكرى نىئەتكە كەمالى يەتكۈزەر ،

تۆرت ئىشنىڭ كۆپ پۈشەيمانى بولۇر

ئۇمر زايىد بولسە گەر ، ئەي بۇل ۋەفا ،
 كەلمەگەي قايتىپ چۇ چەكسەڭ مىڭ جەفا .
 كىمدە بى ئەندازە سۆزلەر باردۇر ،
 بىل نەدامەتتىن ئاغنا بىسىاردۇر .
 مەرد ئول بىھۇدە سۆزنى سۆزلەمەس ،
 ئاتقان ئوقنى قايتۇرۇرنى كۆزلەمەس .

تۆرت ئىش باردۇركى قولدىن كەتسە گەر ،
 كۆپ قىيىن كەلتۈرمەكىدۇر دەپىلەر .
 ناگەھانى گەر ئاغىزدىن چىقسە سۆز ،
 يا كەماندىن كەتسە ئوق ، ئەي خوش رەمۇز .
 كەلتۈرۈپ بولماس ئانى بەس قايتۇرۇپ ،
 ھەم قەزانى قايتۇرۇرنى كۆرمە ئەپ .

تۆرت ئىش ھەم تۆرت ئىشنى قايتۇرۇر .

قىلما قولدىن كەلمەس ئىشنى زىنھار ،
 ھېچكىمنىڭ پەردەسىنى يىرتماغىل ،
 تاكى پەردەڭ يىرتماسۇنلار ، ئەي ئەقىل ،
 قىلما ھەرگىز ئۆز مۇرادىڭ بىرلە ئىش ،
 كىم مۇرادىڭگە پۈشەيمان بار ئىشىش ،
 ئەلنى قەدرىنى تانوغىل ، ئەي سىپەر ،
 تا سېنىڭ قەدىرىڭنى بىلسۇن ئۆزگەلەر ،
 تا تىلىم بولسۇن دەپسەڭ ئەلغە دەراز ،
 دوست ھاجەت ئەيلە ، سىررىدىن ئەيلە ئاز .
 دوستلارگە كىمنى قەدرى بولمادى ،
 ئول ئۆلۈكىدۇر گەرچە جانى ئۆلمەدى .
 كىمدە گەر يوقدۇر قەنائەتتىن نىشان ،
 بەس ئانى باي ئەيلەمەس مەلكى جەھان .
 ھەم تەۋازىئلىك بولۇپ ، بول با ئەدەب .
 مەردۇ تەقۋا سۈھبەتتىن قىلغىل تەلەب .
 بۇردىبارى بولۇ كەم ئازار بول ،
 تا تىرىكسەن با ھۈنەرگە يار بول .
 دەھرنى دانالارى تەرياكىدۇر ،

تۆرت ئىش دۇر بىلگىل ، ئەي جانى ئەزىز ،
 بولسە بۇل تۇرماس قاشىغە تۇرتى نىز .
 ھەرقاچان بىدادى بولسە ھەم قەدەم ،
 قۇۋۋەتۈ شەۋكەتنى ئول قىلغاي ئەدەم .
 كاهىلى كەلسە كېتەر دەۋلەت يەنە ،
 زۇلمى شەھ قىلسە كېتەر مۈلكەت يەنە .
 شادلىك تۇرماس ئەگەر كەلسە مەزاھ ،
 قىلماغاي ھەزلۇ مەزاھ ئەھلى سەلاھ .
 بىل سەخادىن ئابرو ئەفزۇن بولۇر ،
 بۇخلىدىن مەقبۇللار مەلئۇن بولۇر .
 بول ھەمىشە ، ئەي قوزۇم ئەندەرسەخا ،
 تاكى كۆرگىل ئۆز يۈزۈڭدىن يۈز سافا .
 بىھۈنەرغە دوستلىك ئەينى خاتا ،
 بىلكى ئاغنا دۈشمەن ئولساڭ كىم رەۋا .
 دۈشمەن ئولساڭ چۈنكى زار ئولغاي نىھان ،
 دوستۇڭدىن بەلكى بەركىت ، ئەي جەۋان .
 بولماغايسەن تاكى ئەلگە شەرمىسار ،

① بۇ جايدىن بىر ۋاراق يوقالغان

بارچە ئىش فەخرى كېلىپتۇر ئاشۇ نان،
 بەس ئىشىك ئاچ دوستلارگە تاشلا خان.
 گەرچە دانادۇرسەنۇ ئەھلى پەنا،
 سەن ئۆزۈڭنى بارچەدىن كەمتەر سانا.

زەھرى قاتىل بىلكى ئول نادان ئېرۇر.
 دەردلىك تەرياكىدىن تابقاي نىجاد.
 زەھردىن ساغ ئەل دىلى بولغاي مەھاد.
 سەبرۇ ئىلۇ ھىلم كۆڭۈل باغىدۇر،
 ھىرسۇ بەغزۇكىنە قاتىل زەھەر ئېرۇر.

تېغۇ خاتۇن سۈھبەتگە كەم يۈگۈر

كىمكى گۈدەك بىرلە قىلدى ئولتۇرۇش،
 بولماغاي بىر زەررە ئاندە ئەقلۇ ھۇش.
 كىمكى ئانىڭ ئەقلۇ ھۇشى بولماسە،
 ئول ئۆلۈكدۇر، سەن تىرىكلەردىن دېمە.

ئىككى خىسلەت كەلدى ئەبلەغە نىشان،
 رىغبەتى خاتۇن، جۈلۈسى گۈدەگان.
 ئەي قوزۇم، خاتۇنغە رىغبەت قىلمە كۆپ،
 رازى دىلنى دېمە ئاڭا ئولتۇرۇپ.

ئەي قوزۇم، پەندۇ نەسبەت گۇش تۇت

گەرچە ئول ھۇردۇر، ئەزىزلەر بەندە دەر.
 ناكەسىدىن گەر كۆرۈنسە دەستىگاھ،
 قىلمە ھاجەت كۆز بىلەن ھەرگىز نىگاھ.
 قويمە ناكەس ئاستانىغە قەدەم،
 گەر كۆزۈڭ چۈشسە ئاڭا ھەم ئۈرمە دەم،
 ھەرگىز ئەبلەھنىڭ ئىشىدە بولماغىل،
 مال ئۈچۈن ھەرگىز خۇشامەد قىلماغىل،
 ئىككىدىن پەرھىز قىل، ئەي ھۇشيار،
 تاكى كۆرگىل ئايەمنى رۇزگار.
 بىرى ئول سىتىزەلىك دۈشمەن ئېرۇر،
 دوستى ناداندۇركى مەنەت يەتكۈزۈر.
 بەس ئۆزۈڭنى دۈشمەننىڭدىن دۇر قىل،
 دوستى نادانلارنى ھەم مەھجۇر قىل.
 ئەي قوزۇم، ھېچكىمگە سەن قىلمە دۇرۇشت،
 تاكى مەردۇم قىلماسۇنلار ساڭا پۇشت.
 ياخشى سۆز ئىشىتسە سەندىن گەر فەقىر،
 ياخشىدۇر ئاندىنكى كېيدۇرسەڭ ھەرىر.
 خەشىمنى يۇتماق ئولۇغلۇقدىن ئېرۇر،
 ھەددى بولغايىمۇ بۇ ئىش ھەركىم قىلۇر.
 كىمكى ئەل بىرلەن مۇۋاسا قىلمادى،
 ئۈمرىنى شىرىنلىكىن ئول بىلمەدى.
 ئولكى ھەم شوخۇ ئاڭا ھەم شەرم يوق
 بىل ئانى ناپاك زاد، ئەي كۆڭلى توق
 گەر بولاي دېسەڭ مەلامەتتىن ئەمان،
 بول ھەمىشە ھەمىشىنى بۇزۇرگان.

كىم سېنىڭ يۈزۈڭغە ئەيىبىڭ ئايتەدۇر،
 بىل سېنى زۈلمەتتىن نۇرگە قايتەدۇر.
 ساڭا ھەركىم گەر بولۇپدۇر رەھنەما،
 جان بىلەن قىلغىل ئانى شۈكرىن بەجا.
 ھەم خىرەدەندى زەمانىڭنى تانى،
 ياخشى خۇلقۇ ياخشى خەلقىڭنى تانى،
 ئىككى ئەلدىن قىلمە ھالىڭنى نىھان،
 يارى غارىڭۇ تەبىبى نۈكتەدان.
 ئىختىيارىڭدە سەۋەبى كارىدۇر،
 ئەي يىگىت، نەفسىڭ يولىغە كەم يۈگۈر.
 ھەرنەكىم شەرئۇ ئۈزرە بولدى ناپسەند،
 يۈرمە ئانىڭ گەردىغە، ئەي ھۇشمەند.
 ھەرنەكىم ھەق ئەيلەدى ساڭا ھەرام،
 سەن ئالىپ ئاندىن بولۇپ بول نىكنام،
 روزىنى ھەر روزاڭى بەرگەي خودا،
 تەڭگى دەست كۆپ بولماغىل، ئەي خۇدەنما.
 تازە يۈز ھەم نىكخۇ بول، ئەي ئەخى،
 تا ئاتانغايىسەن جەھان ئىچرە سەخى.
 دىلنى غەلۇ غەشىدىن ئەتگىل پاك سەن،
 سىينەنى بىكىنە قىل مىسلى چەمەن.
 تەكىينى كەم ئەيلە ئۆز كىردارىڭ،
 دىلنى تاشلا رەھمەتى جەببارىڭ.
 بارچە ئىشىدىن خەلق نىكۇ ياخشىدۇر،
 خەلق خۇلقى خۇشنى كۆپ ئىززەت قىلۇر.
 كىمكى بولدى بەندى شەھۋەتكە ئەسىر،

سەككىز ئىشنىڭ تەركىنى بەردۇش تۇت

خارلىك بىلسەك سەككىز ئىش كەلتۈرۈر،
 سەن ئەمەل قىل، بولماغىل ئەھلى غۇرۇر،
 كىم بىراۋىگە بىتەلەپ مېھمان بولۇر،
 ئۆزىنى مىسلى چېپىن كەم كۆرسەتۈر،
 كىمكى جاھىلدۇركى ھەمدۇر جەڭگى جۇي،
 سەن ئانىڭ سۆزىگە كىرمەكلىكىنى قوي،
 چۈنكى كىردىڭ خار بولدۇڭ شۇل زەمان،
 تۇت قۇلاغىڭغا بۇ پەندە، ئەي نەۋ جەۋان،
 جەھلىدىن سۇلتاننى ھەركىم خار ئېتەر،
 بىگۇمان باشىغا رەسۋالىغ يېتەر،
 ئاڭغا ھەم نادانىيۇ خارى يېتەر،

كەد خۇدالىغ مەردۇم ئازادە ئېتەر،
 كىم زەبەردەستلىكتە ئول مەشھۇردۇر،
 خارلىق يەتكەي، تەماشاسىنى كۆر،
 كىم سېنىڭ سۆزۈڭگە سالمايدۇر قۇلاق،
 سۆزلەمە، بەلكى ئۆزەڭ تۇتغىل يىراق،
 دۈشمەنىڭدىن ھاجەتنىڭنى ئىزلەمە،
 خار بولساڭ سوڭ كىشىغە سۆزلەمە،
 بىئەقىللەردىن مۇراد ئىستەرنى قوي،
 كەلمەسۇن خارى بەناگەھ روبەروي،
 خاتۇنۇ گۈدەككە ھەزل ئەتمەڭ يەنە،
 تاكى بولماڭ خارۇزارۇ مۇپتىلە.

ئالتە ئىش بىرلەن ئۆزۈڭ قىل پەرۋەرىش

بۇ جەھاندىن ئالتە ئىشنى ئۇشلەغىل،
 ئالتە ئىش بىرلەن دىلىڭنى خۇشلاغىل،
 ئەۋۋەل ئول بولغاي تەئامى خۇشكار،
 ھەم يەنە يارى مۇۋافىق، ئەي نىگار،
 باز مەھبۇبىكى باردۇر مېھرىبان،
 راست سۆزدۇر يانە بىرى ئەي جەۋان،
 ھەرنەكىم ئالەمدە ئەرزان ئولغۇسى،
 ئەقلى كامىل مەردى شادان ئولغۇسى،
 كىمغە ئادەتدۇر تىلەر ھەقدىن نەجات،

ئول كىشى تاپقان ئېرۇر گەنجى سەبات،
 ھەرنە ئىستەرسەن، قوزۇم، ھەقدىن تىلە،
 بەرمەسە سەن ئەيلەگىل ئاندىن گىلە،
 چۈنكى ھەقدىن ئۆزگە ھامى بولماغاي،
 خەلقدىن نەفئۇزەرەر ھېچ كەلمەگەي،
 كىمكى قورقۇپدۇر خۇدانىڭ قەھرىدىن،
 ھەركىشى قورقار ئول ئەردىن، ئەي ئەمىن،
 كىم تىلىن بەد سۆزلەمەكدىن قىلدى پەست،
 قىلدى شەيتانى لەئىنى زېرى دەست.

بەش كىشىدىن كۆرمەگەيسەن بەش ئىشى

بەش كىشىدىن بەش ئىشى كەلمەس ۋۇجۇد،
 ئايتايىن خۇب ئاڭلا، ئەي ئەھلى سۇجۇد،
 بولماغاي ھەرگىز سىپاھگە دوستلۇغ،
 ئاڭلاغىل جان بىرلە، ئەي ئەقلى ئۇلۇغ،
 سىفلەدە ھەرگىز مۇرۇۋۇت بولماغاي،

مىھتەرى بەدخۇگە لايىق كەلمەغەي،
 ئولكى ھەم كەززاب ھەم يالغان ئېتەر،
 بىۋەفالىغە ئانىڭ ئۇمرى ئوتەر،
 يا ھەسەدلىك بولدى كىم ئول مالغە،
 كەلمەگەي ھەرگىز بۇ دەۋلەت ئالىغە.

بىلسەڭىز ئۈچ ئىش سەئادەت باشىدۇر

بولسە ھەركىمغە ئۈچ ئىش ئادەت ئەگەر،
 بەخت ئىلە دەۋلەت ئاڭا تاپغاي زەفەر،
 ئولكى ئىھساننى بىمىننەت ئېتەر،

ئۆزىنى ئول لايىقى رەھمەت ئېتەر،
 بولسە گەر ئەيىبى بىراۋدە ناگەھان،
 ھەم مەلامەت ئۈزرە ئول ئاچماس زەبان،

كېمىنى كۆرسەتكىم ئىشيدۇر ناسەۋاب،
 سال ئانى ئوڭ يولغە، ئەي ئاليجەناپ.

زەھمەتى كارىڭنى ئەلدىن دۇر قىل،
 ناپىسەندىلىك بارىڭى مەھجۇر قىل.

ئەيشۇ راھەت پەندىنىڭ پاداشىدۇر

رۇزى شادى يوقلارنىڭ ھەم باردۇر.
 ئادەمنى يوقلاساڭ نىئەت كۈنى،
 يوقلاغاي مەنەت كۈنى. ئول ھەم سېنى.
 مەئەفەت ھاسىل قىل، ئەي جانى پەدەر،
 تا تاپاي دېسەڭ خۇدايىڭدىن خەبەر.
 كىمكى ئاڭغا مەئەفەت ھاسىل ئەمەس،
 ھېچ بىر مەقسۇدىغە ۋاسىل ئەمەس.
 كىم خۇداغە ئارىقى سادىق ئەمەس،
 قۇربى ھەقگە ئول كىشى لايىق ئەمەس.
 كىمكى ئارىقىدۇر خۇداگە، ئەي پىسەر،
 ئول بەقا ھەردەم فەنا ئۆزرە تاپار.
 ئارىقى ئول بولغايكى بولدى ھەقشۇناس،
 ئارىقى ئەرمەسلەرنى دېمەس جىنىسى ناس،
 كىمكى ئاڭغا مەئەفەت بەرسە خۇدا،
 غەيرى ھەق بولماس ئانىڭ كۆڭلىغە جا.
 بولغۇسى ئارىقىنى كۆڭلىدە ۋەفا،
 كارى ئارىقى جۈملە بولغاي باسەفا.
 تابماس ئارىقى مالۇ دۇنيادىن خەتەر،
 بەلكى بولماپتۇر ئاڭغا ھەرگىز زەرەر.
 ھىممەتى ئارىقى تەئالا ھەق ئېرۇر.
 كىم ئۆزىدىن فانىنى مۇتلەق ئېرۇر.
 ئارىقى دۇنياۋۇ ئوقىبادىن فەراغ،
 بەلكى بولغاي غەيرى مەۋلاداغ فەراغ.

تۈشسە باشىڭغە ئەگەر ھۆكىمى قەزا،
 بول ئاڭغا، ئەي بەندە، جان بىرلەن رىزا،
 كىمدە بولسە دانىشۇ ئەقلى تەمىز،
 بەرمەگەي غەير ئەز خۇداگە بىر مەۋىز.
 سەدقەئىكىم بولسە ئالۇدى رىيا،
 ئول قاچان بولغايكى مەقبۇلى خۇدا.
 ھەر ئەمەلكىم خالىس ئېرمەس، مىسلى زەر،
 قەلبىدۇر، تائەت دېمەس ئەھلى نەزەر.
 سەن تەۋانگىرلىكىنى قىلساڭ ئىختىيار،
 ئارزۇنى تاشلاغىل، ئەي بەختىيار.
 ھەم يەنە سۆزلەردە تۇت سىدىقى زەبان،
 بەئەزەن ھەقىقى ئەمانەت قىل بەجان.
 كىمكى بولسا مانىنى ئۇشۇ زەكات،
 يانە پىئەركان ئۆتكەرسە سالات.
 پىش مەردۇم كىمكى رازىڭ پاش ئېتەر،
 ئول كىشى ئەلبەتتە باشىڭغە يېتەر.
 پۇر ھەزەر بول بۇ كىشىدىن زىنھار،
 تا مۇبادا كۆككە يەتكۈرمەي دىمار.
 ئەي قوزۇم، دەۋلەتغە تەكىيە قىلماغىل،
 نۈكتەنى ناسىب سىرىدىن ئاڭلاغىل،
 چۈنكى كەم ئەيلەر ۋەفا بۇ رۇزگار،
 سەن بۇ دۇنيا دەۋلەتنى دېمە يار.
 كىمكى ساڭغا غەم كۈنىدە ياردۇر،

بۇ بەيانىدۇر ۋەرەئىدىن، ئەي قوزۇم

كىمكى دەئۋا قىلدى ھەقنى دوستىن،
 بىۋەرەئىدۇر ئاڭلاغىل كازىبلىغىن.
 نە ئېرۇر تەقۋا ھارامۇ شۈبھە، تەرك
 قىل، لىباس ئىچمەك يېمەكدىن ئەي بەدەرك.
 ھەرنەكىم ئاڭغا دۇر ئەقۋايى ھەلال،
 ئول ھەم ئەربابى ۋەرەئەلەرگە ۋەبال.
 چۈن ۋەرەئە ھەم يارى بولدى ئىلىم ھەم،
 جەننەت ئالدىڭ بولسە ئىخلاسىڭ بەھەم.

سەن ۋەرەئەكە بول مۇدام سابىت قەدەم،
 مۇئەبەر بولماق كۆڭۈلدە بولسە ھەم.
 باۋەرەئەكە تەرسى ھەق پەيدا بولۇر،
 بولسە ھەركىم بى ۋەرەئە رەسۋا بولۇر.
 كىمكى ئالسا ئول ۋەرەئە ئىلىمىن سەبەق،
 ئۆزىنى ئاللىش قىلغۇسى ئەز غەيرى ھەق.
 بولسە كىم تەقۋا لىباسى بىرلە راست،
 ھەر ئىشىدۇر ھەق ئۈچۈن بىكەمۇ كاست.

ناگەھان، ئەي بەندە، سەن قىلىدىك گۇناھ،
 تەۋبە قىل دەرھالۇ ئاندىن قىل پەناھ،
 گەر گۇناھى نەقدى كەلدى باۋۇجۇد،
 بولسا تەۋبەك نىسىيە تاپماك ھېچ سۇد.

كەلسە مېھمان خىزمەتنى تۇت لەزۇم

ئەي بەرادەر، ئەيلە مېھماننى ئەزىز،
 تا ئەزىز تۇتسۇن سېنى ھەم ئۆزگە نىز.
 مۇئىمىنى مېھماننى كۆڭلىن خۇشلادى،
 ئول يولىن جەننەت سارىغە باشلادى.
 كىمكى تەبىئى تاپتى مېھماندىن مەلۇل،
 ئاندىن ئازۇردە خۇداۋۇ ھەم رەسۇل،
 بەندە ئىككىم خىزمەتى مېھمان ئېتەر،
 ئۆزىنى شايبستەئى رەھمان ئېتەر.
 كىمكى مېھماننى كىرامى ئەيلەدى،
 كۈشىشىن بانىك نامى ئەيلەدى.
 مېھمان ئۆز رىزقىنى ئالىپ كېلۇر.
 ھەم گۇناھى مىزبان نابۇد بولۇر.
 كىمكى گەر بولسا ئۆيىدە دۇشمەنى،
 دۇر قىلغاي مېھماننى مەقدەمى.
 ئەي قوزۇم، مېھماننى بەس ئەغراز قىل،
 چۈنكى مېھماندۇر ئەتاھارىي جەلىل.
 كىمكى مېھمان خاتىرىن ئەئراز ئېتەر،
 كەلسە گەر كافىر ئاڭا دەرپاز ئېتەر.
 كىمكى مېھمانغە چىرايىن تۇتتى خۇش،

ئول خۇدادىن لۇتق كۆپ كۆرگەي بەدۇش.
 مېھماندۇر بەس ئەتاھايى كەرىم،
 كىم ياشۇندى مېھماندىن دۇر لەئىم.
 بولسا مېھمان ئام يا خاس، ئەي كەرىم،
 سەن ئانى ئالدىغە كەلتۈرگىل نەئىم.
 سەن تەكەللۇفدىن ئۆزۈڭنى تۇت پىراغ،
 تاكى ئاندىن قالماسۇن كۆڭلۈڭدە داغ.
 گەر تەكەللۇق قىلساڭ، ئايا ئەي ئوغۇل،
 خاتىرىك بولغاي ئىككىنچىگە مەلۇل.
 ئازۇ كۆپىدىن ھەرنەئى بارىڭنى سەن،
 سەرق قىل مېھمان قاشىغە بىسۇخەن،
 نان بەرسەڭ فى سەبىلىلاھ بەر،
 فى سەبىلىلاھ بېرىپ جەننەتكە كىر.
 كىم يالاڭخاچغە بېرىپدۇر جامەسىن،
 ھەق بىرۇر رەھمەت سارىدىن تامەسىن،
 سەن چىقارساڭ ھاجەتى مۇھتاجنى،
 كۆرەسەن دەۋلەت باشىغە تاجنى،
 كەلسە دەۋلەت ناگەھان، ئەي بەختىيار،
 خەير قىلغىل ھەم نىھانۇ ئاشكار.

بۇ بەيانىدۇر بەخىللارگە سەزا

ئەي قوزۇم، ھەرگىز يېمە نانى بەخىل،
 ئاچدىن ئۆلسەڭ بولمە مېھمانى بەخىل.
 نانى مۇمىسكىدۇر تولا رەنجۇ ئەزاب،
 بېرەدۇر نانى سەخى بۇيى گۇلاب،
 بىتەلەب ھەرگىز بىراۋنىڭ خانىغە،
 بارماغىل كۆز سالماغىل ھەم نانغە.

ھەر خەسسىدىن ياخشىلىقنى تۇتمە كۆز،
 ساڭا گەۋھەردىن زىيادە بۇ رەمۇز.
 ھەرنە خەير ئەتسەڭ ئۆزۈڭدىن كۆرمەگىل.
 ھاجەتتىڭنى ماسىۋادىن سورماغىل.
 خەير قىلساڭ قويماغىل مىننەتكە يۈز،
 بىتماغىل ناگەھ مۇكافاتىغە كۆز.

سەختى دىللارگە ئەلامەت ئۈچ ئېرۇر

سەختى دىلغە ئۈچ ئەلامەت باردۇر،
 كۆرسەڭىز يۈز تولغاماق دەركاردۇر.

كىم زەئىفلەرگە قىلۇر جەۋرۇ سىتەم،
 بى قەنائەتلىك دەدۇر مەشھۇر ھەم.
 ھەم نەسبەت ئەيلەسەڭ ھەرچەندە گەر،
 سەخت كۆڭلىڭە ئانى قىلماس ئەسەر.
 ھەركىمىنىڭ ھەم ھەياسى بولماسە،
 ھاجەتتىڭنى بارىپ ئاندىن ئىستەمە.

مالۇ دۇنيانىڭ تەمامى پۈچ ئېرۇر

پارچە مالىگدۇر قولۇڭدە ئارىيەت،
 گەر ئەجەل كەلسە كېتەرسەن خالى يەد.
 ئارىيەتلەردىن ئۆزۈڭنى قىل خەلاس،
 ھېچكىم گورىغە ئىلتىماس زەرپالاس.
 كىمنى كۆرسەڭ ھاسىلىدۇر ھەمچۈنىن،
 ئۈچ قارى گەرباسۇ ھەم ئۈچ گەز زەمىن.
 بەلكى ئۇشبۇ ھەم گۇمانى بەندەدۇر.
 نەچچەلەر بىگورۇ بىگەرباس ئېرۇر.
 بەس تىرىكسەن ھاجەتى مەردۇم چىقار،
 تاكى بەرگەي ھاجەتتىڭنى كىردىگار.
 ھەرنە بەردىڭ ھەق يولىغە باقىدۇر،
 ھەرنەكىم ئىلكىڭدەدۇر، ئول فانىدۇر.

بولدى بۇل دۇنيا مىسالى قەتئەرەھ،
 بارچەدۇر ئول قەتئەرەھكە ئەھلى رەھ.
 كىمكى بۇ كۆفروككە قىلسە خانەئى،
 دېمە ئاقىل، بەلكىدۇر دىۋانەئى.
 مالۇ ئەۋلاد ھەممەئىدۇر دۈشمەنىڭ،
 گەرچە ئول ئالدىڭدەدۇر كۆز رەۋشەنىڭ.
 «ئىننەبا ئەمۋالەكۇم» نى ياد قىل،
 مالۇ مۈلكى بۇ جەھان بەرباد قىل.
 فەقرۇ دەرۋىشى سەفايى بەندەدۇر،
 چۈنكى ئول يەردە رىزايى بەندەدۇر.
 كىمكى ئول بەندى زىيادەت بولغۇسى،
 دۈشمەنى ئەھلى سەئادەت بولغۇسى.

بۇ بەيان كەلدى سەخىغە تۇھفەئى

بول ھەمىشە بەس جەۋانمەرد، ئەي ئەخى،
 چۈنكى بولماس دەۋزەخى ھەرگىز سەخى.
 بار سەخىنىڭ يۈزىدە نۇرۇ سەفا،
 چۈنكى جەننەتدە قەرىنى مۇستەفا.
 ھەق دەرى جەننەتكە، ئەي نىكۇ سىرىشت،
 بىتدى دەپ جايى سەخى بولغاي بىھىشت.
 ھەم جەھەننەمنىڭ سەخىغە ئىشى يوق،
 دەۋزەخە غەير ئەز بەخىل بىر كىشى يوق.
 پىشە ئەھلى بۇخلىغە تەلبىسدۇر،
 ھەمدەمى دەۋزەخدە ھەم ئىبلىسدۇر.
 مەۋسۇفى دەۋزەخدە ئاتىدۇر سەقەر،
 ئەھلى بۇخلىۇ كىبىرىغە بولغاي مەقەر.
 ھېچ مۇمىسك تاپماغاي سۈيى بىھىشت،
 بەلكى ئاڭغا يەتمەگەي بۈيى بىھىشت.
 ئادەملىغ بىرلە بەس مەشھۇر بول،
 كىبرۇ بۇخلىۇ كىنەدىن ھەم دۇر بول.
 ھەم سەخى بولغىلۇ بولغىل بىنەزىر،
 تا سېنىڭ بولغاي دىلىڭ بەدرى مۇنىر.

ھەم مۇنافىق دەۋزەخىغە تۇھفەئى

ئۈچ ئەلامەت بار مۇنافىقلار ئارا، ئول ئۈچۈن مەقھۇر باقەھرى خۇدا.

ئول ئۈچۈن يۈزىدە يوق نۇرۇ سەفا،
 بەس مۇناققىدىن بەرۇ پەرھىز قىل،
 تىغنى قەتلىغە ھەردەم تىز قىل،
 كىم مۇناقق بىرلە ھەمدەم بولغۇسى،
 جايى بىل سەككىز جەھەننەم بولغۇسى.

بىرىدۈركىم ۋەئىدىغە قىلغاي خىلاق،
 سۆزىدە بولماس بەغەپىر ئەز كىزبۇ لاق،
 ھەم يەنە ئولكىم ئىئانەت بولغۇسى،
 ھەم ئامانەتكە خانەت قىلغۇسى،
 ۋەئىدەسىدە بولماغاي ھەرگىز ۋەفا،

ئەھلى جەننەتلەرگە ئۈچ خىسلەت بولۇر

بەرگەنىڭنى ئارقەسىغە تۈشكەنلىك،
 بەس قۇسۇپ يۇتقان كىشىغە ئوخشاردىلىك،
 شادلىقنى مالۇ زەردىن ئىستەمە،
 ئانچەكىم بەردىلىك دىگەردىن ئىستەمە،
 شادىنى دۇنيا سەراسەر غەم ئېرۇر،
 چۈنكى بىشەك كىنىدىن ماتەم ئېرۇر،
 ئەمرى «لاتەفرەھنى» دۇنيادىن ئىشت،
 شادلىق جايى ئەمەسدۇر، ئەي يىگىت،
 دوست تۇتماس شاد ئولغانلارنى ھەق،
 بۇ تەرىقە بەردى ئۇستازلار سەبەق،
 فەيزى ھەقدىن شادىمان ئولساڭ رەۋا،
 لېك دۇنيادىن سۆيۈنمەكلىك خەتا،
 ئاخىرەتدىن كىمكى بىئەندىشەدۇر،
 ئاقىبەت پايىغە بىلگىل تىشەدۇر،
 تار تىرىكسەن بەندەئى مەئبۇد بول،
 باسەخاۋۇ باھەياۋۇ جۇد بول.

كىمدە بولسە ئۇشبۇ ئۈچ خىسلەت ئەگەر،
 بىشەكۇ بىخەۋۇق جەننەتكە كىرەر،
 بىرى شۈكرى نىئەتۇ ھەم بىرى سەبر،
 ھەم بىرى دىلنى جۇلاسدۇر بەجەبىر،
 كىم گۇناھىغە چۇ ئىستىغپار ئېتەر،
 ئاتەشى دەۋزەخدىن ھەق ئازاد ئېتەر،
 كىمكى قورقۇپدۇر خۇدايىدىن تەمام،
 ئۇزۇر ئېتەر جۇرمىغە ئول دائىم مۇدام،
 مەئسىيەتنى كىمكى پەي دەر پەي قىلۇر،
 ئۆزىنى دەۋزەخ سارىغە شەي قىلۇر،
 خەير قىلساڭ ئۆز قولۇڭدىن ئەيلەگىل،
 فەقرلەر كۆڭلىنى تەسكىن ئەيلەگىل،
 بىر دەرمەنى كىمكى ئىلكىدىن بېرۇر،
 ئۆلگەندە يۈز دەرمەدىن ياخشىدۇر،
 ھەرنە بەردىلىك قىلماغىل ئاڭا رۇجۇۋ،
 گەرچە ئارتۇر ساڭا ھەردەم خەۋفى جۇۋ.

بىر نەچە ۋەقت ئۇخلاماغلىق بەد بولۇر.

كېچەسى ئايىنەغە باقماق خەتا،
 كۈندۈزى كۆرسەڭ يۈزۈڭنى دۇر رەۋا،
 ئۆي ئەگەر تەنھاۋۇ ھەم تارىكدۇر،
 كىرمە يالغۇز ئۆيگە ئەقلىڭ نىكدۇر،
 چارپالارنى قەتارىدىن يانا،
 ئۆتمەگىل زىنھار، ئەي ساھىب دۇئا،
 چۈنكى ئۆتسەڭ رىزقى روزىڭ كەم بولۇر،
 ھەرنە يادىڭ زىھنىدىن بەرھەم بولۇر.

ھەر كۈنىنىڭ ئەۋۋەلى ھەم ئاخىرى،
 ئۇخلاماق بولدى ھەرام، ئەي سەرۋەرى،
 ئەھلى ھىكمەتلەرگە بەس كەلمەس سەۋاب،
 ئافتابۇ سايە ئورتاسىدە خاپ،
 قىلما ھەرگىز، ئەي قوزۇم، تەنھا سەفەر،
 چۈنكى تەنھالىكىدە ھەر خەۋفۇ خەتەر،
 قولنى قاتتىق يۈزگە ئۇرماق شۇم - شۇم،
 ئولتۇرۇشنى ئەيلە بائەھلى ئۇلۇم.

جامەسىن تەن ئۈزرە تىكىدى ھەر كىشى،
 بىنەۋالىغدۇر ئانىڭ دائىم ئىشى.
 كىم ئېتەك بىرلەن يۈزىنى پاك ئېتەر،
 ھېچ گۇمان يوق رىزقىغە نۇقسان يېتەر.
 ياخشى ئېرمەس پۈلەپ ئۆلتەرمەك چەراغ،
 بارماسۇن دۇدى چەراغنىڭ تا دىماغ.
 ئۈزىمىغل سەقالە شانە مۇشتىرەك،
 چۈنكى خاسانلار بۇ ئىشنى دەر ھەلەك.
 ھەم سەقالىڭنى قۇرۇق قىلمە تاراغ،
 نەگەھانى بولماسۇن دەۋلەت يىراغ.
 قويماغىل ئۆيگە ئۆرۈمچى تارىنى،
 خەرجى قىلمە قولدە ھەرنە بارىنى،
 ئۇشلامە ھەم رۇزىغانىڭنى بەتەك،
 ئاخىرەتنىڭ يولىغە ھەم بولمە لەك،
 كەچ بارىپ بازاردىن ھەم ئەرته قايت،
 كىمكى جاننىڭ دوستىدۇر سىررىڭنى ئايت.
 خەتم بولدىيۇ بەيانى داستان،
 پەندىنامە دۇر ئاتى، ئەي راستان.
 شەيخ ئەتتارى ۋەلىنىڭ سۆزلەرى،
 ھەر يەرەدۇر سۆزلەرى، بار ئۆزلەرى.

جايى خابە كىمكى ئۇريان ئۇخلادى،
 كەمبەغەللىك ئانى ھەردەم يوقلادى.
 بولماق ئۇريان ھەم فەقىزلىك كەلتۈرۈر،
 غۇربەتى بىسىيارۇ پىرلىك كەلتۈرۈر.
 ھەم جەنابەتدە تائامنى يېمەكلىك،
 ئاتە - ئانە ئاتىنى ھەم دېمەكلىك،
 ھەم ئاياغ ئاستىغە سالساڭ نان ئۇشاغ،
 ئىشتىپ كۆڭلۈڭغە ئال، ئەي ئەقلى ساغ.
 ھەم بەھىر چۈبىلە تىشنى كولاڭلىك،
 كالتەك ئالىپ دەۋلەتنى قوغلاڭلىك.
 يۇۋماغىل قولۇڭنى خاكى گىل بىلەن،
 دەۋلەتنىڭ كەتسە، ئالالماڭ پۇل بىلەن.
 ئاستان ئۈستىغە ھەم قىلما نىشەست،
 كەم بولۇر روزۇڭ سېنى، ئەي ھەقپەرەست.
 تەكىيە قىلمە باز باپەھلۇيى دەر،
 كۆپ كىشى كۆرگەن بۇ ئىشلاردىن زەرەر.
 كېچەسى ئۆيۈڭنى جارۇب ئەيلەمە،
 خاكى رۇبە ئۆيۈڭ تۈپ ئەيلەمە،
 كىم خالا جاگە تەھارەت ئەيلەدى،
 ھەرنە بارىن بىلكى غارەت ئەيلەدى.

سەبەبى تەبىدىلى «چەھار كىتاب» پارسىدىن تۈركىغە ئانى بەيانى

ئۇل شەرەفدىدىن بۇخارىدىن سەبەق.
 ھەم ئىككىنچىيۇ ئۈچۈنچى نىسبەتى،
 ئىككى ئەردىن ئېردى ئانى رىفئەتى.
 ھەم بىرىسىدۇر جەلالىدىن كىشى،
 ئەل ئىچىغە ئىلمۇ دانىش ۋەرزىشى.
 ئول بىرىنىڭ ئىسمى نامە ئلۇمدۇر،
 ئەل ئارادا ھەم ئاتى مەئدۇمدۇر.
 بولدى تۆرتىنچىنى ئاتى «پەندىنام»،
 شەيخى ئەتتارى ۋەلى ئۇل زۇلكەرام.
 نەزم بىرلەن ئەيلەدى تەرتىب بەس،
 كىمكى كۆرسە قىلدى پەندىغە ھەۋەس.

ئەي ماڭا ھەمسۆھبەتى يارانى مەن
 ئەسدەقاۋۇ دوستۇ جانانى مەن
 ئەمدى ئاڭلاڭ بۇ كەمىنە ئەرزىنى،
 خاتىرىدە ساقلاغان بىلغەرزىنى.
 ئەل ئارا شۇھرەت تاپىپدۇر بۇ كىتاب،
 باش ئاياغىدۇر ئانى ھەم تۆرت باب.
 «چار كىتاب» ئېردى مۇسەمما ئەل ئارا،
 پارسى تىل بىزلە بولغاندۇر ئەدا.
 ھەربىرى ھەم ھەر كىشىدىن مەسنەدى
 بارچەسى ھەم ئېردى ئەلغە مۇھتەدى
 ئەۋۋەلىغە ئىسىم بولدى «نامى ھەق»

تاپىپ ئالىپ «چار كىتاب» دىن نەچچە خىل،
 قايسى مەرغۇبىدۇر بۇلۇبان ئاڭا مەيلى.
 بەس بەنا قىلدىم بۇ تۈركى «چار كىتاب»،
 يادگار ئولغايمۇ ئەندەر شەيخى شاپ.
 «نامى ھەق» نەزمىغە ھەرفى قۇشمايدىم،
 ئۆزگە سۆزلەرگە بارىپ ياپۇشمايدىم.
 «پەندىنامە» ھەم بولۇپدۇر ئانچۇننى،
 بارچە پەندىن ئاڭلاغىل ئەتتاردىن.
 لېك ئول ئىككىگە، ئەي ئەھلى كەرەم،
 مۇئەبەر سۆزلەرنى قىلدىم دۇرچ ھەم.
 بارچەسىدۇر ئەلغە لاپىدۇ زەرۋر،
 ئوقۇماق بەس بارچەگە لازىم ئېرۋر.
 نۇسخەنى تۈركىگە تەبىدىل ئەيلەيدىم،
 بەھرى ئالغاي تا قۇلغە ئالسە كىم.
 تەئرىخىن سورىدىم خىرەددىن، ئەي پىسەر،
 «نۇسخەنى تۈركى» دەبان بەردى خەبەر.
 ئەيلەبان ئىسقات بىركەم ئوتتۇزىن،
 «نۇسخەنى تۈركى» دىن، ئەي ساھىب نىگىن.
 بولغۇسى پەيدا چۇ تەئرىخى تەمام،
 بىر مىڭ ئۈچ يۈز ئونۇ ئالتى، ئەي كىرام.
 سورىساڭىز ئاتىم ئۈبەيدۇللاھدۇر،
 قەدرىم ئەھلى ئىلىمگە بىر كاھدۇر.
 ئوقۇغاندە، ئەي يارانلار، بۇ كىتاب،
 دىل ئېرىبان ئىككى كۆزگە كەلسە ئاب.
 شۇ زەمان ئەيلەڭ دۇئادە بىزنى ياد،
 ھەق تەئالا شاد قىلغاي سىزنى شاد.
 بەس دۇئادە خەتم بولدى بۇ كىتاب،
 تىلدا با «ۋەللاھۇ ئەئەلم بىسسەۋاب».

بارچەسى ھەم لايىقى ئەتۋار ئىدى،
 ھەم مەسائىلى زەرۋرى بار ئىدى.
 كاتىبى ھەم بەچچەلەر بولغان ئۈچۈن،
 ھەم يەنە مەكتەپدە ئوقۇلغان ئۈچۈن.
 ھەم زەماندىن ئۆتۈپ كۆپ فۇرسەتى،
 بەس يېتىپدۇر تەرتىبىغە ئىللەتى.
 ئانىڭ ئۈچۈن ھۈكۈمىغە تەھتىق يوق،
 ھەربىرىدىن ھەم يەنە تەدبىق يوق.
 بىلسە بولماستۇر غەلەتمۇ يا رەسا،
 چۈنكى بىتىگەن ئانى كۆپ مەرھەبا.
 بەس كۆرۈپ ھەردەم ئۆزۈمگە ئويلايدىم،
 ناگەھاندىن قۇلغە ئالسە كىم.
 ئوقۇغان سۆزىغە كۆڭلى تولماسە،
 كاشكى بۇل بىرلە مەشھۇر ئولماسە.
 بەس يۈرۈپدۇر ئەل ئارا بىپايدە،
 چۈنكى ئالماس مۇندىن ھېچكىم پايدە.
 ھەم مۇسەننىغلەر بۇ ئىشدىن تىيرەدۇر،
 كېچە - كۈندۈز خاتىرى كۆپ خىيرەدۇر.
 چۈنكى ھەر گىردابىنى ئۈمىد ئەمەس،
 كۆرمەگەي ئاقىل ئىشىن مەھزى ھەۋەس.
 ئويلاپ - ئويلاپ ئۆزگە غەيرەت ئەيلەيدىم،
 مۇنى تەرتىبىغە ئۆزنى شەيلەيدىم.
 لېك تۈركى تىلنى كۆردۈم مۇڭا ئەپ،
 بۇ ۋىلايەت مەردۇمىنى تۈركى دەپ.
 نەزمىنى نەزم ئىلە تەرتىب ئەيلەيدىم،
 نەسرنى نەسر ئىلە تەركىب ئەيلەيدىم.
 بۇ ئۈچۈن كۆپ نۇسخەلەرنى جەمئە ئېتىپ،
 مۇئەبەر سۆزلەرنى ئاندىن ئاجراتىپ.

«قۇتادغۇ بىلىك» داستاندىكى رۇبائىيلار ھەققىدە مۇلاھىزە

ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر، ئىسمائىل تۆمۈرى

«قۇتادغۇ بىلىك» ئوتتۇرا ئەسىر ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ، بولۇپمۇ ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ ئەڭ ئادىر نامايەندىسى بولۇپ، ئۇنىڭدا ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە ئۇچرايدىغان بەزى ئادىر ژانىرلارغا پۇختا ئاساس سېلىنغان.

بىز «قۇتادغۇ بىلىك» داستاندىكى رۇبائىيلار ھەققىدە گەپ ئېچىشتىن بۇرۇن رۇبائىي ژانىرى ئۈستىدە قىسقىچە توختىلىپ ئۆتەيلى:

رۇبائىي (ئەرەبچە، رباعى. كۆپلۈكى «رباعيات» — تۆتلۈك سۆزدىن كېلىپ چىققان) شەرق شېئىرىيىتىدە كەڭ تارقالغان ۋە مەلۇم بەدىئىي ئەنئەنىگە ئىگە بولغان شېئىرىي ژانىر. رۇبائىي كىچىك شېئىرىي شەكىل سۈپىتىدە ئۆزىگە خاس ۋە مۇقىم قانۇنىيەتلىك خۇسۇسىيەتكە ئىگە بولۇپ، چوڭقۇر پەلسەپىۋى پىكىرگە، مەنە جەھەتتىن مۇستەقىللىق ۋە خاسلىققا، تىل ۋە ئۇسلۇب جەھەتتىن پىششىقلىق ۋە ئىنچىملىققا، شەكىل جەھەتتىن تۆتلۈك بولۇش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە. ھەر بىر رۇبائىينى ئۆز تېمىسى ۋە غايىسىگە ئىگە بولغان ئالاھىدە ۋە مۇكەممەل بەدىئىي ئەسەر دېيىشكە بولىدۇ.

رۇبائىينىڭ ئۆزىگە خاس قاپىيە تەرتىپى بولىدۇ، ئادەتتە رۇبائىيدا بىرىنچى، ئىككىنچى ۋە تۆتىنچى مىسرالار قاپىيىلىنىپ كېلىدۇ. بەزى رۇبائىيلارنىڭ ھەممىلا مىسرالىرى ئوخشاش قاپىيە بىلەنمۇ كېلىدۇ. كلاسسىك ئەدەبىياتتا بۇنداق رۇبائىيلار «تەرانەئى رۇبائىي» دەپ ئاتىلىدۇ.

شەرق خەلقلەرى كلاسسىك ئەدەبىياتىدا يۈسۈپ خاس ھاجىپ (XI ئەسىر) ۋە ئۆمەر ھەيياملار (XXI ئەسىر) رۇبائىي ژانىرىغا ئاساس سالغان. كېيىنكى دەۋرلەردە نەۋائىي بۇ ژانىرغا ۋارىسلىق قىلىپ نۇرغۇن رۇبائىيلارنى يازغان.^①

«قۇتادغۇ بىلىك» نىڭ ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدىكى يەنە بىر مۇھىم تۆھپىسى شۇكى، ئۇنىڭدا ھازىرقى زامان ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدىكى بەزى ئادىر ژانىرلار (مەسىلەن: رۇبائىي، تەجىسس، تۇيۇق) نىڭ شۇ دەۋرلەردىن تارتىپلا ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدە مەۋجۇت ئىكەنلىكى، يەنى بۇ ژانىرلارنىڭ قەدىمدىن قالغان مىللىي مىراسلىرىمىز ئىكەنلىكى روشەن نامايان قىلىنغان. بۇ ئۇيغۇر ئەدەبىيات تارىخى ۋە ئەدەبىيات نەزەرىيىسىدىكى بەزى چىڭىش مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشتا ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.^②

ئۇزاق ۋاقىتلاردىن بۇيان كىشىلەر شېئىرىيەتنىڭ رۇبائىي تۈرى پارس ئەدەبىياتىغا

① مەھمۇد زەيىدى. سەمەت دوگايىلار تۈزگەن «ئەدەبىيات ئاتالغۇلىرى لۇغىتى» دىن پايدىلىنىلدى.
② «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىنىڭ مۇقەددىمىسىدىن پايدىلىنىلدى.

مەنسۇپ، رۇبائىي ۋە ئۇنىڭ تەرەققىياتىغا ئاساس سالغۇچى ئۆمەر ھەييىام دەپ قاراپ كەلدى. نۆۋەتتە بىزگە مەلۇم بولغان تارىخىي ۋە ئىلمىي پاكىتلار بۇ يەكۈننىڭ بىر تەرەپلىملىك ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىماقتا.

«قۇتادغۇ بىلىك» داستانىدىكى:

«تەگكۈزدى ماڭا قولىن ئەللىك بېشىم،
قوغو قىلدى قۇزغۇن تۈسدەك بېشىم.
مېنى قىچقىرىپ ئاتىش ئەمدى دەيدۇ كەل،
بارۇر مەن نېرى گەر يەتمسە ئەجەل»

دېگەن بېيىتلارغا قاراپ تەھلىل يۈرگۈزسەك، «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىنىڭ ھىجرىيىنىڭ 462 - يىلى (مىلادى 1069 - يىلى) يېزىلغانلىقىنى مۇئەييەنلەشتۈرەلەيمىز. ۋەھالەنكى 1926 - يىلى «لوندون شەرق تەتقىقات ئىنستىتۇتى» نىڭ مۇدىرى دېنسون گوس ئىسىملىك ئىنگلىز ئالىمىنىڭ ئىسپاتلاپ چىقىشىچە، ئۆمەر ھەييىام 1040 - يىلى تۇغۇلغان.

يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ «قۇتادغۇ بىلىك» داستانى يېزىلىپ ئەدەبىي ئىجادىيىتى ۋايىغا يەتكەن مەزگىلدە ئۆمەر ھەييىام ئەمدىلا ئىجادىيەتكە كىرىشكەن بولۇپ، ئەمەللىرى تېخى كەڭ تارقىلىش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشمىگەندى.

«دۇنيادىكى مەشھۇر ئەدىبلەر» لوغىتىدە يېزىلىشىچە ئۆمەر ھەييىام 30 يېشىدا ئىجادىيەتكە كىرىشكەن.

بۇنىڭدىن شۇنداق خۇلاسە چىقىرىشقا بولىدۇكى، ئۆمەر ھەييىام رۇبائىيلىرى يورۇقلۇققا چىقىپ تارقىلىشتىن خېلى بۇرۇنلا ئۇلۇغ مۇتەپەككۈر شائىرىمىز يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ رۇبائىيلىرى شەرقتىكى تۈركىي تىلدا سۆزلىشىدىغان مىللەتلەر ئارىسىغا كەڭ تارقىلىپ ئۆز تەسىرىنى كۆرسىتىشكە باشلىغان. بىز يۇقىرىدىكى دەلىللىرىمىز ئارقىلىق شەرق خەلقلەرى كلاسسىك ئەدەبىياتىدا رۇبائىي ژانىرى يۈسۈپ خاس ھاجىپتىن باشلانغان دېگەن ئىلمىي يەكۈننى چىقىرىشقا تامامەن ھەقىقىمىز.

بۇ يەردە شۇنى ئوقۇرمەنلەرنىڭ سەمگە سېلىپ قويۇش زۆرۈركى، ئۆمەر ھەييىام رۇبائىيلىرى دۇنيا مىقياسىدا كەڭ تارقىلىپ، ئالەمشۇمۇل شۆھرەت قازانغان. بۇ كۆز يۇمغىلى بولمايدىغان ھەقىقەت. بىز بۇ ماقالىمىزدە پەقەت رۇبائىي ژانىرىنىڭ شەرق كلاسسىك ئەدەبىياتىدىكى باشلامچىسى ھەققىدە مۇلاھىزە يۈرگۈزۈۋاتىمىز.

ئۇلۇغ مۇتەپەككۈر شائىر يۈسۈپ خاس ھاجىپ «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىدىكى 200 گە يېقىن رۇبائىيىنى بېيىت شەكلىدە يېزىپ قالدۇرغان. كېيىنكى تەتقىقاتچىلار تۆتلۈكلەر دەپ ئاتىغان بۇ بېيىتلار رۇبائىي ژانىرىنىڭ ھەممە شەرتلىرىنى تولۇق ھازىرلىغان. ئېيتىشلارغا قارىغاندا «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىنىڭ ئەسلى قول يازمىسىدا رۇبائىيلار قىزىل سىيادا، باشقا بېيىتلار قارا سىيادا يېزىلغان ئىكەن.

«قۇتادغۇ بىلىك» داستانىدا مۇئەللىپ ھەر بىر كىچىك ماۋزۇلار بويىچە ئالدى بىلەن 10 - 20 بېيىتنى يازدۇ - دە، ئاندىن شۇ مىسرالاردا ئەكس ئەتتۈرگەن پىكىرلىرىنىڭ خۇلاسسىسى تەرىقىسىدە تۆتلۈكلەرنى - رۇبائىيىنى بېرىدۇ. ئارۇز ۋەزىنىنىڭ مۇتاقارىپ بەھرىدە يېزىلغان داستانغا نىسبەتەن، رۇبائىيلار ئالاھىدە

كۆزگە چېلىقىپ تۇرىدۇ. مۇشۇ نۇقتىدىن ئېيتقاندا، «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىنىڭ بىر پۈتۈن مەزمۇنىنى ئەنە شۇ 200 گە يېقىن رۇبائىدىن ھەم كۆرگىلى بولىدۇ. «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىدىكى رۇبائىيلار قۇرۇلما جەھەتتە مۇكەممەللىككە، مەزمۇن جەھەتتىن چوڭقۇرلۇققا ئىگە. ئۇنىڭدا لىرىكا ئامىللىرى بىلەن ئىپىك بايان، دراممىلىق ئېپىزوتلار بىلەن تەبىئەت تەسۋىرى، ئوبرازلىق تەسەۋۋۇر بىلەن پېرسوناژ خاراكتېرى، پەلسەپىلىك تەپەككۈر بىلەن مەجاز (مىتافۇرا) ناھايىتى ماھىرلىق بىلەن جىپسىلاشتۇرۇلغان. رۇبائىيلاردىكى تەسۋىرلەردە رېئاللىق روھ چاقناپ تۇرىدۇ. بىز تۆۋەندە «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىدىكى بىر قىسىم رۇبائىيلارنى مىسال كەلتۈرۈپ تەھلىل قىلىپ كۆرەيلى:

ئەسلىسى:

- 1105: قارا ساچ ئورۇڭى ئۆلۈمدىن يۈمۈش،
قىلۇر ئول تىرىگكە تىرىكلىك كۆسۈش.
- 1106: تۈ نېمەت يەدىڭ مە تىرىگلىك يەدىڭ،
ئۆلۈم يەرسەنى سەن ئوسانما ئۆكۈش.

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا:

- قارا چاچنىڭ ئېقى ئۆلۈم بەلگىسى،
تىرىككە ھاياتنى ئەزىز قىلغۇسى.
- يېدىڭ قانچە نېمەت، تېتىدىڭ، ھايات.
غاپىل بولما سېنى ئۆلۈم يېگۈسى.

بۇ رۇبائىدا ئىنسانلارنىڭ ئۆز ھاياتىنى قەدىرلىشى لازىملىقى، غاپىللىقتا يۈرۈپ ئۆمردىن بېھۇدە ئۆتكۈزۈۋەتسە مەڭگۈ پۇشايماندا قالىدىغانلىقى يارقىن تىل بىلەن ئوبرازلىق ئەكس ئەتتۈرۈلگەن.

يۈسۈپ خاس ھاجىپ ئۆز رۇبائىلىرىدا ئەخلاقىي پەزىلەت توغرىسىدا دىداكتىك پىكىر يۈرگۈزۈپ ھاراقنىڭ، زىناخورلۇقنىڭ، ئىنسانغا زىيانلىق ئىكەنلىكىنى، پەس ئارزۇ - ھەۋەسلەردىن خالىي ئادەم بولۇش لازىملىقىنى تەكىتلەيدۇ.

ئەسلىسى:

- 1337. بور ئىچمە زىناقا قاتلىما ھەزەر،
بۇ ئىككى چىغايلىق تونىنى كەدەر.
- 1338. بۇ بوردىن قوپار مىڭ يازۇققا يۈرەك،
زىنادىن قاچار قۇت يۈزۈڭگە سۈدەر.

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا:

- مەي ئىچمە، زىنادىن سەن ئەيلە ھەزەر،
بۇ ئىشلار گادايللىق تونىن كەيدۈرەر.

ھاراق مىڭ گۇناھقا پاتۇرغاي سېنى،
قاچار بەخت زىنادىن، يۈزۈڭ تۆكۈلەر
يۈسۈپ خاس ھاجىپ ئەسكەر باشلىقى بولغان ئادەم جەسۇر، يۈرەكلىك بولۇشى لازىم،
شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ جەڭچىلىرىمۇ جاسارەتلىك بولالايدۇ دېگەن پىكىرنى ئىت بىلەن ئارىسلاننى
تەمسىل قىلىش ئارقىلىق تۆۋەندىكىدەك ئوبرازلىق ئىپادىلەيدۇ.

ئەسلىسى:

2047. كۆر ئارىسلان بولۇ بەرسە ئىتقا باشى،

بو ئىت بارچا ئارىسلان بولۇر ئۆز تۇشى.

2047. قالى بولسا ئارىسلانغا ئىت باشچىسى،

ئول ئارىسلان بولۇر بارچا ئىت ساقىشى.

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا:

بولۇۋەرسە ئىتقا، كۆر، باش ئارىسلان،

بولۇر ئىتلار ھەممە ئارىسلانسىمان.

ئەگەر بولسا ئىت ئۇ ئارىسلانغا باش.

بولۇر ئارىسلانلار ھەم ئىتتەك ھامان.

غەيۋەت - شىكايەت، پىتنە - پاسات توغرىسىدا ناھايىتى كۆپ رۇبائىيلار يېزىلدى.
لېكىن، يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ تۆۋەندىكى رۇبائىيسىدەك جانلىق، ئوبرازلىق، كىشىنى
قايىل قىلارلىق ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرەلمىدى.

ئەسلىسى:

3421. نەگۈ ئەر بولۇر كۆردىڭ ئەر دۈشمەنى،

مىڭەر سۆزلەمەسە كۈنىگە ئانى.

3422. بۆرسىمۇ بولۇر كۆرگىل مىڭ ئىتلار قايار.

ئۇدۇلا ئەشتە مىڭ ئىتلار ئۇنى

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا:

نېچكە ئەر سانالۇر مىڭلاپ دۈشمىنى،

مىڭ غەيۋەت قىلمىسا ئۇنى ھەر كۈنى.

كۆر، ئىتتىن قاچقان ئۇ بۆرە بولۇرمۇ،

ئاڭلانسە كەينىدىن مىڭ ئىتنىڭ ئۇنى.

مۇئەللىپ ئېيتقاندەك مىڭلاپ ئىتنىڭ قاۋشىغا پىسەنت قىلماي ئۆزىنىڭ ھەققانىي
ئىشىنى داۋام قىلدۇرالىغان ئەرنى ھەقىقىي ئەر، ھەقىقىي ئەزىمەت دېيىشكە بولىدۇ. ئىتتىن
قاچقانىنى قانداقمۇ بۆرە دېگىلى بولسۇن!
بىلىمنى ئۇلۇغلاش، بىلىمنىڭ ھەممىگە قادىر ئىكەنلىكىنى، ئەقىللىق، بىلىملىك
كىشىلەرنىڭ بەخت - سائادەتكە ئېرىشەلەيدىغانلىقىنى ئىپادىلەش «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىدا.

كى رۇبائىيلارنىڭ مۇھىم مەزمۇنلىرىدىن بىرى. بۇ رۇبائىيلاردا بىرەر ئىشنى تېخىمۇ روشەن كۆرەلەيمىز.

ئەسلىسى:

1780. بىلىكسىزكە دەۋلەت كەلۈر ئەر سەقۇت،
بۇدۇت بارچا بۇزۇلۇر بولۇر ئەلگە يۈت.

1781. ئوقۇشلۇققا تەگسە ئادىن بەگلىكى
ئەلدىن ئىنچىكە تەگرۈر بۇ بىر سۆزگە پۈت.

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا:

بىلىمسىزگە كەلسە دۆلەت بىلەن قۇت،
پۈتۈن خەلق بۇزۇلۇر بولۇر ئەلگە جۈت.

ئەقىللىققا تەگسە بىر ئەل بەگلىكى،
بېرەر ئەلگە ھوزرۇ، مۇشۇ سۆزگە پۈت.

ئەسلىسى:

2626. ئوقۇش بىرلە ئۇق ئىش، بىلىك بىرلە بىل
كۈنۈڭ بولسا قۇتلۇغ قۇتاد سۈنى يىل

2627. تەتكىلىك بىلە ئەر تىلەككە تەگر،
بىلىك بىل، ئوقۇش ئۇق، ئىشنىڭ ئۆتۈرۈ قىل.

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا:

ئەقىل بىرلە ئۇق ئىش، بىلىم بىرلە بىل،
كۈنىڭ بەخت قۇچسۇن قۇتاتسۇن ئۇ يىل.

چىچەنلىك بىلەن ئەر تىلەككە يېتەر،
بىلىم بىل، ئەقىل تاپ، كېيىن ئىشنى قىل.

ئەسلىسى:

3168. بىلىك بىرلە يازلۇر قامۇغ تەرس تۈگۈن،
بىلىك بىل ئوقۇش ئۇق تىرىلگىل ئۆگۈن،

3169. بىلىك ئىشكە تۇتغىل تاقى تىل كۆنى،
تاقى ئۆگرەنۈ تۈر ئوسانما بۈكۈن.

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا:

بىلىمە يېشىلگەي پۈتۈن تەس تۈگۈن،
بىلىم بىل، ئەقىل ئۇق، ئاخلىق ياشىغىن،

بىلىم بىرلە ئىش قىل، تىلىڭ توغرا تۈت،
ئۈگەن سەن، بىكارغا ئۆتمىسۇن بۇ كۈن.

مۇئەللىپ بەزى رۇبائىيلاردا كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلىشنى، شەخسىيەتچىلىك، ئۆ...

زۈمچىلىك نۇقسانلىرىنىڭ كىشىلەرگە ئېغىر زىيان كەلتۈرىدىغانلىقىنى يازسا، بەزى رۇبا-
ئىيلىرىدا ئادەمنىڭ كۆركى ئىچى بىلەن تېشىنىڭ بىردەكلىكى ئىكەنلىكىنى تەكىتلەپ ئادەمگە
سىرتقى كۆرۈنۈشىگىلا قاراپ باھا بەرمەسلىك كېرەكلىكى توغرىسىدا دىداكتىك نەسىھەت
قىلىدۇ.

- 2307: بوش ئازاد كىشى بارچا ئەزگۈ قولى،
سەن ئەزگۈ قىلۇ ئاچ كۆنلىك يولى. ۴۵۴۴
- 2308: كىشىلىك قىلۇرقا كىشى بول تۇشى،
كىشى مۇنداغ ئۇردى كىشىلىك ئولى. ۴۵۴۵

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا:

ئازاد ھۆر كىشىلەر ياخشىلىق قولى،
قىلىپ ياخشىلىق، ئاچ دۇرۇسلۇق يولى،
كىشىلىك قىلىشقا كىشى بول ھامان،
كىشى كۆردى شۇنداق كىشىلىك يولى.

ئەسلىسى:

- 2066: ئاغىز يۈك كىشىكە قىلىنچ ئارقۇقى،
قىلىنچ ئارقۇق ئەرسە بۇلۇت ئات ئوقى، ۴۵۴۶
- 2067: ياغى قىلماغۇسىن قىلىنچى قىلۇر،
ياغى بۇ ياغىدا نەگۈ ئاددۇقى. ۴۵۴۷

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا:

ئېغىر يۈك كىشىگە ئۆزەمچىل قىلىق،
ئۆزەمچىل قىلىققا ئوق ئات، قارشى چىق.
يېغى قىلمىغاننى شۇ قىلىق قىلار،
يېغىدىن بۇ يېغى نىچۈك پەرقلق.

ئەسلىسى:

- 2215: كىشى كۆركىگە ئىچ قىلىقى ئەش ئول،
يۈزى كۆركى بىرلە قىلىنچى تۇش ئول. ۴۵۴۸
- 2216: تاش كۆرسە تاپ تۈت ئىچىگە تانۇق،
تاش تەگ ئىچى ئول تەگ تاش ئول. ۴۵۴۹

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا:

كىشىنىڭ كۆركىگە ئىچىدۇر ئاداش،
يۈزى كۆركى بىرلە قىلىقى قاياش،
تېشىنى كۆرۈپ بىل ئىچىگە گوۋاھ
ئىچ ھەم بولۇ ئۇ تېشىغا ئوخشاش.

بىخۇدلۇق، غاپىللىق ئىدىيىلىرىنىڭ ئىنسانغا كەلتۈرىدىغان زىيىنىنىڭ مۆلچەرلىگۈسىز ئىكەنلىكىنى، دۈشمەندىن ھەر دائىم ھوشيار تۇرۇش لازىملىقىنى، ناۋادا دۈشمەن تاياق بىلەن ھوجۇم قىلىپ كەلسە ئۇنىڭغا تۆمۈرنى قالقان قىلىش لازىملىقىنى ھەرقانداق ئىش قىلغاندا كېڭەش بىلەن قىلىش لازىملىقىنى، كېڭەش بىلەن كۈتكەن ئارزۇ - ئارمانلارغا يەتكىلى بولىدىغانلىقىنى تۆۋەندىكى رۇبائىيلاردا ناھايىتى ماھىرلىق بىلەن ئوبرازلىق ئەكس ئەتتۈرگەن:

4262. ئۇ سانما ياغىغا ياقىن تۇرما كەت،

ياغىغى سەن ئۇ ساندۇر ئانى تورقايت. 80۴۵

4263. سىنا ياغىغى سەن بەدۈك بىل ئۇلۇغ،

تاياقلىق ياغىغا تەمۈر قالغان ئەت،

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا:

غاپىل بولما ياۋدىن ئۆزۈڭ نېرى تۇر،
 غاپىل ئەيلە ياۋنى، تورۇڭغا چۈشۈرۈپ
 كەمسىتمە دۈشمەننى، زور ۋە بۇ يۈك بىل،
 تاياق تۇتسا ياۋ، ئەيلە قالقان تۆمۈر.

ئەسلىسى:

5659. نەگۈ ئىش قىلۇرۇڭ كىشكە كەڭەش،

كەڭەشمەز كىشكە قاتىلما يىراش. ۲۵۰۵

5660. قايۇ ئىشكە تەگسە كەڭەش ئۆترۈ قىل،

تىلەمش تىلەككە كەڭەشنى تەڭەش.

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا:

نە ئىش قىلماق ئولساڭ كېڭەش ئەر بىلە،
 كېڭەشمەس كىشىدىن يىراقلىق تىلە.
 نېچك ئىشنى قىلساڭ كېڭەش بىرلە قىل،
 كېڭەش بىرلە كۈتكەن تىلەكلەر كىلە...

مۇئەللىپنىڭ ساددا دىئالېكتىك پىكىرلىرى «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىدىكى رۇبائىيلاردا خېلى كۆپ ئۇچرايدۇ. ئىدىئولوگىيە ۋە سىياسىي جەھەتتە ئىلاھى كۈچكە بولغان ئېتىقاد مۇتلەق ھوكۇمرانلىق ئورۇندا تۇرغان تارىخىي شارائىت تۈپەيلىدىن ئاپتور گەرچە ئالەمنى خۇدا ياراتقان دېگەندىن ئىبارەت دىنىي قاراش بىلەن پىكىر قىلغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ ئۆزىنىڭ ئاسترونومىيە ھەققىدىكى بايانىدا ۋە شەيئىلەر تەرەققىياتى ھەققىدىكى بايانلىرىدا خۇراپاتلىقنى يوشۇرۇن ھالدا رەت قىلىدۇ ۋە قامچىلايدۇ. ئاپتور ئۆزى ياشىغان دەۋردىكى ئىجتىمائىي بۇ يەردە شۇنىمۇ ئېيتىپ ئۆتۈش كېرەككى، ئاپتور ئۆزى ياشىغان دەۋردىكى ئىجتىمائىي تۈزۈمنى بەزىدە ئاڭسىز ياكى ئاڭلىق ھالدا ياقلايدۇ. بۇ خىل خاھىش تۆۋەندىكى رۇبائىيلاردا ئەكس ئېتىدۇ:

ئەسلىسى:

4083. نەچچە قول بەدۈسە قۇل ئاتى قۇل ئوق،

بەدۈتمىش بەگىگە تاپۇغچى ئول ئوق.

4084. نەچە بەگ كىچىك ئەرسە ئاتى بەگ ئوك،

تاپۇغچى ئاتىدا بەگ ئاتى يەگ ئوك.

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا:

نەچچە قول چوڭايسا قۇل ئاتىدۇر قۇل،

چوڭايتقان بەگ ئالدىدا خىزمەتچى ئول،

كىچىك بولسا قانچە بەگ ئاتىدۇر بەگ،

خىزمەتچى ئانىدىن بەگ ئاتى خوپ ئول.

ئەسلىسى:

5999. رەئىيەتقا ۋاجىب بەگى يارلىغى،

ئاغز تۇتسا ئەشتىپ كىچىك ئۇلۇغى،

6000. ئاغزلاغۇ بەگلەر ئۆزىن ھەم سۆزىن،

كەرەك ھىندۇ بولسۇن كۈمۈش يۇلۇغى.

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا:

پۇقراغا ۋاجىپتۇر بېگى يارلىغى،

قەدىرلەپ ئۇنى چوڭ - كىچىك تۇتمىغى،

ھۆرمەتلەش كېرەك بەگ سۆزىن ھەم ئۆزىن،

سېتىپ ئالغان ھىندۇ قۇل ئولسا تېخى.

يۇقىرىقى رۇبائىيلاردىن ئۇلۇغ مۇتەپەككۈر شائىر يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ بەزى كۆز قاراشلاردا دەۋرنىڭ چەكلىمىسىگە ئۇچرىغانلىقىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. بۇنىڭدىن مىڭ يىل بۇرۇن ياشىغان مۇئەللىپنى ھازىرقى دەۋرگە قويۇپ چۈشىنىش مۇمكىن ئەمەس، ئەلۋەتتە. يۈسۈپ خاس ھاجىپ «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىدىكى رۇبائىيلىرىدا قانۇن ئالدىدا ھەممە ئادەمنىڭ (بەگ ۋە پۇقرانىڭ) باراۋەر بولۇشى كېرەكلىكىنى، دۆلەتنىڭ ئادالەت بىلەن باشقۇرۇلۇشى كېرەكلىكىنى تەشەببۇس قىلىدۇ.

ئەسلىسى:

821. كۆنلىك ئۆزە بولدى بەگلىك ئۇلى،

بۇ بەگلىك كۆكى ئول كۆنلىك يولى.

822.

تۆرۈ قىلسا ئەلكە كۆنى بولسا بەگ،

تىلەك ئارزۇ بولغاي بۇ قولسا قالى.

ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا:

ئادالەت ئۈستىدە بۇ بەگلىك ئۇلى،

بۇ بەگلىك ئاساسى ئادالەت يولى.

ھۆكۈم قىلسا ئەلگە ئەدىل بىرلە بەگ،
تىلەك - ئارزۇسىغا بولۇر يەتكىلى.

مۇئەللىپنىڭ بۇ خىل تەشەببۇسلىرى گەرچە ئەينى دەۋردىكى فېئوداللىق خاراكتېردىكى قاراخانىيلار دۆلىتىدە ئەمەلگە ئېشىشى تەس بولسىمۇ، ئەمما 11 ئەسىرلەردە شۇ خىلدىكى ئىجابىي پىكىرلەرنىڭ قويۇلۇشى ئاسان ئەمەس، ئەلۋەتتە. يۈسۈپ خاس ھاجىپ رۇبائىلىرى، يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتكىنىمىزدەك، ئايرىم دىۋان قىلىپ يېزىلغان بولماستىن، بەلكى ھەر بىر كىچىك ماۋزۇ ئاستىدا بايان قىلىنغان 20 - 10 سىرە بېيىتنىڭ ئاخىرىغا شۇ بېيىتلاردا ئىپادىلەنگەن شېئىرىي پىكىرنىڭ خۇلاسىسى تەرىقىسىدە بېرىلگەن ئاشۇ بېيىتلار بىلەن رۇبائىينى «كۆۈرۈكلۈك» رول ئوينايدىغان ئىككى مىسرا بېيىت بىلەن باغلايدۇ. مەسىلەن:

ياكى:

بۇ سۆزنىڭ گۇۋاسى شائىرنىڭ سۆزى،
شائىرنىڭ سۆزىدۇر بۇ سۆزنىڭ تۈزى:
نېمە دەيدۇ ئاڭلا، قېرىلار سۆزى،
قېرى سۆزى تۇتسا، ئېچىلغاي كۆزى:

سائادەت كىشىگە ھۈركەك كىيىكتەك،
ئەگەر كەلسە ساقلا چۈشەپ تېز ۋە بەك.
تۈتۈشنى بىلسە دەۋلەت قاچماي تۇرۇر،
قېچىپ كەتسە كەلمەس يېنىپ تېز گېزەك.
ئۇلۇغقا ھۆرمەت بۇ، جاھان قانۇنى،
ئۇلۇغ كەلسە قوپۇپ كۈتۈپ ئال ئۇنى.
كېرەكتۈر كىچىكتىن ئۇلۇغقا ھۆرمەت،
ئۇلۇغمۇ كىچىككە قىلۇر ئەينىنى.

مانا شۇ خىل شەكىل بىلەن بېرىلگەن رۇبائىيلار «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىدىكى 6645 كۆپلەپ بېيىتتا 200 دىن ئارتۇق بولۇپ، مۇئەللىپنىڭ يۇقىرىقى ئۇسۇلى ھەرقانداق ئادەم - نىڭ بۇ رۇبائىيلارنى بىر قاراپلا باشقا بېيىتلاردىن روشەن پەرقلەندۈرۈشىگە ئاسانلىق ياراتقاندى. «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىدىكى بۇ رۇبائىيلار سخىما جەھەتتىن aaaa ، aabb ، aaba شەكىللىرىدە كەلگەن. ئادەتتە بىز رۇبائىينىڭ ئاساسىي شەكلى دەپ قاراپ كېلىۋاتقان aaba شەكىلدىكى رۇبائىيلار 180 كۆپلەپتىن ئارتۇق بولۇپ، قالغانلىرى aaaa ، aabb شەكىللىرىدە كەلگەن. بەزى رۇبائىيلاردا ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ ئەڭ قەدىمكى شەكىللىرى مەسىلەن، باش قاپىيىگە ئېتىبار بېرىش، بەزىدە باش ھەم ئاياغ قاپىيىلەرگە تەڭلا ئېتىبار بېرىشتەك ئەنئەنىۋى شەكىللەرمۇ ئۇچرايدۇ. گەرچە بۇ رۇبائىيلارنىڭ سخىمىسى ھەر خىل بولسىمۇ، لېكىن، مەزمۇن جەھەتتىكى بىر پۈتۈن پەلسەپىۋى، ئىجتىمائىي پىكىرلەرنى مۇئەييەن بىر بەدىئىي فورمىدا ئەكس ئەتتۈرگەنلىكى خۇسۇسىيىتى بىلەن كىشىگە غەيرىيلىك ھېس قىلدۇرمايدۇ.

«قۇتادغۇ بىلىك» داستانىنىڭ نەزمى شەكىلدە نەشر قىلىنغانغا 16 يىل بولدى. گەرچە بۇ داستانغا بېغىشلانغان مەخسۇس تېمىدىكى تەتقىقات ئەسەرلىرى، ئىلمىي ماقالىلەر توپلاملىرى نەشر قىلىنغان بولسىمۇ داستاندىكى رۇبائىيلار توغرىسىدا سىستېمىلىق، ئىلمىي تەتقىقات ئېلىپ بېرىلمىدى.

بۇ ماقالىمىزدە «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىدىكى رۇبائىيلارنىڭ قىسقىچە مەزمۇنى، ئالاھىدىلىكى، رېئال ئەھمىيىتى، بەدىئىي قۇرۇلمىسى ۋە ئىلمىي قىممىتى ئۈستىدە توختىلىپ ئۆتتۈك، تەھلىلىمىزدە، تاللىشىمىزدا نۇقسان ۋە يېتەرسىزلىكلەر بولۇشى مۇمكىن، تەتقىقاتچىلارنىڭ، كەسىپداشلارنىڭ تەنقىدىي ياردىمىگە مۇھتاجمىز.

نەۋائىنىڭ «فەرھاد - شىرىن» داستانىدىكى تەسەۋۋۇپ ئىپادىلىرى ھەققىدە

ھەسەنجان ئابلىز

دېدى: ھەر ئىشنى قىلىش ئادىمىزاد،
تەپەككۈر بىرلە بىلىش ئادىمىزاد.
— نەۋائى

ئەلىشىر نەۋائى (1441 - 1501) نىڭ «فەرھاد - شىرىن» داستانى تىلىنىڭ گۈزەللىكى، سۈزىتى قۇرۇلمىسىنىڭ مۇكەممەللىكى، ئوبرازلىرىنىڭ جانلىقلىقى بىلەن كلاسسىك ئەدەبىياتىمىزدا ئالاھىدە مۇھىم ئورۇننى تۇتىدۇ. گەرچە ئىلگىرى بۇ داستان توغرىلۇق كۆپلەپ تەتقىقاتلار ئېلىپ بېرىلىپ، كىشىنى خۇشال قىلىدىغان نەتىجىلەر بارلىققا كەلگەن بولسىمۇ، ئەمما تارىخى ماتېرىيالزىملىق ۋە دىئالېكتىك ماتېرىيالزىملىق ئۇسۇلى بىلەن ئەسەر ھەققىدىكى تەھلىللەرنى نەۋائى ياشىغان شۇ زاماندىكى تارىخى ئارقا كۆرۈنۈش بىلەن بىرلەشتۈرۈش يېتەرلىك بولمىغانلىقتىن، ئىسلام دىنى مۇھىتى ئاستىدا، تەسەۋۋۇپ زېمىنىدا تۇرۇپ يارىتىلغان بۇ ئەسەردىكى تەسەۋۋۇپ كۆزقاراشلىرى نەزەردىن ساقىت قىلىنىپ كەلدى. تەسەۋۋۇپ پەلسەپىسى ھەققىدىكى تەتقىقاتنىڭ چوڭقۇرلىشىشىغا ئەگىشىپ، «فەرھاد - شىرىن» داستانىدىكى تەسەۋۋۇپ پىكىرلىرىنىڭ نەۋائىدىن كېيىنكى 500 يىللىق تەسەۋۋۇپ ئەدەبىياتىغا كۆرسەتكەن ئىزچىل تەسىرىنىڭ سەۋەبىنى ئېنىقلاش ئېھتىياجى تۇغۇلدى. بۇ ماقالىمىزدە نۇقتىلىق ھالدا فەرھاد ئوبرازى ئارقىلىق كۆرسىتىپ بېرىلگەن، تەسەۋۋۇپ پەلسەپىسىدىكى ئىزچىل تەكىتلەنگەن مەزمۇن ئىنسانىي كامىللىققا يېتىش، فەنا (يوق بولۇش) ئارقىلىق بەقا (مەڭگۈلۈك) مەقامغا يېتىش جەريانلىرى ھەققىدىكى تەھلىللەرنى ئېلىپ بارماقچىمىز.

ھەممىمىزگە مەلۇم بولغىنىدەك، ئىسلام دىنىنىڭ تەرەققىيات تارىخىدا ئالاھىدە مۇھىم ئورۇننى ئىگىلىگەن تەسەۋۋۇپ پەلسەپىسى «ئىسلام دىنى ۋۇجۇدقا كەلگەندىن كېيىن فېئودال كىرىكالى ئەكسىيەتچىلىكىنىڭ، زۇلۇمنىڭ كەسكىنلىشىشى ۋە بۇنىڭ نەتىجىسىدە ئادالەتسىزلىكنىڭ، نامراتلىقنىڭ ۋە ئۇلارغا قارشى قوزغالغان نارازىلىقلارنىڭ ئۆرلەپ كېتىشى ئارقىسىدا راۋاجلانغان، سىستېمىلاشقان، بىرقانچە تارماقلارغا ئىگە بولغان پەلسەپىۋى ئېقىمغا ئايلانغان» ① بولۇپ، ئىسلام دۇنياسىدىكى ئىلىملىرىنىڭ ھەرقايسى ساھەلىرىدە، بولۇپمۇ ئەدەبىيات ساھەسىدە تەسەۋۋۇپ پەلسەپىسى كەڭ ئومۇملىشىپ، كۆپلىگەن ئەربابلار ۋە شائىرلار ئۆزلىرىنى تەسەۋۋۇپقا مەنسۇپ، دەپ قارىغان.

تەسەۋۋۇپ پەلسەپىسىدە «ۋەھدەتۇل ۋۇجۇد» (بارلىقنىڭ بىرلىكى) تەلىماتى ئاساسىي ئورۇندا تۇرغان بولۇپ، ئۇنىڭغا ئاساسلانغاندا «ۋۇجۇد (بارلىق) بىر، ئۇ بولسىمۇ ئاللا، ئۇنىڭدىن باشقا كۆرۈنگەن مەۋجۇداتلارنىڭ ھەممىسى ئاللانىڭ سۈپەتلىرىنىڭ تەجەللىسى، شۇڭا ئىنسان قەلبىنى پاكلاپ، مەنىۋى كامىللىققا يەتكەندە، ئۆزلۈكىنى يوقىتىپ، ئەسلى

ۋۇجۇدقا قوشۇلۇپ كېتىدۇ، دەپ قارايدۇ. « ② ئوتتۇرا ئەسىردىكى، تەسەۋۋۇپ زېمىنىدا تۇرغان كىشىلەر ئۈچۈن ئېيتقاندا، ئۆزلۈكنى يوقىتىپ، ئەسلى ۋۇجۇدقا قوشۇلۇپ كېتىش ئۈچۈن ئالدى بىلەن قانداق قىلغاندا «مەنىۋى كامىللىق» قا يەتكىلى بولىدۇ، دېگەن سوئالغا جاۋاب تېپىشى كېرەك ئىدى. شۇنىڭ بىلەن بۇ خىل «مەنىۋى كامىللىق» قا يېتىشنىڭ جەريانىلىرى ئۈستىدە ئىزدىنىشلەر ئېلىپ بېرىلىپ، تەرەققىيات نەتىجىسىدە سىستېمىلاشقان قېلىپ بارلىققا كەلدى.

تەسەۋۋۇپ ئۆز - ئۆزىنى ئىدراك قىلىش ۋە ئۆز - ئۆزىنى كامالەتكە يەتكۈزۈش يولىنى ئۈچ ئاساسىي باسقۇچقا بۆلىدۇ. بىرىنچى باسقۇچ - شەرىئەت، يەنى «قۇرئان» ۋە مۇھەممەد پەيغەمبەر ھەققىدىكى رىۋايەتلەردە ئەكس ئەتتۈرۈلگەن قانۇن - قائىدىلەرنى ئىشقا ئاشۇرۇش دەۋرى، ئېنىقراقى تەييارلىق باسقۇچى. ئىككىنچى باسقۇچ تەرىقەت باسقۇچى - «شەيخ ياكى دەۋشكە شاگىرت بولۇپ، يەر يۈزىدىكى لەززەتلەردىن ۋاز كېچىش، نەپسىنى تىيىش... خىلۋەتتە ياشاپ، مەنىۋى مۇھەببەتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ، پەقەت خۇدا توغرىسىدىلا خىيال سۈرۈش» ③ تىن ئىبارەت. بۇ باسقۇچتىن كېيىن ئاخىرقى باسقۇچ ھەقىقەت باسقۇچى باشلىنىپ، «ئۆزىنىڭ ماھىيىتى خۇدا ماھىيىتى بىلەن بىر ئىكەنلىكىنى بىلىش ۋە ئېنىقلاش»

④ ئارقىلىق ئارىق (تونۇغان) بولۇش ئىشقا ئاشۇرۇلىدۇ. XI ئەسىردە ياشىغان مەشھۇر ئۇيغۇر مۇتەپەككۈرى يۈسۈپ خاس ھاجىپ «قۇتادغۇ بىلىك» ئەسىرىنىڭ «ئۆگدۈلمىشنىڭ ئودغۇرمىشقا دۇنيا ۋاسىتىسى بىلەن ئاخىرەتنى تېپىش مۇمكىنلىكىنى ئېيتقانلىقى باياندا» ناملىق 43 - بابى زاھىدلىق يولىغا كىرگەن سوپىلار ھەققىدە «خەلققە خىزمەت قىلىش مۇئەببەت» دەپ ھېسابلىغان مۇئەللىپنىڭ قاراشلىرىنى مەركەزلىك ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ.

مەسىلەن:
 ياراتتى خۇدايىم بۇ ئىككى جەھان،
 بىرىن تاپساڭ ئىزلە ئۇ بىرىن ھامان.
 ئۈمىد، خەۋپ بۇ ئىككى قاناتتەكلا ئۇل،
 كىم ئۇچسا بۇنىڭلە تاپۇر كۆككە يول ⑤

بۇنىڭدىن باشقا يەنە ئاللا ۋەسلىگە يېتىش ئۈچۈن خىلۋەتتە ياشاپ، پۈتكۈل ئۆمرىنى قاراڭغۇلۇق ئىچىدە ئالانى ئىزدەشكە سەرپ قىلغان كىشىلەرگە «ئەنەل - ھەق» سۆزىنى قىلغانلىقى ئۈچۈن، دارغا ئېسىلغان مەنسۇر ھەللاجى؛ «ئايىنى قۇدۇقتا كۆرمەي، ئاسماندا كۆرۈش» نى، «ئۆز - ئۆزىنى بىلگەن ۋە ئۆز - ئۆزىنى ئۇنتۇغان ئىنسان - ئىنسانىي كامىل» بولىدىغانلىقىنى تەشەببۇس قىلغانلىقتىن، جاھالەت كۈچلىرى تەرىپىدىن ئېچىنىش - لىق ھالدا ئۆلتۈرۈلگەن شەمسىددىن تەبرىزى؛ يالقۇنلۇق شېئىر مىسرالىرىدا:

ئاي، نىز جان چېكىپ، ھەرلەھزە ئىزلەرسىز ئىلاھىنى،
 ئۇنى ئىزلەشكە ھاجەن يوق، ئىلاھى سىز، ئىلاھى سىز! ⑥

دەپ جاكارلىغان جالالىدىن رۇمى ۋە شۇ تۈركۈمگە مەنسۇپ بولغان سەنائى، پەرىدەدىن ئەتتار، بايەزىد بەستامى، ھافىز شىرازى قاتارلىق شائىرلار ئۆزلىرىنىڭ گۇمانىستىك روھى

چاقناپ تۇرغان ئەسەرلىرىدە كىشىلەرنى رېئال دۇنيادىن قول ئۈزمەسلىككە، ئۆز ھاياتىنى ئۆزىنىڭ ماھىيىتىنى بىلىش ۋە ئىشقىنى باشقىلارغا ئاتاشقا سەرپ قىلىپ، «ئىككى دۇنيالىق بەخت تىلەش» كە ئىنتىلىشنى تەشەببۇس قىلىشتى.

پەيلاسوپلار ئىنساننىڭ مەنىۋى كامالىتى ۋە ئۇنىڭغا يېتىشتىكى جەريانلارنى پەلسەپىۋى ئۇقۇم - ئىبارىلەر ئارقىلىق ئىپادىلەپ بەرگەن بولسا، نەقىشەندىيە تەرىقىتىدىكى بۈيۈك سىما نەۋائى چوڭقۇر ئىزدىنىش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ بۇ ھەقتىكى قاراشلىرىنى «ھەيرەتۈل ئەبرار» داستانىدا پەلسەپىۋى يول بىلەن چۈشەندۈرۈشتىن سىرت، يەنە ئەدەبىي ئىجادىيەتتىكى ئوبراز يارىتىش ئۇسۇلىدىن پايدىلىنىپ، كىشىلەرنىڭ كالىسىدا خۇددى ئىنساننىڭ يېتىلىش يولىنى سىزىپ بەرگەن پەرىدەدىن ئەتتارنىڭ «مەنتىقۇت، - تەيىر» ئەسىرىدەك، ئىنسان ئىشقى ئۈچۈن ئاھۇ - پەرياد چېكىپ، ئۆزىنى ھەر جەھەتتىن مۇكەممەللەشتۈرۈپ بارغان، شۇ ئىشقا سەۋەبىدىن تەسەۋۋۇپتىكى فەنا مەقامىغا يېتىپ، بەقا (مەڭگۈلۈك) بەختكە ئېرىشكەن ئاشىقنىڭ ئوبرازىنى سىزىپ كۆرسىتىش ھەمدە تەركىدۇنيالىقتا ياشىغۇچى سوپى - زاھىدلارنىڭ فەنا بولۇش يولىغا قارشى ھالدا، ئىنساننىڭ كامىل ئىنسان بولۇش ئۈچۈن قايسى يوللارنى بېسىپ، فەنا مەقامىغا يېتىشتەك جەرياننى ئاشىقنىڭ مەشۇقى ئۈچۈن رىيازەت چېكىپ، ۋىسالىغا ئېرىشىش جەريانى بىلەن ئىپادىلەپ، بۇ خىل سىمۋوللۇق تەسۋىر رىي بايان شەكلى ئارقىلىق، تەسەۋۋۇپ زېمىنىدىكى كىشىلەر ئۈچۈن توغرا يول كۆرسىتىپ بېرىش زۆرۈرلۈكىنى چۈشەندى. دەل مۇشۇ خىل زۆرۈرىيەت فەرھاد ئوبرازىنىڭ بارلىققا كېلىش سەۋەبلىرىدىن بىرى بولۇپ قالدى. «فەرھاد - شىرىن» داستانىدىكى فەرھاد ئوبرازىنىڭ ئەسىرلەردىن بېرى، «ئاشىقلارنىڭ شاھى»، «ئىنسانىي كامىللىقنىڭ چوققىسى» دەپ تەرىپلىنىپ، تەسەۋۋۇپ ئەدەبىياتىدىكى ئوبرازلار ئىچىدە ئەڭ نۇرلۇق يۇلتۇز سۈپىتىدە تەسۋىرلىنىپ كېلىشى، نەۋائىدىن كېيىنكى تەسەۋۋۇپ شائىرلىرىنىڭ دۇنيا قاراشلىرىغا فەرھاد ئوبرازىنىڭ شۇنچىلىك كۈچلۈك تەسىر كۆرسىتىشى ۋە ئەسەرلىرىدە ئىزچىل تەكىتلەنپ كېلىشىدىكى سەۋەب، دەل ئەسەردە فەرھادنىڭ ئىش - پائالىيەتلىرى ئارقىلىق ئىنسانىي كامىللىققا يېتىش يولى كۆرسىتىلىپ، فەرھادتىن ئىبارەت بۇ شانلىق ئۈلگە تىكلەنىپ بېرىلگەنلىكىدە بۇ پىكرىمىزنىڭ ئاساسىنى تۆۋەندىكى دەلىللەر بىلەن كېڭەيتىپ ئۆتمەك.

چىمىز: نەقىشەندىيە رەھبەرلىكىدىكى ئىنساننىڭ مەنىۋىيەتلىرىنىڭ پەلسەپىۋىيە ئىپادىسى

بىرىنچى، دۇنيادىكى مەيلى قايسى خىل پەلسەپىۋى ئېقىم بولسۇن، ئىنساننىڭ مەنىۋى كامىللىقى ھەققىدە ئىزدىنىشلەر ئېلىپ بارماي قالماي، تەسەۋۋۇپ پەلسەپىسىمۇ بۇنىڭدىن مۇستەسنا ئەمەس. تەسەۋۋۇپ مۇتەپەككۈرلىرى ئىنساننى ئاللاننىڭ مۇقەددەس نۇرى ھەممىدىن كۆپ مۇجەسسەملەنگەن ئالىي مەخلۇق دەپ قارايدۇ ۋە ئۇلارنى ئەسلى ماھىيىتى بولغان ئاللاغا قوشۇۋېتىش ئۈچۈن روھىي جەھەتتىن كامالەتكە ئېرىشتۈرۈش يولىنى تۇتىدۇ. شۇڭا، ئۇلارنىڭ ئېستېتىك ئىدىئالى - «ئالىي روھىي قۇرۇلۇش»، «روھىي كامالەتكە ئېرىشىش» بولىدۇ. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ روھىي كامالىتىنى ئۆلچەم قىلىپ تۇرۇپ، مانا مۇشۇ يول بىلەن ئادەملەرنىڭ ئىجتىمائىي ئەخلاقىغا تەسىر قىلىپ، پۈتۈن جەمئىيەت كىشىلىرىنى «روھىي كامالەت» كە يەتكۈزۈپ، روھىي كامالەتنى قورال قىلىپ، ئوتتۇرا ئەسىر فېئودالىزمغا قارشى سىياسىي ھەرىكەتلەرگە ئارىلىشىپ، جەمئىيەتتىن ئۆزگەرتىمەكچى، مۇشۇ خىل يول بىلەن سوفىزم ۋە مىستىتسىزم چۈشەندۈرمەكچى بولىدۇ». ⑦ ئۇلارنىڭ قارىشىچە، روھ بىلەن تەن ئايرىم بولۇپ، تەن روھنىڭ قەپىسى، ئىنساننى ئىنساندىن پەرقلەندۈرۈپ تۇرىدۇ.

غىنى تەن بولماستىن، بەلكى روھنىڭ دەرىجىسىدۇر. ئىنساننىڭ يارىتىلىشىدىكى مەقسەت تەن ھەۋەسلىرىگە قۇل بولۇپ ياشاشتا ئەمەس، بەلكى ئۆمرىنى روھنى پاكلاش ئۈچۈن سەرپ قىلىپ ئۆتكۈزۈشتۇر. جالالىدىن رۇمى بۇنى ئوبرازلاشتۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: «تېنىڭ بىر ئات، سەن — شۇ ئاتقا مىنگۈچىسەن» ⑧

ئىبن سىنا: «ئادەم بەدىنى ۋە بىز بىلىدىغان دۇنيا، روھنىڭ ئۆزىنى چېنىقتۇرۇش مەكتىپىدۇر. ئەمما تەن مەنزىلىنىڭ ئاخىرى بولغان ئۆلۈمدىن كېيىن، روھ «دۇنيا روھى» بىلەن ياكى يىراق ياكى يېقىن باغلىنىپ مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ.» ⑨ دەپ قارايدۇ. ئۇ تېبابەت ئىلمى ئارقىلىق ئىنسان تېنىنى تەتقىق قىلسا، كىشىلىك پەلسەپىسىدە دىققەت - نەزىرىنى ئادەمنىڭ روھىنى چېنىقتۇرۇشىغا قاراتقان. ئۇنىڭ «ئەش - شىفا» دېگەن ئەسىرىمۇ «كېسەل بولغان» ئىنسان روھىغا «شىفا» بېرىش مەقسىتىدە يېزىلغان. XII ئەسىردە ياشىغان ئىسلام مۇتەپەككۈرى ئىبنى باجە «تەدبىرەل - مۇتەۋەھھىد» ناملىق ئىلمىي ماقالىسىدە «ئادەم ئاللا بىلەن بىرلىشىش دەرىجىسىگە يېتىدۇ. شۇڭا پەلسەپەنىڭ نىشانى ئادەم روھىنىڭ قانداق قىلىپ ئاللا بىلەن قوشۇلۇشى ئارقىلىق تەدرىجىي مۇكەممەللىشىپ بارىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىش دېگەندىن ئىبارەت» ⑩ دەيدۇ. ئىبنى ئەرەبىمۇ (1165 - 1240) «ئىنسانىي كامىل توغرىسىدىكى ئۇقۇمغا ئىشەنگىنىدەك، مەۋجۇدىيەتنىڭ ئوخشاشلىقىمۇ ئىشەنەتتى» ⑪ يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ «قۇتادغۇ بىلىك» ئەسىرىمۇ مەلۇم جەھەتتىن ئېلىپ ئېيتقاندا ئىنساننىڭ مەنىۋى كامالىتى ئۈچۈن ئىزدىنىش ئېلىپ بېرىلغان «بەختكە ئېرىشىش يولى» ھەققىدىكى ئۆلمەس ئەسەردۇر ⑫ روھ قەسىرىنى نەقىشلەشنى تەشەببۇس قىلغان نەۋائىنىڭ ئەلۋەتتە روھنى پاكلاش، ئىنسانىي كامىل ھەققىدىكى پىكىرلەرنىڭ قوللىغۇچىسى ۋە ئىشتى - راکچىسى بولغانلىقى چوقۇم.

ئىككىنچى، مەشھۇر ئۇيغۇر شائىرى ئابدۇرېھىم نىزارى (1776 - 1848) نەۋائىنى ئۆزىگە غايىۋى ئۇستاز تۇتۇپ، ئۆمرىنىڭ كۆپ قىسمىنى نەۋائى ئەسەرلىرىنى كۆچۈرۈش، رەتلەش، مۇتالىئە قىلىش ئىشلىرىغا سەرپ قىلغان. ئۇ ئۆزىنىڭ «فەرھاد - شىرىن» ناملىق داستاندا، نەۋائىغا يۈكسەك باھا بېرىش بىلەن بىللە، فەرھادنىڭ سوقرات بىلەن كۆرۈشۈش تەسۋىرىدىن كېيىن، مەۋئىزە (پەندى - نەسىھەت) شەكلىدە ئايرىم ماۋزۇ بېرىپ، داستاندىكى سىمۋوللۇق ۋەقەلىكنى چۈشەندۈرىدۇ ھەمدە كىشىلەرنى فەرھاد ئىزىدىن مېڭىشقا تەشەببۇس قىلىدۇ. نەۋائىنىڭ «خەمسە» سىدىكى باشقا داستانلارغا قارىتا نىزارىنىڭ موشۇنىڭغا ئوخشاش مەۋئىزە شەكلىنى بەرگەنلىكىنى ئۇچراتقىلى بولمايدۇ.

«فەرھاد - شىرىن» داستانىنىڭ 9 - بابىدا نەۋائى فەرھاد ئوبرازى ئۈستىدە توختىلىپ، كىشىلەرگە فەرھادتىن ئۆگىنىش توغرىسىدا تەشەببۇس قىلىدۇ:

ئۈمىدىم بۇكى ئول شەئى تىرازى،
كى بولدى جان ئۆيىنىڭ جىلۋە سازى.
قۇياشتەك چەرخ ئەيۋاننى يارۇتقاي
كى ئانىڭ پەرتەۋى ئالەمنى تۇتقاي. ⑬

فەرھاد ئىزىدىن مېڭىش ھەققىدىكى تەشەببۇسلار باشقا شائىرلارنىڭ شېئىرلىرىدىمۇ كۆپلەپ ئۇچرايدۇ. مەسىلەن، ئىسمائىل مەھزۇن شېئىرىدا:

«ئىستەسەڭ مەقسەد تىلىمى جىسىم ئارا فەرھادەك، ئەژدەھايۇ ئەھرەمەنى ئاھىڭ ئوقى بىرلە ئات.» «يار ئەكسىنى كۆڭۈل ئاينەسىدە ئىستەسەڭ، ئەژدەھايى نەفس ئىلە فەرھاد يەڭلىغ ئەپلەجەڭ.» ⑭

بۇنىڭدىن باشقا يەنە مەشرەب، ئەرشى، زىيائى، غەربى قاتارلىق كلاسسىك شائىرلارنىڭ ئەسەرلىرىدىنمۇ بۇ خىل تەسىرنىڭ روشەن ئىزنالىرىنى ئۇچراتقىلى بولىدۇ.

ئۈچىنچى، داستاندىكى ۋەقەلىكلەرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشىغا چوڭقۇرلاپ نەزەر سالغىنىدە. مىزدا، ئەسەر ۋەقەلىكىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى ئۈچۈن تاللىنىلغان سىمۋوللۇق ئوبراز ۋە جەريانلارغا قارىتا بىرمۇنچە سوئاللار تۇغۇلىدۇ: نېمە ئۈچۈن فەرھاد بارلىق زامان بىلىملىرىدىن خەۋەردار بولغان تۇرۇقلۇق، يەنە تۆت قەسىر قۇرۇلۇشىدا نەققاشچىلىق ۋە تاش يۇنۇشنى ئايرىم ئىلىم سۈپىتىدە ئۆگىنىدۇ؟ نېمە ئۈچۈن فەرھاد تۆت قەسىردىكى بىر يىللىق تۇرمۇش-دىن كېيىنلا ئاندىن ئۈچ تىلىمىنى يېڭىشكە ئاتلىنىدۇ؟ ئۈچ تىلىمىنى يېڭىش، خىزىرگە يولۇقۇش، جەمىش جىمىنى قولغا كەلتۈرۈش، سوقرات بىلەن كۆرۈشۈش تەسۋىرلىرىنىڭ ئىلگىرى - كېيىنلىك تەرتىپى خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ئاساسىدىكى شۇنداقلا ئوتتۇرىغا چىققان تاسادىپىي ۋەقەلىكلەرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشىمىدۇ؟ سوقراتنىڭ فەرھادقا ئېيتقان گەپلىرى ئاددىي نەسەپتەنلا ئىبارەتمىدۇ؟ خەلق ئۈچۈن، ئىنسانغا بولغان چىن ئىشقى ئۈچۈن ياش تۆككەن، ھەتتا جېنىنىمۇ تەقدىم قىلغان فەرھادنىڭ ئەسەر ئاخىرىدا نەۋائى ياشىغان شۇ دەۋردىكى خىلۋەتتە ياشىغۇچى سوپى - زاھىدلار بىر ئۆمۈر ئارزۇ قىلغان جەننەتتە «ئاشىقلار-نىڭ شاھى» بولۇپ، شىرىن بىلەن نۇرلۇق تەختتە ئولتۇرۇپ تەسۋىرلىنىشى يالغۇز نەۋائىنىڭ تراگېدىيىلىك يېشىمگە بېرىلگەن گۈزەللىك پىسخىكىسىنىڭ مەھسۇلىمىدۇ؟ ئەلۋەتتە، نەۋائى خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىپ، ئەدەبىي ئوبراز يارىتىش ئۇسۇلى ئارقىلىق، ئاشىق - مەشۇقلار ھەققىدىكى «رومئو - جۇلىتا» (شېكسپىر) غا ئوخشاش دۇنياۋى ئەسەر «فەرھاد - شىرىن» نى يازغانلىقى ئومۇم ئېتىراپ قىلغان پاكىت، ئەمما ئۆزىمىزنى شۇ دەۋر شارائىتىغا قويۇپ، تارىخىي ماتېرىيالزىملىق ۋە دىئالېكتىك ماتېرىيالزىملىق تەھلىل ئۇسۇلى بىلەن تەكشۈرۈپ كۆرگىنىمىزدە، بۇ داستاننىڭ يالغۇز ئاددىي مەنىدىكى ئاشىق - مەشۇق داستانلا ئەمەسلىكىنى بايقايمىز. بۇ خىل بايقاش بىزنى بۇ كۆپ قىرلىق خۇسۇسىيەتكە ئىگە داستان. ھەققىدە يەنە بىر نۇقتىدىن تەھلىل قىلىپ كۆرۈشىمىزگە تۈرتكە بولدى.

1. فەرھادنىڭ زامان ئىلىملىرىنى ئۆگىنىشى.

تەسەۋۋۇپ پەلسەپىسىدە، ئاللا بىلەن ۋەھدەت تەشكىل قىلىش ئۈچۈن، چوقۇم بىرىنچى باسقۇچ شەرىئەت باسقۇچىنى ئورۇنداش كېرەك. بۇ باسقۇچتا سوپى دىنىي مۇراسىملارنى ۋە شەرىئەت ئەقىدىلىرىنى، تەقۋالارنى بېجىرىش، خۇداغا ئىبادەت قىلىشى كېرەك، دەپ بەلگە-لەنگەن. ئەمما، نەۋائى، تار دائىرىدىكى دىنىي بىلىملەر بىلەنلا چەكلىنىپ قېلىش كىشىنى قاراڭغۇلۇق ئىچىگە مەھكۇم قىلىۋېتىدۇ، ئۇ ھەم ئىنسانىيەت ياراتقان بارلىق ئىلىم - پەن جەۋھەرلىرىدىن خەۋەردار بولۇشقا ئىنتىلىشى، بۇ قوراللار ئارقىلىق ئۆزىنى مۇكەممەللەشتۈرۈشى كېرەك، شۇنداق بولغاندىلا ئاندىن بۇ تەييارلىق باسقۇچىنى ھازىرلىغىلى بولىدۇ، دەپ قارايدۇ. شۇ سەۋەبتىن نەۋائى شەرىئەت باسقۇچىدىكى بىلىشكە تېگىشلىك بىلىم دائىرىسىنى ئەسلىدىكىدىن تېخىمۇ كېڭەيتىدۇ. فەرھادنىڭ ئۈچ يېشىدىن 14 يېشىغىچە ئۇستازىنىڭ تەربىيىسىدە بارلىق زامان ئىلىملىرىدىن خەۋەردار بولۇپ تەسۋىرلىنىشى بۇ نۇقتىنى تېخىمۇ

ياخشى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. فەرھادنىڭ بىلىم دائىرىسى ھەققىدە نەۋائى مۇنداق دەيدۇ:

جەھانداق قالمادى ئول يەتمەگەن ئىلىم،

بىلىپ تەھقىقىنى كەسب ئەتمەگەن ئىلىم (15).

دېمەك، فەرھادنىڭ زامان بىلىملىرىنى ئۆگىنىش تەسۋىرى دەل تەسەۋۋۇپتىكى تەييارلىق باسقۇچ شەرىئەت باسقۇچىنىڭ ئوبرازلاشتۇرۇلغان تىز سىزمىسىدۇر.

2. فەرھادنىڭ ئايرىم ئىلىم سۈپىتىدە نەققاشلىقنى ئۆگىنىشى، ئۈچ تىلىسىمنى يېڭىشى

ۋە سوقرات بىلەن كۆرۈشۈشى.

تەسەۋۋۇپتا شەرىئەت باسقۇچى ئورۇندالغاندىن كېيىن، تەرىقەت باسقۇچى باشلىنىدۇ.

«بېرتىلىسىنىڭ قارشىچە، تەرىقەتنىڭ ھەقىقەت تەرەپكە باشلىغۇچى يول مەسىلىسى قاتمۇ-

قات مەسىلىلەرنى كەلتۈرۈپ چىقارغان، ئۇلارنىڭ ھەربىرى يولنىڭ ئاشۇ باسقۇچىدا يولۇچىغا

خاس بولغان كۈچلۈك بىر روھىي ھالەتنى ئەكىس ئەتتۈرىدۇ.» (16) شۇ زاماننىڭ كۆز قارىشى

بويىچە بۇ باسقۇچتا سوپى ئالدى بىلەن بىر خىل تەسەۋۋۇپ ئېقىمىغا كىرىشى كېرەك.

بەلۈمكى، نەۋائى ياشىغا دەۋردە ئىسلام دىنىدىكى ھەرقايسى مەزھەپ، ئېقىملار ئوتتۇرىسىدە-

كى كۈرەش ئىنتايىن كەسكىن بولۇپ، گەرچە ئۇلار ئاللاننىڭ بىرلىكىگە، «قۇرئان كەرىم»

ۋە مۇھەممەد پەيغەمبەرنى ئورتاق ئېتىراپ قىلىشىمۇ، ئەمما تارىخىي سەۋەب ۋە ھەر خىل

شەرت - شارائىتلار تۈپەيلىدىن بىر - بىرىنىڭ كۆز قاراشلىرىنى ئىنكار قىلىشتاتتى. نەۋائىمۇ

شۇ دەۋر شارائىتىدىكى ئىسلام ئۆلىماسى بولۇش سۈپىتى بىلەن نەقىش بەندىيە تەرىقىتىگە

كىرىشى، ئۆزىگە پىر تۇتۇشى تەبىئىي ئىش ھېسابلىنىدۇ. نەقىش بەندىيە تەرىقىتىنىڭ ئاساس-

چىسى خوجا باھاۋىدىن، «نەقىش بەند» (نەقىش سالغۇچى)، «بالا گەردان» (ئاپەت يوقاتقۇ-

چى) دېگەن ناملار بىلەن شۆھرەتلەنگەن. نەقىش بەندىيە ئېقىمى مەنسۇر ھەللاجى (858-

922)، پەرىدەدىن ئەتتار (1148 - 1229)، جالالىددىن رۇمى (1207 - 1273) لارنىڭ

سوپىزمىدىكى بارلىق رېئاللىققا ۋە ئىنسانىيەتنى ئۇلۇغلاشقا يۈزلەنگەن گۇمانىستىك ئامىللار-

دىن شۇنداقلا ئۆمەر ھەييام، شەيخ سەئىدىلەرنىڭ ئىلغار قاراشلىرىدىن ئوزۇق ئالغان. نەقىش

بەندى «سوفىزم قائىدىلىرىدىكى تەركىمىدۇنياچىلىقنى، ئوشۇقچە رىيازەت چېكىش ۋە خىلۋەتتە

سۈلۈك تۇتۇش ۋاسىتىلىرىنى ئىنساننىڭ تەڭرى بىلەن «ۋەسلى ئىلاھىيە» (قوشۇلۇش)

كۈرسىغا يېتىشتىكى بىردىنبىر ۋاسىتە، ھەتتا ئاساسىي يول دەپ قارىمىدى. ئۇ سوفىزم

قائىدىلىرىنى ئىنسانىيەت جەمئىيىتىگە («ئەنجۈمەن») رېئال دۇنيادىكى ئىنسانىي ھاياتقا

يۆتكەپ، گۇمانىستىك ۋە موشۇ دۇنيالىق پىكىرنىڭ نوپۇزىنى تىكلەشكە يانداشتى. ئۇ باتىندا

(ئىچكى كۆڭۈلدە) ھەق بىلەن، زاھىردا (سىرتقى ئەمەلىيەتتە) خەلق بىلەن بولۇشنى تەلەپ

قىلدى)» (17). موشۇ ئاساستا دادىللىق بىلەن قىياس قىلىشقا بولىدۇكى، فەرھادنىڭ تۆت

قەسىرنى ياساشقا قاتنىشىشى جەرياندا ئايرىم ئىلىم سۈپىتىدە ماندىن نەققاشلىقنى ئۆگىنىش

تەسۋىرنىڭ بېرىلىشى دەل تەرىقەت باسقۇچىنىڭ بېشىدا تۇرغان سوپىنىڭ نەقىش بەندىيە

تەرىقىتىگە كىرىش ھەققىدىكى سىمۋوللۇق تەشەببۇسىدىن ئىبارەت. موشۇ خىل لوگىكىلىق

تەپەككۈر بويىچە ئىلگىرىلىسەك، فەرھادنىڭ تۆت قەسىرنى ساياھەت قىلىپ بىر يىلنى

مەنسىز ئۆتكۈزگەنلىكى، دۇنيا نېمەتلىرىدىن كۆڭلىنىڭ سۇ ئىچمەسلىكى ھەققىدىكى ۋەقە-

لىكلەرگە قارىتا تۆۋەندىكىدەك خۇلاسەگە كېلىشكە بولىدۇ:

تۆت قەسىر بىر يىلدىكى ۋە ئىنسان ئۆمرىدىكى تۆت پەسىلگە (تۇغۇلۇش، ياشلىق، قېرىش، ئۆلۈش) ۋەكىللىك قىلىدۇ. ئىسلام مۇتەپەككۈرلىرىنىڭ نەزىرىدە، بىر يىلدىكى يېڭىلىقتىن بېشارەت بەرگۈچى باھار پەسلى بىلەن يېڭى ھاياتلىقتىن بېشارەت بەرگۈچى ئىنساننىڭ تۇغۇلۇشى، ياز پەسلى بىلەن ئىنسان ياشلىقى، كۈز پەسلى بىلەن ئىنسان قېرىلىقى، قىش پەسلى بىلەن ئىنسان ئۆلۈمى باغلىنىپ تەسەۋۋۇر قىلىنىپ، گارمونىيىلىك بىردەكلىك ھاسىل قىلىنىدۇ. بۇ خىل كۆزقاراشنىڭ شەكىللىنىشىگە ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقىدە كەڭ ئومۇملاشقان تۆت ئاناسىر كۆزقاراشىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغانلىقى ئېنىق.

تەرىقەت باسقۇچىدا تۇرغان سوپى ئۆزىنى تونۇپ، ئارىق بولۇش ئۈچۈن، ئۆمرىدىكى تۆت پەسىلدە فەرھادقا ئوخشاش دۇنيا نېمەتلىرىگە زىيادە بېرىلىشتىن قول ئۈزۈشى، ئۆز ۋۇجۇد قەسىرىنى قايتىدىن نەقىشلىشى لازىم. يەنى ئاددىي قىلىپ ئېيتقاندا، بىرىنچى قەسىرنى (بىرىنچى باسقۇچ) نەفسنىڭ سىمۋولى ئەجدىھانى يېڭىش كۆرۈنۈشى بىلەن، ئىككىنچى قەسىرنى (ئىككىنچى باسقۇچ) قاراڭغۇ دىل سىمۋولى ئەھرەمەننى يېڭىش كۆرۈنۈشى بىلەن، ئۈچىنچى قەسىرنى (ئۈچىنچى باسقۇچ) جاھان تىلىسىملىرىنىڭ سىمۋولى تۆمۈر كىيىملىك ئادەملەرنى يېڭىش كۆرۈنۈشى بىلەن، تۆتىنچى قەسىرنى (تۆتىنچى باسقۇچ) ئۆز-ئۆزىنى بىلىشتىكى يۇقىرى دەرىجىنىڭ سىمۋولى سوقرات دەرىجىسىگە يېتىش كۆرۈنۈشى بىلەن بېزىشى لازىم. ئەمدى نەۋائى قەلىمى ئاستىدا تەسۋىرلەنگەن تەرىقەتتىكى بۇ تۆت باسقۇچقا كېلەيلى:

1) نەفسنىڭ سىمۋولى ئەجدىھانى يېڭىش. نەفس ئىسلام دۇنياسىدا ئادەتتە بىۋاسىتە شەيتان بىلەن باغلىنىدۇ. ئەمما ئەدەبىي ئەسەرلەردە، ئۇ ئەجدىھا قىياپىتىدە تەسۋىرلىنىپ كەلگەن. ئەجدىھا ئۆز خۇسۇسىيىتى جەھەتتىن قورقۇنچىلۇق، ھەيۋەتلىك، ئوت چېچىپ بارچە نەرسىنى دەم تارتىپ كېتەلەيدۇ. نەفسكە بۇ خىل قورقۇنچىلۇق ھاياۋاننىڭ سىمۋولى قىلىنىشىدا ئۇنىڭ موشۇ خىل خۇسۇسىيىتى كۆزدە تۇتۇلغان. نەفس ئەجدىھاسى توغرىلۇق ئابدۇرېھىم نىزارى «مەۋئىزە» سىدە مۇنداق دەيدۇ:

ھەسەد غارىنىڭ ئەژدەرى نەفسدۇر،
خەياللىرى فاسىد ئادا ھەبىسدۇر.
رەھا ئەيلەگىل ئوقنى فەرھادۋار
كى ئەژدەر نىھادىدىن ئۆرلەت دەمار¹⁸.

«سەبئى سەييار» داستانىنىڭ خاتىمىسىدە نەۋائى جاھان نېمەتلىرىنى (نەفسنى) ئەجدە-ھاغا ئوخشىتىپ، ئۇنىڭ پۈتكۈل مەخلۇقاتنى يۈتۈپ كېتەلەيدىغانلىقىنى، پەقەت يوقلۇق ئالىمىگە يەتكەن كىشىنىڭ دەم تارتىلىپ كېتىلەيدىغانلىقىنى يازىدۇ.

ئەژدە ھايدىدۇرۇر بۇ دەھرى دەنى،
ئەلنى يۇتماقتۇرۇر شىئارۇ فەنى.
ئەلەمىن كۆرمەيىن دەپسەڭ يوق بول،
سېنى يوق تاپسا ئۆزگە نېپتەكى ئول¹⁹.

نەفسنى ئەجدىھاغا ئوخشىتىش نەۋائىدىن باشقا ئىسلام مۇتەپەككۇرلىرىدىمۇ بىردەكلىككە ئىگە. مەسىلەن، جالالىدىن رۇمىنىڭ ئۇستازى سەئىد بۇرھانىددىن «ئاچ كۆزلۈكنى بىر كۆزلۈك، يەتتە يۈزلۈك، تۆت ئېغىزلىق دەھشەتلىك ئەجدىھا قىياپىتىدە تەسۋىرلەيتتى»²⁰. نەفس سوپىلارنىڭ نەزىرىدە، ئاللا ۋەسلىگە يېتىشتىكى چوڭ بىر توسالغۇ دەپ قارىلىپ، ئۇنى يېڭىش ئۈچۈن سوپىلار ھەتتا بىر ئۆمۈر توي قىلماي، كىشىلەر بىلەن ئارىلاشماي، خىلۋەتتە ئۆمۈر ئۆتكۈزگەن. مەيلى قايسى خىل تەسەۋۋۇپ ئېقىمى بولسۇن، نەفسنى يېڭىشنى مەنىۋى كامالەت يولىدىكى بىرىنچى نىشان قىلغانىدى. نەفس ئادەتتە ئايال جىنسى ۋە دۇنيا نېمەتلىرىگە باغلاپ تەسەۋۋۇر قىلىنىپ، بۇ خىل كۆزقاراشلار تەبىئىيلا ئاياللارنى پەس كۆرۈش، جاھان ئىشلىرىدىن قول ئۈزۈشتەك نەتىجىنى بارلىققا كەلتۈرگەن. «تەسەۋۋۇپ تەركىدۇنياچىلىق - تەقۋادارلىق قاراشلىرى ئاسارىتىدە، ئەبۇبەكرى شىبلى ناملىق بىر روھانى «كۆزۈم گۈزەللىككە چۈشۈپ، روھىمنى گۇناھكار قىلمىسۇن» دەپ كۆزىگە تۈز قويۇپ، قەستەن كور بولۇۋالغانىدى»²¹ نەۋائى گەرچە نەفسنى يېڭىشكە قوشۇلسىمۇ، ئەمما ئاياللارنى خارلاش، تەركىدۇنياچىلىق بەدىلىگە ئېرىشكەن نەتىجىنى ھەقىقىي غەلبە دەپ ھېسابلىمايدۇ، بەلكى شۇ «ئوت» ئىچىدە كۆيۈپ، سەمەندەردەك ياشىغان كىشىنى ھەقىقىي مەدھىيەلەشكە تېگىشلىك دەپ قارايدۇ.

فەرھاد ئەجدىھا بىلەن ئېلىشىشتىن بۇرۇن سۈھەيلا ئاتلىق ھېكم ئۇنىڭغا يول كۆرسىتىپ، ئەجدىھانى، دىۋىنى قانداق يېڭىش ئۈستىدە يول كۆرسىتىدۇ ھەمدە مېڭىشتىن بۇرۇن تېنىگە سەمەندەر يېغىنى سۈركىۋېلىشنى بۇيرۇيدۇ، چۈنكى بۇنداق بولغاندا ئەجدىھانىڭ ئوتى فەرھادقا زىيان سالالمايتتى. رىۋايەتلەرگە قارىغاندا سەمەندەر ئوت ئىچىدە ياشايدىغان ھايۋان بولۇپ، ئۆز ئۆمرىنى ئوت ئىچىدە ئۆتكۈزەرمىش. تەسەۋۋۇپ مۇتەپەككۇرلىرىنىڭ شېئىرلىرىدا بۇ خىل ئوبراز دائىم كۆزگە چېلىقىدۇ. سەمەندەرنىڭ ئوتتا كۆيۈپ ياشىشى تەسەۋۋۇپتىكى ئىشقا ئوتتا كۆيگۈچى «ئاشىق» لارنىڭ ھالىغا ماس كەلگەنلىكى ئۈچۈن، بۇ ئوبراز كەڭ دائىرىدە قوللىنىلغان بولۇپ، ئادەتتە مۇھەببەت ئوتىدا چىدامچانلىق، ۋاپادارلىق بىلەن كۆيگەن كىشىلەرنى سەمەندەرگە ئوخشىتىدۇ، نەۋائىنىڭ بۇ ۋەقەلىكىنى قىستۇرۇشتىكى سەۋەبى ھەققىدە تۆۋەندىكىدەك تەسەۋۋۇر قىلىشقا بولىدۇ: نەفس ئەجدىھاسىنىڭ ئوتى ئىنتايىن كۈچلۈك بولۇپ، ئادەمنىڭ ئۇنىڭغا تاقابىل تۇرۇشى تەس. لېكىن «زەھەرنى زەھەر بىلەن قايتۇرغىلى» بولغىنىدەك نەفسىنىڭ ئوتىغا ئۆمۈر بويى ھەققە بولغان ئىشقا، ئىنسانغا بولغان ئىشقا ئوتى بىلەن كۆيۈپ ياشاپ كەلگەن «ئاشىق» لا تاقابىل تۇرالايدۇ، سەمەندەر يېغىنى سۈركەش دەل بۇ خىل ئېھتىياجغا مۇناسىپ كېلىدۇ. تەسەۋۋۇر ئارقىلىق يەنە بىر قەدەم ئىلگىرىلىسەك، بۇ يەردىكى سۈھەيلا، تەرىقەت باسقۇچىنى بېسىش ئالدىدا تۇرغان سوپىنىڭ ئىزىدىن مېڭىش ئۈچۈن تۇتقان پىرى ياكى ئابىستراكتراق ئېيتقاندا رەھنەماسىدۇر. بۇ شەرت سوپى ئۈچۈن ئىنتايىن مۇھىم. چۈنكى سوپىلارنىڭ تەبىرىچە، ئۆزى بىلگىنىچە تەۋەككۈل قىلىپ ئەڭ ئاساسىي سىرلارنى بىلمەكچى بولغانلار ۋە ئىلمىي ئەسرارلارنى ئىگىلىگەن مەكچى بولغانلار، سالامەتلىك ۋە ئەقىل - ئىدراكىنى ھايىنىغا بېرىپ، ئۆزىنى ھالاكەتكە دۇچار قىلىشلىرى ھېچ گەپ ئەمەس، شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ «پىرى يوقنىڭ پىرى - شەيتان» دېيىشەتتى. XVIII ②2 ئەسىردە ياشىغان ئۇيغۇر شائىرى ھىرقەتى ئۆزىنىڭ «مۇھەببەتنامە ۋە مېھنەتكام» ئەسىرىدە بۇ ھەقتە ئېنىق قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

ئەگەر ھەر بەندەنىڭ قەسىرى خۇدادۇر،
ئانى بىلدۈرگۈچى بىل، رەھنەمادۇر.
كىشى تاپماس خۇدانى رەھنەماسىز،
ئىشت ئاتسە بولۇرمۇ ئوقنى ياسىز ②3.

نەفس گەرچە بىر مەزگىل كونترول قىلىنىپ يېڭىلىگەن بولسىمۇ، لېكىن بۇنداق ھالەت ئۈزۈنغىچە داۋاملىشالمايدۇ. نەفسنى ھەقىقىي يېڭىش ئۈچۈن سوپى چوقۇم ئۆزىگە ئەقىلنى يول باشچى قىلىپ دائىم ئەقىلنىڭ ياردىمىدە ئىش ئېلىپ بېرىشى كېرەك، پەقەت ئەقىل چىرىغى ئارقىلىق، نەفسنى يېڭىش ئۈچۈن مەھكۇم قىلىنغان قەلب ئۆيىنى يورۇتقىلى بولىدۇ. ئىنسان پىسخىكىسى ھەققىدە چوڭقۇر ئىزدەنگەن نەۋائى ئەجدىھانى يەڭگەن فەرھادقا ئەمدى قاراڭغۇ دىلنىڭ سىمۋولى ئەھرەمەننى يېڭىش ۋەزىپىسىنى تاپشۇرىدۇ.

(2) قاراڭغۇ دىلنىڭ سىمۋولى ئەھرەمەننى يېڭىش.
ئەھرەمەن توغرىسىدا «ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقىدە قۇياش تەڭرىسى مىترانىڭ قاراڭغۇلۇق دېۋىسى ئەھرەمەنگە قارشى كۈرەشلىرى توغرىسىدىكى ئەپسانە ساقلانغان» ②4. خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدىن كەڭ ئوزۇقلانغان نەۋائى بۇ كۈرەش ئەپسانىسىدىن ئۈنۈملۈك پايدىلانغان. ئەسەردە تەسۋىرلىنىشىچە، فەرھاد ئەجدىھانى يەڭگەندىن كېيىن ئېرىشكەن شەمشەر ۋە سۈپە بىلەن ئەھرەمەننى يېڭىپ، ئەڭگۈشتەرگە ئېرىشىدۇ. ئابىھايات بۇلىقىدىن سۇ ئىچىپ، خىزىرنىڭ يول كۆرسىتىشىگە مۇيەسسەر بولىدۇ. ئەمدى بۇ ۋەقەلىكنى تەرىقەت باسقۇچىنى بېسىۋاتقان سوپى بىلەن باغلاپ كۆرەيلى، يۇقىرىدا ئېيتقىنىمىزدەك، نەفسنى ھەقىقىي يەڭمەكچى بولغان سوپى ئەقىلنى دائىم ئۆزىگە «خىزىر» دەك رەھبەر قىلغاندىلا، ئاندىن بۇ باسقۇچنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا بېسىپ بولالايدۇ، بۇ ھەقتە نىزارى «مەۋئىزە» سىدە مۇنداق دېگەن:

قىلىپ ئەقلىنى خىزىردەك راھبەر،

كۆڭۈل سىرىدىن ئاندا ئالغىل خەبەر ②5.

قاراڭغۇ دىلنى ئەقىل نۇرى بىلەن تولدۇرۇپ، نەفس ئۈستىدىن غەلبە قىلغان سوپى ئۆز - ئۆزىنى يەڭگەن كىشى بولۇپ، ئۇ خۇددى ئابىھايات سۈيىنى ئىچكەندەك، تەن لەززەتلىرىنىڭ ئېزىقتۇرۇشىدىن قۇتۇلغان بولىدۇ.
نەۋائى سوپىنىڭ ئۆز - ئۆزىنى يەڭگەنلىك دەرىجىسىنى فەرھادنىڭ قاراڭغۇ ئورماندا «ئابىھايات» سۈيىنى ئىچىپ، خىزىرنىڭ كۆرسەتمىسىگە، ئېرىشىش تەسۋىرى ئارقىلىق چۈشەندۈرىدۇ.

(3) جاھان تېلىسىملىرىنىڭ سىمۋولى تۆمۈر كىيىملىك ئادەملەرنى يېڭىش.
مەيلى قايسى دىن ياكى قايسى پەلسەپە ئىدىيىسىدە بولسۇن، ئىنساننىڭ ئۆز - ئۆزىنى يېڭىشى ئىزچىل تەكىتلىنىپ كەلگەن. پەيلاسوپلارنىڭ قارىشىچە، جاھاندىكى ھەرقانداق كۈچلۈك دۈشمەن، ھەرقانداق سىرلىق تىلىسىملارنى يېڭىشكە نىسبەتەن، ئىنساننىڭ ئۆز - ئۆزىنى يېڭىشى ھەممىدىن قىيىن، چۈنكى ئادەم ئۆز - ئۆزىگە دۈشمەن. تەسەۋۋۇپتا بۇ

نۇقتىغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىلگەن؛ ئۆزىنى يەڭگەن سوپىنىڭ نەزىرىدە، ئىنسانلار ئارىسىدا. دىكى مۇرەككەپ مۇناسىۋەتلەردىن شەكىللەنگەن ھەر خىل سىرلىق تىلىسىملار، كائىناتتىكى يېشىش تەس بولغان سىرلارنى ئەقىلنىڭ يول كۆرسىتىشىدە يېڭىش تامامەن مۇمكىن. شەمسىددىن تەبرىزى بۇ ھەقتە «ئۆزىنى ئۆزى بىلگەن ھەممە نەرسىنى بىلىدۇ» (27) دەيدۇ. ئالەمدە تىلىسىملار كۆپ بولغىنىدەك. ئىنساننىڭ ئۇنى ئېچىشقا قادىر ئەقىلىمۇ چەكسىزدۇر. فەرھادنىڭ ئۈچىنچى تىلىسىمنى يېڭىش تەسۋىرىنىڭ بېرىلىشى موشۇ خىل ھەم كەسكىنلىك ھەم ئوپتىمىستىك قاراشنىڭ سەۋەبىدىندۇر.

4. فەرھادنىڭ جەمىش ت جامىنى قولغا كەلتۈرۈپ، سوقرات بىلەن ئۇچرىشىشى ۋە ئىسكەندەر ئەينىكىنىڭ تىلىسىمنى ئېچىشى.

«رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، جەمىشنىڭ جامى يەتتە ئاسمان، يەتتە يۇلتۇز، يەتتە دېڭىزدىن بېشارەت بېرەرمىش. كىمكى بۇ جامنى قولغا ئالسا، خۇددى جاھاننەمانى قولغا ئالغاندەك ئۆتمۈشنى، ھازىرنى ۋە كەلگۈسىنى كۆرەرمىش» (28). جەمىشنىڭ جامى ھەققىدىكى رىۋايەتلەر خەلق ئارىسىدا كەڭ ئارقالغان بولۇپ، تەسەۋۋۇپ مۇتەپەككۈرلىرى ئۇنى ئەدەبىياتقا سىمۋول مەنىدە قوبۇل قىلىپ، ئۆز پىكىر - ھېسسىياتلىرىنى ئىپادىلىگەن. غۇربەتى بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

ئالماغاي جەمىش جامىنى قولغا ئەھلى كەمال. ئىلتىفات ئەتمەس ئىسكەندەر كۆزگۈسىگە ئەھلى ھال (29).

مەقسەتكە كەلسەك، ئۈچ تىلىسىمنى يەڭگەن سوپى ئۆزى ھەققىدە قايتا ئويلىنىشقا باشلايدۇ. مېنىڭ ئەمدىكى ياشاش مەقسىتىم نېمە؟ ئاللا ۋەسلىگە يېتىش ئۈچۈن بىر ئۆمۈر خىلۋەتتە ئىبادەت قىلىپ، جاھان ئىشلىرىغا ئارىلاشماسلىقىم كېرەكمۇ؟ ئۇ خۇددى فەرھاد جەمىشنىڭ جامى بىلەن ياشاشتىكى مەقسىتىنى بىلىش ئۈچۈن، سوقراتنى كۆرۈپ، ئۇنى ئىزدەپ تېپىپ، سوئالغا جاۋاب تاپقاندەك، «سەفەر دەر ۋەتەن» بولۇپ، ھايات ئالىمىگە چوڭقۇر چۆكۈپ، ئىنسان ھەققىدىكى چۈشەنچىسىنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ، دۇنيانىڭ، تەبىئەتنىڭ غۇربەتخانا، غەمخانا ئەمەسلىكىنى چۈشىنىدۇ ھەمدە شۇنداق گۈزەل دۇنيادا ئۆمۈرنى غەمدە، ئەلەمدە ئۆتكۈزۈش خۇدا ئالدىدا نانكورلۇق بولىدىغانلىقىنى چۈشىنىدۇ. ئۆزىنى بىلىش مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا ياشاشتىكى مەقسىتىنى بىلىشتۇر. مەقسەت شۇكى، «باتىندا (كۆڭۈلدە) ھەق بىلەن، زاھىردا (سىرتقى ئەمەلىيەتتە) خەلق بىلەن» بولۇپ، پۈتكۈل ۋۇجۇدى بىلەن ئۆز مۇھەببىتىنى ئىنسانغا، تەبىئەتكە ئاتاش، ئىشقا ئوتىدا كۆيۈپ، ئۆزىنى ئۈنۈش يەنە تەسەۋۋۇپتىكى فەنا مەقامغا يېتىشتۇر. نەۋائى ئۆز - ئۆزىنى تونۇغان سوپىنىڭ ئارىلىق دەرىجىسىنى فەرھادنىڭ سوقرات بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇنىڭ تەلىمىگە ئېرىشكەنلىكى ھەققىدىكى ۋەقەلىك ئارقىلىق ئىپادىلەيدۇ. سوقراتنىڭ نەۋائى قەلىمى ئاستىدا ئۆزىنى بىلىشنىڭ چوققىسى سۈپىتىدە تەسۋىرلىنىش سەۋەبىنى تۆۋەندىكى نۇقتىدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ:

سوقرات مىلادىدىن 200 يىل بۇرۇن ئافىنادا ياشىغان ئۇلۇغ مۇتەپەككۈر بولۇپ، رىۋايەتلەرگە قارىغاندا ئۇنىڭغا ئىلاھتىن ۋەھىي كېلىپ، ئۇنى ئافىنادىكى ئەڭ ئەقىللىق ئادەم دەپ ئاتىغانلىقىنى، شۇ سىرنى بىلىش مەقسىتىدە، سوقراتنىڭ چوڭقۇر ئىزدىنىپ، ئاخىرىدا

ئىلاھنىڭ ئۆزىنى ئەڭ ئەقىللىق دەپ ۋەھىي قىلىش ئارقىلىق سوقرات نامى بىلەن ئىنسانىيەت-
نى ئاگاھلاندۇرماقچى بولغانلىقىنى چۈشەنگەنلىكى ئېيتىلغان. «سوقراتنىڭ كېيىنكىلەرگە
يول ئېچىشتەك تۆھپىسى ئاساسلىقى ئۇنىڭ يۇنان تەبىئەت پەلسەپىسىدىكى ئالەمنىڭ ئاخىرلىد-
شىش سەۋەبلىرىنى تەبىئەتتىن ئىزدەشتەك ئەنئەنىنى ئۆزگەرتىپ، ئۇنى قەلبتىن ئىزدەشتەك
ئەنئەنىنى باشلاپ بەرگەنلىكىدە . . . پەلسەپە تاشقى دۇنيا ئۈستىدە ئىزدىنىشتىن ئىچكى دۇنيا
ئۈستىدە ئىزدىنىشكە ئۆتۈپ، ئۆزىنى كوسمولوگىيە (ئالەمشۇناسلىق) ۋە فىزىكىدىن ئىپتىكا
ۋە ئانتروپولوگىيە (ئىنسانشۇناسلىق) گە يۈزلەندۈردى، شۇنىڭدىن ئېتىبارەن پەلسەپىدە
يېڭى تەرەققىيات يۈزلىنىشى باشلاندى، سوقرات پەلسەپىسىنىڭ ئەھمىيىتى دەل شۇ يەردە» ③۰.
سوقراتنىڭ تەن ئۆلدى، روھ ئۆلمەيدۇ، شۇڭا مەڭگۈلۈك بەختكە ئېرىشىش ئۈچۈن روھنى
پاكلاپ، تەننىڭ ئېزىقتۇرۇشىغا قارشى تۇرۇشى كېرەك دېگەندەك قاراشلىرى كېيىنكى ئىسلام
مۇتەپەككۇرلىرىنىڭ بۇ ھەقتىكى قاراشلىرى بىلەن ئوخشاشلىققا ئىگە بولۇپ، مەيلى جالالىد-
دىن رۇمىنىڭ «مەسنەۋى شەرىپ» تە بولسۇن؛ ياكى نەۋائىنىڭ ئۆزىنى بىلىش ھەققىدىكى
قاراشلىرى بايان قىلىنغان «لىسانۇت - تەير» دە بولسۇن، بۇ خىل روھنى پاكلاش قارشى
ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان. بۇ سوقراتنى ئەسەرگە كىرگۈزۈشتىكى سەۋەبىنىڭ بىرى. نىزارى
«مەۋئىزە» سىدە سوقران دەرىجىسىگە يەتكەن سوپىنى مۇنداق تەسۋىرلەيدۇ:

ۋۇجۇدىڭدىن ئولسە بۇ ئىشلار ئەيان،
كى سوقرات بولماقغە يوقتۇر گۇمان.
چۇ سوقرات بولۇپ يولغا قويغىل قەدەم،
كۆڭۈلدىن ئەلايىقنى ئەيلەپ ئەدەم.
كى مەھۇ ئولسە سەندىن ھەۋايۇ ھەۋەس،
قەبۇل ئەيلەگەي يارى فەرياد رەس ③۱.

سوپىنىڭ كېيىنكى يولى ھەققىدىكى مەلۇماتنى سوقراتنىڭ فەرھادقا بەرگەن تەلىملىرىد-
ىن كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. ئەسلىدە سوپىنىڭ رەھبەرلىكىدە ياشاش ۋە ئەھمىيەتلىك
ئىشلىرىنى ئىشلىتىش ئۈچۈن سوپىنىڭ ئالگىدادۇر ئىشقى مەجازى، سوپىنىڭ رەھبەرلىكىدە
ئىشلىتىش ئۈچۈن سوپىنىڭ ئۆرتەبان سوزۇ گۇدازى، سوپىنىڭ رەھبەرلىكىدە ئىشلىتىش
ئۈچۈن سوپىنىڭ ئۆرتەنسە جاننىڭ، سوپىنىڭ رەھبەرلىكىدە ئىشلىتىش ئۈچۈن
سوپىنىڭ سېلى فەناغە خانۇماننىڭ، سوپىنىڭ رەھبەرلىكىدە ئىشلىتىش ئۈچۈن
سوپىنىڭ مەئشۇق ئەسلى چارەسازنىڭ، سوپىنىڭ رەھبەرلىكىدە ئىشلىتىش ئۈچۈن
سوپىنىڭ بەدەل بولغاي مەجازنىڭ، سوپىنىڭ رەھبەرلىكىدە ئىشلىتىش ئۈچۈن
سوپىنىڭ قالغاي جەھان ئىچرە سىفاتىنىڭ، سوپىنىڭ رەھبەرلىكىدە ئىشلىتىش ئۈچۈن
سوپىنىڭ تەرىقى ئىشقى ئىچىندە ياخشى ئاتنىڭ ③۲.

بۇ ئاساسلار بويىچە مۇقىملاشتۇرۇشقا بولىدۇكى، نەۋائى قەلىمى ئاستىدا تەسۋىرلەنگەن
سوقرات دەرىجىسىگە يەتكەن ئارىفنىڭ فەنا بولۇش ئۈچۈن باسدىغان كېيىنكى يولى ئۆزىنى
ئۇنتۇش يەنى ئىشقى مەجازى تەلەپ قىلىش باسقۇچىدۇر. بۇنىڭدا سوپى پۈتكۈل مۇھەببىتىنى

ئىنسان ئىشقىغا، كائىنات ئىشقىغا ئاتىشى تەلەپ قىلىنىدۇ. بۇ ۋاقىتتىكى سوپىنىڭ كۆز ئالدىدا پەقەت ئاللاننىڭ سايىسى، كائىنات ئۆزۈكىنىڭ كۆزى ئىنسانغا كۆرۈنىدۇ. نەۋائى بۇ ھەقتە ئېنىق قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

سەن سەن سەندىن ئۆزگە خۇد نېمە يوق،
گەر كۆرۈنسە سەن ئولغۇڭ ئول نېمە يوق ③۳.

شۇڭا نەۋائىنىڭ نەزىرىدە سوپىنىڭ ئىنسانغا بولغان ئىشقى يولى ئاللا ۋىسالىغا ئېرىشىش-تىكى بىردىنبىر يول، دەپ قارالغان. جالالىدىن رۇمىنىڭ «ھەق ئۈچۈن ئىشقى ئۆلچەم بولۇرمىش» دېگەن سۆزى مۇشۇ نۇقتىنى كۆزدە تۇتۇپ ئېيتىلغان. ئىسكەندەر ئەينىكى تىلىسىمنىڭ فەرھاد سوقرات بىلەن كۆرۈشكەندىن كېيىنلا ئېچىلىشى، ئەينەكتە مەشۇقى شىرىن، ئۆزى ۋە ئىنسانلار توپىنىڭ كۆرۈنۈشى تەرىقەت باسقۇچىنىڭ ئاخىرقى مەزىلىدە تۇرغان ئارىفنىڭ شۇ خىل روھىي ھالىتىگە ماس كېلىدۇ. جالالىدىن رۇمىنىڭ سىناقتىن كېيىن ئېيتقات تۆۋەندىكى سۆزى پىكرىمىزنى چۈشەندۈرۈپ بېرىشكە ياردەم بېرىدۇ:

ھېچ نەرسە يوقكى، غەيرى بىر ئالەم ئېرۇر،
ھەرنە ئىستەرسەن، ئۆزۈڭدە جەم ئېرۇر ③۴.

[ئەسلىك: «ئۆز ۋۇجۇدىڭنى تەپپەككۈر ئەيلەگىل.
ھەرنى ئىستەرسەن ئۆزۈڭدىن ئىستەككىل.» (نەۋائى)]

3. فەرھادنىڭ شىرىن دىيارىدىكى ئىش - پائالىيەتلىرى.
ئەسەرنىڭ كېيىنكى قىسىملىرىدىن مەلۇم بولۇشىچە، فەرھاد شاپۇرنىڭ ياردىمىدە شىرىن دىيارغا يېتىپ كېلىپ، خەلقنىڭ ئاھۇ - زارىغا ھەمدەم بولۇپ، تاغدىن سۇ كەلتۈردى. خۇسراۋ خەلقنى، مەشۇقنى بويسۇندۇرماقچى بولغاندا كۆكرەك كېرىپ ئوتتۇرىغا چىقىدۇ، ھەتتا ئىشقى ئۈچۈن جېنىنىمۇ قۇربان قىلىدۇ. بۇ يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتكىنىمىزدەك ھەقىقەت باسقۇچىدىكى ياكى ئۆزىنى ئۇنتۇش باسقۇچىدىكى سوپىنىڭ باسماقچى بولغان يول-نىڭ ئوبرازلاشتۇرۇلغان كۆرۈنۈشىدۇر، مەجازىي ئىشقىنى تەلەپ قىلىدىغان بۇ باسقۇچ ئورۇن-لانمىسا، خۇددى نەۋائى شېئىرىدا مىسال قىلغىنىدەك، دان تېرىپ ھوسۇل ئالمىغىنىغا ئوخشاش بولىدۇ، يۇقىرىقى تەسۋىرلەردە، دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك بىر نۇقتا بار، ئۇ بولسىمۇ شاپۇر ئوبرازىدۇر، نېمە ئۈچۈن ئەسەرگە شاپۇر كىرگۈزۈلىدۇ؟ سەۋەبى شۇكى، جالالىدىن رۇمغا نىسبەتەن شەمسىدىن تەبرىزى، نەۋائىغا نىسبەتەن ئابدۇراخمان جامى ئۆزىنى بىلىش ئۈچۈن قانچىلىك ئەينەكلىك رولىنى ئوينىغان بولسا، فەرھادقا ئوخشاش ھەقىقەت باسقۇچىدىكى كىشىلەر ئۈچۈن ئېيتقاندا، شاپۇرمۇ شۇنچىلىك مۇھىم رول ئوينىدىغان. ئىنسان ئۆزىنى باشقىلارنىڭ ۋاسىتىسى ئارقىلىقلا چۈشىنەلەيدۇ، فەرھاد ئۈچۈن شاپۇر ئەينەك بولسا، شاپۇر ئۈچۈنمۇ فەرھاد ئەينەكتۇر، ئەلۋەتتە، شاپۇرنىڭ خۇددى «گۈل ۋە نەۋرۇز» (لۇتىفى) داستانىدىكى بۇلبۇل، «مۇھەببەتنامە ۋە مەنەتكام» داستانىدىكى سەبالارغا ئوخشاش كلاسسىك ئەدەبىياتىمىزدىكى ۋاسىتىچى ئوبرازلىق رولى پاكىتتۇر. ئەمما بىز،

شاپۇر، ئوبرازىنىڭ يۇقىرىدىكى ئىككى ۋاسىتىچى ئوبراز (بۇلبۇل ۋە سەبا) نىڭ مەيدانغا چىقىش تەرتىپىگە ئوخشىمىغان ھالدا، فەرھاد سوقرات دەرىجىسىگە يەتكەندىن كېيىن ئاندىن ئوتتۇرىغا چىقىشى، شاپۇر سىزغان شىرىن رەسىمىنى كۆرۈپ فەرھادنىڭ شاپۇرغا ئوخشاش بىر رەسىمغا سەجدە قىلىشى قاتارلىق كۆرۈنۈشلەرگە تەسەۋۋۇپتىكى ھەقىقەت باسقۇچىنى بېسىش ئالدىدا تۇرغان سوپىنىڭ كۆزى بىلەن قارىغىنىمىزدا، كۆز ئالدىمىزدىكى شاپۇر ئوبرازى تېخىمۇ ئايدىڭلىشىدۇ. ئۆزى بىلەن مەسلەكداش، ئۆزئارا دىلشۇناس، بىر - بىرىنى چۈشىنىدىغان، ئىللىتىنى باشقىلارغا قاراپ تۈزىتىدىغان ئەينەكتەك چىن دوست نەۋائى، جالالىددىن رۇمغا ئوخشاش تەسەۋۋۇپ مۇتەپەككۈرلىرى ئۈچۈن ھەقىقەتنى بىلىشتە كەم بولسا بولمايدىغان مۇھىم ئامىل ھېسابلىنىدۇ.

ھەقىقەت باسقۇچى ئورۇندالغاندىن كېيىن، سوپى فەنا مەقامىغا يېتىدۇ: «فەنا - تەسەۋۋۇپتىكى ناھايىتىمۇ چىڭىش، مۇرەككەپ مەسىلىلەردىن بىرى بولۇپ، ئۇنى سۆز مەنىسى بويىچە بىر ئېغىز سۆز بىلەنلا «ئۆلمەك» يوق بولماق» دېيىش مۇمكىن. بىراق ئۇنىڭ تەسەۋۋۇپتىكى مەنىسىنى ئىزاھلاش، شەرھلەشكە توغرا كەلسە، بۇنىڭغا يۈز رسالىمۇ ئازلىق قىلىدۇ. ئەلىشىر نەۋائى شۇنداق يازىدۇ:

دېدىڭ: «فەنا نېدۇر؟» مۇختەسەردەيىن «ئۆلمەك»،
كى شەرھىن تىلەسەڭ، يۈز رسالە بولغۇسىدۇر ③۵.

ئاددىي ئېيتقاندا، فەنا — مەنىۋى جەھەتتە كامىللىققا ئېرىشىپ، ھەق ۋۇجۇدىدا ئۆز ۋۇجۇدىنى يوق ئېتىش، ئۆزلۈكتىن قىلچىمۇ ئەسەر قالماسلىق بولۇپ، ئەھمەد يەسەۋىچە ئۆلمەي تۇرۇپ ئۆلۈش يەنى ۋۇجۇدىتىكى ناپاك «مەن» نىڭ ئۆلۈمىنى كۆرسىتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن سوپىنىڭ ۋۇجۇدىغا فەنا بولۇش ئۈچۈن سىزىلغان «نەقىش» ئاخىرلىشىدۇ، نەۋائى بۇ ھەقتە شېئىرىدا مۇنداق دەيدۇ:

جانغا چېكىپ رەنجۇ ئەنا نەقىشى،
سىزماق ئۈچۈن ئاندا فەنا نەقىشى.
جانى چۇ ئول نەقىش مەكانى بولۇپ،
نەقىشىدىن ئۆزگە بارى فانى بولۇپ ③۶.

ئەسەرنىڭ ئاخىرىدا ئۆلىمالارنىڭ چۈشى ئارقىلىق نەۋائى فەرھاد بىلەن شىرىننىڭ جەننەت بېغىدا نۇردىن ياسالغان تەختكە ئولتۇرغانلىقىنى، فەرھادنىڭ «ئاشىقلار شاھى» مەرتىۋىسىگە ئېرىشكەنلىكى، نامىنىڭ مەڭگۈ تىللاردا داستان بولۇپ قالىدىغانلىقى ھەققىدىكى ۋەقەلىكىنى بېرىدۇ. بۇ ۋۇجۇدى «فەنا نەقىشى» بىلەن تولغان سوپىغا بېرىلىدىغان «بەقا» مەقامىنىڭ بېشارەتلىك سىزمىسىدۇر، شەرق كلاسسىك ئەدەبىياتىدىكى تراگېدىيىلىك ئەسەر-لەردە كۆپ ئۇچرايدىغان مۇرادىغا يەتمىگەن ئاشىق - مەشۇقلارنىڭ جەننەتتە ئۇچرىشىش تەسۋىرى نەۋائىنىڭ گۈزەللىك پىسخىكىسى ئاساسىدا يارىتىلغان «فەرھاد - شېرىن» داستانىنىڭ ئېستېتىك قىممىتىنى ئاشۇرۇشتىن شىرت، يەنە ئۇنىڭ شۇ زاماندىكى فەرھاد ئىزىدىن ماڭغان سوپىلار ئۈچۈنمۇ ئىنتىلىش نىشانى بولغانلىقى چوقۇم.

فەرھاد ئوبرازىدىكى خاراكتېر ئالاھىدىلىكلىرىگە نەزەر سالغىنىمىزدا، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئەكس ئەتكەن ئىلىمىدىكى كامىللىقى، ئەخلاقىي جەھەتتىكى كەمتەرلىكى، ئىنسانپەرۋەرلىكى، چىن سۆيگۈگە بولغان ئەقىدە، دوستىغا بولغان ۋاپادارلىق كامىل ئىنساندا بولۇشقا تېگىشلىك ئالاھىدىلىكلەر ھېسابلىنىدۇ. ماركس: «ئىنسان ئادەمنىڭ ئەڭ يوقىرى ماھىيىتى» دەپ توغرا ئېيتقان، فەرھاد ئوبرازىدىكى ئەھمىيەتلىك تەرەپ دەل ئۇنىڭ ئىنسانغا خاس بولغان، ئادەمنىڭ شۇ ئەڭ يوقىرى ماھىيىتىنى تونۇيالغانلىقىدا ۋە ئۇنى ئىشقا ئاشۇرالىغانلىقىدا. يۇقىرىدىكى قاراشلىرىمىز ئاساسىدا، «فەرھاد - شېرىن» داستانىدا فەرھاد ئارقىلىق ئىپادىلەنگەن تەسەۋۋۇپتىكى كامىل ئىنسان بولۇش جەريانلىرىنى سىخىملاشتۇرساق تۆۋەندىكىدەك بولىدۇ.

ئىنسانىي كامىللىق = ئۆزىنى بىلىش + ئۆزىنى ئۇنتۇش.
 A. ئۆزىنى بىلىش جەريانى: (1) شەرىئەت باسقۇچى (زامان ئىلىملىرىنى ئۆگىنىش) (2) تەرىقەت باسقۇچى — ① نەفسنى يېڭىش ② ئەقلىنى يول باشچى قىلىش (ئەقلىي بىلىشكە كۆتۈرۈلۈش) ③ «سەفەر دەرى ۋەتەن» دە بولۇش ④ سوقرات مەقامىغا يېتىش.
 B. ئۆزىنى ئۇنتۇش جەريانى

(1) ھەقىقەت باسقۇچى (مەجازىي ئىشقا تەلپ قىلىش)
 (2) فەنا بولۇش ۋە بۇ ئارقىلىق بەقا مەقامىغا يېتىش
 تەكىتلەپ ئۆتۈشكە تېگىشلىكى شۇكى، نەۋائىنىڭ ئوتتۇرىغا قويغان بۇ خىل بىلىش جەريانى مېتافىزىكىلىق ئەمەس. ئىنسان پىسخىكىسى ھەققىدە چوڭقۇر ئانالىز يۈرگۈزگەن نەۋائى ئىنساندىكى پىسخىك ئاجىزلىقلارنى كۆزدە تۇتقان ھالدا ئىنساندىكى بىلىشنىڭ ھېسسىي ← ئەقلىي ← ھېسسىي ← ئەقلىي جەريانى بويىچە بولىدىغانلىقىنى يەنى بىلىشنىڭ چەكسىز بولىدىغانلىقىنى مۇقىملاشتۇرىدۇ نەۋائىنىڭ فەرھاد ئاغزى ئارقىلىق بەرگەن:

دېدى: ھەر ئىشنى قىلىش ئادەمىزاد،
 تەفەككۈر بىرلە بىلىش ئادەمىزاد.

دېگەن سۆزى بۇ نۇقتىنى ئايدىڭلاشتۇرۇشىمىزغا ياردەم بېرىدۇ.

ئىزاھاتلار

- ①③④ ۋ. زاھىدوۋ: «تەسەۋۋۇپ ھەققىدە» «بۇلاق» ژۇرنىلى ئومۇمىي 20 - سان، 144 - 148 - بەتلەر
- ② ھۆرمەتجان ئابدۇراخمان: «تەسەۋۋۇپنىڭ ئىدىيىۋى تەرەققىيات جەريانلىرى» «بۇلاق» 1996 - يىللىق 4 - سان، 138 - بەت.
- ⑤ «قۇتادغۇ بىلىك»، مىللەتلەر نەشرىياتى، 761 - بەت.
- ⑥ ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن: «ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى»، 236 - بەت. شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى 1997 - يىلى نەشرى.
- ⑦ شېرىپىدىن ئۆمەر: «ئۇيغۇرلاردا كلاسسىك ئەدەبىيات»، 41 - بەت.

- ⑧ رادىي فېش: «جالالىددىن رۇمى» شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، 1991 - يىل نەشرى. 42 - بەت.
- ⑨ «ئىسلام پەلسەپە تارىخى» (ئىنگلىزچە) ت. ج. دىبورا؛ 143 - بەت، دېھلىدا نەشر قىلىنغان.
- ⑩ ⑪ سەئىد فەيىياز مەھمۇد: «ئىسلام دىنىنىڭ قىسقىچە تارىخى» شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، 1996 - يىل 8 - ئاي نەشرى. 374 - 376 - بەتلەر.
- ⑫ تەپسىلاتىنى ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر ئەپەندىنىڭ «خەزىنىلەر بوسۇغىسىدا» ناملىق كىتابىدىن كۆرۈڭ.
- ⑬ نەۋائى: «فەرھاد - شېرىن» رەھىمتۇللا جارى نەشرىگە تەييارلىغان، شىنجاڭ ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى 81 - بەت.
- ⑭ «ئىسمايىل مەھزۇت شېئىرلىرى»: «بۇلاق» 1995 - يىللىق 2 - سان، 131 - بەت.
- ⑮ نەۋائى: «فەرھاد - شېرىن» 119 - بەت.
- ⑯ رادىي فېش: «جالالىددىن رۇمى» 214 - بەت.
- ⑰ ئا. مۇھەممەتئىمىن: «ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى» 230 - بەت.
- ⑱ «نىزارى داستانلىرى» مىللەتلەر نەشرىياتى 1985 - يىل نەشرى، 164 - بەت.
- ⑲ نەۋائى: «سەبئەئى سەييارە» 674 - 677 - بەتلەر.
- ⑳ رادىي فېش: «جالالىددىن رۇمى» 229 - بەت.
- ㉑ ئا. مۇھەممەتئىمىن: «ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى» 282 - بەت.
- ㉒ رادىي فېش: «جالالىددىن رۇمى» 218 - بەت.
- ㉓ ھىرقەتى: «مۇھەببەتنامە ۋە مەنەتكام»، 135 - بەت، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى.
- ㉔ ئا. مەمتىمىن: «ئۇيغۇر پەلسەپە تارىخى» 28 - بەت.
- ㉕ نىزارى: «نىزارى داستانلىرى» 164 - بەت.
- ㉖ «ئۆمەر ھەيىام رۇبائىلىرى» مىللەتلەر نەشرىياتى نەشرى، 104 - بەت.
- ㉗ رادىي فېش: «جالالىددىن رۇمى» 287 - بەت.
- ㉘ «ئۆمەر ھەيىام رۇبائىلىرى» مىللەتلەر نەشرىياتى نەشرى، 109 - بەت.
- ㉙ «غۇربەتى شېئىرلىرى»: «بۇلاق» 1995 - يىللىق 3 - سان، 51 - بەت.
- ⑳ «ئەپلاتون پاراڭلىرى» شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى، 1996 - يىل نەشرى، 10 - بەت.
- 11 - بەتلەر.
- ㉑ «نىزارى داستانلىرى» 164 - بەت.
- ㉒ نەۋائى «فەرھاد - شېرىن» 320 - 325 - بەتلەر.
- ㉓ نەۋائى «سەبئەئى سەييار» شىنجاڭ ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى 1991 - يىل نەشرى، 11 - بەت.
- ㉔ رادىي فېش: «جالالىددىن رۇمى» شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى 1991 - يىل نەشرى.
- ㉕ ھۆرمەتجان ئابدۇراخمان: «تەسەۋۋۇپنىڭ ئىدىيىۋى تەرەققىيات جەريانى» «بۇلاق» 1996 - يىللىق 4 - سان، 124 - بەت.
- ㉖ نەۋائى «ھەيرەتۇل - ئەبرار» شىنجاڭ ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى 1991 - يىل نەشرى. 156 - بەت.

غېرىب - سەنەم^①

(داستان)

تارىخنىڭ بىرىمىنىڭ ئىككى يۈزىنچى يىلى ماۋەرا ئۈننەھر ۋىلايىتىدە — بەكرى ئاباد دېگەن شەھەردە شاھى ئابباسخان ئاتلىق بىر پادىشاھ بار ئىدى. ئۆزى كەرەملىك، ياخشى سۆزلۈك، خوپ يۈزلۈك پادىشاھ ئىدى. ئەمما ئۆز يېنىدا كۆڭۈلدىكىدەك زېرەك ۋە دانا ۋەزىرى يوق ئىدى.

كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى باغداد شەھىرىدىن ھەسەن ئاتلىق ئادىل، دانا، تولا ئىشلارنى كۆرگەن، ياخشى — ياماننى تەجربە قىلغان بىر كىشى سودىگەرچىلىك بىلەن بەكرى ئابادقا كېلىپ قالدى. پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىغا مەرغۇب ۋە دىلكەش تۆھپىلىرىنى ئېلىپ كېلىپ كۆرۈشتى. ئەتراپ — ئالەمنىڭ ھادىساتلىرى ۋە ئاجايىپ — غارايىپلىرىدىن سېزىشتى. ئۇنىسى — ئۆلپەتلەر ئېلىشتى. بۇ كىشىنىڭ سۆھبىتى پادىشاھقا مەرغۇب بولۇپ، نىيىتىدىكى خالىسىلىقى ھەم راسكويلىقى روشەن مەلۇم بولغاندىن كېيىن، ئاخىر ئۇنى ئۆزىگە يېقىن ۋەزىر قىلىپ يېنىدا تۇرغۇزدى.

ھەسەن ۋەزىرنىڭ مەرتىۋىسى ۋە ھۆرمىتى كۈندىن — كۈنگە زىيادە بولدى. زېرەك ۋە دانالىقى ئالەمگە يېيىلدى. پادىشاھنىڭ شان — شەۋكىتىمۇ كۈندىن — كۈنگە ئۇلغايىدى. لېكىن ھەر ئىككىسىنىڭ پەرزەنتلىرى يوق ئىدى. بۇلار ھەمىشە خۇداغا نالە قىلىپ، دەرگاھىدىن پەرزەنت تىلەر ئىدى. بۇلارنىڭ دۇئالىرى ئىجابەت بولدى. پادىشاھ بىلەن ۋەزىرنىڭ ئاغىچىلىرى ھامىلىدار بولدى.

كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى پادىشاھ بىلەن ھەسەن ۋەزىر بىرنەچچە مۇلازىملىرىنى ئېلىپ شىكارغا چىقتى. شىكار ئۈستىدە پادىشاھقا بىر چىشى توشقان يولۇقتى. پادىشاھ بۇ توشقاننىڭ قورسىقىدا بالىسى بارلىقىنى پەملىگەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا رەھىم قىلىپ، ئاتماي قويۇۋەتتى. بۇ توشقان ۋەزىرگىمۇ ئۇچرىدى. ۋەزىرمۇ تەگمىدى. چۈنكى پادىشاھ بىلەن ۋەزىرنىڭ ھەر ئىككىلىسى خوتۇنلىرىنىڭ ھامىلىدار ئىكەنلىكىنى ئېسىگە ئېلىپ، رەھىم قىلغانىدى. بىر مەزگىلگە كەلگەندە، ھەسەن ۋەزىر ھېلىقى توشقاننى ئېسىگە ئېلىپ كۈلۈۋەتتى. پادىشاھ ئۇنىڭدىن:

— نېمىگە كۈلىسىز؟ — دەپ سورىدى.

— مەن ئۆزۈمنىڭ ئەخمەقلىقىمگە كۈلىۋاتمەن، — دېدى ۋەزىر، — ماڭا بىر بوغاز توشقان ئۇچرىغانىدى، خوتۇنۇمنىڭ ھامىلىدار ئىكەنلىكى ئېسىمگە كېلىپ، ئاتماي قويۇۋەتتىم. — ئاشۇ توشقان ماڭمۇ ئۇچرىدى، مەنمۇ ئۇنى ئاتىدىم، — دېدى پادىشاھ، —

① «غېرىب - سەنەم» داستانىنىڭ بۇ نۇسخىسى شەمسىدىن ناملىق كىشى تەرىپىدىن قەلەمگە ئېلىنغان بولۇپ، بىرمۇنچە ئۆزگىچىلىكلەرگە ئىگە. شۇڭا ئوقۇرمەنلەر ھۇزۇرىغا سۇنۇلدى (مۇھەررىردىن).

خوتۇنۇمنىڭ ھامىلىدار ئىكەنلىكى مېنىڭمۇ ئويۇمغا كەلگەندى. دېمەك، ھەر ئىككىلىمىز-
نىڭ يۈرىكى بىر ئىكەن. ئانداق بولغاندىكىن، — دېدى پادىشاھ سۆزىنىڭ ئاخىرىدا، —
ئەي، ۋەزىر ھەسەن، ئەگەر بىرىمىزنىڭ ئاغىچىسى ئوغۇل، بىرىمىزنىڭ ئاغىچىسى قىز
تۇغسا، بىرىنى بىرىگە ئەھدى نىكاھ بىلەن ئېلىپ بەرگەيمىز. ئەگەر ھەر ئىككىلىمىز ئوغۇل
ياكى قىز بولسا، تەقدىرنىڭ پۈتكىنىگە قاراپ ئىش قىلغايلىقىمىز. ئەجەل يېتىپ، بىرىمىز
ئىلگىرى ئۆلۈپ، يەنە بىرىمىز تىرىك قالساق، ھايات قالغىنىمىز ئۇشبۇ پەرزەنتلەرنى ياخشى
كۆرۈپ، ئوبدان ئاسراپ، تاكى كامالىغا يەتكۈنچە ئوقۇتۇپ، ھەر قىسىم ئىلىملىرىدىن
بەھرىمەن بولغۇچە، ئىلىم تەھسىل قىلدۇرغايلىقىمىز، دەپ ۋەدىلىشىپ، ئۆز تىلىدىن خەت
يېزىپ مۆھۈرلىرىنى باستى.

بۇلار شىكاردىن ياندى. شەھەرگە ئىككى چاقىرىم يول قالغاندا، پادىشاھ بىلەن ۋەزىرنىڭ
ئالدىغا خوش خەۋەرگە كىشى كەلدى. دېدىكى:
— ئەي، پادىشاھم سۆيۈنچە بەرگەيسىز.

پادىشاھ دېدى:

— خەۋىرنىڭ نېمە؟

— ھەر ئىككىلىرىمىزنىڭ ئاغىچىلىرى تەۋەللۇت قىلدى، — دېدى ياساۋۇل.
پادىشاھ بىلەن ۋەزىر ئۇنىڭغا كۆپ نەرسىلەر ئىنتام قىلدى ۋە شاد - خۇرام بولۇپ
شەھەرگە كىردى.

كۆپ ئۆتمەي پادىشاھ توي - تاماشىلار قىلىپ، ئابۇ ئاش بەردى. ئۆلۈم، ئۆمىرا،
ۋەزىرلەر ۋە چوڭلارنى يىغىپ، داستىخانلار سالدى. تۈرلۈك نازۇنېمەنلەرنى قويدى. پادىشاھ-
نىڭ پەرزەنتى قىز ئىدى، ئۇنىڭغا ھۆرمەت يۈزىسىدىن ئۇلۇغلارنىڭ ھەرقايسى تايىپىسى
(گۈرۈھى) بىر ئىسىم تەيىن قىلىشتى. باشتا گۈلچىمەن دەپ ئات قويدى. ئاخىرىدا شاھ
سەنەم دەپ ئات قويۇشتى.

ھەسەن ۋەزىرنىڭ پەرزەنتى ئوغۇل ئىدى. ئۇنىڭغا ئابدۇلۋاھات دەپ ئىسىم قويدى. ئەمما
غېرىب دەپ لەقەم قويدى.

بۇ پەرزەنتلەرنىڭ ھەر ئىككىلىسى ئۈچ ياشقا كىردى. بۇلار بىرى بىرىدىن چىرايلىق،
رەنا، خۇشروۋى ئىدى. كۆرگەن كىشىلەر قاراپ تويماس ئىدى. بۇ چاغدا ھەسەن ۋەزىر يەنە
بىر قىز پەرزەنت كۆردى. بۇنىڭغا گۈلجەمىلىخان دەپ ئىسىم قويدى.
بىرنەچچە زامان ئۆتكەندىن كېيىن ھەسەن ۋەزىر ئالەمدىن ئۆتتى. بۇنىڭ ئورنىغا ئىنىسى
ئەينىدىن ۋەزىر بولۇپ، پادىشاھنىڭ يېنىدا تۇردى.

پادىشاھ غېرىبىنى ياخشى ئاسراپ، ئۆز پەرزەنتىدەك كۆرەتتى. ئارىدىن نەچچە يىللار
ئۆتتى. غېرىب ئون بەش ياشقا كىردى. ھەر تۈرلۈك ئىلىملارنى ئۆگىنىپ، كامالەتكە يەتتى.
كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى غېرىب تاماشاغا چىقىپ ئويىناپ يۈرگەندى. يولدا بىر قېرى دېھقان
ئايالنى كۆردى. موماي چاق ئېگىرىپ ئولتۇرغانىدى. غېرىب ئوقيا ئېتىشقا ئۇستا بولۇپ،
موماينىڭ چاقىنى نىشان قىلىپ ئاتتى. چاقنىڭ تانىپى ئۈزۈلدى. موماي:

— بالام ئوقيانى گۈلچىمەنگە ئاتساڭچۇ! — دېدى. غېرىب يەنە ئاتماقچى ئىدى، لېكىن
موماي غېرىبىنى چاقىرىپ:

— بالام، سۆزۈمگە قولاق سال، شاھى ئابباسخان سېنىڭ ئۆز ئاتاك ئەمەس. سېنىڭ
ئاتاك ھەسەن ۋەزىر، ئۇ ئۆلگەن. سىزلەر تۇغۇلماستىن بۇرۇن، ئاتاك پادىشاھ بىلەن
ۋەدىلىشىپ، سىزلەر توغرىلۇق خەت - مۆھۈر قىلىشىپ، توختاشقان. ئەمدى سەن چوڭ

بولدۇڭ، گۈلچىمەننى ساڭا بېرەرمىكىن، — دەپ سۆزىنى تۆگەتتى. غېرىب بۇ سۆزنى ئاڭلاپ خىيالغا چۆمدى ۋە:

— ھەي موماي، گۈلچىمەنخان مېنىڭ سىڭلىم ئەمەسمۇ؟ — دېدى. موماي يەنە بايقى سۆزىنى دېدى. شۇنىڭدىن كېيىن غېرىب گۈلچىمەن پادىشاھنىڭ قىزى ئىكەنلىكىنى، ئۆزى ھەسەن ۋەزىرنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىنى ئېنىقلاپ بىلدى. غېرىب گۈلچىمەننىڭ يېنىغا بېرىپ ھەقىقىي كۆزى بىلەن ئۇنىڭ دىدارىغا باقتى. قىزنىڭ چىرايى قىزىل گۈلدەك قىزىرىپ ئېچىلغان، يۈزى ماھى تاباندەك تولغان، قاشلىرى قەلەمدەك سىزىلغان، چولپان كۆزلىرى بادامدەك سوزۇلغان، زىبا بويلىرى سەرۋىگە ئوخشاش، لەبلىرى جىنەستىدەك قىزىل، پىستە يەڭلىغ ئاغزى غۈنچىدەك ئېچىلغان، سۈمبۈل-دەك قارا چاچلىرى زۇلفى ئەنبەردەك يېپىلغان، غېرىب قىزنى كۆرگەن ھامان ئىشقىنىڭ تىپىرى كامانى سىينەسىگە تەگدى. ھەر ئىككىلىسى سۇختە ھىجرانى پىراق ۋە مۇبتىلا ئىشتىياق بولدى. بۇلارنىڭ ئىشقى كۈندىن - كۈنگە ئەپزۇن ۋە مەشۇق كويىدا مەجنۇن بولدى. بۇلارنىڭ ئىككىلىسى بىر - بىرلىرىدىن ئايرىلماس ئىدى. دەردى ئەھۋالىنى بىر - بىرىگە ئېيتىش ئىدى.

پادىشاھ ئابباسخان شاھ سەنەمگە قىرىق كېنىزەك قىزنى خىزمەتكار قىلىپ بەردى. بۇلار شاھ سەنەم ھەر يەرگە بارسا بىللە باراتتى. نېمە ئىشقا بۇيرۇسا، خوش دەپ خىزمىتىنى قىلاتتى. گاھى ۋاقىتلاردا شاھ سەنەم بۇ قىزلارنى ئۆزىدىن يىراق قىلىش ئۈچۈن باھانىلەر بىلەن بىر ئىشقا بۇيرۇپ، ئۆزى غېرىب بىلەن دەرد - ئەھۋال بايان قىلىش ئىدى.

بىر - بىرىنىڭ ھۈسنى باغىنى تاماشا ئەيلەشىپ، كۆز سېلىپ بىر - بىرلەرگە ئۆزى شەيدا ئەيلەشىپ. گاھى ۋەسلى دەۋاتىگە شۈكرىلەر ئەيلەپ ئەدا، گاھى ھەسرەتلەر قىلىپ نەۋ ئىشقا پەيدا ئەيلەشىپ.

بۇلار مۇنداق ۋىسال دۆلىتىگە مۇيەسسەر بولۇپ، مۇنچىلىك پۇرسەت تېپىپ، بىر - بىرى بىلەن ئۈنسى - ئۈلپەت بولغىنىغا كۆڭلى بەك خوش ئىدى. بۇ ۋاقىتتا غېرىب ئون بەش ياشتا ئىدى. گۈلچىمەن، گۈلنەھال ۋە گۈلجەمىلە - بۇ ئۈچ قىزنىڭ قەددى - نەھالى كامالىغا يېتەي دېگەندى.

ئەمما ئوردىدىكى بىرنەچچە چېقىمچى رەقىبلەر بۇ ۋەقەنى پادىشاھقا ئاشۇرۇپ خەۋەر قىلدى. پادىشاھ دەرغەزەپ بولۇپ، بۇلارنى بىر - بىرىدىن ئايرىۋېتىش ئۈچۈن، غېرىبنى شەھەردىن قوغلاشقا بۇيرۇق قىلدى. ئەينىدىن ۋەزىر بۇ ۋەقەنى غېرىبنىڭ ئانىسىغا ئېيتتى. بۇ سۆزنى ئاڭلاپ غېرىبنىڭ ئانىسى غېرىب ئاشىققا بىرقانچە نەسەتلەرنى قىلىپ دېدى: — ئوغلۇم، ئەگەر سېنىڭ ئاتاڭ ھايات بولسا، ئەلۋەتتە، سېنى مۇراد - مەقسىتىڭگە يەتكۈزەتتى. ۋاي، قانداي قىلاي، مېنىڭ سۆزۈم پادىشاھقا يەتمەس، يەتسە ھەم سۆزۈمنى ئىشتمەس، ئوغلۇم ئۆز جېنىڭغا كۆي. مېنى ئاۋارىچىلىككە سالما. بۇ ئىشقا ھاۋاسىنى كۆڭلۈڭدىن چىقار. چېغىڭغا قاراپ ئىش قىل. يوتقانغا بېقىپ پۈت سۇنغىن. باشقا يەردىن كىمىنىڭ قىزىنى خالىساڭ، توي - تاماشا قىلىپ، ئېلىپ بېرەي. مۇنۇ ئىككى مىسرانى ئاڭلىمىغانمۇ سەن؟

ئويناشمىغىن ئەر باب بىلە،
ئەر باب سالۇر ھەر باب بىلە.

سەن بىر يېتىم بالا تۇرسالڭ، شاھ سەنەمنىڭ ئاتىسى پادىشاھ تۇرسا، مۇنداغ چاغ يەتمەس ئىشنى قويساڭچۇ بالام.

بۇ سۆزگە غېرىب ئېتىبار قىلمىدى. بىچارە غېرىب ئىشقىنىڭ زورىدىن يىغلاپ ئانىسىغا دەيدى:
— جېنىم ئانا، سەن ماڭا مۇشېق مېھرىبانسەن، بۇ قىلغان گۆھەردەك نەسىھەتلىرىڭنى جان - دىلىم بىلەن ئاڭلاپ، كۆڭلۈم قۇتسىدا مەھكەم ساقلايمەن. ئەمما، بۇ ئىشقىنىڭ دەردىگە قانداق ئىلاج قىلاي، دەپ بۇ مىسرالارنى ئوقۇدى:

ئىشقى چۈشتى كۆڭلۈمە پەرۋانە بولماي نەيلەيسن،
بۆلبۈلى بىچارىدەك ئەفغانە بولماي نەيلەيسن،
تاشقا يامغۇر سۇد قىلماس، مۇزغا سۇ، ئاشىققا پەند،
ئىشقى چۈشۈپتۇر باشىمە، مەردانە بولماي نەيلەيسن.

ھەي مېھرىبار جېنىم ئانا، ماڭا شۇنداق بىر ئوت تۇتاشتىكى، ئەگەر ئۇنىڭغا دەريا ۋە مۇھىتنى قۇيغان بىلەنمۇ ھەرگىز ئۆچمەيدۇ. ماڭا شۇنداق غەم يۈزلەندىكى، ئەگەر ئالەمنىڭ لەشكىرىنى يىغىپ سوقۇشسا، كەم بولماس، ئەمما ئىختىيارىمنىڭ تىزگىنى مەندە ئەمەس، دەپ بۇ ئەبىياتنى ئوقۇدى:

كۆڭلۈمنى ئەۋارە قىلۇر،
ھىجران بەلاسى، ئەي ئانام.
باغرىمنى يۈز پارە قىلۇر،
بارمۇ داۋاسى، ئەي ئانام.
بۈگۈن چىمەن بولدى بەلا،
غەم بىرلە قىلدى مۇبتەلا.
يىغلاپ مۇدام مەن بىنەۋا،
بولدۇم گەداسى، ئەي ئانام.

ئىچۈ تاشىم دەرد - ئەلەم،
كۆڭلۈمدە فىكىر، كۆزۈمدە نەم،
تەگدى ماڭا تىخى سىتەم،
پۈتمەس ياراسى، ئەي ئانام.
يىغلاپ زۇلەيخا زارى - زار،
يۈسۈفكە بولدى بىقەرار.
ساچى ئاقاردى بىشۇمار،
قالماي قاراسى، ئەي ئانام.

ئىشقى ئىلكىدە ئەۋارە مەن،
نەيلەي ئۆزۈم بىچارە مەن.
غەم بىرلە باغرى پارە مەن،
يار مۇبتەلاسى، ئەي ئانام.
ئاشىق نەسىھەت تىڭلاماس،
ئەلنىڭ سۆزىنى ئاڭلاماس.
مەھبۇبىدىن ئۆزگىنى دېنمەس،
قالماي ئىزاسى، ئەي ئانام.

كۆيدۈمۇ، كۈل بولدۇم نېتەي،
كۆڭلۈمگە قۇل بولدۇم نېتەي.
مەن ھەم مەلۇل بولدۇم نېتەي،
يوق ئىنتىھاسى، ئەي ئانام.
ئاشىققا سۆز سۇد ئەيلەمەس،
سۇ مۇزنى نابۇد، ئەيلەمەس.
ئاشىقنى بىخۇد ئەيلەمەس،
مەشۇق ۋەفاسى، ئەي ئانام.

ئالەمدىن ئۆتتى ئاشىقى،

ئىشقى ئوتتۇغا سالدى خۇدا،

فەرھاد بىلەن ئول ۋامىقى.

غەم بىرلە بولدۇم مەن ئەدا.

بولدى بۇلار بىرلە يېڭى،

مەشۇق ئۈچۈن بولسام گەدا،

ئىشقى ماجىراسى، ئەي ئانام.

كۆڭلۈم رىزاسى، ئەي ئانام.

ئىشقى تۈشتى كىمىنىڭ باشىغە،

غېرىب ئاشىقى مېنىڭ ئاتىم،

ھېچ كىمگە كەلمەس قاشىغە.

دەردۇ غەمدۇر ئۇلغەتىم.

رەھىم ئەيلەمەس كۆز ياشىغە،

تارتقان بۇ جەبرۇ مېھنەتىم،

يوقتۇر داۋاسى، ئەي ئانام.

بولسۇن پىداسى، ئەي ئانام.

غېرىبىنىڭ ئانىسى بۇنى ئاڭلاپ، سېنىڭ ئىشقىڭ مەھكەم ئىكەن دەپ، ئىلاجىسىز يىغلاپ ئولتۇرغاندا، پادىشاھ غېرىبىنىڭ ئانىسىنى چاقىرتىپ: — ئوغلۇڭنى يىراق بىر يەرگە ئەۋەت، بولمىسا، ئۆلتۈرىمەن، — دېدى. غېرىبىنىڭ ئانىسى ھەيران بولۇپ يىغلاپ، ئەمدى قانداق قىلارمەن دەپ، ئۆيىگە ياندى. ئانىسى ئۆيگە كېلىپ، بالىسىغا شۇنداق دېدى:

ئەي غېرىبىم، سېنىڭ ئۈچۈن باشىمە، تۈرلۈك غەملەر چۈشەر ئەمدى نېتەيىن. زەھەر - زوقۇم قوشۇلغۇسى ئاشىمە، باشىم ئېلىپ قايسى تەرەپكە كېتەيىن.

پادىشاھنىڭ سۆزى ئۆزىگە بولۇپتۇر، بۇ باغرىمنى ھىجران تىغى تىلىپدۇر. شاھى ئابباس ئەھدىسىدىن يانپىدۇر، ئەندى مۇڭا قانداق ئىلاج ئېتەيىن.

يەنە بىر سۆز، بالام، ئايتىمىسام بولماس، بالام، سېنىڭ بىرلە كەتمىسەم بولماس. ئۆلتۈرۈرمەن، دەيدۇ، ئوغلۇڭنى ئابباس، شۇنداق سۆزلەز دەيدۇ، بالام نېتەيىن.

بالام، ئەندى بىر ياق بېرىپ تۇرغايىسەن، بىر مەھكەم جايدا يېتىپ تۇرغايىسەن. ئەجەل ئامان قويسا يېتىپ كەلگەيسىن، سۆزۈم راستىن سەبا ئىزھار ئېتەيىن.

بۇ بېچارە ئاناڭ ئەندى ئەيلەسۇن، مەقسىتىڭنى ھەق مۇيەسسەر ئەيلەسۇن. يارغىن، بالام، ئىلاجىم يوق نېتەيىن.

غېرىب بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ: — جېنىم ئانا، ئۆلۈمدىن قورققان ئاشىق ئەمەس. ئاشىقنىڭ يارىدىن جۇدا بولغىنى — مۇرادسىز ئۆلگىنى. پەرۋانىنى كۆرمىدىڭمۇ؟ شام چىراغقا ئۆزىنى ئۇرۇپ ئۆلگىنى ۋە سال مۇرادىنى تاپقىنى. شاھ سەنەم ئۈچۈن ئۆلسەم، ماڭا ھەرگىز ئەينىب ئەمەس.

ئاشىق دېگەن مەشۇق ئۈچۈن ھىران ئەمەسمۇ،
شېرىن جانى مەشۇقىغا قۇربان ئەمەسمۇ.
مەھبۇبىنىڭ ئاتى چىقسا ئاشىق سۆيۈنۈر،
سەنەم ئۈچۈن غېرىب ئۆزى گىريان ئەمەسمۇ.

ئاشىقنىڭ مەزھىپىدە ئۆلۈمدىن قورقماقلىق يوق، — دېدى — دە، يىغلىغان پېتى چىقىپ كەتتى. ئانىسى سىڭلىسى بىلەن يىغلاپ ئولتۇرۇپ قالدى. غېرىب ئاشىق شۇ چىققانچە شاھ سەنەمنىڭ بېغىغا باردى. بىر تەرەپتىن شاھ سەنەممۇ كەلدى. قىزلار بىر تەرەپكە سەير — تاماشا قىلىپ كېتىشتى. بۇ ئىككى ئاشىق — مەشۇق ئولتۇرۇشۇپ، بىر — بىرىگە نەزەر قىلىشىپ، ۋەسلى مۇيەسسەر بولغىنىغا شۈكۈرلەر قىلىپ، مۇراد — مەقسىتىمىزگە يېتەرمىزمۇ، دەپ گاھى بېھوش بولار ئىدى. غەرەز كۆي رەقىبەلەردىن تولا ئېھتىيات ۋە ئەندىشە قىلار ئىدى. نېمە قىلسۇن بۇ غەددار پەلەك ئاشىققا تاردۇر. ھەسەتچىلەر ئەغياردۇر.

شاھى ئابباسخان بۇ ۋەقەنى ئاڭلىغاندىن كېيىن غەزىپى كېلىپ، زىندان بەندىلەرنى چاقىرتىپ، بۇيرۇدى:

— غېرىب نەدە بولسا، ئىستەپ تىپىپ زىندانغا سېلىڭلار. زىندان بەندىلەر شۇ زامان غېرىب بار يەرگە يېتىپ كېلىپ، غېرىبىنى تۇتۇپ، باغلاپ ئېلىپ كەلدى. پادىشاھ غېرىبىنى ئۆلۈمگە بۇيرۇدى. غېرىبىنىڭ كىچىك ئاتىسى ئەينىدىن پادىشاھتىن غېرىبىنى تىلىۋالماقچى بولدى. ئەمما پادىشاھنىڭ ئاچچىقى يانمىدى. ۋەزىر پادىشاھقا ئەرزە خەت پۈتۈپ تۇتتى. پادىشاھ ئەرزە خەتتىن بۇ ئەبىياتلارنى ئوقۇدى:

شاھىم سىزگە داد ئېتەي،
ئازاد ئېتىڭ غېرىبىنى.
كۆڭلىڭىزنى شاد ئېتەي،
ئازاد ئېتىڭ غېرىبىنى.
ئوخشاپ ئۇلۇغ دېڭىزگە،
رەھىم قىلىڭ سىز بىزگە.
رەھمەت قىلسۇن ھەق سىزگە،
ئازاد ئېتىڭ غېرىبىنى.

رەھىمەتتىن خاتادۇر،
پادىشاھدىن ئەتادۇر.
ئەگەرچە پۇر گۇناھدۇر،
ئازاد ئېتىڭ غېرىبىنى.
ئاشىق يۇسۇف — زۇلەيخا،
ۋامۇق بىلەن ھەم ئۇزرا،
بولسۇن سىزگە رەھنەما،
ئازاد ئېتىڭ غېرىبىنى.

لەيلى بىلەن ئول مەجنۇن،
 فەرھاد بىرلە ھەم شىرىن،
 بۇلار بولسۇن رەھنەمۇن.
 ئازاد ئېتىك غېرىبىنى.

شاھىم سىزگە ئەرزىمدۇر،
 ئازاد قىلماق لازىمدۇر،
 بۇ قىلغانىم تەزىمدۇر،
 ئازاد ئېتىك غېرىبىنى.

شول ئاشىقلار ھۇرمەتى،
 بىزگە قىلىك شەفقەتى.
 كۆرۈك ئۈزۈن دەۋلەتى،
 ئازاد ئېتىك غېرىبىنى.

ئەينىدەننىك پەريادى،
 غېرىب بولسۇن ئازادى،
 بولسۇن كۆڭۈللەر شادى،
 ئازاد ئېتىك غېرىبىنى.

پادشاھ ئەرزىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن دەيدى:
 — ئۇنىڭ ئۆلۈمىدىن ئۆتتۈم، ئەمما بىئەدەپلىك قىلغان گۇناھى ئۈچۈن يەتتە يىللىق
 سۈرگۈن قىلدىم. شىرۋانغا پەيلىدىم، ھەلەپ تەرەپكە بارسۇن، مىرەسەسنى باش قىلىپ،
 زىندان بەندلەر بىلەن ئابدۇلقەھھار بەگكە ئەۋەتكىن.
 ۋەزىر غېرىبىنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا بىرمۇنچە نەسىھەتلەر قىلىپ، مىرە-
 سەس بىلەن شىرۋانغا يولغا سالدى. غېرىبىنى ئانىسى، سىڭلىسى ۋە باشقا دوست - يارەنلىرى
 يىغلىشىپ، ئۇزاتقىلى چىقتى. غېرىب بىچارە يىغلاپ تۇرۇپ، دوست - يارەنلىرىگە بۇ
 مۇخەممەسنى ئوقۇدى:

ئەلۋىدا، ئەي دوستلارم، قىلغۇم بۈگۈن ئەزىمى سەفەر،
 ئۆزلۈكۈمچە قىلمادىم مەيلى سەفەر مەن بىھۇنەر،
 دوستلارم، يارىمغا ئايتىڭلار بۇ ھالىمدىن خەبەر،
 بۇ جۇدالىق شىددەتتىن بولماسا جانغا خەتەر،
 ئۆلمەسەم ئاخىر كېلۈرمەن گۈلچىمەن قىلسا خەبەر.
 بۇ جۇدالىق تىغىدىن ماڭا ئەجەل كۆپ ياخشىراق،
 نەچچە يىللىق كۈن كۆرەردىن بۇ مەھەل كۆپ ياخشىراق،
 ھەم رىيا قىلغان ئەمەلدىن بۇ ئەمەل كۆپ ياخشىراق،
 ئىشقىسىز يۈرگەن كىشىدىن بۇ جىدەل كۆپ ياخشىراق،
 مەن ئانامنىڭ يۇرتىدىن يارىم ئۈچۈن قىلدىم گۈزەل.
 مەن غېرىب بولماي نېتەي، نامم غېرىب قويغان ئۈچۈن،
 سارغايىپ ئۆلمەي نېتەي، ياردىن جۇدا بولغان ئۈچۈن،
 باش ئېلىپ كەتمەي نېتەي، بۇ يەردە خار ئۇلغان ئۈچۈن،
 كۆز ياشىم تۆكمەي نېتەي، يۇرتۇمدىن ئايرىلغان ئۈچۈن،
 ھەم ئانام سىڭلىمنى مۇندا تاشلابان قىلدىم سەفەر.
 يۈرەگىم غەلۋىر مەسەللىك قۇيسىلار تۇرماس تېرىق،
 بۇ جەھەتتىن گۈل يۈزۈم زەپپەر كەبى بولمىش سېرىق،

قىلىدىلار يۈرەك، باغىرنى خۇن، دەرد بولدى ھەرىق، گەرچە دەريانىڭ سۈيىدە يۇيسام ھەم بولماس ئېرىق، نەيلەپن دەردى فراق ھەم ئىشتىياق ئەتتى زەرەرنىڭ رالى لەننىمۇ ئەتتە

ئىشقى ئوتى ئۆرتەپ يۈرەكنى ماڭا بەرمايدۇ ئارام، فۇرقەت ئىچرە ئۆرتەنۈپ ئاقتى كۆزۈم ياشى تارام، ئۆرلەدى باشىغا سەۋدا ھەم خىيالىم بولدى رام، ئىشتىياقم ھەددىن ئاشتى تاقتىم بولدى تەمام،

كاشكى قىلسام نىگارمىنىڭ جەمالىغە نەزەر، مەن بۈگۈن دىۋانەدەك پەرۋانەدۈرمەن ئىزتىراپ، شەئىدىدىن بولدۇم جۇدا بۇ ۋەجھىدىن ھالىم خەراب، بۆلبۈلى گۈلدىن جۇدا بولغان كېچە يوق مەندە خاب،

مۇنتەزىر بولدۇم نىگارمىنىڭ جەمالىغە قاراپ، ھۈسنىغە مۇشتاق مەن ئەمما ئۆزۈم بىبالۇ پەر، ئىشتىياقنى ئانچە چەكتىم ھېچ مەجالىم قالمادى، روچىۋىندەك سارغايىپ، ئۇچارغا ھالىم قالمادى،

سۆزلەگۈنچە ھەم تىلىمدە قىلۇ قالمى قالمادى، گۈلچىمەننىڭ يادىدىن ئۆزگە خىيالىم قالمادى، مەن غېرىبىنى ياد ئېتىڭلار ھەر زەمان، ئەي دوستلەر،

مىرەسەس پادىشاھنىڭ بۇيرۇقى بويىچە غېرىبىنى دەشت - باياۋان، سەھرالار بىلەن ھەيدەپ ئېلىپ ماڭدى. يولدا كارۋان بىلەن قوشۇلدى. ئۇلار بىلەن يول يۈرۈپ، ئاخىر شىرۋان شەھىرىگە يېتىپ باردى. غېرىبىنى شىرۋاننىڭ ھاكىمى ئابدۇلقەھھار بەگكە تاپشۇرۇپ، يېنىپ كەتتى. غېرىبى بىچارە بۇ شەھەردە ھېچكىمنى بىلمەي ۋە تونۇماي ھەيران ۋە سەرگەردان بولۇپ يۈردى. بۇ شەھەردە شاتىر بوۋا دەپ بىر ئادەم بار ئىدى. ئەسلى ئىسمى شەيخى ئابدۇرېشىد بولۇپ، كۆپ ئەقىللىق ھەم پالۋان كىشى ئىدى. لېكىن ئۇنىڭ پەرزەنتى يوق ئىدى. بوۋاي غېرىبىنى كۆرۈپ، ھال - ئەھۋال سورىغاندىن كېيىن ئۆز ئۆيىگە ئېلىپ باردى. ياخشى كىيىملەرنى كىيگۈزۈپ، ئۆز پەرزەنتىدەك ئەزىز كۆرۈپ ياخشى ئاسرىدى. ئەمما غېرىبى ھەمىشە مەھبۇبى گۈلچىمەننى ياد ئەيلەپ ۋە ئانىسى ھەم سىڭلىسىنى خىيال قىلىپ، كىشىگە ھېچ گەپ - سۆز قىلماس ئىدى. شاتىر بوۋا ھەيران بولۇپ، بىرنەچچە تېۋىپلارنى يىغىپ، غېرىبىنى باقتۇردى. ئەمما ئۇلار ھېچ ئىلاجىنى قىلالىمىدى. شاتىر بوۋا ئاجايىپ قىسسە - ھېكايىلەرنى ئېيتىپ نەسەتلەر قىلدى. غېرىبى ھېچبىر سۆز قىلمىدى. سازەندىلەرنى چاقىرتىپ، بىر باغدا ئولتۇرۇش قىلىپ بەردى. مەھبۇبى دىلبەر توغرىلۇق نەزىم - بېيىتلارنى ئوقۇشتى. غېرىبى بۇنى زوق بىلەن ئاڭلاپ، ئەھۋالى بىرئاز ئۆزگىرىپ سۆزگە كىردى. غېرىبىنىڭ بۇ ئەھۋالىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ ھەقىقىي ئاشىق ئىكەنلىكىنى پەھىمى - پاراسەت بىلەن بىلدى.

كۈنلەردە بىر كۈن غېرىبىنىڭ ئانىسى غېرىبىغا كارۋاندىن دۇئايى سالام ئېيتىپ خەت -

خالتا ئەۋەتكەندى. ئۇ غېرىبىنىڭ قولىغا سالامەت تەگدى. ئىچىدە مەرۋايىت ۋە ئېسىل تاشلارمۇ بار ئىكەن. كۆپ سۆيۈندى. غېرىب بىرمۇنچە مەرۋايىت، مارجانلارنى ئېلىپ قۇرئەندازغا پال باقتۇردى. قۇرئەنداز دەيدى:

— ئۆزۈڭ بىر مەھبۇبى دىلبەرگە ئاشىق ئىكەنسەن، ئەمما يامان دەردگە گىرىپتار بولۇپسەن، ياز پەسلى كېلىپ گۈللەر ئېچىلغاندا مەھبۇبىڭنى كۆرەرسەن، — دەيدى.

ئاخىر يازمۇ كەلدى. گۈللەر ئېچىلدى. غېرىب قۇرئەنداز قېشىغا يەنە كېلىپ، بۇ بېتىلارنى ئوقۇدى:

باھار بولدى، گۈل ئاچىلدى،
 مېنىڭ كۆڭلۈم ئاچىلماسمۇ؟
 يارىم كېلىپ بىھەم بولسا،
 كامان ئەبرۇ قەلەم بولسا،
 چىمەنلەر لالەرەڭ بولدى،
 ئاتى شاھى سەنەم بولسا،
 كۆزۈم ياشى چاچىلماسمۇ؟
 شىرىن شەربەت ئاچىلماسمۇ؟

گۈل ئۆمرىگە خازان يەتتى،
 ساقى ئەجەل نەسب تۇتتى،
 يەنە ئەمدى كىتاب كۆرسەڭ،
 تالەيمىنى باقىپ كۆرسەڭ،
 ئىشقىنىڭ تىغى مېنى چاپتى،
 شاھ سەنەمدىن خەبەر بەرسەڭ،
 كىپەن تونۇم پىچىلماسمۇ؟
 كۆڭلۈم گۈلى ئاچىلماسمۇ؟

قۇرئەنداز قۇر سېلىپ كۆرۈپ: — ھەي بالام، ئەمدى بارساڭ بولۇر، مۇرادىڭغا يېتەرسەن، — دەيدى.

غېرىب خۇشال بولۇپ، ئابدۇلقەھھار بەگ ئالدىغا كېلىپ، ئاتام قەبرىنى زىيارەت قىلىپ، ئانام ھەم سىڭلىمنى يوشۇرۇن كۆرۈپ كەلسەم، دەپ ئىككى ئايلىق رۇخسەت سوراپ تولا يالۋۇردى. بۇ چىن ئاشىقنىڭ نەپسى تەسىر قىلىپ، ھاكىمنىڭ ئىچى كۆيۈپ، رۇخسەت بەردى. شاتىر بوۋىنى ئۇنىڭغا ۋەكىل قىلدى. كىشىلەر بىلەن سۆزلەشمەسلىكىنى تاپىلىدى.

غېرىب ئۆزىگە بىرنەچچە كۈنلۈك ئۇزۇق راسلاپ كارۋانلار بىلەن يولغا راۋان بولدى. ئۇنىڭ چاچلىرى مەجنۇنغا ئوخشاش بېلىگە چۈشكەندى. بىرنەچچە زامان يول يۈرۈپ، ئاخىر ئۆز يۇرتى بەكرى ئابادقا يېتىپ باردى. كېچىسى ئېھتىيات بىلەن ئاستا يۈرۈپ ئۆز ئۆيىگە كىردى. ئانىسى ھەم سىڭلىسى بىلەن كۆرۈشۈپ، يىغا - زار بىلەن دەرد - ئەھۋال بايان قىلدى. غىزادىن كېيىن شۇنداق دەيدى:

— سىزلەرنى كۆرگىلى يوشۇرۇن كەلدىم، بۇنى ھېچكىمگە ئېيتماڭلار.

غېرىب بۇلارنىڭ يېنىدىن چىقىپ، پادىشاھنىڭ بېغىغا كىردى. بىر بوۋاي سۈپۈرگە بىلەن باغنى سۈپۈرۈپ تازىلىماقتا ئىدى. غېرىب بوۋايغا سالام قىلدى. بوۋاي سالامغا جاۋاب بېرىپ دەيدى:

— ھەي بالام، سەن بۇ يەردە نېمىش قىلىسەن؟ بۇ باغ پادىشاھ ئابباسخاننىڭ بېغى، قىزى شاھ سەنەم ھەر يىلى مۇشۇ پەسىلدە قىزلار بىلەن بۇ باغدا قىرىق كۈن سەير - تاماشا قىلىپ كىرىپ كېتىدۇ. ھازىر ئۇلارنىڭ چىقار ۋاقتى بولدى.

غېرىب بوۋايغا ئىلتىماس قىلىپ: — بوۋا، مېنىڭ ئاتا - ئانام يوق، يېتىمەن. سىزگە بالا بولسام، — دەيدى. بوۋاي خۇش بولۇپ قوبۇل كۆردى. ئەمما غېرىب ئۆزىنىڭ غېرىب ئىكەنلىكىنى بىلدۈرمىدى. بوۋاي

غېرىبقا ھەر خىل گۈللەرنى يىغىپ كېلىشنى بۇيرۇدى. غېرىب گۈللەرنى يىغىپ بەردى.
 بوۋاي ئولتۇرۇپ چىمەن باغلىدى. ئاخىردا غېرىب بوۋايغا: — سەن باغلىدىڭ.
 — ئاتا، مەن بىر چىمەن باغلىسام قانداق؟ — دېدى. بوۋاي:

— سەن بىلمەيسەن، — دېدى. غېرىب: — مەن نېمە باغلىسام؟
 — قېنى، بوۋا، مەن بىر باغلاپ كۆرەي، — دەپ ھەر خىل گۈللەردىن بىر چىمەن
 باغلىدى. گۈلنىڭ ياپراقلىرىغا كۆز يېشىنى تۆكۈپ باغلىغان چىمەننىڭ ئارىسىغا بۇ ئەيياتنى
 يېزىپ ئارىلاشتۇرۇپ قويدى:

ئەي گۈل، سېنى يىغىپ چىمەن باغلارمەن،
 بىر گۈلۈمگە مەندىن سالام دېگەيسەن.
 دەردۇ ھالىم ئايتىپ، ساڭا يىغلارمەن،
 سەن ھەم ياشىڭ تۆكۈپ سالام دېگەيسەن.

ئول گۈلۈمدۇر ھەممە گۈلدىن زىيادە،
 يارنى كۆرسە شاھلار كېلۈر پىيادە.
 شۇنداق گۈلنىڭ بۆلبۈلى مەن دۇنيادە،
 پەرۋاز ئېتىپ بۆلبۈل كەلدى دېگەيسەن.

قىزىل گۈلمۇ سالماغاندۇر جەھاندا،
 بۆلبۈل ھەفۇز گۈل يادىدا فىغاندا.
 گۈل تازە دەپ سايرار بۆلبۈل ھەر ئاندا،
 گۈل شاخىغا بۆلبۈل قوندى دېگەيسەن.
 بىلمەي دېسەڭ ئاننىڭ ئاتى غېرىبدۇر،
 ساڭا شۇنداق مەجنۇن كەلدى دېگەيسەن.

بوۋاي چىمەننى ئېلىپ، شاھ سەنەمنىڭ ئالدىغا كىردى. شاھ سەنەم چىمەنلەرنىڭ
 ھەربىرىنى ئېلىپ كۆرۈپ، غېرىب باغلىغان چىمەننى قولغا ئالدى. ئۇنىڭدىن كېيىن
 بوۋايدىن: — بۇ چىمەننى كىم باغلىدى؟ — دەپ سورىدى. بوۋاي دېدى: — مەن.
 — مەن. بۇ چىمەننى ئون ئىككى خىل گۈلدىن تاللاپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن باغلاپ ئېلىپ
 كەلدىم. ھازىر باغدا باھار بولدى، گۈللەر ئېچىلدى، بۆلبۈللەر سايرىدى، دەرەخلەر كۆكەر-
 دى، بۇ باغنى سەير - تاماشا قىلىش ۋاقتى بولدى. شاھ سەنەم چىمەننىڭ
 شاھ سەنەمنىڭ كۆڭلى تىنماي بوۋاينى خالىغا چاقىرىپ، ئۇنىڭدىن يالۋۇرۇپ سوراپ
 بۇ ئەيياتنى ئوقۇدى:

ئەي، باغبان، سەندىن سوئال قىلايىن،
 ماڭا راستىن ئايتىڭ غېرىب كەلدىمۇ؟
 بۇ چىمەننىڭ مەنىسىنى بىلەيىن،
 ماڭا راستىن ئايغىل غېرىب كەلدىمۇ؟

گۈل ھىددە غېرىبىمنىڭ بۇيى بار،
 بۇ چىمەننىڭ ئۆزگىچە خۇلقى بار،
 غېرىبىمنىڭ كۆز ياشىنىڭ سۈيى بار،
 راستىن ماڭا دېگىل غېرىب كەلدىمۇ؟
 بوۋا چىقىپ يەنە چىمەن باغلاپ كەل،
 ئىلگىرىكىدىن ئارتۇق يۈرەك داغلاپ كەل،
 سەن ھەم ماڭا ئوخشاش بولۇپ يىغلاپ كەل،
 تازا بىلىپ كەلگىن غېرىب كەلدىمۇ؟
 ئەي باغبان، سېنى ئاتام بىلەين،
 تا ئۆلگۈچە ساڭا خىزمەت قىلاين.
 دۇنيا بىرلە سېنى رازى قىلاين،
 مەندىن يوشۇرمىغىن غېرىب كەلدىمۇ؟

بوۋاي:

— توغرا، خۇدا بەرگەن بىر بالام بار، — دەپ جاۋاب بەردى.

شاھ سەنەم ئاغچەخاننى چاقىرتىپ:

— ئاتامدىن باغنى سەير - تاماشا قىلغىلى رۇخسەت ئېلىپ كەل، — دېدى. ئاغچە-
 خان دەرھال كىرىپ پادىشاھدىن رۇخسەت ئېلىپ چىقتى. بوۋاي قايتىپ كېلىپ غېرىبقا
 دېدى:

— بالام، سەن بۇ يەرلەرنى سۈپۈرۈپ، تازىلاپ قويغىن. شاھ سەنەم قىزلار بىلەن
 كېلىدۇ.

غېرىب تېزلىك بىلەن باغنى سۈپۈرۈپ تازىلىغاندىن كېيىن، ئۆزىنى بىلىندۈرمەسلىك
 ئۈچۈن بىر تۈپ چىنارنىڭ ئۈستىگە چىقىپ، يوشۇرۇندى. شۇ چاغدا شاھ سەنەم قىزلار
 بىلەن يېتىپ كەلدى. كۆلنىڭ لېۋىدە، گۈلزارلىقنىڭ چېتىدىكى سۇپىغا بىساتلار سېلىقلىق
 ئىدى. ئۇلار شۇ يەرگە چۈشتى. شاھ سەنەم قىزلارغا تاماشا قىلىش ئۈچۈن رۇخسەت بەردى.
 ئۆزى باغنىڭ ئەتراپىغا نەزەر سېلىپ، غېرىبىنى كۆرمىگەندىن كېيىن، ۋادەرىغا، غېرىبىم
 كېتىپ قالغان چېغى دەپ ئەندىشە قىلىپ، بۇ بېيىتلارنى ئوقۇدى.

ۋالە كۆڭلۈم ئەمدى يۇيغىل قولىڭنى،
 مەن نېتەرەمەن ئول غېرىبىم كېتىپدۇر.
 تەقدىر زاپە قىلمىش سېنىڭ يولىڭنى،
 مەھرۇم بولۇپ ئول غېرىبىم كېتىپدۇر.

كىشى مۇنداق بىۋەقلىق قىلۇرمۇ،
 مېنىڭ دەردىم زادى غېرىب بىلۇرمۇ،
 فەرياد قىلسام غېرىب يېتىپ كېلۇرمۇ،

ماڭا ئاچچىق قىلىپ غېرىپ كېتىپدۇر.

كۆڭلۈم ئالغان غېرىپ ئاشىق بولماسا،
 غېرىپ ئوخشاش ئاشىق سادىق بولماسا،
 ئاندىن بۆلەك ماڭا لايىق بولماسا،
 مەن نەيلەيسىن، جانىم غېرىپ كېتىپدۇر.
 مەن گۈلچىنمەن ئۆزۈم ئىستەپ باقايچۇ،
 شۇڭقار كەبى كۆكتە قانات قاقايچۇ،
 غەۋۋاس بولۇپ كۆلگە كىرىپ باقايچۇ،
 ئېھتىمال، ئۇ ئۆزىنى پىنھان ئېتىپدۇر.

شاھ سەنەم ئۆزىنى كۆلگە تاشلاي دەپ تۇرغاندا غېرىپ ئۆزىنى ئاشكارا قىلدى. بۇ ئىككى
 ئاشىق كۆرۈشۈپ جان - تەنلىرى بىلەن خۇشال بولۇشۇپ، كۆزلىرىدىن ياش راۋان بولدى.
 بۇلار ۋىسال مەيدىدىن نۇش ئېتىپ، باغدا كۆڭۈل ئېچىپ يۈرۈپ ئېدى. كېنىزەكلەر ئىچىدە
 شىرىن دېگەن بىر كېنىزەك بار ئىدى. بۇ ئەھۋالنى پادىشاھقا بېرىپ ئېيتىپ قويدى. پادىشاھ
 دەرھال زىندان بەندىلەرنى چاقىرىپ، غېرىپنى ھېچكىمگە تۇيغۇزماي تۇتۇپ كېلىشىنى
 بۇيرۇدى.

زىندان بەندىلەرنىڭ باشلىقى ئەلى قول ئاستىدىكىلەرنى ھەر تەرەپكە بۇيرۇپ، ئۆزى
 يالغۇز باغقا كىرىپ، غېرىپ بىلەن شاھ سەنەم ئولتۇرغان يەرگە كەلدى. بۇلار ئەلى زىندان
 بەندىنى كۆرۈپ، ھەيران بولۇپ، ھېچ ئىلاج تاپالماي ئورنىدىن تۇردى ۋە شاھ سەنەم ئەلىگە
 بۇ مۇخەممەسنى ئوقۇدى:

بىز ئاشىقى سادىقىمىز، فىسقى ئەھلى گۇمان قىلما،
 دۈشمەنگە ۋەفا ئەيلەپ، دوستلارغا يامان قىلما،
 بۇ سىرنى نىھان تۇتقىل، ھېچكىمگە بەيان قىلما،
 ئاتامغا قىلىپ مەلۇم، رەسۋايى جەھان قىلما،
 بىزلەرگە تەرەھھۇم قىل، دۈشمەنگە ئەيان قىلما.

ئەيلەپ بۇ غېرىپنى كۆڭلۈم ئىچىدە مېھمان،
 سەن بىزگە تەرەھھۇم ئەت، پۇل - ماللار قىلاي مېھسان،
 غېرىپنى بۇ باغ ئىچىرە كۆڭلىنى قىلاي خەندان،
 ئىشىق ئىچىرە تۇشۇپدۇرمىز قولۇڭغا سېنىڭ گىريان،
 ئۆلتۈرسەڭ ئۆزۈڭ ئۆلتۈر ھېچكىمگە بەيان قىلما.

لەيلى بىلەن مەجنۇندەك بىز ئاشىقى دەرماندا،
 فەرھاد ئىلە شىرىندەك ھەسرەت بىرلە ئەرماندا،
 ھەم ۋامۇقۇ ئۇزرا دەك ھەر سۇبھىدە ئەفغاندا،
 پەرۋانە سېغەت بىز ھەم كۆيمەك بىلە ھەيراندا،

ئەۋارە بولۇپدۇرمىز، سۇد ئەيلە، زىيان قىلما.

ئەلى زىندان بەندىنىڭ كۆڭلى ئېرىپ، رەھىمى كەلدى ۋە ئۇلارغا:

— سىزلىر ھەرگىز قورقماڭلار، مەن سىزلىرنى كۆرمىدىم، دەپ چىقىپ كەتتى ۋە ھەممە زىندان بەندىلىرىنى يىغىپ، غېرىپ يوق ئىكەن، — دەپ پادىشاھقا مەلۇم قىلدى. پادىشاھ قۇرئەندىلارنى چاقىرتىپ، پال ئاچتۇردى، بۇنىڭ بىلەنمۇ ھېچ ئىش ھاسىل بولمىدى. شۇنىڭدىن كېيىن پادىشاھ شىرىن دېگەن كېيىنزەكنى چاقىرتىپ، سەن قىزىمغا تۆھمەت قىلىپسەن، دەپ زىندانغا سالدى.

بوۋاي بۇ ئەھۋالدىن ۋاقىپ بولۇپ، گۈلچىمەن بىلەن غېرىبقا: — پەرزەنتلىرىم، سىزلىرگە قولۇمدىن كېلىشىچە، چېغىمىنىڭ يېتىشىچە ئىلاج قىلىپ باقتىم. ئەمدى پادىشاھ بىلىپ قالسا، سىزلىر بىلەن مېنى تىرىك قويمايدۇ. غوۋغا شۇنچىلىك بېسىلغاندا، غېرىبجان بالام، جېنىڭنى بىر ياققا سالامەت ئېلىپ بېرىپ، مېنى ۋەھىمە - ئەندىشىدىن قۇتقازغىل، — دېدى.

گۈلچىمەن باغۋەن بوۋايغا كۆپ ئىنئام - ئېھسانلارنى بەردى. غېرىب بىچارە ئائىلاج شاھ سەنەم بىلەن خوشلىشىپ يولغا راۋان بولدى. كېچىسى ئۆز ئۆيىگە كەلدى. ئانىسى ۋە سىڭلىسى بىلەن كۆرۈشتى. بۇلاردىن رازىلىق ئالدى. ئاندىن چىقىپ ئۆز ئاتىسىنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلدى. شۇنىڭدىن كېيىن ھەممە بىلەن خوشلىشىپ شىرۋانغا قاراپ يولغا چىقتى.

غېرىب يول بويى گۈلچىمەننى ياد قىلىپ، جۇدالىق دەردىدە ئۆرتىنىپ يىغلايتتى. ئاز-ئاز يۈرۈپ، ئارقىسىغا قارايتتى. شۇ تەرىقە يول يۈرۈپ، دەشتى باياۋانلارنى كېزىپ، ئاخىر دىنار تېغىغا بېرىپ قالدى. ئەمدى بۇ تاغدىن قانداق ئۆتەرمەن دەپ ھەيران بولۇپ تۇرغاندا بىر پالۋان ئۇچراپ، ھال - ئەھۋال سوراپ، يول كۆرسىتىپ قويدى. غېرىب بۇ تاغقا قاراپ ئېيتتى:

بۇ تاغلار ئېگىز تاغلار، غېرىب ئۆلسە كىم يىغلار،
غېرىب يولىنى باغلار. غېرىبقا غېرىب يىغلار.

شۇنىڭدىن كېيىن تاغقا مىڭ بىر جاپالار بىلەن چىقتى ۋە تاغ تۆپىسىدە تۇرۇپ ئۆز ئەھۋالى توغرىلىق بۇ مۇخەممەسنى ئوقۇدى:

ئىشقى دەشتىدە بەلاغە مۇبتەلا بولدۇم نېتەي،
ھەم زەمان يۈزىمىڭ بەلدغە ئاشنا بولدۇم نېتەي،
تاپمايىن دەردىمگە دەرمان، بىداۋا بولدۇم نېتەي،
يارۇ دىلبەرنىڭ ۋىسالىدىن جۇدا بولدۇم نېتەي،
ئايرىلىپ مەھبۇبىدىن يىغلاپ ئادا بولدۇم نېتەي.

كىمگە دەردىم ئايتايىن مەھرەم نىگارم بولماسا،
دەردۇ ھالىم ئايتقالى بىر ياخشى يارىم بولماسا،
يار بارۇرغا، يا تۇرارغا ھېچ قەرارم بولماسا،

تاغ ئارالاپ تەشەندۈرمەن گۈلئۇزارىم بولماسا،
ئىشقى دەستىدە شەھىدى كەر بەلا بولدۇم نېتەي.

مەن بۇ غەم ئاستىدا قالدىم تۇرغە شەيدا قىلدى ئىشقى،
ياغدۇرۇپ باشىمغا ھىجران باشى - غەۋغا قىلدى ئىشقى،
كۆرسەتپ بىر لەيلىنى، مەجنۇنى رەسۋا قىلدى ئىشقى،
ھىجر ئارا تاشلاپ مېنى، بىر - بىر تاماشا قىلدى ئىشقى،
گۈلچىمەننىڭ ئىشقىدا مىسلى گەدا بولدۇم نېتەي.

ھېچ كىشىگە مەن كەبى ئۆز يارىدىن ئايرىلماسۇن،
دەردۇ غەم بىرلەن قاناتى سۇنماسۇن، قايرىلماسۇن.
بۇلبۇلى شۇرىدەدەك گۈلزارىدىن ئايرىلماسۇن،
باغبان ھەم مېۋەئىي ئەشجارىدىن ئايرىلماسۇن،
تۇتىلاردەك شەككەرىستاندىن جۇدا بولدۇم نېتەي.

مەن بۈگۈن فەرھاد يەڭلىغ تاغنى قازسام نې ئەجەب،
ياكى دەفتەر ئۆزرە ئۆز ھالىمنى يازسام نې ئەجەب،
ۋامۇقۇ ئۆزرا مەسەللىك سۆزدىن ئازسام نې ئەجەب،
ياكى ئول پەرۋانەدەك ئۆزنى گۇدازسام نې ئەجەب،
چۈنكى مەن ھەم ئىشقى دەشتىدە فەنا بولدۇم نېتەي.

ئەندى مەن يۇسۇفنى ئىزدەپ چاھقا تۈشكۈمدۇر بارىپ،
گۈلچىمەننىڭ يارى بىرلە كەھربادەك سارغارىپ،

يارنى ئىزدەپ ئەي - ھاي، دەرمەن جەھاننى ئاختارىپ،
گەرچە تاپسام ئۇ ماڭا بولماس بېھەم مەن بىر غەرىب،
ئاد كىم، فۇرقەت ئوتىدا بىنەۋا بولدۇم نېتەي.

مەن كەبى ئاشىقنى مەقسۇدىغە يەتكۈزمەس فەلەك،
دىلبەرىم ۋەسلىگە يەتمەكنى رەۋا كۆرمەس فەلەك،
چەرخى كەجرەفتار دۈركىم، ئوڭ تەرەپ يۈرمەس فەلەك،
بىز غەرىب بىچارەلەرنىڭ ھالىنى سورىماس فەلەك،
ئەي ۋەفاسى يوق فەلەك مەن پۇرجەفا بولدۇم نېتەي.

غەرىب بىرنەچچە كۈن يول يۈرۈپ، شىرۋانغا يېتىپ باردى. شاتىر بوۋا بىلەن كۆرۈش-
تى. ئىلگىرىكىدەك بىرنەچچە زامان مەجلىس - بەزمىلەردە بولدى. ئۇنىڭسىز بەزمىلەر
قىزىماس ئىدى. ئەمما غەرىب گۈلچىمەننىڭ ئىشقىدا زارۇ - سەرگەردان ئىدى.
غەرىب شىرۋانغا كەلگەندىن كېيىن گۈلچىمەن ئول كۈنى باغدىن قايتىپ، ئۆز ھۇجرە-
سىغا كىرىپ، مەست بولغان كىشىدەك بىخۇد ياتار ئىدى. يۈزى غازاڭدەك سارغىيىپ
سۆزلەشكە ماجالى قالمىدى. غىزا ھەم يېمەس ئىدى. پادىشاھ مۇنى كۆرۈپ ھەيران بولۇپ،

تېۋىپلارنى چاقىرتىپ، باقتۇردى. ھېچ ئىلاجى بولمىدى. ئەمما گۈلچىمەننىڭ ئەھۋالى كۈندىن - كۈنگە ئېغىرلاشتى. بىر كۈنى گۈلچىمەن سىڭلىسى گۈلناھال ۋە ئاغىچە خانغا دەرد - ئەھۋال ئېيتىپ، بۇ بېيىتلارنى ئوقۇدى:

سىڭلىم گۈلناھال، ئول غەربىمنى تاپ،
ئانىڭ دەردىدە بولدى ھالىم خەراب. بارىپ
ئول غەربىمنى كەلتۈر ماڭا، سەن
كەلگۈنچە ئولتۇرارمەن قاراپ.

ئانىڭ فۇرقەتى بىخۇد ئەتتى مېنى،
ئىچەي ئېلىڭىدىن بادەئىي مۇشك ناب. غەربىنىڭ
فراقىدا بىھۇشمەن، مېنى ھۇشيار ئەيلە
كەلتۈرۈپ گۈلدەب.

مەلامەتدىن ھەم زەررە قورقۇنچ يۇق،
تۇرارمەن غەربىنىڭ يولىغا قاراپ. ئەگەر
كەلمەسە يوق بۇ ئالەمدە مەن، مېنى
دەفنى قىل يەرگە سەن يۈپ - تاراپ.

چۈ مەندىن غەربىگە دېگىن كۆپ دۇئا،
كېلۇرغە شىتاب ئەيلەسۇن ئالدىراپ.

گۈلناھال:

— گۈلچىمەن، سەن ھەرگىز غەم يېمىگىن، سىرىڭنى كىشىگە ئېيتما، غەربىقا كېلىشتۈرۈپ «فراقنامە» يېزىپ ئەۋەتەيلى، دەيدى ۋە نامىنى پۈتۈپ ئاغىسى مۇھەممەت سادىقتىن شىرۋانغا ئەۋەتتى. مۇھەممەت سادىق غەربىنى تېپىپ، گۈلچىمەننىڭ نامىسىنى بەردى. غەرب نامىنى ئوقۇدى:

ئەي ۋەفادار مېھرىبانىم، سىز ماڭا يار ئەردىڭىز،
ئىشقى زارىدىن مېنىڭدەك سىزمۇ ئەفكار ئەردىڭىز.
يادىڭىزدا ئۆرتەنۈرمەن كېچە - كۈندۈر بىقەرار،
لېكىن سىز ھەم مەن زەئىفنىڭ ئىشىقىدا زار ئەردىڭىز.

زەررە ھالىم قالمادى فۇرقەت ئوتىدا ئۆرتەنىپ، مەن غەرب بىچارەگە سىز خوپ خېرىدار ئەردىڭىز. بىر كېلىپ، ئەلۋەتتە، ھالىمنى كۆرۈپ، پەرۋا قىلىڭ، چۈنكى قىلغان ئىشلارمدا سىز مەدەدكار ئەردىڭىز. كاشكى كۆرسەم تۈشۈمدە سىزنى مەن ئەي دىلبەرىم،

ئىشقا دەردىنىڭ بەلاسىغا گىرىفتار ئەردىڭىز. ئەلگىز
 مەن ھەمىشە زار يىغلارمەن جۇدالىق دەردىدىن، ئەلگىز
 شاد ئېتىڭ مەن خەستەنى ئەي يار ھوشيار ئەردىڭىز.

بىرنەچچە كۈندىن كېيىن گۈلناھالنىڭ ئاغىسى مۇھەممەت سادىق غېرىبىنى ئابدۇلقەھھار
 بەگدىن تىلەپ، قىرىق كۈنلۈك مۆھلەت بىلەن رۇخسەت ئالدى. بۇ ئىككىسى بەكرى ئابادقا
 يوشۇرۇن يېتىپ كەلدى. غېرىب ئانىسى ھەم سىڭلىسى بىلەن كۆرۈشتى. ئۇلاردىن رازىلىق
 ئېلىپ خوشلاشتى. ئاندىن چىقىپ پادىشاھنىڭ بېغىغا كەلدى. گۈلچىمەنگە يوشۇرۇن خەۋەر
 قىلدى. گۈلچىمەن شاد - خۇرام بولۇپ، ئاتىسىدىن رۇخسەت ئېلىپ، قىزلار بىلەن باغقا
 كەلدى، غېرىب بىلەن كۆرۈشۈپ ھال - ئەھۋال سوراقتى. بىرنەچچە كۈن ئۇچراشتى.
 كۆپ ئۆتمەي پادىشاھ ئابباسخانغا شىرۋاننىڭ ھاكىمى ئابدۇلقەھھار بەگنىڭ ئالەمدىن
 ئۆتكەنلىكى توغرىلىق خەت كەلدى. پادىشاھ خەتنى ئوقۇپ كۆرۈپ، غېرىبىنى سالىھ ھاكىم
 بەگ قۇززاتقا ئېلىپ بېرىپ ساقلىسۇن، دەپ نامە يازدۇرۇپ، مۆھۈر بېسىپ ئەۋەتتى.
 گۈلناھال بۇ ۋەقەلەرنى غېرىب بىلەن گۈلچىمەنگە بايان قىلدى. گۈلچىمەن كۆپ يىغلىدى
 ۋە بۇ بېيىنلارنى ئوقۇدى:

مۇندىن كېتەر بولدۇڭ سەن شىرۋانغا،
 بار غەرىبىم تىنچلىق بىلەن كەلگەيسەن.
 تاپشۇرۇپمەن سېنى قادىر سۇبھانغا،
 خوش، غەرىبىم يەنە ئامان كەلگەيسەن.
 جۇدالىقتىن يۈرەك - باغرىم ئېزىلدى،
 يىغلاماي نەيلەيىن كۆڭلۈم بۇزۇلدى.
 سېنىڭ بىرلەن قىلغان ئەھدىم ئۇزۇلدى،
 بار غېرىبىم ئېسەن - ئامان كەلگەيسەن.

ئىلاجىم يوق، رازى بولغىن مېنىڭدىن،
 رازىدۇرمەن مەنغۇ يارىم سېنىڭدىن.
 ئايرىلماسام ئېردى كاشكى يانىڭدىن،
 ئەندى يەنە قايتىپ قاچان كەلگەيسەن؟
 ئەندى كېلۈر - كەلمەسلىكىڭ گۇماندا،
 تىنچ - ئامان كېلۈرسەن، ئىگەم تۇتسا ئاماندا.
 بۇ گۈلچىمەن سېنىڭ ئۈچۈن فىغاندا،
 ھەسرەت بىلەن كۆپ يىغلار ئامان كەلگەيسەن.
 غېرىب بىچارە گۈلچىمەنگە جاۋابەن يىغلاپ تۇرۇپ، بۇ بېيىتلارنى ئوقۇدى:
 قادىر ئىگەم غەرىبلىققا سالماسا،

يىغلاما سەنەمجان يەنە كېلۈرمەن.
 ئەجەل يېتىپ پەيمانەمىز تولماسا،
 يىغلاما گۈلچىمەنخان يەنە كېلۈرمەن.

مېنى كەتتى دەبان قىلما كۆپ فىغان،
 جۇدالىق ئوتىدا بولما سەرگەردان.
 ئۆلۈمدىن ساقلاسا بىزنى ھەق رەھمان،
 گۈلچىمەنخان، يىغلاماغىن كېلۈرمەن.
 فەرامۇش ئەتمەگىمدۇر ئەگمە قاشىغىنى،
 نەركەسىدەك كۆزۈڭدىن تۆكمە ياشىغىنى.
 سەلامەت ئەيلەسۇن دەرددىن باشىغىنى،
 يىغلاماغىن، شاھ سەنەم، يەنە كېلۈرمەن.

ئايئالمادىم دەردىم ئېردى زىيادە،
 بۇ ھىجران چۆلىگە كىردىم پىيادە،
 نە يەرگە يەتكۈرۈر بىزنى ئىرادە،
 ئۆلمەي ئېسەن بولسام يەنە كېلۈرمەن.
 غەرب ئاشىق ياتقان يەردە ياتقايسەن،
 غەيرەت قىلىپ تەننى تەنگە قاتقايسەن،
 چىن ئاشىقدەك ئۆزنى ماڭا قاتقايسەن،
 خوش ئەمدى، گۈلچىمەن، يولغا يۈرۈرمەن.

غەرب يىغا - زارە بىلەن شىرۋانغا قاراپ، يولغا راۋان بولدى. گۈلچىمەن غەربنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ يىغلاپ تۇرۇپ قالدى.
 غەرب كەتكەندىن كېيىن گۈلچىمەن ئۇنىڭ دەردى پىراقىدا ھەيران، سەرگەردان بولۇپ، بىخۇد ياتار ئىدى. گامى ئىشقا ئوتىدا كۆيۈپ چۈشكەن قىل مەسەللىك تولغىنار ئىدى. گامى چىرايى زەپىراندەك سارغىيىپ، كۆزلىرىدىن تارام - تارام ياشلار ئاقار ئىدى. شاھى ئابباس قىزىنى بۇ ئەھۋالدا كۆرۈپ، بىرنەچچە داخان - پىرىخانلارنى كەلتۈرۈپ ئوقۇتتى. بۇنىڭدىن ھېچ نەرسە ھاسىل بولمىدى.
 غەرب بىچارە پىيادە يول يۈرۈپ، دىنار تېغىدىن ئۆتۈپ، شىرۋان تەرەپكە كېتىۋاتاتتى، يولدا بىرمۇنچە كارۋانلار يولۇقتى. ئۇلار بىلەن بىللە يۈرۈپ، بىرنەچچە كۈندىن كېيىن شىرۋانغا يېتىپ باردى. قارىسا ئاۋۋالقى يارۇ دوستلىرى ھەر تەرەپكە تارقاپ كېتىپ، ئۇنىڭ ئەھۋالىنى سورايدىغان ھېچكىشى قالماپتۇ.
 غەرب ھەيران بولۇپ يۈردى. كۆپ ئۆتمەي پادىشاھ ئابباستىن شىرۋان ھاكىمىغا مۆھۈرلۈك خەت كەلدى. خەتتە: «غەربنى شىرۋاندىن قۇزات شەھىرىگە ئېلىپ بېرىپ، سالىھ بەگكە تاپشۇرۇلسۇن» دېيىلگەنىدى. شۇنداق قىلىپ غەربنى قۇزات شەھىرىگە ئېلىپ باردى. سالىھ بەگ رەھىمدىل، ياخشى كىشى ئىدى. بۇ ئادەم غەربقا بىرمۇنچە نەسىھەت

قىلىپ:

— بۇ يەردە تىنچ، ئۆز ئىختىيارىغا يۈرگىن، كېيىن ۋاقىت تېپىپ، سېنى پادىشاھ-
تىن سوراپ، ئۆز يۇرتۇڭغا ئەۋەتىمىز، — دېدى. شۇنىڭ بىلەن غېرىب بىچارە ھەيران
ۋە سەرگەردان بولۇپ، ئاھ — پىغانلار چېكىپ، بىر يىلنى ئۆتكۈزدى. ئاقىۋەت غۇربەنچىلىككە
تاقەت قىلالماي، يا يۇرتىدىن، يا ئانىسى، سىڭلىسى ۋە مەھبۇبى گۈلچىمەندىن خەۋەر
ئالالماي، يەنە شىرۋان شەھىرىگە يېنىپ كەلدى. ئەمما بۇ يەردىمۇ ئۇزۇن تۇرالماي، تەختى
سۇلايمان دېگەن يەرگە بېرىپ، ئۇ يەردە بىر يىل تۇردى. كۆپ شەھەرلەرنى ئايلىنىپ نۇرغۇن
مازار، گۈمبەزلەرنى، باغۇ بوستانلارنى ساياھەت قىلدى. گاھى تاغ — دەشت سەھرالارنى
كېزىپ. گاھى غار ئىچىگە كىرىپ ھەپتەلەپ، ئايلاپ كىشىلەر كۆزىگە كۆرۈنمىدى. ئىشقى
دەردىدە مەست، بىخۇد بولۇپ يۈردى. شۇ يوسۇندا ئۈچ يېرىم يىل ئۆتتى.

غېرىب شىرۋانغا ئاخىرقى قېتىم كەلگەندە بابا نىياز خوراسانى دېگەن شەپقەتلىك كىشى
بىلەن ئۇچرىشىپ تونۇشتى، بۇ ئادەم غېرىبنى دۈككىنىغا باشلاپ ئېلىپ بېرىپ، ھال —
ئەھۋال سورىدى. غېرىبنىڭ ئەھۋالىنى بىلگەندىن كېيىن بابانىيازنىڭ كۆڭلى ئېرىپ، ئۆز
قېشىدا تۇرۇشنى ئۆتۈندى. بۇ جەرياندا بابا نىياز غېرىبغا كۆپ خېرىدارلىق قىلدى. ئەمما
بىرنەچچە زامان ئۆتكەندىن كېيىن، بابا نىياز مۇ ئالەمدىن ئۆتتى. غېرىب تېخىمۇ ئېغىر
ئەھۋالدا قالدى.

كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى غېرىب ئۆيىنى سېغىنىپ، ئۆز يارىنى ياد ئېتىپ، ئانىسى —
گۈلچەھەر، سىڭلىسى گۈلجەمىلە ۋە مەشۇقى گۈلچىمەنگە ئۈچ پارچە خەت يازدى. بۇ خەتلەر
شاھى ئابباسنىڭ قولىغا چۈشتى. شاھى ئابباس خەتلەرنىڭ كىم — كىملىرىگە يېزىلغانلىقىنى
بىلگەندىن كېيىن، بۇ خەتلەرنى ۋەزىرى ئەينىدىكى كىرگۈزدى. ئەينىدىن پادىشاھقا دېدى:
— ئەي پادىشاھىم، ۋەدىگە ۋاپا قىلماق كېرەك، غېرىبنى شىرۋانغا ئەۋەتكىلى يەتتە
يىل بولدى. ھازىر يىگىرمە ئىككى ياشقا كىردى. غېرىبنىڭ گۇناھى ھەرقانچە ئېغىر
بولسىمۇ، ئىلتىپات قىلىپ، ئۇنىڭ گۇناھىدىن ئۆتكەن بولسىلا، غېرىبنى بۇ يەرگە ئېلىپ
كېلىپ، ئاشىقنى مەشۇققا قوشۇپ مۇراد — مەقسىتىگە يەتكۈزسەك، غېرىبنىڭ بىچارە
ئانىسى، ئاجىز سىڭلىسى كۆپ خۇرسەن بولاتتى. پادىشاھ ئائىلاج غېرىبنىڭ ئانىسى ۋە
سىڭلىسىنى چاقىرتىپ، بۇلارغا غېرىبنىڭ يازغان خېتىنى بەردى. خەتنى گۈلجەمىلە ئوقۇ-
دى. خەتتە كۆپ تەسەرلىك سۆزلەر بار ئىدى. غېرىبنىڭ ئانىسى ھەم سىڭلىسى گۈلجەمىلە
ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي، قاتتىق ئۈن بىلەن يىغلاشتى ۋە ئىختىيارسىز ھوشىدىن كەتتى. بۇ
ئەھۋالنى كۆرۈپ پادىشاھنىڭ كۆڭلى ئېرىگەندەك بولدى. ئۈچىنچى خەتنى گۈلناھال ئارقى-
لىق گۈلچىمەنگە كىرگۈزۈپ بەردى. پادىشاھ ئورنىدا ئولتۇرالماي، ئاستا ماراپ بېرىپ قىزى
گۈلچىمەننىڭ دېرىزىسىدىن قاراپ تۇردى. گۈلچىمەن خەتنى ئوقۇپ كۆرۈپ، ئىختىيارسىز
نالە — پىغانلار بىلەن ئاھ ئۇرۇپ، بېھوش بولۇپ يىقىلدى. پادىشاھ بۇنى كۆرۈپ، يېنىپ
بېرىپ ئۆز جايىدا ئولتۇردى. دەرھال تېۋىپلارنى چاقىرتىپ، دورا — دەرمانلار بىلەن ئىلاج
قىلدۇردى. ئەمما شاھ سەنەم ھوشىغا كەلمىدى. پادىشاھ گۈلچىمەننىڭ بېشىنى تىزىغا ئېلىپ
ئولتۇرۇپ، بۇلارنى مۇنداق سەرگەردان قىلىپ قويغىنىغا كۆپ پۇشايمان قىلدى ۋە ۋەزىرگە
يۇيرۇق قىلىپ غېرىبنى تېپىپ كېلىشىنى تاپشۇردى.

غېرىب بىچارە يۇرتىدىن، گۈلچىمەندىن، ئانىسى ۋە سىڭلىسىدىن خەۋەر ئالالماي، شاھ
سەنەمنى ياد قىلىپ تولا يىغلار ئىدى. بىر كېچە غېرىب شاھ سەنەمنى چۈشىدە كۆردى.

ئويغىنىپ، تۇرغاندىن كېيىن بۇ بېيىتلارنى ئوقۇدى:

شامۇ سەھەر فەرياد ئېتىپ،
 ئاھ سەنەم دېسەممۇكىن.
 غەملىك كۆڭۈلنى شاد ئېتىپ،
 گۈلچىمەننى دېسەممۇكىن.
 تۇشۇمدە كۆرمىشىمەن ئانى،
 ياد قىلۇرمۇ ئول مېنى.
 بولسا ئامان جانۇ تېنى،
 دەرد - ئەلەمىم دېسەممۇكىن.
 ياد ئانامنى كۆرمەدىم،
 ھالۇ دىلىنى سورمادىم.
 يار بىلەن مەن يۈرمەدىم،
 دەردۇ غەمىم دېسەممۇكىن.
 ئەندى مېنىڭ ئاتىم غەرىب،
 قالدىم غەم ئىچرە سارغايىپ،
 كۆرەر كۆزۈمدىن ئايرىلىپ،
 ئۆز ئەمەلىم دېسەممۇكىن.

غېرىب بىچارە گۈلچىمەننىڭ ئىشىقىدا دەشت - باياۋانلارنى كېزىپ، تاغۇ تاش سەھرالاردا يۈرۈپ، كۆپ مۇشەققەتلەر چەكتى. تولا يىغلاۋېرىپ، ئاقىۋەتتە كۆزلىرى كور بولۇپ قالدى، ئۇشبۇ ھالدا قۇزات شەھىرىگە كىرىپ، كوچىلاردا ئاھ سەنەم، دەپ مەست - مۇستەغرىق يۈرەتتى. ئۇششاق بالىلار غېرىبىنىڭ ئارقىسىغا كىرىۋالاتتى. بۇ شەھەرنىڭ بىر چېتىدە قەدىم زاماندىن قالغان «ئاشىقلار قۇدۇقى» دەپ ئاتالغان بىر چوڭقۇر قۇدۇق بار ئىدى. ئاخىرىدا غېرىب ئاھ چېكىپ، يىقىلا - قوپا يۈمىلىنىپ بېرىپ، شۇ قۇدۇققا چۈشۈپ كەتتى. بۇ ئەھۋالدىن خەۋەردار بولغان ئادەملەرنىڭ ھەممىسى يىغلاشتى. غېرىبىنىڭ ئۆلگەن خەۋىرىنى بىر كېنىزەكنىڭ ئاغىسى ئارقىلىق بەكرى ئابادقا يەتكۈزمەكچى بولدى. شاھ سەنەم شۇ كۈنلەردە غېرىبىنىڭ پىراقىدا ئاھ - پىغانلار چېكىپ، غېرىبىنى بىر كۆرسەم دەپ ئارزۇ قىلاتتى. بىر كېچە شاھ سەنەم چۈش كۆردى. ئاسماندىن بىر قۇش كېلىپ، گۈلچىمەننىڭ قولىدىن ئەڭگۈشتەر ئۈزۈكىنى يۈلۈپ ئېلىپ، ھاۋاغا ئۇچۇپ چىقىپ كەتتى. دەرھال چۆچۈپ ئويغاندى. شۇ زامان ئاغچە گۈلناھالىنى چاقىرىپ، شىرۋان تەرىپىدىن كارۋان خەۋىرىنى بىلىپ كېلىشىنى تاپىلدى. گۈلچىمەننىڭ كۆڭلى ئەنسىرەپ، يۈرىكى ئېغىپ، بىتاقەتلىك بىلەن بۇ بېيىتلارنى ئوقۇدى.

غەمدىن قۇتۇلمادى مېھنەتلىك باشىم،
 يەنە باشىدىن غەم - غۇسسەگە يار ئولدۇم.
 غەرىب ئېردى كېچە - كۈندۈز يولداشىم،
 ئەندى يۈزىم بىر كۆرگەلى زار ئولدۇم.
 بىرنەچچە ۋاقىت ۋەسلى بىلەن شاد ئىدىم،
 غەم قاينغۇدىن بىر ياخشى ئازاد ئىدىم.

ۋەيرانەلىك كۆرمەي خۇش ئابات ئىدىم،
ئىشقا ئېلىڭىدىن، ئەندى كۆرۈڭ، خار ئولدۇم.

يار ۋەسلىگە يېتەرمەنمۇ جەھد ئېتىپ،
ۋەفا قىلماي قالدىمۇكىن ئەھد ئېتىپ،
ياكى خىزمەت قىلالمادىم زۇھد ئېتىپ،
خەلايىقلار ئىچرە شەرمىسار ئولدۇم.

سەنەم ئايتۇر ئەندى ماڭا سەفا يوق،
يارىم ئۇزاپ كەتتى ئەندى ۋەفا يوق،
ئەي گۈلچىمەن، بۇ دەردىڭگە دەۋا يوق،
يەنە قانداق بەلالارغا يار ئولدۇم.

گۈلناھال شاھ سەنەمنىڭ ھالىغا ئىچ ئاغرىتىپ، كۆڭلى بۇزۇلۇپ، تەسەللى خاتىر
ئۈچۈن بۇ بېيىتلارنى ئوقۇدى:

يىراقلىق دەردى تەقدىر قىسمەتى،

ئىچۈك مۇنچە بىمەدارلىق، ئەي سەنەم.

نەچچە يىلدۇر مەنمۇ چەكتىم مېھنەتى،

مۇنچە نېمە بىقەرارلىق، ئەي سەنەم.

سەبىر بىلەن ئاشىق يېتەر مۇرادە،

بىر - بىرىدىن جۇدا قىلغان ئىرادە،

بىسەبىرلىك قىلماڭ ھەددىدىن زىيادە،

ئىچۈك مۇنداق سىتەمكارلىق، ئەي سەنەم.

مېنى ئاغچە دەرلەر ئاتىم گۈلناھال،

بەش كۈن بولسىمۇ ئويناپ - كۈلۈپ ئال.

ئۆمۈر ئۆتسۈن بۇ دۇنيادا خۇشال،

مۇنچە قىلماڭ بىقەرارلىق، ئەي سەنەم.

قالغان قىزلارمۇ تەسەللى خاتىر ئۈچۈن گۈلچىمەنگە نەسەھەت قىلىپ تۇرغاندا، غېرىب-
نىڭ ئۆلگەن خەۋىرىنى بىر كېنىزەك ئاغىسىدىن ئىشىتىپ كىردى، شاھ سەنەم بىر پەس
بىتاقەت بولۇپ يىغلاپ، غېرىبىنىڭ ئانىسىنى ۋە سىڭلىسىنى چاقىرىپ كېلىشكە بۇيرۇدى.
ئاغچە گۈلناھال بۇلارنى ئېلىپ كەلگەندىن كېيىن گۈلچىمەن بۇ بېيىتلارنى ئوقۇدى:

قۇلاق سالغىن ئەندى مېنىڭ سۆزۈمگە،

شەققەت بىلە باققىل ياشلىق كۆزۈمگە،

نەزەر قىلغىن زەئىفەر بولغان يۈزۈمگە،

خەرىدارلىق بازارىڭدىن ئايرىلىدىكەن.

يەتتە يىل يۈرۈپدۇر شىرۋاندا،

ئەندى مەندەك ھېچ كىم داغدا قالماستۇن،

گۈلچىمەندە قالدى ئەجەب كۆپ ئارمان،

قانچە ئايتسام كەم بولماس داغ ھىجران.

ئۆلگەننى كۆرۈپ كېلىپدۇر كارۋان،

مەندەك سەنمۇ دىلدارىڭدىن ئايرىلىدىكەن.

غەربىنىڭ ئانىسى بۇنى ئىشىتىپ، بېھوش بولۇپ يىقىلدى. قالغانلارمۇ ئىختىيارسىز

يىغلاشتى. ئاندىن كېيىن غەربىنىڭ ئانىسى بۇ بېيىتلارنى ئوقۇپ يىغلايدۇ:

ئاھكىم، ئالەمدىن ئۆتمىش قابىل، ھىممەتلىك بالام،

دەردۇ ھەسرەتلەر بىلەن كەتمىش، شۇ جاھەتلىك بالام،

كىمگە ئايتىپ، كىمگە يىغلاي دەردۇ ئەھۋالىمنى مەن،

يۈرەكىم زەردابقا تولدى بولدۇم ھەسرەتلىك بالام،

كۆزلەرىمنىڭ رەۋشەنى، جانۇ تەننىمنىڭ راھەتى،

خۇش قىلىق، شىرىن زەبان، سۆزى لەززەتلىك بالام،

ئايرىلىپ ئەندى سېنىڭدىن، مەن نىچۈك تاقەت قىلاي،

تا قىيامەت بولدۇم ئاخىر داغۇ فۇرقەتلىك بالام.

ئاھ مەن گۈلچىپەرە بىچارە ئاناڭ يىغلاپ مۇدام،

بولدۇم ئەندى دەردۇ ھەسرەتتە نەدامەتلىك بالام.

گۈلچىمەندە بۇ بېيىتلارنى ئوقۇپ يىغلايدۇ:

بۇ فەلەك غەددارنىڭ ئىلكىدە تارتىپ كۆپ جەفا،

ئاخىرى قىلمىش سەفەر سۈيى جىنان قارىنداشىم.

ئىستەسەم ئالەمنى تاپماسەن ئاكامدەك بىر غەرىب،

بەرقى ھەسرەت بىرلە ئۆرتەندى بۇ جان، قارىنداشىم.
گۈلجەمىلە ئەندى ئايرىلمىش بەھارى باغدىن،
ياخشى خۇيلۇق، خۇشلەقا شىرىن زەبان قارىنداشىم.

* * *

شاھى ئابباس بۇ ئەھۋالدىن ۋاقىپ بولۇپ، تېخىمۇ قاتتىق پۇشايىمان يەپ، بۇ بېيىتلارنى
ئوقۇيدۇ:

ئۆز يۇرتىنىڭ قەدرىن بىلمەس مۇقىملىقىدا،
غەرب بولۇپ ئۆزگە يۇرتدا يۈرمەگۈنچە.
ياخشىلارنىڭ قەدرىن بىلمەس ھېلىملىقىدا،
يىرىك سۆزلۈك يامانلارنى كۆرمەگۈنچە.

شاھلار بىلمەس گەدالىقنىڭ كۈلفەتلەرىن،
بايلار قايدىن بىلۇر چەككەن مېھنەتلەرىن،
خىجالەتدە فېقىر تارتقان ۋەھشەتلەرىن،
قايدىن بىلسۇن ھەسپى ھالىن سورماغۇنچە.

غەفلەت بىلەن ئىشقى قەدرىگە يەتمەيدۇرمەن،
غەرب ھالىق سوراپ پەرۋا ئەتمەيدۇرمەن.
قەدەم قويۇپ كەئبەسىرى كەتمەيدۇرمەن،
نېچكۈك يەتكۈم، ھىممەت ئوتىن سۈرمەگۈنچە.

ئابباس مۇدام ئىشقى ئەھلىنى ياد ئەيلەگىل،
غەرب - مىسكىنلەرنىڭ دىلىن شاد ئەيلەگىل.
ھۈكۈمەتدە سۇراغ ئەدلى داد ئەيلەگىل،
زۇلۇم قىلما، ئەدل بىرلەن سورماغۇنچە.

ئاشىق ئەھلى دائىم يۈرەر مەلامەتدە،
رەنجۇ مېھنەت كۆرەر ھەردەم مەشەققەتدە.
خەلق تىلىدىن بولماس ئىشى مەلامەتدە،
ئاشىق بولماس مەلامەتنى كۆرمەگۈنچە.

ئاشىق بولماي ئىشقى قەدرىنى بىلمەدەم،
بىلگەن چاغدا مەن ئۇلارنى تاپالمادەم.
تەغدىرغە ھېچ تەدبىر - ئىلاق ئېتەلمەدەم،
ئابباس نېتەر ئىشقىنى ئۆزى كۆرمەگۈنچە.

* * *
بۇلاقنىڭ ئىسمىنىڭ مەنىسىنى بىلىشكە بولىدۇ.

شۇ كۈنلەردە گۈلچىمەن بىچارە يول جابدۇقلىرىنى ھازىرلاپ، كېيىنكە قىزلار بىلەن شىرۋان شەھىرىگە كېلىپ، غېرىب چۈشكەن قۇدۇقنىڭ لېۋىگە چېدىر تىكتۈرۈپ، بىرنەچچە زاماننى ئۆتكۈزدى. گۈلچىمەنگە ئۆز يېقىنلىرىنىڭ بەرگەن تەسەللى خاتىرىلىرى كار قىلماي، ئۇنىڭ ئەھۋالى كۈندىن - كۈنگە يامانلاشتى. ئاخىرىدا غېرىبىنىڭ پىراقىدا ھېچ تاقەت قىلالماي، ئاتا - ئانىسىغا ۋە دوست - يارانلىرىغا تۆۋەندىكى ۋىدانامىنى بىر قەغەزگە پۈتۈپ قويۇپ، ئۆزىنى قۇدۇققا تاشلايدۇ:

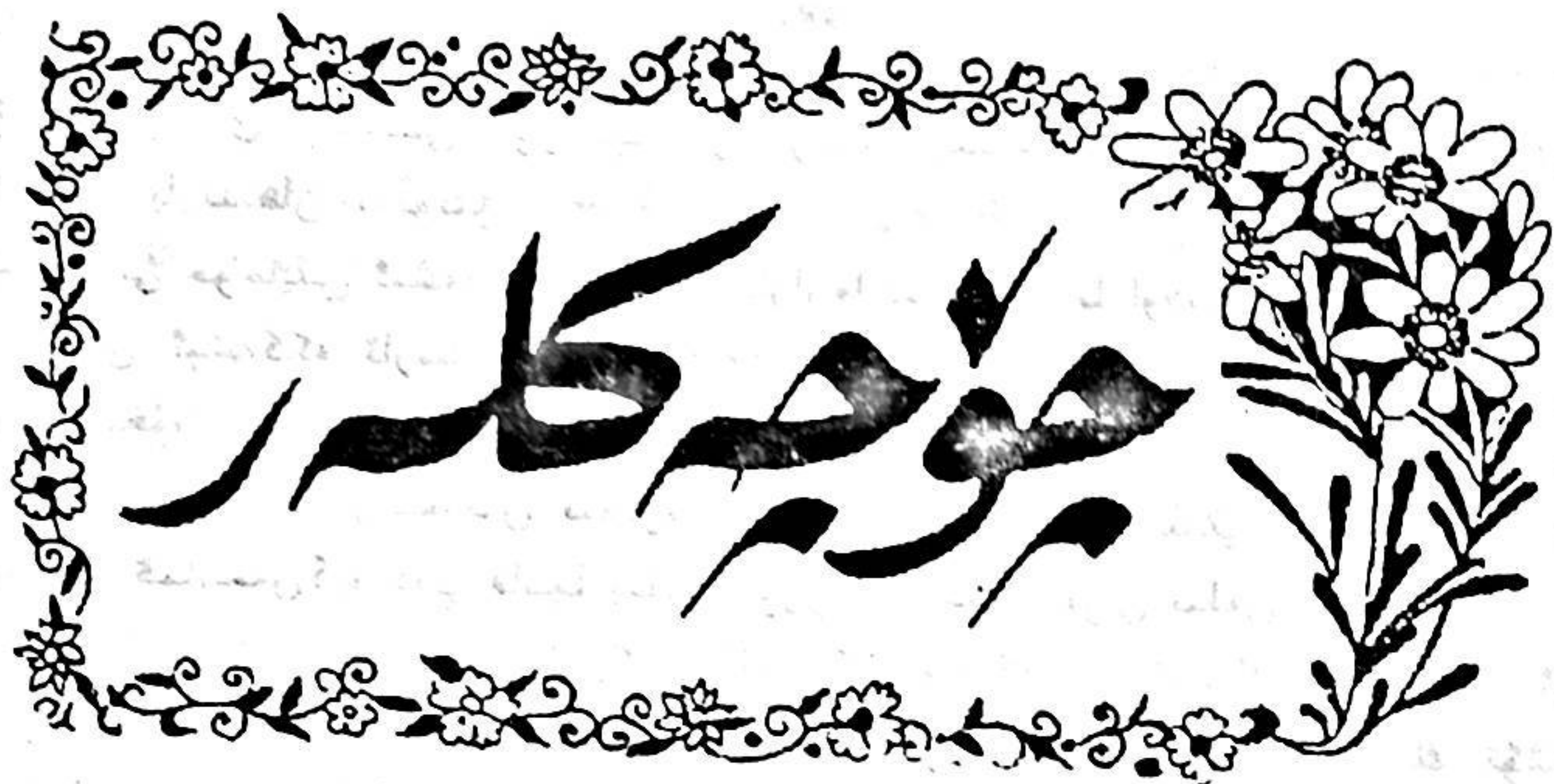
مەن كېتەر بولدۇم جەھاندىن، ئەي يارانلار، ياخشى قال،
بىز بىلەن تەڭ چوڭ بولۇشقان نەۋ جەۋانلار ياخشى قال.
مېھرىبان مۇشۇنىڭ ئانام مەن خەستەدىن رازى بولۇڭ،
ھەم ئاتام بىرلە قارىنداش مېھرىبانلار ياخشى قال،
ئانچە چۆكتۈم دەردۇ مېھنەت، دوستانلار ياخشى قال.
بالا دەپ ئېغىر قوساقتا كۆتەرىپ تارتىپ جەفا،
ئاق سۈتتىن بەرگەن ئانام قىلدىم خەفا ياخشى قال.
گۈلچىمەنى ياد ئېتىڭلار گۈلجەمىلە، گۈلناھال،
بىللە يۈرگەن يارۇ دوستلاردۇر فىشانلار ياخشى قال.
گۈلچىمەن يەتتى مۇرادىغا، يېتىشتى جايىغا،
مەشۇقى ئاشىقنى تاپتى بارچە جانلار ياخشى قال.

كىشىلەر بۇ ئىككى ئاشىق - مەشۇقنى قۇدۇقتىن ئېلىپ چىقىپ، بىر جايغا دەپنە قىلىدۇ.

* * *
بۇلاقنىڭ ئىسمىنىڭ مەنىسىنى بىلىشكە بولىدۇ.

«ئۇيغۇر ئەدەبىياتى» (ئاتالمۇتا، 1982 - يىل نەشرى) دىن نەشرگە تەييارلاندى.
نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابلىمىت ئەھمەت

سۈسەمبىل

قەدىمكى زاماندا بىر باي ئۆتكەنكەن، ئۇنىڭ بىر ئېشەك ۋە بىر كالىسى بار ئىكەن. باينىڭ يېرى كۆپ بولۇپ، يەرلىرىنى كەمبەغەل دېھقانلارغا تېرىتقۇزۇپ كۈن كەچۈرىدىكەن. باينىڭ ئوغۇللىرى ئېشەك مېنىپ تاماشا قىلىپ يۈرىدىكەن. باي ئېشەككە چىرايلىق ئىگەر توقۇم ياستىپ بېرىپتۇ. بۇ ئېشەكنى بايمۇ، باينىڭ باللىرىمۇ بەك ياخشى كۆرىدىكەن، سۇ ئورنىغا شەربەت، ئوت ئورنىغا قارا ئۈزۈم بىلەن قوناق بېرىپ باقىدىكەن. خوپ، ئېشەك سۇ ئورنىغا شەربەت، ئوت ئورنىغا قارا ئۈزۈم بىلەن قوناق يەپ، ھۈزۈر سۈرۈۋەرسۇن، ئەمدى گەپنى كالىدىن ئاڭلايلى.

باي كالىنى ئەتىدىن كەچكىچە قوشقا قاتىدىكەن. كالا كەچقۇرۇن ھېرىپ - ئېچىپ قايتىپ كەلسە، ئالدىغا بىر غەلۋىر سامان تاشلاپ بېرىدىكەن. ھەر كۈنى شۇنداق بولغانلىقتىن كالا بىر تېرە بىر ئۈستىخان بولۇپ قاپتۇ.

كالا بىر كۈنى ئىشتىن يېنىپ كېلىپ، ساماننى يېگۈسى كەلمەي پىغلاپتۇ. قارىسا ئېشەك سۇ ئورنىغا شەربەت ئىچىپ، ئوت ئورنىغا قارا ئۈزۈم بىلەن قوناق يەۋاتقانكەن. كالىنىڭمۇ شۇ نەرسىلەرنى يېگۈسى كېلىپ ئېشەكتىن:

— ھەي بۇرادەر، قورسقىم بەك ئېچىپ كەتتى رەھىم قىلىپ، ماڭىمۇ يېگىنىڭدىن بەر! — دەپتۇ.

ئېشەك كالىغا ئىچى ئاغرىتىپ يېگىنىدىن بېرىپتۇ. ئادەتتە ئېشەكنىڭ ئالدىدا دائىم يېمەكلىكلەر ئېشىپ قالىدىكەن. باي ئەتكەن چىقىپ قارىسا ھېچ نەرسە يوق تۇرغۇدەك. شۇنىڭ بىلەن باي ئېشەكنىڭ ئىشتىسى ئەمدى ئېچىلغان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ ئۈزۈم ۋە قوناقنى كۆپلەپ بېرىدىغان بولۇپتۇ.

بىر كۈنى باي قارىسا، ئېشەكنىڭ يەيدىغىنىنى ھە دەپ كالا يەۋاتقانكەن. شۇنىڭ بىلەن باي ئېشەكنىڭ قورسىقى تويۇپ، خورىكى ئۆسۈپ قاپتىغۇ، دەپ ئەتىسى كالىنى ئېشەكنىڭ ئورنىغا باغلاپ قويۇپ، ئېشەكنى قوشقا قېتىپتۇ. ئېشەك ئۆمرىدە قوش سۆرەپ باقمىغاندەكەن. شۇنداقسىمۇ تەقدىرگە تەن بېرىپ، قوشنى سۆرەشكە كۆنۈپتۇ. كەچكىچە قوش سۆرەپ، ھېرىپ - ئېچىپ يېنىپ كەلسە ئاۋۋالقى يەيدىغان نەرسىلىرى يوق، ئۇنىڭ ئورنىغا بىر غەلۋىر سامان تۇرۇپتۇ. بىچارە ئېشەك ئىلاج يوق سامان يېيىشكىمۇ كۆنۈپتۇ.

شۇنداق قىلىپ باي ئېشەكنى كۈزگىچە تازا قوشقا سېلىپتۇ. كۈز بولغاندا ئۇزاق يەرلەرگە يۈك ئارتىپ بارىدىغان بولۇپتۇ.

بىر كۈنى خوجايىن ئېشەكنى مېنىپ، بازارغا بېرىپتۇ. بازاردىن بىر تاغار تۈز سېتىۋېلىپ، تۈزنى ئېشەككە ئارتىپ، ئۈستىگە ئۆزى مېنىپ، يولدا كېتىۋاتسا، بىردىن ھاۋا بۇزۇلۇپ يامغۇر يېغىشقا باشلاپتۇ. ھەش - پەش دېگۈچە يوللار پاتقاق بولۇپ كېتىپتۇ. دۈمىسىگە ئېغىر يۈك يۈكلەنگەن بىچارە ئېشەك يولدا ئاران مېنىپ كېتىۋاتسا باي: «تېز ماڭمامسەن؟» دەپ قامچا بىلەن ئۇرۇپ، ئىككى پۇتى بىلەن تېپەشلەپتۇ. بىچارە ئېشەك قىيىنلىپ كېتىۋاتسا، بىر ئەسكى كۆۋرۈككە دۈچ كەپتۇ. ئېشەك كۆۋرۈكتىن ئۆتمەك بولۇپ زورغا كۆۋرۈكنىڭ ئۈستىگە چىققانىكەن، پۇتى تېپىلىپ كۆۋرۈكنىڭ تۈشۈكىگە كىرىپ قىلىپ، باي موللاق ئېتىپ چۈشۈپتۇ. باينىڭ غەزىپى تېخىمۇ ئۆرلەپ كۆۋرۈكنىڭ تېگىدىن بىر كالتەكنى سۇغۇرۇۋېلىپ، ئۆلمەكنىڭ ئۈستىگە تەپمەك دېگەندەك «مېنى موللاق ئاتتۇرغان سەنمۇ؟!» دەپ بىچارە ئېشەكنى ئۆلگۈدەك دۈمبالاپتۇ. ئېشەكنىڭ پۇتى كۆۋرۈكنىڭ تۈشۈكىدە، ئۈستىدە ئېغىر يۈك، ئۇنىڭ ئۈستىگە كالتەكنىڭ دەردى. شۇنىڭ بىلەن ئېشەك يىغلاپ يېتىۋاپتۇ. دەل شۇ چاغدا ئۈچ - تۆت يولۇچى كېلىپ قاپتۇ. ئۇلار ئېشەكنىڭ ھالىغا ئىچ ئاغرىتىپ:

— ھەي ئائىنىپ! بىر بىچارە تىلسىزنى نېمىشقا شۇنچىلىك ئۇرسەن؟ ئۈستىدىكى يۈكتىن خالاس قىلىپ كۆۋرۈكتىن چىقىرىۋاپتۇ. باي تۈزنى ئارتىپ يەنە يولغا راۋان بوپتۇ. ئېشەك ھېرىپ - ئېچىپ ئۆيگە ئاران يېتىپ بېرىپتۇ. ئۆيدىكىلەر: «خوجايىن يامغۇردا قېلىپ، كۆپ جاپا چېكىپتۇ» دەپ ئۇنى يۆلەپ ئىسسىق ئۆيگە ئەكىرىپتۇ. ئېشەكنى تالاغا باغلاپ قويۇپ ئاۋۋالقىدەك بىر غەلۋىر سامان تاشلاپ بېرىپتۇ. بۇ ئىش ئېشەككە قاتتىق ھار كېلىپ، «مەن مۇشۇ خوجايىننىڭ قولىدا ئۆمۈر بويى زۇلۇم چېكىپ يۈرمەنمۇ، بۇ خوجايىندىن ئايرىلىپ كەتسەم ئاچلىقتىن ئۆلەمتىم؟ بولدى ئەمدى بۇ يەردىن كېتەي!» دېگەن نىيەتكە كەپتۇ.

«ئەمدى قاياققا بارسام بولار؟» — دەپ ئويلاپ، ئانىسىنىڭ: «سۈسەمبىل دېگەن بىر يۇرت بار، ئۇ يەرنىڭ ئوت - چۆپلىرى قويۇق، سۈلىرى سۈزۈك ھېچكىمنىڭ بىر - بىرى بىلەن كارى يوق، ئازاب - ئوقۇبەتمۇ يوق، يېمەكلىك مول، قورساقتىن ھېچ غەم يوق» دېگەن گېپىنى ئېسىگە ئاپتۇ «ئانىسى بىچارە كۆپ ئارزۇ قىلغان بولسىمۇ، سۈسەمبىلگە بارالماي، ئۆلۈپ كەتكەنىكەن. ئېشەك ئاخىر يولغا راۋان بوپتۇ. بىر ئادەمنىڭ قىرىق توخۇسى بار ئىكەن. مېكياڭلىرى ھەر كۈنى بىر كەم قىرىق توخۇم تۇغۇدىكەن. بىراق ئىگىسى، ئىنتايىن پىخسىقكەن. توخۇلىرىغا زادى دان بەرمەيدىكەن. توخۇلار ھويلىدىكى ھاشاراتلارنى ۋە قىغلارنى تاتلاپ، شۇنىڭدىن بىر نەرسىلەرنى تېپىپ قورسىقىنى باقىدىكەن.

بىر كۈنى توخۇلار قوشنىسىنىڭ ھويلىسىغا دان ئىزدەپ كىرىپ، قوشنىسىنىڭ خوتۇنىنىڭ ئەۋرەزدە گۈرۈچ يۇيۇۋېتىپ 5 - 4 تال گۈرۈچنى چېچىۋەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، ئاستا

بېرىپ ھېلىقى گۈرۈچلەرنى يېگىلى باشلاپتۇ. ھويلا ئىگىسى بۇنى كۆرۈپ، «تاخ - تاخ، ھارام ئۆلگۈر» دەپ گۈرۈچۈكنى ئاتقاندىن، خورازنىڭ بېشىغا تېگىپ دومىلاپ چۈشۈپتۇ. بۇنىڭدىن خوراز قاتتىق خورلۇق ھېس قىلىپ: «باي ھەر كۈنى بىر كام قىرىق تۇخۇم ئالسا، بىزگە بىر تال دان بەرمىسە؛ ئىشكىنىڭ ئالدىغا بارساق، ئۆزىمۇ «تاخ - تاخ!» دەپ قوغلىسا، ئۇنىڭ ئۈستىگە قوشنىلىرىدىن تاياق يېسەك! بۇ يەردە بۇنداق جەبىر - زۇلۇم تارتقاندىن كۆرە باشقا يەرگە كېتىپ تىرىكچىلىك قىلسام بولمامدۇ؟» دەپ ئويلاپ، شۇ زامان يولغا چىقىپتۇ.

خوراز سەھرا يولىدا كېتىۋېتىپ ئۈچ ئاچا يولغا كەلگەندە ھېلىقى ئېشەككە ئۇچراپتۇ. سلام سائەتتىن كېيىن خوراز:

— ئېشەكباي سەپەر قاين؟ — دەپ سوراپتۇ.

— سۈسەمبىلغا! دەپتۇ، — ئېشەك.

— سۈسەمبىل قانداق جاي؟ — دەپتۇ خوراز.

— سۈسەمبىل بەئەينى جەننەتنىڭ ئۆزى، — دەپتۇ ئېشەك. خوراز:

— مەنمۇ بارسام بولامدۇ، — دەپ سوراپتۇ. ئېشەك:

— بولىدۇ مەنمۇ يالغۇز، ئىككىمىز بىر - بىرىمىزگە ھەمراھ بولۇپ، بىللە بارايلى، —

دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئىككىيلەن يولغا راۋان بوپتۇ.

ئەمدى كالىغا كېلەيلىق. باي كالا سوقۇشتۇرۇشنى ياخشى كۆرىدىكەن. باي بىر كۈنى

باي كالىنى سوقۇشۇشقا ساپتۇ.

كالا مەيداندىكى يەتتە كالىنى يېڭىپ، ئاخىرىدا بىر كۆچتۈڭگۈر كالا ئېشىپ قېلىپ،

ئەتىسى سوقۇشماقچى بولۇپتۇ.

ئەتىسى باي كالىنى سوقۇشتۇرۇشقا ئاپارماقچى بولۇپ، ئالدىن تەييارلىق كۆرۈپ قويۇش

ئۈچۈن مۇڭگۈزىنى ياغلاشقا ئېغلىغا كىرسە كالا ئۇخلاۋاتقان. كالا چۈشىدە چوڭ بىر مەيداندى-

مىش. رەقىبى ئۆزىنى مەيداندىن قوغلاپ چىقىرىش ئۈچۈن، ئۈسكىلى يۈگۈرەپتۇدەك. بۇ

چاغدا ئۇمۇ بوش كەلمەي، رەقىبىنى قاتتىق ئۈسۈپتۇ. ئەمەلىيەتتە بولسا، مۇڭگۈزىنى

ياغلاۋاتقان باينى ئۈسۈپ ھوشىدىن كەتكۈزۈۋېتىپتۇ.

باي ھوشىغا كېلىپ، كالىنى راسا ئۇرۇپتۇ. بۇ ئىش كالىغا بەك ھار كېلىپ: «مەن

خوجاينىغا نۇرغۇن كالىلارنى يېڭىپ نۇرغۇن پۇل ئۈتۈپ بەرگەن تۇرسام، باي كىچىككىنە

بىر ئىش ئۈچۈن ئۆلگۈدەك ئۇرسا، بۇ نېمىدىگەن خورلۇق؟» دەپتۇ - دە، سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ.

بىر جايغا كەلگەندە ھېلىقى ئېشەكنى كۆرۈپ ئېشەكنى چاقىرىپ، كەينىدىن يۈگۈرۈپ

يېتىشىۋاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن قەدىناس دوستلار قايتىدىن جەم بولۇپتۇ.

ھە، كالىۋاي قانداقراق ئەھۋالنىڭ؟ — دەپتۇ ئېشەك.

— سەن كەتكەندىن كېيىن، باي مېنى بەك خورلىدى. شۇنىڭ بىلەن مەنمۇ قېچىپ

چىقتىم. سەن نەگە كېتىۋاتسەن؟ — دەپتۇ كالا،

— سۈسەمبىلغا؟ — دەپتۇ ئېشەك.

— سۈسەمبىل قانداق جاي؟ — دەپتۇ كالا:

— سۈسەمبىل بەئەينى جەننەتنىڭ ئۆزى، — دەپتۇ ئېشەك. — مەنمۇ بارسام بولامدۇ؟ — دەپتۇ كالا. — كەلگىنىڭ ياخشى بولدى. ئىككى ئىدۇق، ئۈچ بولدۇق! — دەپتۇ ئېشەك. — ئېشەك، خوراز ۋە كالا ئۈچىسى بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى سۆزلىشىپ يولغا راۋان بولۇپتۇ. — بىرقانچە كۈن يول يۈرۈپ، بىر چۆل باياۋانغا يېتىپ كەپتۇ. ئاچ قالغان ئىككى كەسلەنچۈك بۇ ئۈچىسىنى كۆرۈپ، ئوزۇق تىلەش ئۈچۈن، يولغا چىقىپ تورۇپتۇ. ئۇلارمۇ كەپتۇ. بۇ چاغدا كەسلەنچۈك ئۇلاردىن ئوزۇق تىلەپتۇ. — ئەي بورادەرلەر، بىزمۇ سىلەرگە ئوخشاش ئاچ قالدۇق. ئوزۇق ئىزدەسەڭلار بىز بىلەن بىللە يۈرۈڭلار، — دەپتۇ ئېشەك. كەسلەنچۈك ئېشەكتىن: — قەيەرگە بارىمىز؟ — دەپ سوراپتۇ. — سۈسەمبىلگە، — دەپتۇ ئېشەك. — سۈسەمبىل قانداق جاي؟ — دەپ سوراپتۇ كەسلەنچۈك. — سۈسەمبىل بەئەينى جەننەتنىڭ ئۆزى، دەپتۇ ئېشەك. — ئانداق بولسا بىزمۇ بارايلى، — دەپتۇ كەسلەنچۈكلەر. — ئۈچ ئىدۇق، بەش بولدۇق، يۈرۈڭلار، — دەپتۇ ئېشەك. بۇ بەشەيلەن باشلىرىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى سۆزلىشىپ، سۈسەمبىلغا قاراپ مېڭىپتۇ. شۇ يولدا بىر توپ ھەرە ياشايدىكەن. ئۇلارمۇ ئاچلىقتىن غۇڭۇلدېشىپ ئۈچۈپ يۈرگەندە، بىردىن ھېلىقى سۈسەمبىلغا كېتىۋاتقان بەش بورادەرگە ئۇچراپ، چېقىشقا باشلاپتۇ. شۇ چاغدا ئېشەك: — ئەي، ئۆكلىرىم، سىلەرمۇ بىزگە ئوخشاش ئاچلىقتا قىيىنالغان ئوخشاشلىرىمىز. بىزنىڭ بەدىنىمىزدە شىرنە يوق، قېنىمىزنى خوجايىنلىرىمىز شوراپ بولغان. ئەگەر ئوزۇق كېرەك بولسا، بىز بىلەن بىللە يۈرۈڭلار! — دەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان ھەرلەر بۇلارنىڭ قەيەرگە كېتىۋاتقانلىقىنى سوراپتۇ. — بىز سۈسەمبىلغا كېتىۋاتىمىز، — دېيىشىپتۇ ئۇلار. — سۈسەمبىل قانداق جاي؟ — دەپ سوراپتۇ ھەرلەر. — سۈسەمبىل بەئەينى جەننەتنىڭ ئۆزى دېيىشىپتۇ ئۇلار. — ئانداق بولسا بىزمۇ بارايلى، — دەپتۇ ھەرلەر. بۇلار نۇرغۇن مەنزىلەرنى بېسىپ، ئاخىر سۈسەمبىلغا يېتىپ كېلىشىپتۇ. سۈسەمبىل بىر تەرىپىدە بىر ئېگىز تاغ قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان، ئەتراپى چىمەنزارلىق، ھاۋاسى ساپ، سۇلىرى سۈزۈك چاي ئىكەن. بىر تەرەپتە بۇغداي، ئارپا، بىر تەرەپتە قوغۇن، تاۋۇزلار پىشىپ تۇرىدىكەن. يەنە بىر تەرىپى كەڭ كەتكەن باغ بولۇپ ئۈزۈم، ئەنجۈر، ئۆرۈك، شاپتۇل ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ھەر خىل مېۋىلەر پىشىپ، تۈۋىگە تۆكۈلۈپ تۇرغانىمىش. ئېرىقلاردا شىلدىرلاپ سۈپسۈزۈك سۇلار ئېقىپ تۇرغۇدەك. ئۇلار بۇ مەنزىرىدىن بەكمۇ سۆيۈنۈپتۇ.

بىچارىلەرنىڭ ھاياجاندىن كۆز ياشلىرى تۆكۈلۈپتۇ. ئىچىرقاپ كەتكەن بۇ بىچارىلەر خالىغانچە يەپ - ئىچىپ قورساقلىرىنى توقلاپ سالقىن بىر جايغا كېلىپ، قانغۇچە ئۇخلىشىپتۇ. تاغدا ئەسلىدە بىر توپ بۆرە بولۇپ، بىر يەرگە يىغىلىپ يەپ - ئىچىپ تاماشا قىلىۋاتقان چاغدا بۆرىلەر پادىشاھى يىراقتىن ئېشەك بىلەن كالىنى كۆرۈپ قېلىپ، بۆرىلەرگە ئۇلارنى تۇتۇپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ.

بۆرىلەرنىڭ ئارىسىدىكى ئالدىراغۇ بۆرە بىلەن بىر پوچى بۆرە تۆھپە تالىشىپ ئولجىنى تۇتماي تۇرۇپ، مۇشتلىشىپ كېتىپتۇ. بۆرە پادىشاھ ئۇلارنى بېسىقتۇرۇپ، ئىككىلىسىنى ئەۋەتىپتۇ. كالا يىراقتىن ئىككى بۆرە كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ھەمراھلىرىنى چاقىرىپتۇ. ئۇلار بىر يەرگە جەم بولۇشۇپ، قانداق قىلىش توغرىسىدا مەسلىھەتلىشىپتۇ. شۇ چاغدا ئېشەك:

— قاقچاق، قوغلاپ يېتىشىۋالدىمۇ، ئەڭ ياخشى قاقچايلى، — دەپتۇ.

— يېقىنلاپ كەلسە، قانداق قىلىمىز دەپتۇ كالا.

— مەن دەرەخنىڭ ئۈستىگە چىقىۋالسىمەن، — دەپتۇ خوراز.

— بىز يەرنى كولاپ كىرىپ كېتىمىز، — دېيىشىپتۇ كەسلەنچۈكلەر.

— مەن ھاڭراپ تورۇۋېرىمەن، — دەپتۇ ئېشەك.

— بىز بۆرە يېتىپ كەلگەندە ھەممە يېرىنى چېقىپ ئىشىتىۋېتىمىز! — دېيىشىپتۇ

ھەر بىر

قالغان ئىشنى ماڭا قويۇڭلار! — دەپتۇ كالا.

بىر چاغدا بۆرىلەر يېتىپ كەپتۇ. پوچى بۆرە ھەمراھىغا:

— ئاۋۇ تۇرغاننى سەن كۆتەر! بۇنى مەن كۆتۈرىمەن، — دەپ، كالىغا قاراپ

يۈگۈرۈپتۇ.

بۇ چاغدا كالا ئارقىسىغا يېنىپ بۆرىنى قاتتىق بىر ئۈسكەنكەن، توپىغا پۇچۇلىنىپ

كېتىپتۇ. بۇنى كۆرگەن ھەمراھى يۈگۈرۈپ كەلگەنكەن ئۈنمۇ قاتتىق ئۈسۈپتۇ. كەسلەن-

چۈكلەر قورققىنىدىن يەر تاتلاپ كىرىپ كەتمەكچى بولۇپتۇ. يەر تاشلىق ۋە قاتتىق بولغانلىق-

تىن كولاپ كىرەلمەپتۇ، شۇنداقسىمۇ، ھەش - پەش دېگۈچە بىرمۇنچە يەرنى كولىۋېتىپتۇ.

خوراز دەرەخقە چىقىۋېلىپ توختىماي چىلاپتۇ. ھەر بىر بۆرىنى چېقىۋېرىپ بەدەنلىرىنى

ئىشىتىۋېتىپتۇ. بۆرىلەر شۇنداق بولسىمۇ قاقچاي كېلىپ يەنە كالىغا يېپىشىپتۇ. كالا

ئۇلارنى ئۈسۈۋېرىپ پۈتۈن بەدىنىنى يارىلاندىرۇپتۇ. ئېشەك بولسا بىر چەتتە تۇرۇپ بارلىق

ئاۋازى بىلەن ھاڭراۋېرىپتۇ.

بۆرىلەر ئۇلارنى يېڭىشكە كۆزى يەتمەي، قۇيرۇقىنى تىكىۋېتىپتۇ. بۇلار شۇ قاچقان

پېتى پادىشاھنىڭ ئالدىغا كەپتۇ. پادىشاھ ۋە ھەمراھلىرى ئىككىسىنىڭ بەتبەشرە ھالىتىنى

كۆرۈپ، دەر غەزەپكە كەپتۇ.

— سىلەرگە نېمە بولدى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— شاھىم، بۇلار كاۋاپ قىلىپ يەيدىغان پاققان ئەمەس، بېشىمىزغا كەلگەن بالايىئاپەت

ئىكەن! — دەپتۇ ئىككىسى تەڭلا. — زادى نېمە ئىش بولدى؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ ۋارقىراپ. پوچى بۆرە: — بۇلار بىزنىڭ جېنىمىزغا قەست قىلىشقا كەلگەنكەن، ئۇلار بىلەن مۇنكىر، نىكىرمۇ بىللە كېلىپتۇ. ئىككى گوركامۇ بار ئىكەن. مۇنكىر، نىكىر گۈرزىسى بىلەن بىر ئۇرسا، شىر بولسىمۇ نەچچە يۇمىلاپ كېتىدىكەن، — دەپتۇ. ئالدىراڭغۇ: — ئەي مەمەدان! سەن جىم تۇر! مەن ئۆزۈم دەيمەن، — بۇلارنىڭ ئىچىدە ئەرزائىلمۇ بار ئىكەن. جاننى ئېلىش ئۈچۈن نەيزىسى بىلەن سانجىيدىغان بولسا، پۈتۈن ئەزايىك قانغا بويۇلۇپ ئىشىپ كېتىدىكەن، — دەپتۇ. پوچى بۆرە: — ھەي سەن بىلمەيسەن! ئۇلارنىڭ گۈرگارىسى بىز ئۆلمەي تۇرۇپ، ھەربىرىمىزگە يەتتىدىن گۆر كولاپ قويۇپتۇ، — دەپتۇ. ئالدىراڭغۇ بۆرە: — سەن يەنە كۆرمەپسەن! بۇلار سوپى، مەزنى بىلەن كەلگەنكەن. بىز ئۆلمەي تۇرۇپ، دەرەخنىڭ ئۈستىگە چىقىۋېلىپ كىشىلەرنى مېيىت نامىزىغا چاقىرىۋاتىدۇ، — دەپتۇ. پوچى بۆرە: — لېكىن بۇلارنىڭ ئىچىدە بىر چوڭى بار ئىكەن. ئۇ ئۇلارنىڭ ئىشانى بولسا كېرەك. بىزگىمۇ يېقىنلاشمىدى، لېكىن يېراقتا تۇرۇپ ئۇلارغا يوليورۇق بېرىۋاتىدۇ. ئەگەر ئۇ كېلىدىغان بولسا بىزنى پۈتۈنلەي يوق قىلىۋېتەتتى، — دەپتۇ. قالغان بۆرىلەر بۇلارنىڭ ئەھۋالىنى كۆرۈپ، گەپلىرىنى ئاڭلاپ، چۆچۈپ ۋەھىمىگە چۈشۈپتۇ. بۆرىلەر پادىشاھى: — ئەمدى قانداق قىلىمىز؟ — دەپتۇ. ھېلىقى ئىككى بۆرە: — شاھىم بېشىمىزغا كەلگەننى كۆرەيلى دەپسەن، ئۆلۈمنى كۈتۈپ تۇرۇۋېرەيلى. بولمىسا قېچىش كېرەك. بۇلار بىزنىڭ كەينىمىزدىن قوغلىسا ھېلى يېتىپ كېلىدۇ، — دەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان بۆرىلەر پادىشاھى تېخىمۇ قورقۇپ: — ئۇنداق بولسا بۇ يەردىن كېتەيلى — دەپتۇ. دە، يىغىلىشقا كەلمىگەن بۆرىلەرنىمۇ يىغىپ كېلىپ، سۈسەمبىل تېغىنى تاشلاپ، يەتتە تاغنىڭ نېرىسىغا ئۆتۈپ كېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئېشەك، كالا، خوراز، كەسلەنچۈك ۋە ھەرلەر قورسىقى توق، باياشات، خۇشال - خۇرام كۈن ئۆتكۈزۈپتۇ. توپلاپ رەتلىگۈچى: نادىرە رەھىمى

رېۋايەتلەر

توپلىغۇچى: تۇرسۇن ھوشۇر ئىدىقۇتى

قىمارۋازنىڭ روناق تاپمايدىغانلىقى ھەققىدىكى رېۋايەت

قىمار ئويناش بىر خىل ناچار ئىجتىمائىي ئەخلاق. زاماننىڭ تەرەققىياتىغا ئەگىشىپ، قىمارنىڭ تۈرلىرىمۇ كۆپىيىپ بېرىۋاتىدۇ. قىمار ئەڭ دەسلەپتە قوي ياكى ئۆچكىنىڭ ھوشۇقىنى ئويناشتىن كېلىپ چىققان. بۇ ھەقتە مۇنداق رېۋايەت تارقالغان:

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، قوي ياكى ئۆچكىنىڭ ھوشۇقى قاق سۆڭەك بولغاچقا، كىمكى، مېنى دومىلىتىپ قىمار ئوينىسا، مېنى ئوينىغان ئادەمنى خۇددى ئۆزۈمگە ئوخشاش قاق-سەنەم قىلىپ قويىمەن دېگەنمىش، قىمار ئوينىغان ئادەمنىڭ ئىقتىسادتا ئىلگىرى باسماي قاق - سەنەم بولۇپ قېلىشى ئەنە شۇنىڭدىن كەلگەنمىش.

مۈشۈك بىلەن يولۋاس ھەققىدىكى رېۋايەت

ھەممىگە مەلۇم، مۈشۈك بىلەن يولۋاس چوڭ - كىچىكلىكى جەھەتتىكى پەرقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، شەكىل جەھەتتىن ئىنتايىن ئوخشىشىپ كېتىدۇ. بۇلار ھەققىدە تۆۋەندىكىدەك رېۋايەت تارقالغان:

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، مۈشۈكنىڭ ھەرىكىتى ئىنتايىن چاققان بولغاچقا، يولۋاس كېلىپ مۈشۈكتىن ھۈنەر ئۆگىنىپتۇ. مۈشۈكنىڭ كۆڭۈل قويۇپ ئۆگىتىشى بىلەن يولۋاس مۈشۈك ئۆگەتكەن ماھارەت - ھۈنەرلەرنى پىششىق ئۆگىنىپ ئاپتۇ. بىر كۈنى بىر مەسىلە توغرىلىق مۈشۈك بىلەن يولۋاس ئارىسىدا قاتتىق تالاش - تارتىش بولۇپ قاپتۇ. گەرچە مۈشۈك بىلەن يولۋاس ئوتتۇرىسىدا ئۈستاز - شاگىرتلىق مۇناسىۋەت بولسىمۇ، ئۈستاز مۈشۈكنىڭ جۇغى كىچىك، شاگىرت يولۋاسنىڭ جۇغى چوڭ بولغاچقا، يولۋاس غەزەپ بىلەن مۈشۈككە تاشلىدى. نىپتۇ. مۈشۈك چاققانلىق بىلەن دەرەخكە چىقىۋېلىپ ئامان قاپتۇ. يولۋاس مۈشۈككە قاراپ سەن ماڭا دەرەخكە چىقىش ماھارىتىنى ئۆگەتمەپتىكەنمىن؟ دەپتىكەن، مۈشۈك ئەگەر مەن ساڭا دەرەخكە چىقىش ماھارىتىنىمۇ ئۆگىتىپ قويغان بولسام، مەن ئاللىقاچان سېنىڭ قولۇڭدا جان بەرگەن بولاتتىم، - دەپتۇ. يولۋاسنىڭ ھازىرغا قەدەر دەرەخكە چىقالماسلىقى ئەنە شۇنىڭدىن قالغانمىش.

ئۇستاز بىلەن شاگىرت ھەققىدىكى رىۋايەت

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، بىر يۇرتتا چامباشچىلىقتا تەڭدىشى يوق بىر ئادەم ئۆتكەن ئىكەن. ئۇ، شۇ ھۈنرى بىلەن ئەل يۇرتقا مەشھۇر ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇنىڭ ئالدىغا بىرەيلەن كېلىپ، ئۇنىڭدىن تەلىم ئېلىش ئارزۇسىنىڭ بارلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ. چامباشچى «مېنىڭ يېشىمۇ كۈندىن - كۈنگە چوڭىيىۋاتىدۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئەجەل يېتىپ قالسا، چامباشچىلىق ھۈنرىم ئۈزۈلۈپ قالمىسۇن. بىرەر شاگىرت يېتىشتۈرۈپ قويسام قويماي» دېگەنلەرنى ئويلاپ ھېلىقى يىگىتنى شاگىرتلىققا قوبۇل قىلىپتۇ. ھېلىقى يىگىت چامباشچىلىققا ھېرىسمەن بولغانلىقى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇستازنىڭ كۆڭۈل قويۇپ ئۆگىتىشى بىلەن چامباشچىلىقنىڭ ھەر بىر ھالقىسىنى پىششىق ئۆگىنىپ مېڭىپتۇ. كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ، ئۇنىڭ ئۆگەنگەن گۈمپىلىرىمۇ كۆپىيىپ بېرىپتۇ. ئۆگەنگەن گۈمپىلىرىنىڭ كۆپىيىشىگە ئەگىشىپ، ئۇنىڭدا بىر خىل نورمالسىزلىق، يەنى كۆرەڭلەش ئالامىتى پەيدا بولغاندەك بولۇپتۇ. ئۇستازى گەرچە بۇ ئەھۋالنى سەزگەن بولسىمۇ، بۇنى كۆڭلىدىلا بىلىپ قېلىپ، قىلچىمۇ چاندۇرماي چامباشچىلىق گۈمپىلىرىنى ئۆگىتىۋېرىپتۇ. ئەڭ دەسلەپ كېلىشكەن مۆھلەتمۇ توشۇپتۇ. ئۇستازى داستىخان تەييارلاپ شاگىرتىنى ئوبدان كۈتۈپ، دۇئا بېرىپتۇ. شاگىرت تاماقنى يەپ، دۇئا ئالغاندىن كېيىن، مېڭىشقا تەييارلىنىپتۇ. شاگىرت بىردىنلا ئۇستازى بىلەن بىر قەپەس ئېلىشىپ بېقىش نىيىتىگە كەپتۇ. ھەم مۇددىئاسىنى ئۇستازغا ئېيتىپتۇ. ئۇستازى شاگىرتىنىڭ ھامان شۇنداق دەيدىغانلىقىنى خېلىدىن بېرى پەملىگەچكە، ھېچبىر ئويلاپ تۇرمايلا ماقۇللۇقىنى بىلدۈرۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئىككىلىسى كەڭرەك مەيدانغا چىقىپ ئېلىشىشقا باشلاپتۇ. ئۇستازى شاگىرتىغا ئەزەلدىن كۆرسەتمىگەن بىر خىل پەنت بىلەن شاگىرتىنى يېڭىپتۇ. بۇنىڭدىن ھەيران قالغان شاگىرت ئۇستازغا قاراپ: «ماڭا بۇ پەنتنى ئۆگەتمىگەن ئىدىلىغۇ» دېگەنىكەن، ئۇستازى شاگىرتىغا: «ئىككىمىزنىڭ ياش پەرقىمىز جەھەتتىن ئالغاندا، مەن ياشىنىپ قالدىم. سېنىڭ بولسا تازا قىران ۋاقتىڭ. ئەگەر مەن بۇ پەنتنىمۇ ساڭا ئۆگىتىپ قويغان بولسام، ئاللىقاچان يەر بىلەن يەكسان بولۇپ كەتكەن بولار ئىدىم» دېگەنمىش. شۇڭا ھەرقانداق بىر ھۈنەرۋەننىڭ ياتتىن بىرەر شاگىرت ئالسا، ھۈنەرنىڭ ئەڭ ھالقىلىق جايىنى شاگىرتىغا ئۆگەتمەيدىغانلىقى شۇنىڭدىن قالغانمىش.

بۇغداي ھەققىدىكى رىۋايەت

بۇغداي ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ئېسىل ئوزۇقلۇقى. ئىنسانلارنىڭ بۇغداينى تېرىپ ئۆستۈرگىنىگىمۇ ناھايىتى ئۇزاق زامانلار بولدى. ئەنە شۇ ئۇزاق زامانلاردىن بۇيان بۇغداينى قايسى ۋاقىتتا تېرىسا، ھوسۇلنى كۆپ ئالغىلى بولىدىغانلىقىنى ئىگىلەپ ئالغان. ھەمدە ئۇنى بۇغداينىڭ سۆزى قاتارىدا رىۋايەت قىلىپ، ئەۋلادىمۇ ئەۋلاد ئېيتىشىپ كەلگەن مۇنداق بىر رىۋايەت بار: «بۇغداي ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ئېسىل ئوزۇقلۇقى. ئەگەر بۇغداي ئۆلمەسە، ئىنسانلارمۇ ئۆلمەسە، ئىنسانلارغا قارىغاندا، بۇغداي ئىنسانلارغا: «سەن مېنى توڭغا مىلساڭ مەن سېنى ئۇنغا مىلايمەن» دېگەنمىش. بۇغداينى توڭ يەرگە تېرىش شۇنىڭدىن قالغانمىش.

دېزىنفېكسىيە قىلىشنىڭ كېلىپ چىقىشى ھەققىدىكى رىۋايەت

دېزىنفېكسىيە قىلىشنىڭ ھەر خىل ئۇسۇللىرى بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىرى، كىيىم - كېچەكلەرنى ئاپتاپقا سېلىش، قايناقسۇغا بېسىشتىن ئىبارەت. بۇ ئارقىلىق كېسەللىك پەيدا قىلغۇچى مىكروپ ياكى پارازىت ھاسىراتلار ئۆلتۈرۈلىدۇ. پىت - بىر خىل پارازىت ھاسىرات بولۇپ، ھەم ئادەمنىڭ قېنىنى شوراپ ھايات كەچۈرىدۇ، ھەم تارقىلىش كېسەللىك. لەرنى پەيدا قىلىدۇ. ئۇ تازىلىقنىڭ ياخشى بولماسلىقى سەۋەبىدىن پەيدا بولىدۇ. تازىلىققا ئەھمىيەت بەرگەندە، ئۇنىڭ زىيانداشلىقىدىن قۇتۇلغىلى بولىدۇ. ئاتا - بوۋىلىرىمىز ئۇنىڭ پەيدا بولۇش سەۋەبلىرىنى، ھەم ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇش چارە - تەدبىرلىرىنى خېلى بۇرۇنلا تېپىپ چىققان. شۇنىڭ بىلەن بۇ ھەقتە مۇنداق رىۋايەتنى توقۇپ چىققان. «ئېيتىشلارغا قارىغاندا، پىت باقساڭ (يەنى ئۆلتۈرسەڭ) باللايمەن. قاقساڭ (يەنى كىيىمنى سىلكسەڭ) قۇملايمەن. مېنىڭ ھەققىم بىر چۈمۈچ قايناقسۇ، يەنى كىيىملەرنى قايناقسۇغا باسساڭ مېنىڭدىن تەلتۈكۈس قۇتۇلسەن» دېگەنمىش، قىزدۇرۇپ دېزىنفېكسىيە قىلىش تېخنىكىسى شۇنىڭدىن كېلىپ چىققانمىش.

قەرزدار بولۇپ قېلىشنىڭ ئېغىرلىقى ھەققىدىكى رىۋايەت

قەرز ئېلىش، قەرز بېرىش دائىم بولۇپ تۇرىدىغان بىر خىل ئىجتىمائىي ھادىسە. مەيلى شەخسلەر ئارا بولسۇن، مەيلى دۆلەت، كوللېكتىپلار ئارا بولسۇن قەرز ئېلىپ، ۋاقىتلىق قىيىنچىلىق ئۆتۈپ ھال كۈنى ياخشىلانغاندىن كېيىن، قەرزنى قايتۇرۇش دائىم دېگۈدەك بولۇپ تۇرىدۇ. بىراق قەرزدار بولۇپ قالغان ۋاقىتتىن ئېتىبارەت قەرزدار قەرز ئىگىسىنىڭ ئالدىدا تاكى قەرزنى تۆلەپ بولغانغا قەدەر ئىنتايىن بىچارە ھالەتتە بولۇپ قالىدۇ. بۇ ھەقتە مۇنداق بىر رىۋايەت تارقالغان:

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، بىر يۇرتتا بىر ياغاچچى بولۇپ، ئۇنىڭ ھال كۈنى ئالدىنقى قاتاردىكى ياخشىلاردىن بولمىسىمۇ، ھەر ھالدا باشقىلارغا ھاجىتى چۈشمەي ئۆز كۈنىنى ئۆزى ئېلىپ ماڭىدىكەن. ئۇ ئۆز يۇرتىدىكى باشقا بۇرادەرلەرنىڭ مەلۇم سەۋەبلەردىن باشقىلارغا قەرزدار بولۇپ قېلىپ، قەرز ئىگىسىنىڭ ئالدىدا ئىنتايىن بىچارە ھالغا چۈشۈپ قالىدىغانلىقىنى كۆرۈپ، قەرزدارلىقنىڭ تەمىنى تېتىپ بېقىش نىيىتىگە كەپتۇ ھەم شۇ يۇرتتىكى پۇلداردىن مەلۇم ۋاقىتتىن كېيىن قايتۇرۇش شەرتى بىلەن پۇل قەرز ئېلىپتۇ. ئۇ ياغاچچى ھۈنەرگە شۇنچىلىك ئۈستۈن ئىكەنكى، شىنا ياسىغاندا ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش ياغاچلارنى كەكە بىلەن چېپىشقا توغرا كەلگەندە، چېپىلىدىغان ياغاچلارنىڭ تېگىگە ياغاچ ئەمەس تاش قويۇپ، كەكسىنى تاشقا تەگكۈزۈۋەتمەي، خاتىرجەم ھالدا ھۈنرىنى قىلىدىكەن. ئۇ قەرز ئالغاندىن كېيىنمۇ، يەنە بۇرۇنقىدەك شىنانى تاش ئۈستىگە قويۇپ چېپىپ ئولتۇرغىنىدا، قەرز ئىگىسى باشقا بىر ئىش بىلەن ياغاچچىنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ قايتۇ. ياغاچچى قەرز ئىگىسىنى يىراقتىن كۆرۈپلا، ھودۇققىنىدىن شىنا ياساۋاتقان كەكسىنى تاشقا چېپىپ سۇندۇرۇپ قويۇپتۇ ھەم شۇنىڭدىن باشلاپ قەرزدار بولۇپ قېلىشنىڭ ئېغىرلىقىنى بىلىپتۇ.

مېھرىگىياھ ھەققىدىكى رىۋايەت

مېھرىگىياھ — «ئادەمگىياھ» دەپمۇ ئاتىلىدۇ. ئۇنىڭ ھەممىلا يېرى قىممەتلىك دورا ھېسابلىنىدۇ. ئۇنى ھازىر كىشىلەر سۈنئىي ئۇسۇلدا كۆپلەپ يېتىشتۈرۈۋاتىدۇ. ئىلگىرى كىشىلەر ئۇنىڭغا ئاسان ئېرىشەلمەيدىغان بولغاچقا، ئۇ بەكمۇ سىرلىقلاشتۇرۇلۇۋېتىلگەنىدى. شۇڭا، ئۇ ھەقتە تۆۋەندىكىدەك رىۋايەت تارقالغان:

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، مېھرىگىياھ دېيىلىدىغان بىر خىل قىممەتلىك دورا ئۆسۈملۈكى بولغان بولۇپ، ئۇنىڭ ساقلارنى قۇۋۋەتلەندۈرىدىغان، ئۆلگەنلەرنى تىرىلدۈرىدىغان ئالاھىدىلىكى بار ئىكەن. ئۇ ئېگىز تاغلاردا باشقا ئوت - چۆپ، گۈل - گىياھلار بىلەن بىرگە ئۆسكەچكە، ئۇنى پەرقلىنىدۇرۇش زادى مۇمكىن ئەمەسكەن. ئۇنى پەقەت بۇغا دېيىلىدىغان ھايۋان تېپىپ يەيدىكەن، ئۇنىڭ يەنە بىر ئالاھىدىلىكى شۇكى، كۈندۈزى باشقا ئۆسۈملۈكلەر-دىن پەرقلىنىدۇرۇش مۇمكىن بولمىغىنى بىلەن، كېچىسى ئۆزلۈكىدىن يورۇق چىقىرىپ تۇرىدىكەن. شۇڭا كىشىلەر ئۇنىڭغا ئېھتىياجى چۈشۈپ، ئىزدەپ چىققاندا بىرەر خالتىدىن كۈل ئېلىۋالدىكەن ھەم ئۇنى تاپقاندا يورۇق چىقىرىپ تۇرغان ئۆسۈملۈكنىڭ ئەتراپىغا كۈل بىلەن دائىرە قىلىپ، بەلگە سېلىپ قويۇپ، ئەتىسى كېلىپ ئىنتايىن ئېھتىياتچانلىق بىلەن كولاشقا باشلايدىكەن. بىراق ئۇنى بىۋاسىتە ئورنىدىن قوزغىتىشقا بولمايدىكەن. چۈنكى، كىمكى ئۇنى ئورنىدىن قوزغاتسا، شۇ ئۆلىدىكەن. شۇڭا ئەتراپىنى كولاپ تەييار قىلغاندىن كېيىن، بىرەر مالىنى ئېلىپ كېلىپ قان قىلىدىكەن ياكى ئەتراپى كولىنىپ تەييارلانغان مېھرىگىياھ بىرەر ھايۋاننىڭ ۋاسىتىسى بىلەن ئۆز ئورنىدىن يۆتكىلىدىكەن، ئۇ ھايۋان ئۆلىدىكەن. شۇنىڭ بىلەن ئۇ مېھرىگىياھنى ئىشلىتىشكە بولىدىكەن.

ھەرقانداق ئىشنى قىلىشتا ئوڭدىن باشلاپ قىلىش لازىملىقى ھەققىدىكى رىۋايەت

بىزدە سىرتتا بىرەر ئىشنى بېجىرىش ئۈچۈن ئىشىكتىن چىققاندا ئالدى بىلەن ئوڭ پۇت بىلەن بوسۇقتىن ئاتلاپ چىقىدىغان؛ كىيىم كىيگەندە ئالدى بىلەن ئوڭ قولىنى يەڭگە ساپىد-غان ئادەت بار. بۇ ئىشلىرىمىزنىڭ ئوڭغا تارتىشىنى ئارزۇ قىلىشتىن ئىبارەت. بۇ ھەقتە مۇنداق بىر رىۋايەت تارقالغان:

ئىلگىرى بىر قوماندان ئۆتكەن ئىكەن. ئۇ ئىنتايىن باتۇر بولۇپ، ئىستراتېگىيە ۋە تاكتىكىغا ئىنتايىن ماھىر ئىكەن. دۈشمەنلىرى ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇشۇش تۈگۈل، نامىنى ئاڭلىسىمۇ غال - غال تىترەيدىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ھېلىقى قوماندان دۈشمەن تەرەپ بىلەن ئۇرۇشماقچى بولۇپتۇ. دۈشمەن تەرەپمۇ بۇ بىر ھايات - ماماتلىققا مۇناسىۋەتلىك زور ئىش بولغاچقا، ھېلىقى قوماندان بىلەن ئېلىشىشقا بەل باغلاپ، سەپ تۈزۈپتۇ. ئۇرۇش باشلىنىپتۇ. ئۇرۇش ۋەزىيىتى ھە دېگەندە ھېلىقى قوماندانغا پايدىسىز بولۇپتۇ. ھەرقانچە باتۇرلۇق، قەھرىمانلىق كۆرسەتسىمۇ يېڭىلىپ قېلىپتۇ. دۈشمەن تەرەپ غەلبىسىرى باستۇ-رۇپ كېلىۋېرىپتۇ. بۇنىڭدىن ھېلىقى قوماندان بەكمۇ ئەجەبلىنىپتۇ. ئۇ دۈشمەن تەرەپنىڭ قايتا ئومۇميۈزلۈك ھۇجۇمغا ئۆتۈش ئۈچۈن تەييارلىق قىلىۋاتقان پەيتىدىن پايدىلىنىپ، ئەسكەرلىرىنى تەرتىپكە سېلىپتۇ. ئۇ ئەسكەرلىرىنىڭ كىيىم - كېچىكى، قورال - ياراغلى-

رى، ھەتتا پۇتغا ئورنىغان گۆجەيلەردىن تارتىپ بىر تەكشۈرۈپتۇ. تەكشۈرۈش ئارقىلىق بىر ئەسكەرنىڭ گۆجەينى تەتۈر ئورنىغانلىقىنى بايقاپتۇ ھەم ئۇنى ھېچقانداق سۈرۈشتۈرمەيلا چېپىپ تاشلاپتۇ. ئەسكەرلىرىنى بىر قۇر تەرتىپكە سېلىپ بولۇپ، تەييار بوپتۇ. دۈشمەن تەرەپ ئومۇميۈزلۈك ھۇجۇمغا ئۆتۈپتۇ. ئۇلارمۇ دۈشمەنگە قارشى ئاتلىنىپ-تۇ. گەرچە دۈشمەن تەرەپ سان جەھەتتىن خېلى كۆپ بولسىمۇ، بۇ قېتىمقى ئۇرۇشتا ھېلىقى قوماندان غەلبە قىلىپتۇ. شۇنداقلا كېيىنكى قېتىملىق جەڭلەرنىڭ ھەممىسىدىلا غەلبە قىلىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ھەرقانداق ئىشنى قىلىشتا ئوڭدىن باشلاش ئەنە شۇنىڭدىن قالغاندەك.

ئادەملەرنىڭ پەزىدە ئىسسىق، بەزىدە سوغۇق نەرسىلەرنى يەيدىغانلىقى ھەققىدىكى رىۋايەت

خەلق ئارىسىدا «ئايغ يۈگرۈكى ئاشقا يېتىدۇ، تىل يۈگرۈكى باشقا» دەيدىغان مەسەل بار. تىل ھەرقاچان، ھەرزامان ئادەمگە زەرەر ئېلىپ كېلىدىغان بولغاچقا، ئاللاتائالا چىش ۋە كالىپۇكتىن ئىبارەت قاتمۇ قات توشۇق بىلەن توشۇپ چىڭ ساقلايدىغان قىلىپ قويغانمىش. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئادەملەر بەزىدە ئىسسىق نەرسە يېسە، بەزىدە سوغۇق نەرسە يەپ ياكى ئىچىپ تۇرىدۇ. بۇمۇ تىلنى جازالاپ تۇرغانلىقىمىش. ئۇنداق بولمىغاندا، تىل ئادەمگە زەرەر ئېلىپ كېلەرمىش.

سۇدا يۇيۇلغان كىيىملەرنى ھۆل پېتى كەيمەسلىك لازىملىقى ھەققىدىكى رىۋايەت

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئادەم يۇيۇلۇپ تېخى قۇرۇمىغان كىيىملەرنى كەيمەسلىكى كىرەكلىك. چۈنكى ھۆل كىيىملەرنى كىيگەن ئادەم، كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئەجەل يېتىپ ئۆلۈپ قالسا، ئۆلگەندىن كېيىنمۇ خۇددى ھايات ۋاقىتتىكىدەك تەرلەرمىش. ئۇنىڭ تەرلەپ تۇرغانلىقىنى كۆرگەن باشقىلار، بۇ تېخى ھايات ئىكەن، دەپ قاراپ، ئۇنىڭ ئاخىرەتلىك ئىشلىرىنى ۋاقتىدا بېجىرمەسلىكى.

تورغاي بىلەن بۇلبۇل ھەققىدىكى رىۋايەت

ھەممىمىزگە مەلۇم، تورغاي جاڭگالدا ياشايدۇ. بۇلبۇل بولسا، چىرايلىق گۈللەر ئېچىلغان باغلاردا ياشايدۇ. بۇلار ھەققىدە خەلق ئىچىدە مۇنداق بىر رىۋايەت تارقالغان: ئېيتىشلارغا قارىغاندا، تورغاي بىلەن بۇلبۇل ئىككىسى دوست بولۇشۇپتۇ. بۇلبۇل دوستلۇقىنىڭ شەرىپىگە تورغاينى مېھماندارچىلىققا چاقىرىپتۇ. تورغاي بۇلبۇلنىڭ ھۇزۇرىغا كەپتۇ. بۇلبۇل تورغاينى ناھايىتى زور ئىززەت - ئىكرام بىلەن كۈتۈۋاپتۇ ھەم رەڭمۇ رەڭ گۈللەر ئېچىلىپ كەتكەن، سۇلار شىرىلداپ ئېقىپ تۇرغان باغلارغا ئاپىرىپ سەيلى قىلدۇرۇپتۇ. بۇلبۇل تورغاينى شۇنچە قىزغىن كۈتۈۋېلىۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن 2 - 3 كۈن ئۆتە - ئۆتمەيلا تورغاي ھېچنېمە يېمەس ھەم ھېچنېمىگە قىزىقماس بولۇپ قاپتۇ. ھەتتا

ئارىلاپ ئۇن چىقارماي يىغلايدىغان بولۇپ قاپتۇ. بۇنى سەزگەن بۇلبۇل تورغايدىن سورايتتۇ. تورغاي بۇلبۇلنىڭ ئۆزىنى ناھايىتى ياخشى كۈتۈۋالغانلىقىغا كۆپ تەشەككۈر ئېيتىپتۇ ھەم ئۆز يۇرتىنى سېغىنغانلىقىنى ئېيتىپ، مۇمكىن بولسا بۇلبۇلنى ئۆزى بىلەن بىللە بېرىپ، مېھمان بولۇپ كېلىشكە تەكلىپ قىلىپتۇ. بۇلبۇلمۇ تورغايىنىڭ كۆڭلىگە يارىشا تورغاي بىلەن بىرگە بېرىپ مېھمان بولۇپ كېلىشكە ماقۇل بولۇپتۇ. ئىككىسى بىرگە ئۇچۇپ تورغايىنىڭ ماكانىغا بېرىپتۇ. بۇلبۇل شۇنداق قارىغۇدەك بولسا، تورغايىنىڭ ماكانى لوقاق بىلەن يانتاق. تىن باشقا نەرسە يوق كەڭ كەتكەن جاڭگال ئىكەن. تورغاي بولسا ئۆز ماكانىغا كەلگەن ھامان پەسكە شۇڭغۇپ چۈشۈپ، ئۇ لوقاقنىڭ تۈۋىگە بېرىپ بىر سايىراپ تېرىسىگە پاتماي قالغانمىش.

ئىران نەسىللىك تامتېكە ھەققىدىكى رىۋايەت

تامتېكە ئادەمنىڭ بارماق قولى چوڭلۇقىدىكى، بېلى ئىنچىكە، رەڭگى سېرىق كەلگەن بىر جانلىق. ئۇ تاملاردىمۇ خۇددى تۈز يەردە ماڭغاندەك ماڭالايدىغان بولغاچقا، «تامتېكە» دەپ ئاتالغان. ئۇ چاياننىڭ ئەشەددى كۈشەندىسى. تامتېكە چاياننى ئىزدەپ تاپقاندىن كېيىن ئارقا تەرەپتىن تۈيدۈرماستىن كېلىپ، ئۇنىڭ نەشتىرىنى كېسىپ تاشلاپ ئاندىن يەيدۇ. مۇبادا تامتېكە بىخەستەلىك قىلىپ قالسا، چايان ئۇنى ئىنچىكە بېلىدىن ئىككى پارچە قىلىپ تاشلايدۇ - دە، ئۇنى يەۋېتىدۇ. تامتېكە ھەققىدە مۇنداق رىۋايەت تارقالغان:

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، تامتېكىنىڭ ئەسلى يۇرتى ئىران بولۇپ، تۇرپان رايونىدا بولمىغان ئىكەن. تۇرپان رايونىدا چاياننىڭ كۈشەندىسى بولمىغاچقا، كۆپىيىپ كېتىپ، تۇرپان رايونىدىكى ئادەملەرگە زور كۆپلەتلەرنى ئېلىپ كەلگەن ئىكەن. تۇرپان رايونىدىكى ئاتا - بوۋىلىرىمىز چاياننىڭ كۈشەندىسىنى تېپىپ كېلىپ، ئۇنىڭ ئادەملەرگە سالىدىغان كۈلپىتىنى ئازايتىش ئۈستىدە ئىزدىنىپ، تەرەپ - تەرەپكە ئادەم ئەۋەتىپتۇ. بىر بۆلۈك ئادەم ئىران تەرەپكە بېرىپ، تامتېكىنى كۆرۈپتۇ. ئۇلار تامتېكىنىڭ ياشاش مۇھىتى، ئوزۇقلىنىش ئەھۋاللىرىنى ئەتراپلىق ئىگىلىگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ چاياننىڭ كۈشەندىسى بولالايدىغانلىقىنى جەزملەشتۈرۈپتۇ ھەم ئۇنى مەلۇم ساندا تۇتۇپ، يول بويى ھالىدىن ئوبدان خەۋەر ئېلىپ، تۇرپانغا ئېلىپ كېلىپ قويۇۋېتىپتۇ. تامتېكە تۇرپانغا ئېلىپ كېلىنگەندىن كېيىن تۇرپاننىڭ ھاۋاسىغا تېزلا ماسلىشىپ، كۆپىيىشكە باشلاپتۇ. تامتېكىنىڭ كۆپىيىشىگە ئەگىشىپ، چايانلارمۇ زور دەرىجىدە ئازىيىپتۇ، شۇنىڭ بىلەن بىرگە چاياننىڭ ئادەملەرگە سالىدىغان كۈلپىتىمۇ ئازىيىپتۇ.

ئات ۋە «ئات» دېگەن نام ھەققىدىكى رىۋايەت

ھەممىگە مەلۇم، ھايۋانلار ئىچىدە ئەڭ ئەقىللىق بولغانلىرىنىڭ بىرى ئات. ئۇنىڭ قولغا كۆندۈرۈلگىنىگىمۇ ناھايىتى ئۇزاق زامانلار بولغان بولۇپ، ئىنسانلار ئوۋچىلىق، دېھقانچىلىق، جەڭ ئىشلىرى، قاتناش - ترانسپورت ئىشلىرىدا ئۇنىڭدىن ناھايىتى ئۈنۈملۈك پايدىلانغان. شۇڭا ئەل ئىچىدە «ئەرقاننى ئات» دېگەن ماقال تارقالغان. «ئات» ئۇيغۇرچىدا ھەم ئىسىم، ھەم ھەرىكەت نامى بولۇپ كېلىدۇ، يەنى ئىسىم بولۇپ كەلگەندە «ئات» دېيىلىدىغان

ھايۋاننى بىلدۈرۈپ كېلىدۇ. ھەرىكەت نامى بولۇپ كەلگەندە «ئاتماق، ئېتىش» يەنى بىر نەرسىنى بىر يەردىن يەنە بىر يەرگە ئېتىش دېگەننى بىلدۈرىدۇ. «ئات» دېگەن بىر سۆزنىڭ ھەم، ئىسىم ھەم ھەرىكەت نامى بولۇپ كېلىشى ھەققىدە مۇنداق بىر رىۋايەت تارقالغان: ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئالاتا ئالا ئادەم ئەلەيھىسسالامنى لايدىن ياسىغانمىش. ئادەم ئەلەيھىسسالامنى ياساپ بولغاندىن كېيىن، ئېشىپ قالغان لاينى يىراققا ئېتىۋەتكەنمىش. ئەنە شۇ يىراققا ئېتىۋېتىلگەن لاي ئاتقا ئايلىنىپ، يۈگۈرۈپ كەلگەنمىش ھەم شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئادەم ئەلەيھىسسالامغا ھەمراھ بولغانمىش. ئۇنىڭ «ئات» دەپ ئاتىلىشى شۇنىڭدىن كەلگەن بولسا، ئاتنىڭ ئىنسانلارغا ئەڭ يېقىن بولۇپ خىزمەت قىلىشىمۇ، شۇنىڭدىن كەلگەنمىش.

ئون ئىككى مۆچەل ۋە بىر قىسىم ھايۋانلارنىڭ نامى بىلەن ئاتىلىدىغان يىللاردا بولىدىغان ئالامەتلەر ھەققىدىكى رىۋايەتلەر

تۈركىي خەلقلەر ناھايىتى ئۇزاق زامانلاردىن بۇيان ئون ئىككى مۆچەلنى قوللىنىپ كېلىۋاتىدۇ. ئون ئىككى مۆچەلنىڭ كېلىپ چىقىشى ھەققىدە «تۈركىي تىللار دىۋانى» نىڭ 1 - توم 449 - ، 450 ، 451 - ۋە 452 - بەتلەردە ئىنتايىن ياخشى مەلۇماتلار بېرىلگەن. شۇڭا بۇ ھەقتە تەپسىلىي توختىلىپ ئولتۇرماي، ئايرىم ھايۋانلار ناملىرى بىلەن ئاتالغان يىللاردا بولىدىغان ئالامەتلەر ھەققىدە تارقالغان رىۋايەتلەر ئۈستىدە توختىلىمىز. بۇ تۆۋەندىكىچە:

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ماي مۇن يىلىدا ماي مۇن دورامچى ھايۋان بولغاچقا، ئادەملەردىمۇ ماي مۇنغا خاس ئادەت يېتىشىپ، بىر - بىرىنى دوراپ ئۇرۇش تەييارلىقى قىلىشارمىش. ماي مۇن يىلىدىن كېيىن توخۇ يىلى كىرگەندە، توخۇ چوققىلىغاق جانئۆز بولغاچقا، ئادەملەردىمۇ توخۇغا خاس ئادەت يېتىشىپ، بىر - بىرىنى تىللىشىپ، سۈركىلىش پەيدا قىلىشارمىش. توخۇ يىلىدىن كېيىن ئىت يىلى كىرگەندە، ئىت تالاشقاق، جېدەلخور ھايۋان بولغاچقا، ئادەملەردىمۇ ئىتقا خاس ئادەت يېتىشىپ، بىر - بىرىنى تالىشىپ، ئاخىر قورال كۆتۈرۈپ ئۇرۇشارمىش.

پىلنى باغلىمايدىغانلىق ھەققىدىكى رىۋايەت

ھەممىگە مەلۇم، پىل قۇرۇقلۇقتا ياشايدىغان ئەڭ چوڭ ھايۋان، چاشقان بولسا، قۇرۇقلۇقتا ياشايدىغان كىچىك ھايۋانلارنىڭ بىرى. پىل بىلەن چاشقانى سېلىشتۇرۇش زادىلا مۇمكىن ئەمەس. ئەمما، پىل چاشقاندىن بەكمۇ قورقىدىكەن. بۇ ھەقتە مۇنداق رىۋايەت تارقالغان:

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، پىل دېگەن ناھايىتى يوغان ھايۋان بولۇپ، ئۇنىڭ ھەم توم، ھەم ئۇزۇن بۇرنى بولۇپ، ئۇ خارتوم دېيىلىدىكەن. چاشقان جۇغى كىچىك، ھەرىكىتى چاققان ھايۋان بولغاچقا، پىلنىڭ بۇرنىدىن كىرىپ مېڭىسىنى قوچۇپ بەكمۇ ئازابلارمىش. شۇڭا پىل چاشقاندىن بەكمۇ ھەزەر ئەيلەرمىش. پىل باققۇچىلار بۇنى ئوبدان چۈشەنگەچكە، پىلنى باغلايدىغان ئارغامچىدىن قىلچىمۇ غەم قىلماي، مەيلى سەپەرگە چىققاندا بولسۇن ياكى كۈندىلا.

لىك ئەمگەك، پائالىيەتتىن قايتقاندا بولسۇن، ئارغامچا ئورنىغا بىر تال قوزۇق ئېلىۋالار. مىش. دەم ئېلىش قارار قىلىنغان ئورۇندا قوزۇقنى يەرگە قېقىپ يۇلۇۋالغاندىن كېيىن، قوزۇقنىڭ ئورنىغا پىلنى ئايرىپ قويۇپ قويۇش. پىل قوزۇق يۇلۇۋېلىنغاندىن كېيىن قالغان تۆشۈكنى، چاشقان كامىرى دەپ ھېسابلايمىش ھەم ئۇ كاماردىن چاشقان چىقىپ ئۆزىنى ئازابلاشتىن ئەنسىرەپ، قوزۇقنىڭ ئورنىنى دەسسەپ تۇرارمىش، ھەمدە تاكى ئىگىسى كېلىپ، ئېلىپ ماڭغانغا قەدەر شۇ ھالەتتە تۇرارمىش.

«قويچى ئاتا غوجام» ھەققىدىكى رىۋايەت

«قويچى ئاتا غوجام» — بۇ جاي تۇرپان شەھەر يار يېزا لۇزۇن مەھەللە تەۋەسىدە بولۇپ، لۇزۇن مەھەللە ئىشخانىسى بار جايدىن ھېسابلىغاندا، تەخمىنەن بىر يېرىم كىلومېتىر شەرقكە جايلاشقان. «قويچى ئاتا غوجام» — «قوچەتە غوجام» مۇ دېيىلىدۇ. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، بۇ غوجام قوي بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇپ، چارۋا ئىگىلىرى چارۋىسىغا ئۆلۈم كىرگەندە، يەنى بىراقلا كۆپلەپ ئۆلۈپ توختىمىغاندا، ئۆلمەي قالغان چارۋىلىرىنى ئۆلۈمدىن ساقلاپ قېلىش مەقسىتىدە بۇ غوجامغا ئېلىپ كېلىدىكەن. غوجامدا بىر خانىقا بولۇپ، خانىقادا تەخمىنەن بىرەر مىڭدەك ئادەم ناماز ئوقۇيالايدۇ. خانىقانىڭ جەنۇبىدا بىر مەيدان بولۇپ، مەيدانغا تەخمىنەن بىرەر مىڭدەك قوي سىغىدۇ. مەيداننىڭ ئوتتۇرىسىدا ئېگىزلىكى بىر مېتىردىن ئارتۇقراق كېلىدىغان. بىر دانە قوي ياكى ئۆچكە تۇرالايدىغان بىر سۇپا بار. چارۋا ئىگىسى چارۋىلىرىنى بۇ غوجامغا ئېلىپ كەلگەندىن كېيىن غوجام شەيخى چارۋىلارنى مەيدانغا ئېلىپ كېلىپ توختىتىدۇ ھەم قويلارنىڭ ئارقا تەرىپىدە تۇرۇپ، سۈرە ئوقۇپ دۇئا قىلغاندىن كېيىن چارۋىلار ئۆزلۈكىدىن خانىقانى ئوڭ يۆنىلىش بويىچە ئايلىنىپ يۈگۈرۈشكە باشلايدۇ. چارۋىلارنىڭ خانىقانى ئايلىنىپ يۈگۈرۈش قېتىم سانى ئوخشاش بولمايدۇ. بەزى چارۋا توپى ئۈچ قېتىمغىچە، بەزى چارۋا توپى بەش قېتىمغىچە ئايلىنىپ يۈگۈرگەندىن كېيىن، غوجام شەيخى يۈگۈرۈۋاتقان چارۋىلارنىڭ ئالدىنى توسايدۇ. چارۋىلارمۇ يۈگۈرۈشتىن توختاپ، مەيدانغا توپلىنىدۇ. شۇ ئەسنادا چارۋىلار توپى ئىچىدىن بىر قوي ئۆزلۈكىدىن سۇپىغا چىقىدۇ. سۇپىغا چىققان مال غوجامغا تەۋە قىلىنىپ، شەيخكە بېرىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر قېتىملىق پائالىيەت ئاخىرلىشىدۇ. چارۋىلارغا كىرگەن ئۆلۈم شۇنىڭ بىلەن توختايدۇ.

«ئەجەلى مۇئەللەق» ھەققىدىكى رىۋايەت

«ئەجەل» — «ئۆلۈم» دېگەنلىك بولۇپ، «ئەجەل» سۆزىگە «يەتتى» سۆزى قوشۇلسا، «ئۆلدى»، «ۋاپات بولدى» دېگەن مەنىلەردە بولىدۇ. «مۇئەللەق» سۆزى بولسا «ھاۋادا لەيلەپ يۈرمەك» دېگەن مەنىدە، «ئەجەلى مۇئەللەق» بولسا «ئۆلۈم مۇقەررەر بولمىغان»، «مەلۇم سەۋەبلەر ئارقىلىق كەلگەن ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ قالماق» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ. بۇ ھەقتە مۇنداق بىر رىۋايەت تارقالغان:

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئون نەچچە ياشلىق بىر ئوغۇل بالا بولۇپ، ئۇ مەكتەپتىن قايتىپ ئۆيىگە كىرگەن ھامان جېنى ئېلىنىدىغانلىق پۈتۈلگەن ئىكەن. ئەزرائىل ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ خىزمەت تەقسىماتى بويىچە، ئۇ بالىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، بالىنىڭ قايتىپ كېلىشىنى

كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. ئەمما، ئۇ بالا مەكتەپتىن قويۇپ بېرىلگەندىن كېيىن ئۇدۇلاپ ئۆيىگە قايتماي يولدا ھايال بولۇپ قاپتۇ، يەنى مەكتەپتىن ئۆيىگە قايتىۋاتقىنىدا يولدا بىر توپ چۈمۈلىنى كۆرۈپتۇ. چۈمۈلىلەر ئالدىراش بولۇپ، بەزىلىرى ئۇۋىسىغا كىرسە، بەزىلىرى ئۇۋىسىدىن چىقىپ بىرنەرسە ئىزدەۋاتقۇدەك. ئۇ بالا سومكىسىنى قېقىشتۇرۇپ، ئۆزى يەپ ئېشىپ قالغان نان ئۇۋاقلارنى چۈمۈلىلەرگە تاشلاپ بېرىپتۇ. نان ئۇۋاقلارنى گەرچە ناھايىتى ئاز بولسىمۇ، ئاللا تائالا ئالدىدا سەدىقە ھېسابىدا قوبۇل قىلىنىپ، ئۇ بالغا كەلگەن ئۆلۈمدىن ئىبارەت بالا - قازا كۆتۈرۈلۈپ كېتىپتۇ. ئەزرائىلمۇ قايتىپ كېتىپتۇ. باشقا پەرىشتىلەر ئۇ بالىنىڭ يەنە ھايات يۈرگەنلىكىنى كۆرۈپ ئەزرائىلغا: «سەن ئەسلىدە ئۇ بالىنىڭ جېنىنى ئالماقچى بولۇپ كەتكەن ئىدىڭ، بىراق ئۇ بالا يەنە ھايات يۈرۈيدىغۇ؟» دەپ سوئال قويغان. مىش. ئەزرائىل ئۇلارغا: «ئەسلىدە ئاللاتائالا ئۇ بالغا ئەۋەتكىنى ئەجەلى مۇئەللىق ئىدى، ئەجەلى مۇئەللىق بىرەر تۈرلۈك ياخشى ئىش قىلىنسا ياكى سەدىقە بېرىلسە، كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ. ئۇ بالا گەرچە چۈمۈلىلەرگە نان ئۇۋاقلارنى بەرگەن بولسىمۇ، بۇمۇ بىر سەدىقە ھېسابىدا قوبۇل قىلىنىپ، ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن بالا - قازا كۆتۈرۈلۈپ كەتتى» دەپ جاۋاب بەرگەنمىش. «سەدىقە بالانى يەر، تۆۋبە گۇناھنى (يەر)» دېگەن ماقال شۇنىڭدىن قالغانمىش.

تۆگىنىڭ ئون ئىككى مۆچەلگە كىرەلمىگەنلىكى ھەققىدىكى رىۋايەت

تۈركىي خەلقلەرنىڭ ئون ئىككى مۆچەلنى قوللىنىپ كېلىۋاتقانلىقىغا ناھايىتى ئۇزاق زامانلار بولدى. ئون ئىككى مۆچەلنىڭ كېلىپ چىقىشى ۋە قوللىنىلىشى ھەققىدە «تۈركىي تىللار دىۋانى» دا ئېنىق مەلۇمات خاتىرىلەنگەن بولۇپ، ئۇنىڭدا «خاننىڭ يارلىقى بويىچە، خەلقلەر بىر ياقىتىن ئوۋ قىلغاچ بارلىق ھايۋانلارنى ئىلى دەرياسىغا ھەيدەپتۇ... چاشقاز تۇنجى بولۇپ دەريادىن ئۆتكەچكە، مۆچەلنىڭ بىرىنچى يىلى چاشقاننىڭ نامى بىلەن ئاتىلىپتۇ» دەپ خاتىرىلەنگەن. تۆگىنىڭ مۆچەلگە كىرەلمىگەنلىكى ھەققىدىكى رىۋايەت، يۇقىرىدىكى رىۋايەتكە ئانچە ئوخشاپ كەتمەيدۇ. ئۇ تۆۋەندىكىچە:

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، يىللارنى ھايۋانلارنىڭ نامى بىلەن ئاتاش ئېھتىياجى تۇغۇلۇپتۇ. بۇنىڭدىن ھايۋانلار بەكمۇ خۇشال بولۇشۇپتۇ. ھايۋانلارنىڭ ھەممىسى بىرەر يىلنىڭ ئۆز نامى بىلەن ئاتىلىشىنى بەكمۇ ئارزۇ قىلىشىپتۇ. بىر مۆچەل 12 يىل. ئەمما ھايۋانلارنىڭ تۈرى كۆپ بولغاچقا، ھەرقانچە تالىشىپمۇ بىردەك پىكىرگە كېلىشەلمەپتۇ. ئۇيان تارتىشىپ، بۇيان تارتىشىپ ئاخىر «تالڭ ئېتىپ، كۈن چىققاننى كىم بالدۇر كۆرسە، مۆچەلنىڭ بىرىنچى يىلى شۇنىڭ نامى بىلەن ئاتالسۇن، ئۇنىڭدىن كېيىنكى يىللارمۇ، شۇ تەرتىپ بويىچە بولسۇن» دەپ قارار قىلىشىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار كۈننىڭ چىقىشىنى كۆرۈشكە ئەڭ مۇۋاپىق دەپ ھېسابلىغان جايىنى بېكىتىپ، ھەممىسى دېگەن قەرەلدە كېلىپ، كۈننىڭ چىقىشىنى كۈتۈپ تۇرۇشقانمىش، بارلىق ھايۋانلار كۆزلىرىنىمۇ شىپىلداتماي، ھەتتا تىنىشىمۇ پېتىنالمىغان ھالدا كۈننىڭ چىقىشىنى كۈتۈپ تۇرۇشۇپتۇ. تۆگە بولسا، «مىنىڭ بويۇم ھەممىدىن ئېگىز بولغاندىكىن كۈننىڭ چىقىشىنى تۇنجى بولۇپ كۆرۈشۈمدە گەپ يوق» دەپ ئويلاپتۇ. بىردىنلا «كۈن چىقتى، مەن كۆردۈم» دەپ چىقىدىغان ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. پۈتۈن دىققىتى بىلەن كۈننىڭ چىقىشىنى كۆرمەك بولۇپ تۇرۇشقان ھايۋانلار، بىردەك ئاۋاز چىققان تەرەپكە قارىشىپتۇ. ئەسلىدە بىر چاشقان تۆگىنىڭ لوككىسىدا تۇرغانىكەن. «كىم كۈننىڭ چىققىنىدە...

نى بالدۇر كۆرسە، مۆچەلنىڭ بىرىنچى يىلى شۇنىڭ نامى بىلەن ئاتالسۇن» دېگەن قارار بويىچە، مۆچەلنىڭ بىرىنچى يىلى چاشقاننىڭ نامى بىلەن ئاتىلىپ، «چاشقان يىلى» دېيىلىپ تۇ. تۆگىنى بولسا، بىخەستەلىك قىلىپ، چاشقاننىڭ كۈننىڭ چىقىشىنى تۇنجى بولۇپ كۆرۈشىگە سەۋەب بولغان دەپ ئەيىبلەپ، ئۇنى نەق مەيداندىن ھەيدەپ چىقىرىشىپتۇ. ھەمدە ئۇنىڭ نامىنى 12 مۆچەلدە ئاتماسلىقىنى قارار قىلىشىپتۇ. شۇنداق قىلىپ تۆگە 12 مۆچەلگە كىرەلمىگەنمىش.

تۈگمەن چېتىقنىڭ كەشىپ قىلىنىشى ھەققىدىكى رىۋايەت

ئىنسانلارنىڭ تۈگمەننى كەشىپ قىلىپ، بۇغداي، قوناق قاتارلىق ئاشلىقلارنى ئۇن تارتىپ، ئىستېمال قىلغانلىقىمۇ ناھايىتى ئۇزاق زامانلار بولدى. تۈگمەن چېتىقى سۈگەن بىلەن تۈگمەننىڭ ئۈستۈنكى تېشى ئارىلىقىغا قويۇلغان ئاچماق ياغاچنى كۆرسىتىدۇ. ئۇن تارتىلماقچى بولغان ئاشلىق سۈگەنگە قويۇلىدۇ. ئاشلىق سۈگەندىن تۈگمەن تېشىنىڭ تۆشۈكى ئارقىلىق چۈشىدۇ ھەم ئىككى تاش ئارىلىقىدا يانچىلىپ، ئۇن تارتىلىپ چىقىدۇ. مۇبادا ئاشۇ چېتىق بولمىسا، بىر ئادەم مەخسۇس ئولتۇرۇپ، ئاشلىقنى سۈگەندىن چۈشۈرۈپ بېرىشكە توغرا كېلىدۇ. چېتىقنىڭ ئىشلەپ تەرتىپى مۇنداق. ئىنچىكىرەك كەلگەن ئاچماق ياغاچ كېسىۋېلىنىپ، ئاچماق ياغاچ ئالدى بىلەن سۈگەنگە چىگىلىدۇ ھەم ئاچماقنىڭ بىر ئۇچى تۈگمەن تېشىنىڭ ئۈستىگە تىگىشىپ تۇرىدۇ. يەنە بىر ئۇچى سۈگەننىڭ تۆشۈكىگە تىقىپ قويۇلىدۇ. تۈگمەن تېشىنىڭ چۆرگىلىشىگە ئەگىشىپ ئاچماق ياغاچ تەۋرەيدۇ، ياغاچنىڭ تەۋرىشىگە ئەگىشىپ سۈگەندىكى ئاشلىق ئۈزلۈكسىز ھالدا تۈگمەن تۆشۈكىگە چۈشۈپ تۇرىدۇ. خەلق ئارىسىدا تۈگمەن چېتىقىغا ئائىت مۇنداق بىر رىۋايەت تارقالغان: ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئىنسانلار ئارىسىدىكى ئەقىللىق بىر ئادەم تۈگمەن ئىجاد قىلىپ تۇ. تۈگمەننىڭ ھەممە نەرسىسىنى ئىنچىكىلىك بىلەن تەتقىق قىلىپ ياساپ، رەسمىي ئىشلەپچىقىرىشقا كىرىشىپتۇ. بىراق، چېتىق بېكىتىشىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەپتۇ. چېتىق بولمىغاندىكىن، مەخسۇس بىر ئادەم ئولتۇرۇپ، سۈگەندىن ئاشلىقنى ئۈدۈللۈك چۈشۈرۈپ بېرىشكە توغرا كەپتۇ. شۇنداق بولۇشىغا قارىماي، تۈگمەننىڭ كەشىپ قىلىنىشى بىر يېڭىلىق بولغاچقا، كىشىلەر پالانچى ئادەم تۈگمەن ياساپتۇ، دەپ گېپىنى قىلىشىپ، ئۆزئارا خەۋەر يەتكۈزۈشكەنمىش. بۇ خەۋەر شەيتانغىمۇ ئاڭلانغانمىش. شەيتان بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن «تۈگمەن ياسىغان ئادەم چېتىقنىمۇ ياسىغاندۇ» دېگەنمىش. شەيتاننىڭ بۇ سۆزى تۈگمەن ياسىغان ئۈستامغا ئاڭلانغاندىن كېيىن، دەرھال ياغاچنى ئېلىپ كېلىپ چېتىق قىلىپ ئورناتقانمىش. شۇڭا، «تۈگمەن چېتىقنى شەيتان كەشىپ قىلغان» دېگەن گەپ تارقالغان.

ئېيتىپ بەرگۈچىلەر: دۈگامەت زوردۇن ئاكا، تىيىپ ھوشۇمەت ئاكا، ئابلەت ئەخمەت، غېنى مەينەم، ئابلەت توختى

بىت قوشاقلار

توپلاپ رەتلىگۈچى:

مۇھەممەتتوختى ئەخمەت

ئى دادا، جېنىم دادا،
 لەڭگەرگە بارغۇم كېلىدۇ.
 لەڭگەرنىڭ بازارىدا،
 تاماكا ساتقۇم كېلىدۇ.
 لەڭگىرىڭنىڭ قىزلىرى،
 قىزمىكىن، جۇۋانمىكىن.
 قولىدا ئالتۇن ئۈزۈك،
 ئاشنىسى زەرگەر مىكىن.
 ئاشنىسى زەرگەر بولمىسا،
 ئۈزۈكى نەدىن كېلىدۇ.
 ئاشنىسىنىڭ زەرگەرلىكىنى،
 خەلقىئالەم بىلىدۇ.
 مەيلى قانداق تېۋىپ بولسۇن،
 تومۇرنى تۇتار.
 يار ئاغرىقى يۈرەكتىندۇر،
 ئۇنى كىم ئۇقار؟
 قاغىلىقتا قار يېغىپتۇ،
 پوسكامدا تۇمان.
 يارغاياتنى سايە قىپتۇ،
 كۆڭلۈمدە گۇمان.
 تاغ ئارىلاپ داۋان ئېشىپ،
 ماڭدىم مەن ئاتلىق.
 ياخشىلارنىڭ ئېيتقان سۆزى،

ناۋاتتىن تاتلىق.
 قارسام ھېچ كۆرۈنمەيدۇ،
 ئىلىنىڭ تېغى.
 مۇنداق يامان بولامدىكىن،
 ئايرىلىش دېغى؟
 ئىككى تاغنىڭ ئارىسىدا،
 ئېرىمەيدۇ قار.
 ئېرىمىسە ئېرىمىسۇن،
 نېم پەرۋايسىم بار.
 يارسىز قېلىش ئەزەلدىن،
 بولماس ئىرادە.
 چىن ئىرادە بولسا تاپار،
 يارنى پىيادە.
 يارىمىكىن - ئەمەسمىكىن،
 شىپاڭدا ياتقان؟
 قاشنى ئېتىپ، كۆز ئوينىتىپ،
 جاننى قاقشاتقان.
 ئېرىقلارغا سۈكەلدى،
 ئېلىقلارغا يەم.
 ھەممە كېشى ئوينىيدىكەن،
 بىزگە نېمە غەم؟
 ئۇيانمۇ زەيكەش،
 بۇيانمۇ زەيكەش.

سايىرىشىپ باغلاردا بۇلبۇل،
تاغدا ئاھۇ يايلىغان.
ئۆزى ئاق، كۆڭلى قارانىڭ،
دەردىگە بىز يايلىغان.
ئۆزى ئاق، كۆڭلى قارا،
دەرد - ئەلەم قىلىدىك ماڭا.
دەردلىرىڭ مەندىن يېنىپ،
يەتكۈسى ئاخىر ساڭا.

ئىشك ئالدى تاختا كۆرۈك،
قۇلپا زەنجىرىسىم بىلەن
سەن كېتەر سەن، مەن قالارمەن،
ئۆيدە يالغۇز كىم بىلەن؟

ئون سالام، بىر بەندىلىكنىڭ،
ئۈچۈرى كەلمەمدىكىن؟
باغرى قاتتىق تاش يۈرەكنىڭ،
كۆرگۈسى كەلمەمدىكىن؟

يۈزۈڭ قىزىل ئالمىدەك،
كۆزلىرىڭ بۇلاق.
شۇنچە قىلغان سۆزۈمگە،
سالىمىڭ قۇلاق.

ئالتۇن ئۈزۈك، كۈمۈش ئۈزۈك،
يارنىڭ قولىدا.
خىيال بىلەن ئۆتتى كۈنلەر،
يارنىڭ كويىدا.

ئوڭ قېشىمدا خەت ئەۋەتتىم،
چەپ قېشىمدا ئەرزىداش.
بىزلىنى بۇ كويغا سالغان،
زۇلپى چوكان قاراقاش.

مەن كېتەر بولدۇم،
كەينىمدىن ئەگەش.

سۇ چېچكى - سۇ چېچكى،
سۇنىڭ چېچكى.
كېچە ئېچىلىپ، تاڭدا تۆكۈلەر،
ياڭاق چېچكى.
خەخنىڭ يارى نەچچە ئىكەن،
ئايىنىڭ چېچكى.
مېنىڭ يارىم يېگانىدۇر،
جاننىڭ چېچكى.

ئاي مەسەللىك يارىمىدىڭ،
كۈن مەسەللىك يارىمىدىڭ؟
مېنى ئوتقا سېپ قويۇپ،
بىر قاراپمۇ باقمىدىڭ.
مەنلا كۆيدۈم بۇ ئوتتا،
سەن بىر كۆيۈپ باقمىدىڭ.

سالمايسەن تاماكاڭنى،
يوقىمىدى چىلىم، غاڭزاڭ؟
ئولتۇرۇشۇڭ بىر ئەپلىك،
ياقىدۇ سېنىڭ ياڭزاڭ،
ئىزدەپمۇ تاپالمىدىم،
نەدىدۇر سېنىڭ داۋزاڭ؟

ئاڭلىسام چىلاپ يۈرۈپسەن،
بىرنا مەرتنى يېنىڭغا.
مەن چىللىسام غەيرى ھەمراھ،
ئوت كۆيمەسمۇ جېنىڭدا؟
سەنمۇغۇ بىر يار تۇتارسەن،
ياساپ قويغان قوچاقتەك.
مەن تۇتارمەن ياخشى يار،
كۆزى قارا مونچاقتەك.

قىزىلگۈلدەك ئادىشىم،
 مېنىڭ ئادىشىم.
 مەن ساڭا نېمە قىلغان،
 جېنىم ئادىشىم؟

ياخشى ئاتقا ئېگەر توقۇپ،
 يېنىمدا قويدۇم.
 قەلەمقاشلىق شول يارىمغا،
 جېنىمنى قويدۇم.

بارغۇچىدىن، يانغۇچىدىن،
 سورسا بولامدۇ؟
 شۇ بېيىتنى ئوقۇپ تۇرۇپ،
 يانسا بولامدۇ؟

ئىشىك ئالدى بىر تۈپ سۆگەت،
 خەلەر كىرەلمەس.
 ساڭا ئوخشاش گۈلدەك يارغا،
 ھېچكىم يېتەلمەس.

قول ئۇزاتسا يەتكەن بىلەن،
 بەنتى مېنىڭدە،
 كېچە - كۈندۈز ھېچ ئۇيقۇ يوق،
 كۆڭلۈم سېنىڭدە.

ئاق ئۆرۈكنىڭ مېغىزىنى،
 ساڭا ساقلىدىم.
 ساڭا بولغان ئەقىدەمنى،
 دىلدا ساقلىدىم.

سەندىن ئۆزگە ھېچكىشىگە،
 قاراپ باقمىدىم.
 سېنى دېدىم، سېنىڭ ئۈچۈن،
 كۆڭۈل ساقلىدىم.

— بىزنىڭ ئۆيلەر كۈن چىقىشتا،

زۇلپىكە شا - زۇلپىكەش،
 كەل خېنىم زۇلپۇڭنى يەش.
 ئىككىمىز ئاشنا بولايلى،
 دىلدىكى رەنجىمنى يەش.

باغقا كىردىم، سەيلى قىلدىم،
 يان تۇما تاشلىق بىلەن،
 چىرمىشىپ ئۆمرۈم ئۆتەرمۇ،
 سەن قاراقاشلىق بىلەن؟

سېنىڭ قاراقاشلىرىڭغا،
 ئاشىنا قىلدى خۇدا.
 بىر كۆرەلمەي، گەپلىشەلمەي،
 ئىنتىزار قىلدى خۇدا.

سايىدىن ئاپتاپ چىقىپ،
 گۈل ئېچىلارنى بىلمىدىم.
 غۇنچە بويلۇق يار تۈتۈپ،
 يۈرەك قانارنى بىلمىدىم.

يارنىڭ قارا تەلپىكىنى،
 مەخمەل بىلەن تاشلىدىم.
 مەن يارىمنىڭ سالىمىنى،
 يۈرىكىمدە ساقلىدىم.

ساقلىدىمۇ - ساقلىدىم،
 نومۇس بىلەن ساقلىدىم.
 كۆز ئويناپتاسا باشقىلار،
 ئەسلا قاراپ باقمىدىم.

ئاسماندىكى ئاي چۈشۈپتۇ،
 شەيدا بولاي دەپ،
 قىزىلگۈلدەك ئارىشىمغا،
 ھەمراھ بولاي دەپ.

سالامەت يەتكۈزۈلۈك،
پەرۋەردىگار.

ئاخشام چىققان ئايغا ئوخشاش،
ئاي مۇبارەك يۈزلىرى.

سەھەر چىققان كۈنگە ئوخشاش،
ئوتلۇق - ئوتلۇق كۆزلىرى.

قارلىغاچنىڭ قانتىدەك،
قارا - قارا قاشلىرى.

ئۆزلىرىگە ئوخشمايدۇ،
جىمى ئالەم ياشلىرى.

ئايىمۇ بولدى، يىلمۇ بولدى،
ئوتلىرىدا كۆيگىلى.

ھالىمنى بىر سورىمايلا،
تاسلا قالدىم ئۆلگىلى.

ھەشقىپچەك يامشىپتۇ،
باغدىكى جىنەستىگە.

نېمە دەپ كۆڭلۈمنى بەردىم،
قاراقاش دىلخەستىگە؟

ئېتىزلىققا قۇناق تېرىپ،
ئۆستۈردۈم.

ھەربىر دېنى ھوسۇل بەردى،
مىڭ دانە.

مېنىڭ يارىم ياش سېكىلەك،
مەردانە.

سېنىڭ يارىڭ جىدەلخۇمار،
دىۋانە.

قوينى سويسام ئورۇقچىلىق،
ئۆچكە سويسام چۈپۈرچىلىق.

بىر چۆنەككە گۈل تېرىدىم،
بىر چۆنەككە يۆگىمەچ.

يۆگىمەچتەك كۆيۈپ كەتتىم،
سەن يارىمنى كۆرمىگەچ.

ئاق تىكەندىن شەربەت ئالدىم،
كۆك تىكەندىن لەيلىگۈل.

سەن يارىڭغا ئالما بەرسەڭ،
مەن يارىمغا دەستە گۈل.

دەستە گۈلنى يارغا بەردىم،
غۇنچىسى، بەرگى بىلەن.

سەن تېخى نادان ئىكەنسەن،
مەن تېخى ۋەدەم بىلەن.

چىنىنى بەرمەڭ نادانغا،
ئويناپ - ئويناپ سۇندۇرار.

بىۋاپا كىشىنىڭ يارى،
قاچان كۆڭۈلنى تىندۇرار.

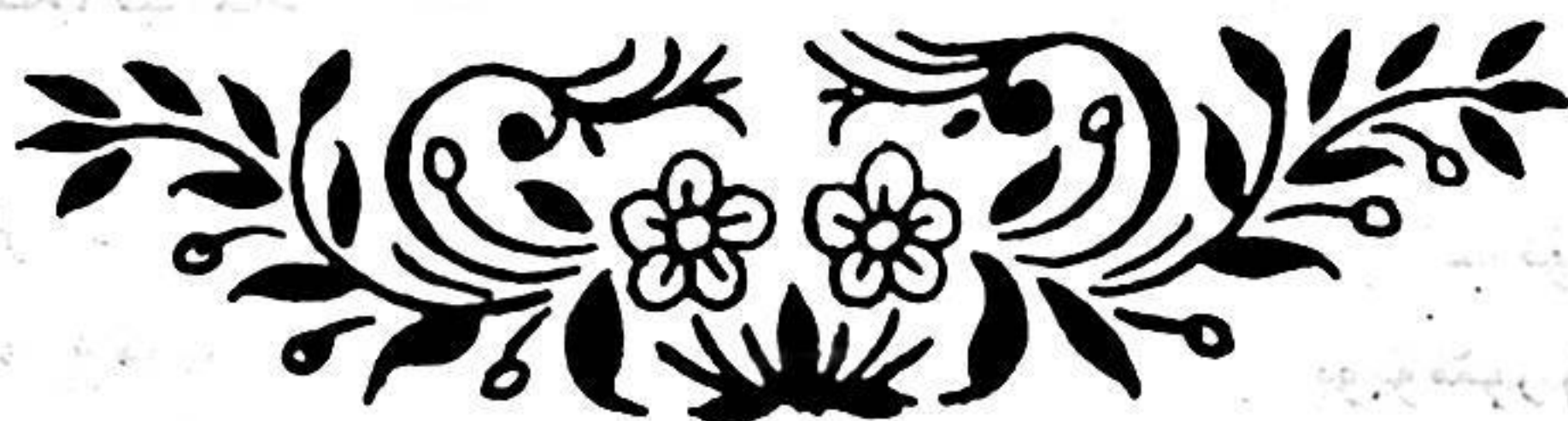
سېرىق سەبەدە گۈلۈم،
سايىنىڭ بۇلاقى.

ئەجەب دىشۋار ئىكەن،
يولنىڭ يىراقى.

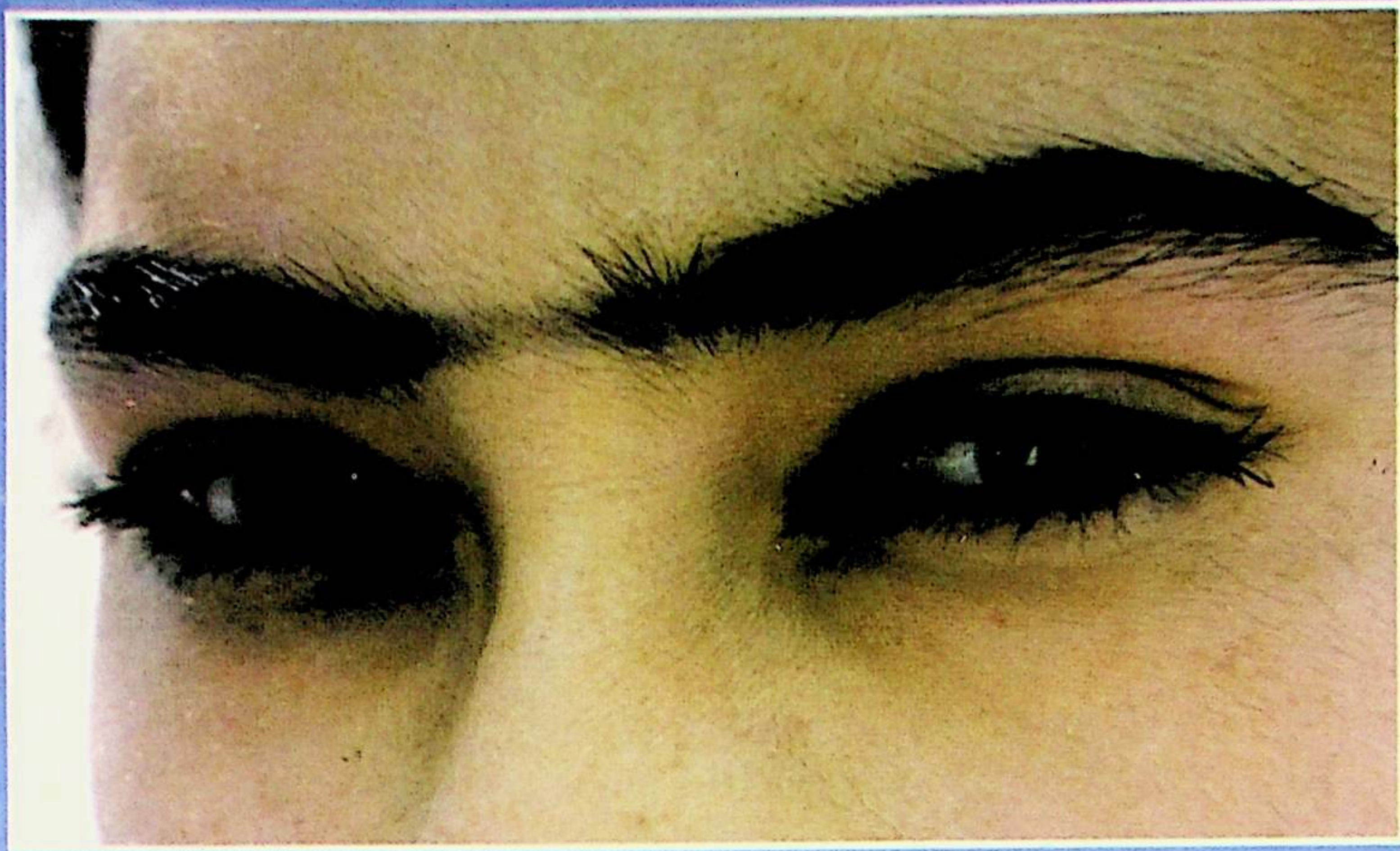
يىراققا كەتتى دەپ،
بىزنى ئۈنۈتماڭ.

خۇدا سالغان كۆڭۈل،
ئەسلا سۇغۇتماڭ.

سېرىق سەبەدە گۈلۈم،
سەرۋەردىگار.

بۇلاق (پەسىللىك ژۇرنال) ئومۇمىي 67 - سان 源泉 (布拉克)(维吾尔文)总 67 期
MAGAZINE OF BULAK UIGHUR LANGUAGE (QUARTERLY)

新疆人民出版社编辑出版
(乌鲁木齐市解放南路348号)
新疆畜牧印刷厂印制
乌鲁木齐市邮局发行
中国国际图书贸易总公司国外发行
全国各地邮局订阅

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تۈزدى ۋە نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 نۆ)
شىنجاڭ چارۋىچىلىق باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
ئۈرۈمچى شەھەرلىك پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلدى
جۇڭگو خەلقئارا كىتاب سودىسى باش شىركىتى چەت ئەللەرگە تارقىتىدۇ
جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى: CN65 - 1050/1
ۋاكالىت نومۇرى: 58-108، باھاسى: 6.00 يۈەن
چەت ئەللەرگە تارقىتىش ۋاكالىت نومۇرى: Q1118
ئىسسىق نومۇرى: 58-108، باھاسى: 6.00 يۈەن
ئىسسىق نومۇرى: Q1118

ISSN 1005-0876

